

საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემია
Georgian Academy of Education Sciences
Академия образовательных наук Грузии

შრომები 2 (14)

Works 2 (14)

Труды 2 (14)

საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის ჟურნალ
“მოამბის” დამატება

Application Appendix to the Journal “Newsletters” of Academy
of education Sciences of Georgia

Приложение к журналу Академии образовательных наук Грузии
«Моамбе»

თბილისი Tbilisi Тбилиси
2009

ჟურნალი გამოდის საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის
გადაწყვეტილებით

სარედაქციო საბჭო:

ბორის იმნაძე – სრ. პროფესორი, მთავარი რედაქტორი
თეიმურაზ ჯავახიანი – სრ. პროფესორი, რედაქტორის მოადგილე
ელისაბედ კოზლოვა - ასოც. პროფესორი, პასუხისმგებელი მდივანი
ჩინგიზ ბელალოვი – პროფესორი
კონსტანტინე რამიშვილი – პროფესორი
გელა ყიფიანი – პროფესორი
ანზორ შავგულიძე – სრ. პროფესორი
ზურაბ ჩახიანი – სრ. პროფესორი
ელისაბედ ხახუტაშვილი – ასოც. პროფესორი
ლევონიდე ჯახაია – სრ. პროფესორი

საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემია

რედაქციის მისამართია: 380008, თბილისი, ზანდუკელის ქ. 1
e-mail: boris151132@rambler.ru
web-გვერდის მისამართი: <http://newsletters.gtu.ge>

ფასი სახელშეკრულებო
ტირაჟი 500

სარჩევი/Оглавление/Contents

პედაგოგია/Педагогика/Pedagogics

რ. გოცირიძე. კულტუროლოგიის სწავლება უცხოური ენების შემსწავლელთათვის.....	9
მ. ზორანიანი. მსატვრული ტექსტისადმი ლინგვისტური კომენტარის მნიშვნელობა უცხოური ენის შესწავლისას.....	12
კ. რამიშვილი, კ. ვარდანაშვილი. პედაგოგიური თეორიისა და პრაქტიკის ურთიერთქმედება: ზემოქმედების მექანიზმების ძიება.....	16

ფილოლოგია/Филология/Philology

ზ. გურამიშვილი. სოციოკულტურული მიდგომა, რუსულის, როგორც უცხოური ენის შესასწავლადმარამ ვარდანაშვილი. სამეცნიერო ნაშრომის „შავად ნაწერი“ ტექსტის გადამუშავების ძირითადი მეთოდები.....	27
მ. ვარდანაშვილის. სამეცნიერო ნაშრომის „შავად ნაწერი“ ტექსტის გადამუშავების ძირითადი მეთოდები.....	29
ბ. იმნაძე, ბ. ცხადაძე, თ. ჯაგოდნიშვილი. რუსული „просторечие“-ს შესატყვისისათვის ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში.....	33
ე. კაციტაძე. მეტაფორა დარგობრივ ენაში.....	39
რ. ლორთქიფანიძე. ემიგრანტთა თვალთ დანახული ილია ჭავჭავაძე, როგორც პუბლიცისტი.....	43
თ. მებუკე. ნარატივის განვითარების ისტორია.....	47
ო. ონიანი. მითოსური გადმოცემები ბაბუა ბევას საიდუმლო სიბრძნესთან თანაზიარობაზე და შინაურ ცხოველთა ნაწილიანობა.....	54
ო. ონიანი. მონადირე „ქალა“ (ანალიზი).....	60
ბ. ცხადაძე, ე. ცხადაძე. „ქვიჯა“ ლექსემის ეტიმოლოგიისათვის	65
ს. ჩუპრინინა. პრობლემა “ენაში ემოციის”.....	69
ე. შაკიაშვილი. აკაკი წერეთლის ლექს “სულიკოს” გააზრებისათვის.....	74
თ. ქურდოვანიძე. ერეკლე მეორის ამბავთა ახალი ხედვა.....	78
ი. ჯაგოდნიშვილი. აგრესიული თავაზიანობის გამოვლენის ზოგიერთი ფორმა ვერბალურ კომუნიკაციაში.....	81

ჟურნალისტიკა/Журналистика/Journalism

ქ. გაფრინდაშვილი. არავერბალური კომუნიკაცია.....	86
ქ. გიორგობიანი. ფრანგული პრესა.....	89
მ. დათუკიშვილი. ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის პირველი პერიოდული ორგანო	94

საზოგადოებრივი მეცნიერებანი/Общественные дисциплины/Social sciences

მ. ალადაშვილი, ნ. აჩუაშვილი. მარკეტინგი და რეკლამა ეკოლოგიურ ტურიზმში.....	99
--	----

რ. ანდრიაშვილი. სამართალი ძველ აღქმაში (სოციალურ-ფილოსოფიური ასპექტები)	102
ნ. ბებიაშვილი, მ. სამადაშვილი. ინვესტიციების დაფინანსების წყაროები და მეთოდები.....	107
ქ. გაფრინდაშვილი. ონფლიქტის სოციოლოგიის ადგილი სოციოლოგიური ცოდნის სისტემაში.....	111
ე. გვენეტაძე. საგარეო ფაქტორების გავლენა ერთიანი საქართველოს სამეფო-სამთავროებად დაშლის პროცესზე.....	115
მ. გურამიშვილი. კონფლიქტების სისტემურ-ინფორმაციული კვლევების პრობლემა	118
მ. გურამიშვილი. ეთნიკური კონფლიქტების პრობლემა რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობაში.....	122
მ. სამადაშვილი. ორგანიზაციის ეფექტური მართვა.....	125
მ. სამადაშვილი. პერსონალის საქმიანობის შეფასება.....	129
გ. ძიძიგური. მიწის სახელმწიფო საკუთრება.....	134
გ. ძიძიგური. ქართული მიწა-წყლის უცხოელებზე გასხვისების მოსალოდნელი შედეგების შესახებ	137

საზღვრისმეტყველი დისციპლინები/Естественные дисциплины/Science

ნ. ამირეხასშვილი, გ. ჩიკოძე. სინტაქსური ინტერფეისი მარტივი ქართული წინადადებისათვის	141
ა. ბენაშვილი. კომპიუტერების აპარატურული უზრუნველყოფის განვითარების თანამედროვე ტენდენციები.....	151
ა. ბენაშვილი. ასინქრონიზმი თანამედროვე ციფრულ მოწყობილობებში	155
მ. მალრაძე. მარაგების მართვის სისტემა- JIT. (just in time)	161
თ. ქოქრაშვილი, მ. შენგელა. ტრიპლექსური ექსიპლექსები წყალბადის ატომის გადატანის რეაქციებში	165

არქიტექტურა/Архитектура/Architectura

ნ. იმნაძე, ე. ხახუტაშვილი. არქიტექტურულ-სამშენებლო კომპანია „წაკვისის ველის“ მარკეტინგული კვლევა.....	172
მ. ძიძიგური, დ. იოსებძე. ე.წ. „შშრალი ხიდის“ მიმდებარე ტერიტორიის (ყოფილი ბაზრობის) ისტორიულ-არქიტექტურული კვლევა	176

გამოყენებითი დისციპლინები/Прикладные дисциплины/Applied discipline

ლ. დემეტრაძე, ლ. კაპანაძე. ფეხსაცმლის კერვის ტექნოლოგიური პროცესის სრულყოფა ქსელური მოდელის გამოყენებით.....	182
ი. კალანდაძე, თ. ბოლქვაძე, ს. ჭიჭინაძე. თანამედროვე კალენდრის მომავალი რეფორმის შესახებ	186
ლ. ლურსმანაშვილი, ნ. დოლიძე, მ. დათუაშვილი, ი. უგრეხელიძე, ქ. ჩირგაძე. ტანსაცმლის დეტალების კონსტრუქციული ნახაზის აგების საანგარიშო-გრაფიკული მეთოდების დახასიათება.....	192
ლ. ჩხეიძე. ქართული საბრძოლო ცეკვა“ზორუმი”.....	196

პედაგოგია/Педагогика/Pedagogics

R. Gotsiridze. Cultural Studies For Language Learners	9
M. Zoranyan. Role of Linguistic Commentary to Fiction Texts for the Students Learning Foreign Languages	12
K. Ramishvili, K. Vardanashvili. Interconnection of Pedagogical theory and Practice: search mechanisms of influence.....	16
N. Sickharulidze, I. Mesiridze. Aspects of Bilingual Education	19

ფილოლოგია/Филология/Philology

A. Agazada. Argumentation in legal discourse	23
Z. Guramishvili. Sociocultural approach of teaching Russian, as foreign language	27
M. Vardiashvili. Methods of revising draft copies	29
E. Katsitadze. Metapher in Fachsprachen.....	39
R. Lortkipanidze. Sight of emigrants on the Ilia Chavchavadze, as publicist.....	43
T. Mebuke. To the History of Narrative Development.	47
O. Oniani. Mythological issues about the relations of a grandfather Beva to mystical wisdom and peculiar sacral of domestic animals	54
O. Oniani. Hunter “Kala”	60
B. Tskhadadze, E. Tskhadadze. To the etymology of lexeme kvija	65
S. Chuprinina. Problem: ”Language Emotions”.....	69
E. Shakiashvili. On reading the poem by Akaki Tsereteli “Suliko”	74
Iv. Jagodnishvili. Some forms of expressing aggressive politeness in verbal communication	81

ჟურნალისტიკა/ Журналистика/Journalizm

K. Giorgobiani. French Press.....	89
M. Datukishvili. The First Periodic Edition of National-Democratic Party	94

საზოგადოებრივი მეცნიერებანი/Общественные дисциплины/Social sciences.

M. Aladasvili, N. Achuasvili. Marketing and advertising ekoturizm	99
R. Andriashvili. Law in the Old Testament	102
N. Bebiashvili, M. Samadashvil. The Sources and methods of Investment Financing	107
E. Gvenetadze. Influence of exogenous factors on the process of breakdown of Unique Georgia into kingdoms and principalities	115
M. Guramishvili. Information approach to study and regulation conflict	118
M. Guramishvili. Problem ethnic conflict in Georgian of Russian relationship.....	122
M. Samadashvili. Effective Management of Organization.....	125
M. Samadashvili. The estimation of personnel’s work.....	129
G. Dzidiguri. State Property of Land.....	134
G. Dzidiguri. About the possible results of disposal of Georgian native land to the foreigners	137

საბუნებისმეტყველო დისციპლინები/Естественные дисциплины/Science.

N. Amirezashvili, G. Chikoidze. Syntactic interface for the “core” of Georgian simple sentences	141
A. Benashvili. Modern tendencies of development of computer's hardware	151
A. Benashvili. Asynchronism in modern digital devices	155
M. Maghradze. System of management and distribution of supply JIT	161
T. Kokrashvili, M. Shengelia. Triplex excipies in transition reaction of hydrogen	165

არქიტექტურა/Архитектура/ Architectura

N. Imnadze, E. Khakhutashvili. Marketing Research of Architectural-Building Company “Tsavkisis Veli”	172
M. Dzidziguri, D. Iosebidge. The historical and architectural research of the territory near so called “mshrali khidi”	176

გამოყენებითი დისციპლინები/Прикладные дисциплины/Applied discipline

L. Demetradze, L. Kapanadze. Development of footwear manufacturing technologies through applying network model	182
I. Kalandadze, T. Bolkvadze, S. Chichinadze. About the future reform of a modern calendar	186
L. Lursmanashvili, N. Dolidze, M. Datuashvili, K. Chirgadze. Description of calculating graphic methods of clothes detail construction draught	192
L. Chkheidze. Georgian Military Dance “Khorumi”	196

პედაგოგია/Педагогика/Pedagogics

Гоциридзе Р. Обучение культурологии студентов, изучающих английский язык.....	9
Зоранян М. Роль учебных комментариев в художественной литературе для изучающих иностранный язык.....	12
Рамишвили К., Варданашвили К. Взаимосвязь педагогической теории и практики: поиск механизмов влияния.....	16
Ramishvili K., Vardanashvili K. Interconnection of Pedagogical theory and Practice: search mechanisms of influence.....	19

ფილოლოგია/Филология/Philology

Агазада А. Рассуждение в юридической речи.....	23
Гурамишвили З.Ш. Социокультурный подход к обучению русскому языку как иностранному.....	27
Вардиашвили М. Методы обработки черновика научной работы.....	29
Имнадзе Б., Цхададзе Б., Джагоднишвили Т. Соответствие русскому термину «просторечие» в грузинской научной литературе.....	33
Кацитадзе Э. Метафора в специализированном языке.....	39
Лорткипанидзе Р. Взгляд эмигрантов на деятельность Ильи Чавчавадзе- публициста.....	43
Мебуке Т. К истории развития повествования.....	47
Ониани О. Мифологические предания о причастности дедушки Бевы к таинственной мудрости и своеобразной сакральности домашних животных.....	54
Ониани О. Охотник Кала.....	60
Цхададзе Б.А., Цхададзе Е.Г. К этимологии лексемы «квиджа».....	65
Чупринина С. В. Проблема «эмоции в языке».....	69
Шакиашвили Е. К прочтению стихотворения А. Церетели ”Сулико”.....	74
Джагоднишвили И. Некоторые формы выявления агрессивной любезности в вербальной коммуникации.....	81

ჟურნალისტიკა/Журналистика/Journalism

Гаприндашвили К. Невербальная коммуникация.....	86
Гиоргобиани К. Пресса Франции.....	89
Датукишвили М. Первый периодический орган национал-демократической партии Грузии.....	94

საზოგადოებრივი მეცნიერებანი/Общественные дисциплины/Social sciences

Аладашвили М., Ачуашвили Н. Маркетинг и реклама в экотуризме Marketing and advertising ekoturizm.....	99
Андриашвили Р. Право в Ветхом завете.....	102
Бебиашвили Н., Самадашвили М. Источники и методы финансирования инвестиций.....	107
Гаприндашвили К. Место социологического конфликта в системе.....	

социологических знаний.....	111
Гвенетадзе Э. Влияние внешних факторов на процесс развала единой Грузии на царства и княжества	115
Гурамишвили М. Информационный подход к изучению и регулированию конфликтов.....	118
Гурамишвили М. Проблема этнических конфликтов в российско-грузинских отношениях	122
Самадашвили М. Эффективное управление организацией	125
Самадашвили М. Оценка деятельности персонала.....	129
Дзидзигури Г. Государственная собственность на землю	134
Дзидзигури Г. О последствиях отчуждения грузинской земли в пользу иностранцев	137

საბუნებისმეტყველო დისციპლინები/Естественные дисциплины/Science

Амиррезашвили Н., Чикоидзе Г. Синтаксический интерфейс для грузинского простого предложения	141
Бенашвили А. Современные тенденции развития аппаратных средств компьютеров.....	151
Бенашвили А. Асинхронизм в современных цифровых устройствах	155
М. Маградзе. Система ИТ - управления и распределения резервов	161
Кокрашвили Т.А., Шенгелия М.А. Триpletные эксиплексы в реакциях переноса атома водорода	165

არქიტექტურა/Архитектура/ Architectura

Гусейнли Лейла Фарман кызы. Художественный язык макро и микросредовых структур Баку.....	169
Имнадзе Н., Хахуташвили Е. Маркетинговое исследование архитектурно-строительной компании «Цавкисис-Вели»	172
Дзидзигури М., Иосебидзе Д. Историческо-архитектурное исследование территории вблизи т.н. “Мшрალი Хиди”	176

ამოყენებითი დისციპლინები/Прикладные дисциплины/Applied discipline

Деметрадзе Л., Капанაძე Л. Усовершенствование технологических процессов производства обуви с применением сетевой модели.....	182
Каландадзе И., Болквадзе Т., Чичинадзе С. О будущей реформе современного календаря.....	186
Лурсманашвили Л., Долидзе Н., Датуашвили М., Чиргадзе К. Конструктивная характеристика счетно-графических способов построения чертежей деталей одежды.....	192
Чхеидзе Л. Грузинский воинственный танец «хоруми»	196

Gotsiridze R.Georgian Technical University
77 Kostava street, Tbilisi, Georgia**CULTURAL STUDIES FOR LANGUAGE LEARNERS**

The closest English equivalent of “culturology” is no doubt the term “cultural studies.” The object of study in this case is culture *as the integral system* of various cultures—national, professional, racial, etc.

Culturology[1] presupposes a social mode of thought, action and ideas, which cannot be enacted through the efforts of individual thinkers working in isolation. It is not surprising that all of our culturologists are “migrants” from other, more specific fields of study—most often philology, literary criticism and the general history of art—who “illegally,” at their own risk, have overstepped the boundaries of their narrow disciplines. But the question remains: when will it be possible for culturology to develop on the basis of its own object of study, on the scale of an all-encompassing system of knowledge? This integral area requires specialization in its initial stages, but at the present point in time, we must have *specialists in the universal*. Only in this way can the universal take its place amid the many faces of particularity and begin the work of transforming and synthesizing them. Today we need culturologists not only from the fields of ancient philology, but from culturology as such.

While culture is humanity’s message to itself, culturology is the objectified self-consciousness of culture; it explores the perpetual self-estrangement of the human spirit (in its almost compulsive production of external objects) as well as its self-acquisition (in its on-going interpretation and appropriation of these objects). Culturology is for culture what culture is for humanity—a means of self-knowledge and self-regulation. If culture is the cultivation of nature, then culturology is not merely the study of culture, but its further cultivation. In the process of self-reflection and self-estrangement, culture becomes an object of its own intellectual activities, and culturology is the locus of this activity.

As for the relationship of culture and society, there has long been a bias toward the latter, so that culture was perceived as a by-product of certain stages of social development, i.e. as something secondary and contingent. Moreover, this fostered the inclusion of culture studies within the confines of social inquiry, precluding culturology in favor of a sociology of culture. Yet this is tantamount to replacing aesthetics with a sociology of art, or physics with a sociology of science. To be sure, certain features of a social order enable or prevent certain elements of content in culture, but this does not imply that content itself is a mere derivative of social relations: it possesses its own source of creative energy, which provides the essential stimulus and perspective for social development. The scope of culture is much broader and deeper than that of society as such. While society encompasses all living people in their combined activity and the interrelations of their roles, culture embraces the activity of all previous generations accumulated in artistic works, scientific discoveries, moral values, and so on. The social level is but one horizontal section of culture, which in its totality permeates all historical worlds as we see in the perpetual migration of texts and meanings—from country to country, from generation to generation. Culture is the totality of objectified relations of human beings among themselves. And therefore, as the individual becomes part of culture, growing in the knowledge of multiple levels of cultural heritage, s/he discovers ever more facets of humanity within him or herself.

Culture,[2] an integral aspect of language learning, sometimes fades into the background in the language classes. Language is communication, but not without an understanding of the culture.

This leaves little time, if any, for cross-cultural or intercultural lessons, which partially leads to the fact that students may master English in terms of its grammar, lexis, phonology, but have many problems in intercultural or cross-cultural communication which can be defined as an act of communication undertaken by individuals identified with groups exhibiting intergroup variation in shared social and cultural patterns. These shared patterns, individually expressed, are the major variables in the purpose, the manner, the mode, and the means by which the communicative process is affected.

Whenever two people from different cultures meet and use English to communicate with each other, they will use it in culturally distinct ways. Therefore, it is apparent that teaching intercultural interaction competence in English may well be among the most significant undertakings of the future. It stands to reason that culture needs to be integrated into the teaching of all language skills so that learners can learn to speak, but also to write, in culturally appropriate ways

English language learners[4] must be familiar with giving, interpreting, and responding to invitations appropriately to avoid misunderstandings and miscommunication problems due to cultural differences. Besides, since invitations are speech acts which are always present in speech communities in social interaction, it is very likely that our learners will run into them sooner or later. Thus, it is the instructor's responsibility to provide some cross-cultural training to help the students cope with new situations where invitations are involved. Finally, teaching the different levels of formality when inviting someone might prevent the students from some embarrassing situations. Language learners must be taught the similarities and differences regarding appropriate cultural behavior. Not being aware of the appropriate rules of social behavior when invited to someone's home might get students in difficult situations, and they may make the host or hostess feel uncomfortable or even distressed.

People[6] who have travelled outside their own speech community have probably experienced some kind of miscommunication due to cultural differences. Perhaps one of the reasons why this occurs is that people are not familiar with the cultural patterns of the target culture. Cultural patterns describe the systematic and often repetitive nature of human behavior, interaction, and organization. That is, human behavior is channeled and constrained by underlying systems that impose regularity and rules on different activities. These systems permit the development of patterns of customary or expected behavior. Since cultures are different, the rules and customs regarding invitations vary widely from one culture to another. What is appropriate in our culture might be the cause of a really embarrassing situation in a different culture. Thus, English language learners must learn to give invitations and to respond to them.

Since [3] speech communities around the world vary greatly with respect to the rules which constrain speech behavior, it is obvious that nonnative speakers cannot expect to interact effectively in English if they depend on the rules of their native languages and speech communities in similar situations in the target language. Hence, if learners are to avoid misunderstandings, they must have information about the patterns used in the target culture.

Learning another language usually involves a great deal more than learning the literal meaning of the words, how to put them together, and how to pronounce them. We need to know what they mean in the cultural context in which they are normally used. And that involves some understanding of the cultural and social norms of their users.

An invitation[5] consists of requesting someone's presence, stating the specific event, and setting the time and place. Why should we consider the teaching of a cultural skills set as part of language teaching and why should we consider it a fifth language skill, in addition to listening, speaking, reading and writing? I think there are two reasons. One is the international role of the English language and the other is globalization. Many now argue that the role of the English language in the curriculum is a life skill and should be taught as a core curriculum subject like maths, and the mother tongue. The reason for this is globalization and the fact that to operate internationally people will

need to be able to use a lingua franca. For the next twenty to thirty years at least, that language is likely to be English. That means that English will be a core communicative skill and will need to be taught early in the school curriculum. Many countries now introduce English at eight years old and many parents introduce their children to English at an even younger age, using ‘early advantage’ programmes. The second argument is globalization itself. You could say, ‘We are all internationalists now’. We are or will be dealing with foreigners in our community, going abroad more, dealing at a distance with foreigners through outsourcing or email, phone and video-conferencing. And this isn’t just for adults. Kids are interchanging experience and information through travel. This is the time to develop the intercultural skills that will serve them in adult life. Up until recently, it was believed that if you learned the language, you learned the culture but actually it isn’t true. You can learn a lot of cultural features but it doesn’t teach you sensitivity and awareness or even how to behave in certain situations. What the fifth language skill teaches you is the mindset and techniques to adapt your use of English to learn about, understand and appreciate the values, ways of doing things and unique qualities of other cultures. It involves understanding how to use language to accept difference, to be flexible and tolerant of ways of doing things which might be different to yours. It is an attitudinal change that is expressed through the use of language.

REFERENCES

1. Mikhail Epstein. *After the Future: The Paradoxes of Postmodernism and Contemporary Russian Culture*, Amherst: The University of Massachusetts Press, 1995, pp. 280-306
2. Damen, L. (1987). *Culture learning: The fifth dimension in the language classroom*. Massachusetts: Addison-Wesley.
3. Robinson, N. G. (1985). *Cross-cultural understanding*. New York: Pergamon Press.
4. Seelye, H. N. (1984). *Teaching culture: strategies for intercultural communication*. Illinois: National Textbook Company.
5. Tomalin. B. & Stempleski, S. (1993). *Cultural awareness*. Oxford: Oxford University Press.
6. Weaver, G. R.(1993). Understanding and coping with cross-cultural adjustment stress. In R. M. Paige (Ed.), *Education for intercultural experience* (pp. 122-139). California: Intercultural Press, Inc.

რ. ვოცირიძე. კულტუროლოგიის სწავლება უცხოური ენების შემსწავლელთათვის
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

რეზიუმე

სტატიაში გაანალიზებულია უცხოური ენების სწავლების პროცესში კულტუროლოგიის სწავლების როლი და მნიშვნელობა. კულტურული უნარ-ჩვევის განვითარება განიხილება, როგორც უცხოური ენის სწავლების შემადგენელი ნაწილი და მიჩნეულია ენის მეხუთე უნარ-ჩვევად მოსმენის, კითხვის, წერის და საუბრის შემდეგ.

Р. Гоциридзе. Обучение культурологии студентов, изучающих английский язык*Грузинский технический университет**Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77***Резюме**

В статье анализируются значимость и роль обучения культурологии студентов, изучающих английский язык. Говоря о культурологии как о необходимой составной части обучения английскому языку, мы рассматриваем ее в качестве одного из видов речевой деятельности в дополнение к аудированию, говорению, чтению и письму.

Зоранян М.

Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава, 77

**РОЛЬ УЧЕБНЫХ КОММЕНТАРИЕВ В ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЕ
ДЛЯ ИЗУЧАЮЩИХ ИНОСТРАННЫЙ ЯЗЫК**

Изучение иностранных языков на материале художественной литературы (в частности, домашнее чтение) затруднительно – чтобы не сказать невозможно – без квалифицированного филологического комментария, который помогает и учащемуся и учителю не только избежать «опасностей» и «ловушек», но и извлечь из художественного текста максимальную пользу. Именно поэтому столь актуальна проблема разработки научных принципов комментирования.

Языковеды уделяют значительное внимание теоретическим предпосылкам комментирования. Но теория явно не поспевает за практикой. Есть определенное противоречие между огромной, ежедневно увеличивающейся массой учебных комментариев и их теоретическим осмыслением. Самого беглого взгляда на комментированную литературу для чтения достаточно, чтобы понять, что, к сожалению, часто комментарий составляется по традиции интуитивно и принципы комментирования научно не вполне обоснованы и не раскрыты.

Не претендуя на разработку теории учебного комментирования, попытаемся критически осмыслить существующие разные виды комментария к учебным текстам.

Проблема комментирования художественных текстов для иностранных учащихся включает в себе два основных вопроса:

1) что комментировать и 2) как комментировать.

Не вызывает сомнения необходимость в «общеобразовательном» комментарии внеязыковых фактов, реалий: географических названий, собственных имен, исторических событий, специфических деталей быта, явлений социальной и культурной жизни страны изучаемого языка.

К комментарию реалий тесно примыкают пояснения литературно-филологические: цитат из литературных произведений, литературных, мифологических, библейских и т.п. аллюзий.

Предполагается, что объяснение внеязыковых фактов проще, чем собственно языковой комментарий: они осуществляются с помощью различных справочных изданий и носят наименее творческий характер.

Толкование же собственно языковых трудностей – более сложная проблема.

Трудными словами и выражениями, требующими специальных пояснений, принято считать:

- 1) все виды идиом, особенно деформированные;
- 2) игру слов, каламбуры;
- 3) сложные словесные образы;
- 4) редкие слова, устаревшие слова (их часто путают со словами, обозначающими устаревшие понятия)
- 5) неологизмы;
- 6) многозначные слова, особенно такие, конкретное значение которых трудно установить в данном тексте;
- 7) слова и выражения, явно стилистически окрашенные;
- 8) слова и словосочетания, выходящие за рамки литературной нормы, в том числе испорченные говорящим.

При отборе материала для комментирования возникает ряд филологических и собственно языковедческих проблем: как определяется норма, как решается вопрос о грани между тем, что входит в литературную речь, и тем, что в нее не входит.

В качестве одного из принципов отбора рассматривался и такой: комментированию подлежат только те слова и выражения, которые не зарегистрированы в учебных словарях общелитературного языка. Однако многие из перечисленных выше видов трудных слов и выражений, требующих пояснений (например, просторечные, разговорные, устаревшие), зарегистрированы с соответствующими пометами даже в кратких однотомных словарях.

Когда же комментарий требуется к словам, не зафиксированным в словарях, возникает вопрос об источниках информации и о том, **как** должны поясняться отобранные слова и выражения.

Вопрос о том, как комментировать, более сложен и менее изучен, чем вопрос о том, что комментировать.

Выше уже говорилось о «нетворческом» (или вернее менее творческом) характере комментария реалий по сравнению с комментарием языковых сложностей. Такой комментарий предполагает передачу конкретных сведений, почерпнутых из справочников.

Интересно, насколько различными могут быть способы комментирования даже такого наиболее очевидного, наиболее «легкого» материала, который, по мнению исследователей, не требует от комментатора самостоятельных творческих усилий.

Это мнение правильно в тех случаях, когда в качестве пояснения приводятся данные энциклопедического характера, перенесенные из справочников, т.е. имеет место такой подход к комментированию, который можно условно назвать **энциклопедическим**.

«Энциклопедический» способ комментирования реалий предполагает передачу конкретных точных сведений, заимствованных из специальных источников: энциклопедий, справочников и т.п. Однако возможен другой, гораздо более творческий, подход к комментированию реалий. В этом случае комментарий носит более широкий общелингвистический и лингвострановедческий характер и **наряду с конкретной информацией** содержит дополнительные сведения, с одной стороны раскрывающие специфические национальные, политические, культурно-бытовые или иные коннотации, а с другой – устанавливающие связь между данным фактом, лицом, названием и т.п. и самим произведением, его персонажами и автором.

Такой комментарий нельзя назвать нетворческим, и задача его автора не сводится к механическому перенесению данных из справочников. Этот способ комментирования реалий можно назвать **исследовательским**, так как он требует от комментатора творческого, исследовательского подхода к объяснению того или иного внеязыкового факта.

«Исследовательский» комментарий реалий наряду с конкретными данными «энциклопедического» комментария должен иметь характер: 1) лингвострановедческий (т.е. раскрывать национальные особенности восприятия внеязыкового факта), 2) контекстуально ориентированный (т.е. указывать на ту роль, которую этот внеязыковый факт играет в данном художественном произведении).

Все эти сведения, предоставленные в комментарии, несомненно, обогащают читателя и способствуют лучшему пониманию художественного произведения. Комментирование может и должно быть творческим. Комментатор не должен просто, «механически» переносить сведения о реальных фактах, лицах, событиях из справочных изданий в комментарий. Его основная **творческая** задача – установить связь между данной реалией и художественным произведением и его автором, показать важность этой реалии для раскрытия внутреннего мира героев, для создания их образов, для придания достоверности повествованию, для развития сюжета, т.е. для выполнения художественных задач и намерений автора. Даже этот конкретный и ограниченный материал – реалии – дает автору комментария неограниченные возможности для творческой исследовательской работы. Отсюда следует вывод о том, что автор комментария должен быть не просто лингвистом и не просто литературоведом, он должен быть филологом в полном смысле этого слова.

Изучение способов комментирования в целом, не ограничиваясь только внеязыковыми фактами, дало следующие результаты.

Представляется целесообразным обобщать наиболее распространенные примеры неадекватности комментария, его недостатки, случаи «невыполнения» им учебно-методических «обязанностей».

Такой сугубо критический подход к проблеме комментирования оправдан и целесообразен; в издательской практике накоплен огромный материал комментариев, который еще не осмыслен критически и теоретически, а именно с критического его осмысления и должна начинаться разработка научных принципов комментирования.

Выявленные типичные случаи неадекватности комментария условно можно разделить на два основных вида: 1) комментарий, неадекватный по содержанию; 2) комментарий, неадекватный по форме.

Содержание комментария может оказаться неудовлетворительным в связи с: а) избыточностью, б) недостаточностью, в) неточностью передаваемой информации.

По **форме** комментарий может быть: а) чрезмерно сложным; б) тавтологическим.

1. Комментарий, не адекватный по содержанию

а) Избыточный

В этом случае комментатор в чрезмерном и не всегда оправданном стремлении упростить задачу учащегося в понимании художественного текста дает избыточную (иногда ненужную) информацию, объясняет слова и выражения, не нуждающиеся в толковании. Не следует, по-видимому, включать в комментируемый материал однозначные слова, зафиксированные в учебном словаре.

Книги для чтения, предназначенные для изучающих английский язык как иностранный, обычно сопровождаются двуязычным словарем. В данном случае в словарь, помещенный в конце книги, включены слова, отобранные автором комментария для разъяснения. Вряд ли целесообразно комментировать слова, употребление которых не требует специальных разъяснений в плане стилистики и значение которых учащийся в случае затруднения может определить с помощью словаря, находящегося в книге.

б) Недостаточный

Когда комментарий не дает достаточно полной и ясной информации о слове или

словосочетании, это приводит к невыполнению им учебно-методической роли в необходимой для усвоения художественного текста степени.

Недостаточность информации, сообщаемой комментарием, не только затрудняет правильное понимание содержания художественного произведения, но и может привести к ошибкам в дальнейшей речевой деятельности обучающихся.

в) Неточный

Одним из типичных случаев неточности (и соответственно неадекватности) комментария является произвольное употребление автором помет, не всегда верно определяющих особенности речепотребления комментируемого слова или словосочетания.

При этом пометы, введенные комментатором, либо вообще отсутствуют в соответствующих словарях, либо отличаются от зарегистрированных в словаре.

2. Комментарий, не адекватный по форме

а) Чрезмерно сложный

Широко распространена нежелательная тенденция к излишнему усложнению комментария. Недооценка учебно-методической роли комментария к художественному тексту, используемому в качестве материала для изучения иностранного языка, приводит к появлению комментариев, которые сами нуждаются в комментировании. Иногда в объясняющую часть комментариев включаются слова, значение которых трудно определить даже при помощи толкового словаря.

б) Тавтологический

Исследование показало, что некоторые комментарии неадекватны по форме, так как они тавтологичны. Здесь именно комментируемые слова, наиболее непонятные слова комментируемой части становятся ключевыми словами объясняющей части.

Итак, сопоставительное изучение разных комментариев к одним и тем же художественным произведениям показало, что имеющиеся комментарии не всегда адекватны и по форме и по содержанию, и, следовательно, не могут оптимально выполнить стоящие перед ними учебно-методические задачи. Главная задача современной филологии – совершенствование эффективности методики преподавания иностранных языков – настоятельно требует повышение теоретического и практического уровня учебных комментариев к художественным текстам.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Фатющенко В. И.* О филологическом комментарии к учебному тексту. *Melburne Slavonic Studies*, 1971, с. 5-6
2. *Васильева А. Н.* Пособие для чтения со стилистическим комментарием. М., 1974
3. *Шанский Н. М.* О лингвистическом анализе и комментировании художественного текста. – В кн. *Анализ художественного текста*. М., 1971, вып. 1.
4. *Новиков Л. А.* Лингвистическое толкование художественного текста. М., 1979
5. *Тер-Минасова С. Г.* Синтагматика функциональных стилей и оптимизация преподавания иностранных языков. М.,

მ. ზორანიანი. მხატვრული ტექსტისადმი ლინგვისტური კომენტარის მნიშვნელობა უცხოური ენის შესწავლისას

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო. თბილისი, კოსტავას 77

რეზიუმე

მხატვრულ ტექსტზე დაყრდნობით უცხოური ენის შესწავლა რთულია ან შეუძლებელიც კი, თუ მას არ მოყვება თან კვალიფიციური ლინგვისტური კომენტარი. ეს კომენტარი დახმარებას უწევს როგორც სტუდენტს, ისე ლექტორს, გადალახონ ის სირთულეები, რომლებიც მათ ექმნებათ ტექსტის სწავლა/სწავლებისას, და მაქსიმალურად ისარგებლონ მხატვრული ნაწარმოებით.

M. Zoranyan. Role of Linguistic Commentary to Fiction Texts for the Students Learning Foreign Languages

Georgian Technical University
Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia

Summary

To learn foreign languages on the material of fiction (extensive reading in particular) is complicated if not to say impossible without qualified philological commentary which helps both the student and the teacher to avoid the difficulties they come across and to derive maximum benefit from the work of art.

კ. რამიშვილი, კ. ვარდანაშვილი.

ი. ჭავჭავაძის საქართველოს უნივერსიტეტი

კვლევითი თეორიისა და პრაქტიკის ურთიერთქმედება: ზემოქმედების მქონე მეთოდების კვლევა

დღეს პრაქტიკა, როგორც პედაგოგიური მეცნიერების ობიექტი, რთულ ტრანსფორმაციას განიცდის. როგორ ზემოქმედებს ეს მეცნიერებაზე? პედაგოგიური მეცნიერება, ალბათ, აუცილებლად ჩამორჩება ცხოვრებას, თუ თეორიული და პრაქტიკული საქმიანობა ერთიანი სისტემით არ განვითარდება. ანუ, აუცილებელია პედაგოგიური თეორიის შესაძლებლობების პედაგოგიური სინამდვილის ასახვისა წინსწრების, პრაქტიკაზე მექანიზმების ზემოქმედების კვლევების თვალსაზრისით.

თუ აღვნიშნავთ ძირითადი ძვრა პედაგოგიურ ცნობიერებაში უფრო ზოგადად, გლობალური გადასვლა რეალობაზე – რეცეპტურულ-ასახვითი მიდგომიდან კონსტრუქციულ-საქმიანობით მიდგომაზე. ეს პროცესი ხასიათდება შემდეგი გამოვლინებებით: უხეში ავტორიტარული სქემების უარყოფა, რომლებიც დაკავშირებულნი არიან მოსწავლეთა მანიპულირებასთან და მზა ცოდნების დამახსოვრების მიზანთან; ორიენტაცია ყოველმხრივ განვითარებაზე; განათლების ორგანიზაციის შინაარსში და ფორმებში, მის პრაქტიკულ მიმართულებაში მოქმედი კომპონენტის გაძლიერება; პრობლემური სწავლება. ზემოაღნიშნულს მიეკუთვნება ყველაფერი ის, რასაც პიროვნებაზე ორიენტირებულ განათლებას უწოდებენ.

წინსვლის შეჩერება შეუძლებელია. გრძელდება მძლავრი ინოვაციური იმპულსის მოქმედება, რომელიც მოიცავს პედაგოგიური პრაქტიკის ყველა მხარეს. ამავე იმპულსმა გამოიწვია ამ პრაქტიკის მეცნიერული გააზრებისა და დასაბუთებისადმი ახალი მიდგომები. ამ ასპექტში პედაგოგიური მეცნიერების უპირველეს ამოცანას წარმოადგენს განათლების შინაარსის წინმსწრები კონცეფციის შექმნა, რომელიც წარმოადგენს პრაქტიკაზე ზეგავლენის ინსტრუმენტს პიროვნული მიდგომის პოზიციიდან (3).

რაც შეეხება განათლების შინაარსს, უფრო მეტი დამაჯერებლობით შეიძლება იტყვას, რომ განათლების შინაარსის თეორია და სტანდარტების, სასწავლო გეგმებისა და პროგრამების შემუშავების პრაქტიკა თანაარსებობენ პარალელურად და ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად. მიზეზი მდგომარეობს იმაში, რომ სტანდარტებზე მომუშავენი ორიენტირებულნი არიან არა განათლების შინაარსის თეორიაზე, არამედ სხვა ფენომენებზე.

განათლების შინაარსის არასაკმარისი დასაბუთების კომპენსირება ვერ ხერხდება ვერც ამ საქმეში მოწვეული მსხვილი სპეციალისტების მონაწილეობის გზით, ვერც პრაქტიკაში მიღწევებისმქონე პედაგოგების დახმარებით; მაგრამ საკმარისი არაა მხოლოდ თეორიულად მომზადებულები. ამის შედეგად, ჩვეულებრიობის დონეზე, განათლების შინაარსი ხშირად ესმით როგორც სასწავლო საგნების შემთხვევითი ნაკრები. მასიურ პედაგოგიურ ცნობიერებაში განათლების შინაარსის შესახებ წარმოდგენა დღემდე დაიყვანება სასწავლო მასალამდე. შინაარსი ჯერ კიდევ შემოიფარგლება ცოდნებით, უნარებით და ჩვევებით ცოდნებად ჩვეულებრივ მიჩნეულია წამყვანი როლი, პედაგოგთა მხრიდან მათ ექცევათ უფრო მეტი ყურადღება. საქმიანობის სახეებს კი დღემდე შეუსაბამებენ სწავლების მეთოდებსა და საშუალებებს, ანუ მის პროცესუალურ ასპექტებს, მაშინ როცა, თანამედროვე დიდაქტიკური კონცეფციები მათ რთავენ განათლების შინაარსის სტრუქტურაში, როგორც „იმას“, რასაც უნდა დაეუფლოს მოსწავლე (4).

მაგრამ თეორიაც როგორც პრაქტიკის ანარეკლი, დღესდროებით მთლად ადექვატური არაა. ის ნაკლებად იკვლევს პიროვნების განვითარების სოციალური სიტუაციის როლს მისი განათლების პროცესში, ბავშვის გამოცდილებას, როგორც პედაგოგიურ კატეგორიას. დღეს ბავშვი ჩაფლულია საქმიანობის მრავალ სახეობაში, რომლებიც მხოლოდ ფორმით მოგვაგონებენ საგანმანათლებლოს, ხოლო მასწავლებელი – პედაგოგს. ჩნდება კითხვა: ხდება თუ არა პედაგოგიური საქმიანობის ფუნქციის ცვლილება და სტრუქტურის გართულება, თუ იგი რჩება უცვლელი სახით? და როგორ შეიძლება გამოიყოს პედაგოგიური საქმიანობა საქმიანობის სხვა სახეებიდან. განათლება ხშირად კარგავს თავის საგანმანათლებლო ფუნქციას, როცა ახორციელებს სხვადასხვა სახის კორექციებს. მაგრამ პედაგოგიკაში, აღნიშნავენ მკვლევარები, ეს ძალიან საშიშია, თუ ხდება ფუნქციის რედუქციის, თუნდაც რაიმე უმნიშვნელოსადმი. რადგან „არც ერთი პედაგოგიური კანონზომიერება არ რეალიზდება, თუ არ რეალიზდება ასეულობით სხვა?“ ჩვენ ძველებურად ვტრიალებთ ერთი და იმავე, ხშირად „იდეოლოგიურად მოცემული“ წარმოდგენების ჩარჩოებში: მიზანმიმართული პედაგოგიური ზემოქმედება, აღმზრდელობითი მუშაობა, საქმიანი მიდგომა, ტექნიკური პოზიციიდან პედაგოგიური საქმიანობის განხილვა. ჩვენი აზრით, პედაგოგიურია საქმიანობა, რომელიც მიმართულია ბავშვის პიროვნების განვითარებისაკენ, ხოლო სხვა დანარჩენს, რომლებიც არ ჯდება ამ კონტექსტში, ფაქტიურად არა აქვთ პედაგოგიური აზრი.

ახლა გამსაკუთრებით აქტუალური უნდა გახდეს მეცნიერების წინმსწრები ფუნქციის რეალიზაციისათვის მუშაობა. სამართლიანობა მოითხოვს ავლნიშნოთ, რომ საბჭოთა პედაგოგიკის ისტორიაში ადგილი ჰქონდა წარმატებულ ცდებს, რათა შეექმნათ განათლების შინაარსის წინმსწრები პედაგოგიური თეორია

(მ. სკატკინი, ი. ლერნერი, ვ. კრავესკი). მაგრამ უნდა ითქვას, რომ უფრო იდეოლოგიურის, ვიდრე პედაგოგიური ხასიათის რიგი მიზეზების გამო მან მაინც ვერ მოახდინა გავლენა მასობრივ პედაგოგიურ პრაქტიკაზე. შემდგომში ადგილი ჰქონდა პედაგოგიური მეცნიერების ინსტიტუციონალურ კრიზისს, რომელსაც შედეგად მოჰყვა მეთოდოლოგიური კრიზისი. თანამედროვე პედაგოგიური თეორია თანდათან გაფერმკრთალდა. დღეს სულ უფრო იშვიათია ტრადიციული კვლე-

ვები შინაარსის სფეროში და განათლების მეთოდებში. საგანმანათლებლო კანონზომიერებები იცვლება სხვა მეცნიერებათა დასკვნით. მკვლევართა სავსებით სამართლიან მისწრაფებას, გაამდიდრონ პედაგოგია სხვა მეცნიერებებში მოპოვებული მიღწევებით, ხშირად მივყავართ პედაგოგიკის საგნის ნაწილობრივ დაკარგვამდე. იდეა, თითქოს თეორიამ გაუსწრო პრაქტიკას, დღემდე სუსტად რეალიზებულია (1).

ჩვენ ვვარაუდობთ (ვფიქრობთ), რომ პრაქტიკაზე გავლენის მოხდენის მექანიზმს გამოიყენებს პედაგოგიკის თეორია, რომელიც გადაჭრის პედაგოგიკის ყველაზე მწვავე და სიღრმისეულ პრობლემებს: ბავშვის დამოკიდებულება განათლებასთან, განათლების პროცესში მისი პიროვნული განვითარება. ა. მასლოუმ გვჩვენა, რომ განათლება პიროვნულ სფეროში უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე ორიენტირება ვიწრო საგნობრივ სფეროებში. უნდა იყოს ისეთი პედაგოგიური თეორია, რომელიც მოიცავს არა ნაწილობრივ, არამედ ინტეგრალურ ცოდნას. ასეთმა თეორიამ უნდა მოგვცეს ახალი ხედვა განათლების შინაარსის ბუნებაზე, შემადგენლობაზე და სტრუქტურაზე; აგრეთვე, ერთიანი (მთლიანი) პედაგოგიური პროექტის ჩარჩოებში მისი კონსტრუირების ორიენტირები, რომლებიც ხელს შეუწყობენ პიროვნების განვითარებას.

განათლება შეუძლებელია პიროვნებასთან დამოკიდებულებების გარეშე. საქმე მხოლოდ იმაშია, თუ რა როლს თამაშობს პიროვნება ამ პროცესში – მიზნის თუ საშუალების. ტრადიციული განათლება, რომელიც მიზნად ისახავს ადამიანის ფუნქციონალურ, საგნობრივ განათლებას, პიროვნებას იყენებს სწორედ საშუალების ფუნქციით, ეყრდნობა მოტივაციის მექანიზმებს, მნიშვნელოვან ორიენტირებს, როგორც გარედან დასახული მიზნების მისაღწევად საჭირო რაღაც სახის მამოძრავებელ ძალებს. ამ პიროვნული „მექანიზმების“, „ფუნქციების“ განვითარება ამ შემთხვევაში ხდება გზადაგზა იმ ზომით და იმ ასპექტებში, სადაც მათი საჭიროება და მოთხოვნებია ინდივიდის სოციალური ორიენტაციისათვის (2).

პიროვნებაზე ორიენტირებული განათლება, პირიქით, ადამიანის პიროვნების არსებობის მექანიზმს – რეფლექსიას, პასუხისმგებლობას, ავტონომიურობას, აზრობრივ შემოქმედებას – განიხილავს როგორც განათლების თვითმიზანს, რომლის მიღწევაზე საბოლოოდ დამოკიდებულია მისი შინაარსობრივი და პროცესუალური კომპონენტები.

პიროვნულ პარადიგმაზე გადასვლა, როგორც შემეცნებაში და საგანმანათლებლო პროცესების პროდუქტიურობაში ერთიანობის უფრო მაღალ დონეზე გადასვლა, აფართოებს პედაგოგიკის მეთოდოლოგიის ფუნქციას. ის ხდება ადამიანის ფილოსოფიის თავისებური გამოყენებითი სფერო, ხოლო პედაგოგიური შემეცნების რეგულატორად გამოდის ადამიანური ყოფიერების ერთიანი სახე, განათლების შესაძლებლობები ადამიანის არსებითი ძალების განვითარებაში.

პიროვნების სოციალურად მნიშვნელოვანი თვისებების ფორმირება, გარემო სინამდვილესთან (საზოგადოებასთან, საერთოდ, ადამიანებთან და გარშემომყოფ საგნებთან, თავისი თავის მიმართ) მისი დამოკიდებულებების (კავშირების) წრის შექმნა და გაფართოება – აი რაზე უნდა იყოს მიმართული აღზრდის პროცესი.

თეორიისა და პრაქტიკის ურთიერთქმედების საუკეთესო საშუალება როცა შემეცნება და გარდაქმნელი (შეცვლის) ექსპერიმენტი თავიდანვე ერთად ვითარდებიან. ამის შედეგად, მეცნიერებისა და პრაქტიკის ურთიერთდამოკიდებულება უნდა ფორმირდებოდეს (იგებოდეს) არა მარტო პრაქტიკისათვის – პედაგოგიური ტექნოლოგიების დამუშავებისა და გადაცემის გზით, არამედ, პედაგოგის როგორც ამ ტექნოლოგიების მატარებლის იმავდროული ჩამოყალიბებით.

ლიტერატურა

1. რამიშვილი კ. პედაგოგია მეცნიერების თანამდროვე კონტექსტში // მოამბე, 2006, № 9.
2. Гинецинский В. И. Основы теоретической педагогики. СПб, 1992.

3. Загвязинский В. И. Методология и методика дидактического исследования. М., 1982.
4. Краевский В., Полонский В. Методология для педагога: теория и практика. М., 2001.

Konstantine Ramishvili, Ketevan Vardanashvili. Interconnection of Pedagogical theory and Practice: search mechanisms of influence

Summary

Pedagogical science, according to the authors, is predestined if theoretical and practical activities will not be developed in one system. The main task of pedagogical science, is to have an overtaking conception of education, which takes the instrument of influence on practice from the personal approaching. The theory as reflection of practice is not quite adequate at present. It doesn't investigate the role of social situations in development of personality, the child's know-how as pedagogical category. Mechanisms, of influence on practice will have pedagogical theory, which solves, main problems of pedagogics connected with the child's attitude to education, his personal development in the process of education. She mustn't study partly, but integral knowledge, give contents of education, orientate it on the construction of the whole pedagogical process.

Константин Рамишвили, Кетеван Варданашивили. Взаимосвязь педагогической теории и практики: поиск механизмов влияния

Грузинский университет им. И. Чавчавадзе

Резюме

Авторы, опираясь на современные исследования методологических проблем педагогики, анализируют возможности педагогической науки в аспекте отражения и опережения педагогической действительности, исследования механизмов влияния на практику.

N. Sickharulidze, I. Mesiridze

Georgian Technical University, 77 Kostava Str, Tbilisi, Georgia

ASPECTS OF BILINGUAL EDUCATION

Bilingual education has different meanings to different people. By bilingual education we mean the use of two languages as mediums of instruction at some stage in a student's educational career.

Post- Soviet period in countries which gained independence about two decades ago has brought considerable changes based on the reformation of the existing education system. At the same time it should be noted that bilingualism was introduced in Georgia long ago when it was a part of Russian Empire. Russian period created both: bilingualism and bilinguality. The concept of bilingualism referred to the state of a linguistic community in which two codes could be used in the same interaction and that a number of individuals were bilingual (societal bilingualism). Bilinguality was the psychological state of an individual who had access to more than one linguistic code as a means of social communication. At present the shift to the bilingualism where English substituted

Russian seemed at first sight to be non-problematical, as the concept of bilingualism already existed in the country. But there are several aspects to be determined. One of them is the status of English in the educational process. English has become the major world language. It is the native language of many throughout the world but for an even greater number English is learned as a second language. Education reform being underway in Georgia recognized English as one of the principle languages. It became not simply a second language but also the medium through which students obtain their school and university education. Monolingualism is considered to be quite a disadvantaged background and obstacle for career planning. Yet, despite this official recognition English may only be used by a small minority of total population and in very limited situations. It dominates in certain socio-linguistic contexts, especially among the educated. In this respect it seems obvious to determine which classification of teaching English can better match the situation and meet both, the current and long-term requirements. To study this problem we used the classification given by Elliot. L Judd - English as a second language (ESL), as an additional language (EAL), as a language of wider communication (ELWC) or just a foreign language (EFL) (E.L. Judd, 1987)

An ESL situation is defined as a situation in which non-native English speakers spend a vast majority of their time communicating in English. More precisely, the speakers use English to express basically all of their ideas and feelings, with the possible exception of intimate conversations with close friends and family. In an ESL context all four skills – listening, speaking, reading, and writing – are used and the English language is employed in a variety of registers ranging from the very informal to the highly formal. Of course, the exact proportion for each of the language skills and registers can vary from person to person and situation to situation, but in an ESL situation nothing can definitely be ruled out.

An EAL situation can be defined as one in which speakers learn English after they learn another primary language and use it for the purposes of communicating with others who have different primary languages. Such situations are found in countries that are multilingual and recognize English as the language for intra country communication. EAL corresponds to Richards' description of English for Intergroup Functions (1978) or Smith's English as an Auxiliary Language(1976). The key difference between EAL and ESL concerns socio-linguistic contexts. Since students already speak a language that fulfils a variety of communicative needs beyond the intimate levels, English is used in more limited ways than in an ESL situation. The registers where English is used tend to be of a much more formal nature and are limited to certain areas such as national government affairs, intra-country commerce, and mass media. In addition the proportion of population in an EAL context who actually use English is much less than in an ESL situation and those who use it tend to be of a high social, political, and economic level. AS in ESL context, in EAL situation all four language skills are employed.

ELWC refers to an environment in which English serves no intra-country uses and instead is used for international communicative purposes (Richards, 1978; Conrad and Fishman,1977). Since English has become the major language of the world, many people need to use English for scientific, technical, and commercial purposes. An ELWC situation is characterized by the fact that the register range in English is often quite limited and quite formal and the lexical and topical repertoire is quite narrow. Furthermore, the skills to be mastered are also quite limited. In many ELWC contexts reading is the primary form of English information and face-to-face contact with people who use English in any form is rare. Writing is also limited because the need to encode information in English is much rare than the need to decode. In an ELWC situation some will need to use oral skills: those people, for instance, who must deal with visiting English-speaking colleagues or those who might occasionally travel to an English-speaking country for business or lecturing. Yet, even in these cases the percentage of time spent yearly in oral language use is quite small. In most ELWC cases one or more native languages serve intra-country daily communicative needs and as in EAL situation, only a small highly educated elite need and use English.

The last major category was the EFL context. In these situations English is studied as one of many foreign languages and serve little communicative function for students once they finish the actual course. Communicative need is limited and may focus on literature and high culture. Translation may also be stressed. The use of English for any purpose outside the classroom is minimal and of short duration. At most it might serve, according to J.A. van Ek, “in temporary contacts with foreign speakers in everyday situations, whether as visitors to the foreign country or with visitors to their own country, and to establish and maintain social contacts” (van Ek, 1976:24-25). For many even such temporary usage might never occur. Thus, in an EFL situation very few people other than those in the teaching profession use English on a regular, long-term basis. In short, English has no special status or use over any other foreign language.

These four categories have a practical value in the development of programs which correspond to the realities of English use. Instructional programs that are compatible with the sociopolitical situations in which they are located are more likely to succeed, while those that are in conflict with the English language policy of a given country run a greater chance of failure (Judd, 1978).

According to the study of different programs at different universities in Georgia (Georgian Technical University, Caucasus School of Business, International Black Sea University) these four classifications are not equally used for teaching English. At GTU EFL dominates over others. In this situation the fluency and registers of English are limited. Therefore, fluency among teachers is less of a prerequisite than in other three contexts and there is no need to recruit native English speakers. Mostly audiolingual and a grammar-translation approach are employed for instruction. At post graduate level instruction is based on ELWC model. Curriculum places less emphases on all four skill areas but instead emphasizes reading as the major requirement.

At Caucasus school of Business priority is given to ESL, though it is not easy to create adequate situation. Program stresses all four language skills. Unfortunately there is no chance of frequent communication with a native English speaker. Since they don't have all the realities of EFL situation it seems reasonable to place emphases on linguistic creativity and innovation, as well as introduce both academic and non-academic topics.

As far as the International Black Sea University is concerned, it can not be definitely placed within the frames of ESL or EAL. All four skills are taught as separate courses, though curricula that stress pattern drills and rote memorization of vocabulary, dialogues, and grammatical paradigms may fail to prepare the student to deal with the realities of the ESL situation. EAL situation seems to be more common. Students from different countries with different primary languages use English for intra-university communication. The need for native-English-speaking teachers is not imperative in an EAL situation. Teachers who are fluent English users are more important. Fluency here is defined as the ability to engage in all communicative functions in which the students themselves will need to function. Even if, not every educational situation falls neatly into any one of these categories they offer useful perspectives in developing instructional materials and teaching strategies. Some universities and even countries may currently be in the process of switching between categories and certain groups of students may need English for more than one category: ESL when they study at an American university, and later EAL or ELWC when they return home.

CONCLUSION

The paper has emphasized the need to consider the role of English in the overall language policy context in a country where bilingualism becomes inseparable part of everyday life. Analysis of the role of English around the world makes it easier to reach sound curricular and instructional decisions. By attempting to develop an instructional approach which relates to the various needs for, and uses of, English, all involved in the teaching and learning process are more likely to succeed. It is also crucial to realize that the role of English varies around the world. No single curriculum or in-

structional strategy will suit all circumstances. Only through an understanding of the English language policy of a given country we can devise the proper curricular and teaching approach for the particular educational environment.

REFERENCES

1. Conrad, Andrew W., and Joshua A. Fishman. 1977. English as a world language. The evidence. In *The Spread of English*. Joshua A. Fishman, Robert I, Cooper and Andrew W. Conrad (eds). Rowley, MA: Newbury House Publishers.
2. Judd, Elliot L. 1978 Language policy and TESOL: Socio-political factors and their influence on the profession. In *On TESOL '78: EFL Policies, programs, practices*. Charles H. Blatchford and Jacquelyn Schachter (eds). Washington, D.C.:TESOL.
3. Kachru, Bral B. 1976. Models of English for the third world; White man's linguistic burden or language pragmatics? *TESOL Quarterly* 10.
4. Prator, Clifford H. 1968. The British heresy in TESL. In *language problems of developing nations*. Joshua A. Fishman, Charles A. Ferguson and Das Gupta (eds). New York: John Wiley and Son.
5. van Ek, J. A. 1976. *National Syllabuses*. London: Oxford University Press.
6. Porter, R. P., *Forked tongue: The politics of Bilingual education*. New York: Basic books, 1990.
7. Krashe, S. *Under attack. The case against bilingual education*. Culver city, CA: Language Education Associates. 1996.
8. Burnham Massey, L., and Pina, M. Effects of bilingual instruction on English academic achievement of LEP students. *Reading improvement*, 27 (2), 1990.

ნ. სიხარულიძე, ი. მესირიძე

*საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77*

რეზიუმე

სტატიაშია განხილულია ინგლისური ენის სტატუსი, ისეთ ქვეყანაში სადაც ორენოვნება ხდება ყოველდღიური ყოფის განუყოფელი ნაწილი. ინგლისურის, როგორც მეორე ენის გამოყენების ანალიზი სხვადასხვა ქვეყნებში საშუალებას მოგვცემს შეიქმნას უცხო ენის სწავლების ისეთი პროცესი, რომელიც მაქსიმალურად დააკმაყოფილებს არსებულ მოთხოვნებს. სწორი მეთოდისა საწინდარი გახდება წარმატების მისაღწევად. ამავე დროს გასათვალისწინებელია ის ფაქტორიც, რომ ინგლისური ენის როლი განსხვავებულია სხვადასხვა ქვეყნებში. ერთმა მეთოდის ან სტრატეგიამ არ შეიძლება დააკმაყოფილოს მოთხოვნათა მრავალფეროვნება. აუცილებელია გათვალისწინებულ იქნეს ქვეყნის სპეციფიკა, როგორც მეთოდის ასევე სასწავლო პროცესის დასაგეგმად.

A.Agazada

Baku State University of Foreign Languages

ARGUMENTATION IN LEGAL DISCOURSE**Theoretical background**

The sosio-cultural aspect of language use must be explored to see the inseparable relationship between language and social meaning. Some functional and critical linguistic studies reveal the close interaction and dynamism of language users. In so doing, these demonstrate how dialectal relationships are maintained and how they are translated into socio-cultural structures and social practice (discourse) (Enkvist 1989, Fairclough and Wodak 1997, Van Dijk 1998, etc.). We can agree that “any discourse is considered in a threefold manner as “the use of language”, as “the implantation” of certain notions into the public perception, as the interaction of social groups and individuals” (16). *Each social group has its own characteristic discourse. But the notion of discourse in itself implies the notions of social status as sender and receiver, as long as every statement beside other features contains essential information of social character about sender. Subject to subject relations are treated as roles, but their social roles look like a pattern of social treatment. Language personality under symmetrical and nonsymmetrical terms may have invariable and variable roles, that is status, positional, situational roles (3)*

The issue of influence of the social factors, to be exact, social conditions to the course of argumentation was put forward in the theory of argumentation (2) Some roles suppose equal, balanced exchange of information, as in the case defender-defendant. Unequal\ nonsymmetrical relations presenting subordination or supplementation between the couples- defendant and prosecutor, judge –defendant. The professional in such situation stands in the dominating position and this fact directly influence the strategy and tactics of argumentation.

Over the past two decades a group of speech communication scholars of the University of Amsterdam together with some colleagues of the university have been engaged in developing a pragmatic-dialectical method of analyzing argumentative discourse (8).

The analytic overview will include a description of the difference of opinion of that lies at the heart of the discourse, the point of the departure chosen in dealing with the difference, the arguments put forward in order to resolve it, et cetera.

In analyzing argumentative discourse we assume that the discourse is basically aimed at resolving a difference of opinion and that the argumentation and every other speech performed in the discourse with a view of resolving the difference can be regarded as part of a critical discussion. Analytically, in the process of resolving a difference of opinion four stages can be distinguished: confrontation, opening and conclusion

In practice, people who take part in argumentative discourse often appear to be engaged in pursuing quite other goals than resolving a difference of opinion. Sometimes, for instance, senders are eager to be perceived as nice, wise. Nevertheless, even if other goals may be important, they don't prevent people from pursuing at the same time the goal of resolving a difference of opinion. In this general and weak sense there is a rhetorical (pragmatic) aspect to all argumentative discourse. The participants are always aiming for the effects that suit them best.

In our view, there is also a rhetorical aspect to argumentative in a more specific or strong sense: people who take part in argumentative discourse try to resolve the difference of opinion in their own favor, and their use to achieve precisely this effect. This does, of course, not mean that the participants are exclusively interested in getting things their way. As a rule, they will at least pretend to be primarily interested in having the difference of opinion resolved. People who engage in argumentative discourse may be considered to be committed to what they have said or implicated?

If a move is not successful, they cannot escape from their dialectical responsibility by just saying “I was only being rhetorical”. Although they may try as hard as they can to get their point of view accepted, they have to maintain the image of people who play the resolution game by the rules.

The balancing of people’s resolution-minded objective with their rhetorical objective of having their own position accepted regularly gives rise to strategic maneuvering as they seek to fulfill their dialectical obligations without sacrificing their rhetorical objectives. They attempt to make rhetorical use of the opportunities offered within the dialectical situation in order to conclude the difference of opinion in their own favor.

It is to be investigated which rhetorical strategies are used in the discourse in order to achieve the result aimed for the sender. Rhetorical strategies may manifest themselves at three levels: in the selection of material, its adaptation to the audience, and its presentation. In order to achieve the optimal rhetorical result, the selected moves must be an effective choice from the available potential, the moves must be in such a way adapted to the audience that they comply with auditoria demands, and the presentation of the moves must be discursively and stylistically appropriate. At each of these three levels, speaker or writer has a chance to influence the outcome of the discussion, and the influences may occur simultaneously. A rhetorical strategy is, in fact, optimally successful if the rhetorical efforts at the three levels converge, so that a fusion of persuasive influences is generated.

Jurisprudence and argumentation

Jurisprudence refers to a number of argumentatively active spheres. The language of jurisprudence introduces narrow profile terminology, which at the same time with the forming of the institutions of law legalized the proceedings roles models of the trial proceeding participants (2). That is why it can be considered as a part of legal sphere. But on the whole, beside the terminology modern law is based upon the argumentation, the theory persuasion. Argumentative discourse or the discourse of persuasion became a base in the progress of the international law (13). The law implicitly supposes the conflict situation, the conflict arguments, and it demands the necessity to prove your point.

In the period on neorhetoric one of the founders of the theory of argumentation H.Perelman stated that the theory of argumentation exceeds the boundary of the law and is relevant not only to the jurists. He accentuated this attention on the interrelation of law and rhetoric (15).

Jurists should be referred to a number of professional communicators, since in overwhelming majority of cases their activity directly involve not only communication but argumentation.(14) In trial their activity actually represent controversial dialogue. In other cases not only a set of arguments, but reasoned persuasion is also important.

The judgment should be sufficiently argued from the legal point of view, but moral and ethics are also involved into it. Moral arguments do not always agree with the logics, but in practice is found to be effective as a means of defense. For this reason there are two main factors, influencing the adoption of judgment.

The first is of retrospective character which takes into account past regarding practice, but the other conform to the idea of justice, to the concept of rightness and functions as a standard of appraisal, interpret the judgment to the moral point giving it a justificatory strength. This circumstance allowed some moralists to raise the concept of rightness. Ignoring moral aspects by judicial bodies relatively new to the society problems (abortion, adoption) may lead to some political consequences. As a result rhetoric and argumentation in the trial exceed the limits of mere logics, formal legalization presented as a choice of rational deduction within the bounds legality and pragmatic jurisprudence.

Taking into account these factors it was inferred that there are two kinds of rhetoric and argumentation in trial – argumentation (rhetoric in the narrow sense) and interrogative rhetoric ap-

plied to a wide range of political, ethic and moral points (12). It is considered that, practical argumentation in the trial process may vary according to the case-criminal case or a civil case.

Peculiarity of the argumentation in legal discourse is not uniformity of addressee, but just the role of the third part. In the argumentation during the trial process the addressee “bifurcate”; if the plaintiff argues, then the receiver becomes the defendant and the judge, when the judge reads out the judgment, in fact he has two receivers, plaintiff and defendant. In the confrontation the judge becomes the third part.

Cognitive psychology is interested in studying the peculiarities and style of the judge and defense lawyer’s thinking. It was determined that famous prosecutors make their speech according to the situation, to the time and place of the trial process. Defense lawyer’s speech is always directed to the audience.

According to the essence of the argumentation, judge should also take into consideration many aspects of the situation distinguishing strong and weak one. The judge should know well the system of the precedent to the case. Much depends on how the judge “sees” the case and how authorized he is. The authoritative inclination of the personality exerts influence to the final judgment (14). A number of factors were put forward by the former judge of the Supreme Court of USA N.C. Benjamin. He includes here the judgments of the analogues cases, the constitution of the state, history, traditions and purpose of trial process and pragmatic consequences of the judgment (14).

Consequently, legal argumentation should submit the rules of rhetoric. The law, the right and rhetoric are treated in a wide sense as notions concerning all the areas of the human activity. Therefore the working idea of the law is not restricted only with the narrow sphere of jurisprudence. Symbiosis of the legal practice and rhetoric as an art of making speech before the audience counts more than two thousand years practice. Even Aristotle noted the necessity of the rhetorical argumentation in the court room. Cicero perhaps became the striking example who successfully combined the ability of judge with that of orator. The speech of the distinguished jurists at the court was considered a kind of the argumentative discourse. The conceptual procedures, models of argumentation are considered to be adopted from the jurisprudence.

Concluding remarks

Argumentation is the total sum of arguments and also is the means of bringing these arguments forward for basing some statements with the object of persuading the addressee to their admissibility or sufficiency in a concrete situation. The success of the argumentation is determined with the degree of influence over the addressee and achievement of consent between the communicators.

General rules of argumentation include three kinds of maxims: rationality, tactics and persuasiveness. The specificity of argumentation as a form of communicative process and a speech activity is defined with the conflict situation. In analyzing an argumentative discourse, we assume that the discourse is basically aimed at resolving a difference of opinion and that the argumentation and every other speech act performed in the discourse with a view of resolving the difference can be regarded as a part of critical discussion.

Knowledge of the basis of the theory of argumentation allows modern jurists a possibility

- To see and resolve different language mistakes
- To disprove not-grounded arguments of the opponents
- To select preferable argumentative methods
- To control and evaluate the dialogical situation as a whole

REFERENCES

1. *Аристотель*. Риторика /Пер. с древнегреч. О. Цыбенко. М.: Лабиринт, 2000. 221 с
2. *Губаева Т.В.* Словесность в юриспруденции: Учебник. Казань: Изд-во Казан. гос. ун-та, 1995. 304 с.
3. *Конецкая В.П.* Социология коммуникации: Учебн. М.: Изд-во МУБиУ, 1997. 304
4. *Корнилова Е.Н.* Риторика – искусство убеждать. Своеобразие публицистической античной эпохи: Учеб. пособие. М.: Изд-во УРАО, 1998. 208 с.
5. *Суздальев Е.Н.* Теория аргументации: перспективы анализа правовых контекстов // Учен. зап. юрид. фак. СПб.: Изд-во С-Петербур. гуманит. ун-та профсоюзов, 1996. Вып. 1. С. 44-46.
6. Fairclough N.L., Wodak R., (1997) Critical discourse analysis. In Discourse studies: A multidisciplinary introduction. Vol. 2. Discourse as social interaction. Van Dijk, Teun A. (ed.) 258-284. London: Sage Publication
7. *Eemeren, Frans H. Grootendorst R, Kruiger F.* (1987) Handbook of Argumentation Theory: A Critical Survey of Classical Backgrounds and Modern Studies. Dordrecht Holland / Providence. USA,
8. *Eemeren, Frans H. Grootendorst R.* Speech Acts in Argumentative Discussions. Dordrecht Holland / Cunnaminson. USA, 1984.
9. *Enkvist N.*(1989)*From Text to Interpretability: A Contribution to the Discussion of Basic Terms in Text Linguistics. In Connexity and Coherence: Research in Text Theory vol. 12. Heydrich, W. et al. (eds)369-398, New York: Walter de Gruyter*
10. *Kennedy, G.A.* (1994). *A New History of Classical Rhetoric*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
11. *Leeman, A.D.* (1992). Rhetoric versus argumentation theory. In: F.H. van Eemeren, R. Grootendorst, J.A. Blair & Ch.A. Willard (eds.), *Argumentation Illuminated* (pp. 12-22). Amsterdam: Sic Sat, 1.
13. *Lempereur, Alain.* Logic or Rhetoric in Law// *Argumentation* 1991. №5.
14. *Prott, Lyndel V.* Argumentation in International Law // *Argumentation*. 1993. №5
15. *Reike, Richard D., Sillars, Malcolm O.* Argumentation and Critical Decision Making. Longman, 1985
16. *Tordesillas, Alonso.* Chaim Perelman: Justice, Argumentation and Ancient Rhetoric // *Argumentation*. 1990. №4.p114.....
17. *Van Dijk T.* (1998) *Ideology: A multidisciplinary approach*. London: Sage Publication

А. Агазада. Рассуждение в юридической речи

Бакинский государственный университет иностранных языков

Резюме

В течение последних десятилетий все больше и больше внимания уделяется роли различных функциональных стилей при изучении текста и дискурса. Различные типы текстов обладают различной коммуникационной установкой, и юридические тексты являются одними из самых интересных среди этих типов текстов в связи с тем разнообразием вопросов, которые включены в сферу их анализа. В статье рассматриваются некоторые аспекты юридической речи, связанные с композиционно-речевой формой рассуждения.

Гурамишвили З.Ш.

Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава, 77**СОЦИОКУЛЬТУРНЫЙ ПОДХОД К ОБУЧЕНИЮ РУССКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ**

В методике преподавания языков не существует единой классификации подходов к обучению. Так, М.В. Ляховицкий (1981) называет четыре общих подхода к обучению иностранным языкам, определяемых им с позиции психологии овладения языком: 1) *бихевиористский подход* (овладение языком путем образования речевых автоматизмов в ответ на предъявляемые стимулы); 2) *индуктивно-сознательный подход* (овладение языком происходит в результате наблюдения над речевыми образцами, что приводит к овладению языковыми правилами и способами их употребления в речи); 3) *познавательный (когнитивный) подход* (сознательное овладение языком в последовательности от знаний в виде правил и инструкций к речевым навыкам и умениям на основе усвоенных знаний); 4) *интегрированный подход* (предусматривается органическое соединение в ходе занятий и сознательных и подсознательных компонентов в процессе обучения, что проявляется в параллельном овладении знаниями и речевыми навыками и умениями).

Попытка классифицировать подходы на основе большого числа факторов, в том числе и лингвистических, была предпринята М.Н. Вятютневым (Вятютнев, 1984), который выделял шесть подходов, используемых для классификации современных методов обучения: грамматический, прямой, бихевиористический, чтения, коллективный, коммуникативно-индивидуализированный.

С позиции избранного исследователем подхода к обучению определяются методы обучения, реализующие концепцию подхода, и отбираются приемы и способы обучения, обеспечивающие овладение языком в заданных программой параметрах. Тем самым на занятиях реализуется системный подход к обучению, устанавливающий взаимосвязь и взаимодействие между его базисными составляющими: подход – метод – приемы обучения. Если проанализировать существующие подходы к обучению языку, то нетрудно заметить, что основаниями для их выделения являются: а) *объект обучения* (язык, речь, речевая деятельность) либо б) *способ обучения* (прямой, сознательный, деятельностный)

Социокультурный подход к обучению языку предполагает в процессе занятий тесное взаимодействие языка и культуры его носителей. Результатом такого обучения является формирование как коммуникативной, так и социокультурной компетенции, обеспечивающих использование языка в условиях определенного культурного контекста на основе диалога культур. Для социокультурного подхода в преподавании РКИ характерны две тенденции интерпретации языка и культуры в учебных целях: а) от фактов языка – к фактам культуры и б) от фактов культуры – к фактам языка.

В первом случае преподаватель стремится показать, как в единицах языка отражаются особенности культуры и мышления носителей языка, а культуроведческая информация извлекается из самых языковых единиц. Такой тип знакомства с фактами культуры разрабатывается в рамках лингвострановедения и лег в основу лингвострановедческой теории слова (Верещагин, Костомаров, 1980).

В конце 80-х годов произошло смещение научных интересов в область культуры – предметом научного описания и изучения на занятиях по языку становится прежде всего культура носителей изучаемого языка и предлагается новая парадигма исследования и практического применения таких исследований: культура – цель, язык – средство. Научный

и методический поиск этого направления связан с работой Ю.Н. Караулова «Русский язык и языковая личность» (1987) и получил воплощение в развивающейся области языковедения и методики – лингвокультурологии (Воробьев, 1997). В методическом плане это направление исследований получило наиболее последовательную реализацию в концепции коммуникативного иноязычного образования, разрабатываемой под руководством Е.И. Пассова (Пассов, 2000) и воплощенный в комплексе учебников по русскому и иностранным языкам для средней школы. Эту концепцию можно рассматривать в качестве одного из вариантов социокультурного подхода к обучению. Суть же такого подхода сводится к следующим положениям.

1. Процесс овладения языком является образовательным процессом, содержание которого - культура страны изучаемого языка. Таким образом, иноязычная культура – это то, что является источником иноязычного культурного образования в его четырех аспектах: познавательном, развивающем, воспитательном и учебном.

2. В познавательном плане основой обучения в рамках названного подхода является диалог культур как сопоставление фактов из области художественного творчества двух народов (идеи, темы, проблематика, нравственные и эстетические ценности, жанры, художественные способы выражения) и образа жизни носителей языка. Это направление изучения языка и культуры за последние годы особенно активно развивается в рамках новой научной дисциплины – сопоставительного лингвострановедения (Мамонтов, 2000).

3. В воспитательном плане при социокультурном подходе акцент делается на выявление общих нравственных ориентиров в жизни двух народов и существующих между ними различий.

4. Одна из задач обучения – формирование стойкой мотивации к изучению языка и иноязычной культуры в диалоге с родной.

5. Учебная цель обучения сводится к формированию коммуникативной и социокультурной компетенции с опорой на родной язык учащихся. Сопоставление двух языков должно способствовать снятию трудностей овладения иностранным языком и преодолению интерференции, особенно ощутимой на начальном этапе обучения при усвоении звукового строя языка.

Результатом занятий является формирование социокультурной компетенции, которая включает в себя знания о стране изучаемого языка (ее культуре, традициях, национальных обычаях), способность извлекать из единиц языка соответствующую информацию и пользоваться ею в различных ситуациях общения. В настоящее время в этой связи чаще стали употреблять термин «межкультурная компетенция», показателем владения которой является правильность речи не только с точки зрения норм изучаемого языка, но и с точки зрения культурного контекста на основе сравнения разных культур.

ЛИТЕРАТУРА

1. Воробьев В.В. Лингвокультурология . М., 1997
2. Полат Е.С. Обучение в сотрудничестве. М., 2001
3. Пассов Е.И. Программа – концепция коммуникативного иноязычного образования. М., 2000

ზ. გურამიშვილი. სოციოკულტურული მიდგომა, რუსულის, როგორც უცხოური ენის შესასწავლად

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია რუსული ენის, როგორც უცხოურის შესწავლის მეთოდები. ერთ ერთ შესწავლის მეთოდს წარმოადგენს სოციოკულტურული მიდგომა, რომელიც ორგანულად აკავშირებს ერთმანეთს ენის ფაქტორებს და შესასწავლი ენის ქვეყნის კულტურას.

Z. Guramishvili. Sociocultural approach of teaching Russian, as foreign language

Georgian Technical University
77 Kostava street, Tbilisi, Georgia

Резюме

The methods of teaching Russian as foreign language are considered in this article. One of the method of teaching Russian is Sociocultural approach, which organically connects the facts of the language and the culture of the teaching language.

მარიამ ვარდიაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77,

**სამეცნიერო ნაშრომის „შავად ნაწერი“ ტექსტის
გაღამუშავების ძირითადი მეთოდები**

დამწყებ მკვლევარებს, განსაკუთრებით სტუდენტებს, ძალიან უჭირთ სამეცნიერო ნაშრომის „შავად ნაწერი“ ტექსტის გაღამუშავება, სტრუქტურულად დახვეწა, არგუმენტის ხარისხის შეფასება. დასაწყისში, სანამ ისინი მეცნიერული კვლევის საკუთარ სტილს ჩამოიყალიბებენ, აუცილებლად საჭიროებენ დახმარებას, მითითებას.

დამწყებ მკვლევარს, პირველ ყოვლისა, უნდა აუხსნათ, რა არის შავი ნაწერის გაღამუშავების მთავარი ამოცანა – გაარკვიოს, თუ როგორ აღიქვამს მას მკითხველი. სწორედ მკითხველის სავარაუდო მოთხოვნის შესაბამისად უნდა დაიხვეწოს „შავი ნაწერი“. ეს საკმაოდ რთული პროცესია და გეგმაზომიერი ნაბიჯების გადადგმას გულისხმობს. მკითხველს სჭირდება სტრუქტურის გააზრება და იმის გაგება, რატომ უნდა წაიკითხოს ნაშრომი.

დასაწყისში, ნაშრომის გაღამუშავებისას, ყურადღება უნდა გამახვილდეს მის საერთო სტრუქტურაზე, შემდეგ კი წვრილ სტრუქტურულ ელემენტებზე: ცალკეულ თავებზე, აბზაცებზე, ბოლოს კი წინადადებებისა და სიტყვების გასწორებაზე.

ნაშრომის სტრუქტურის ანალიზისა და მისი რეორგანიზაციისთვის დამწყებ მკვლევარს მიეცემა რეკომენდაციები:

- დაადგინეთ ნაშრომის გარე ჩარჩო: შესავალი და დასკვნა, მოძებნეთ მთავარი იდეა, რომელიც თქვენ მიერ დასმული პრობლემის გადაწყვეტას ასახავს (იგულისხმება საკვანძო წინადადებები);

- გამოყავით ნაშრომის ძირითადი ნაწილის მთავარი შემადგენელი ნაწილები და თითოეული მათგანის საკვანძო წინადადებები;

- განსაზღვრეთ ნაშრომის შესავალში მთავარი თემატური მცნებები და იდეები, თვალი ადევნეთ, როგორ და სად გვხვდება ისინი ნაშრომის ძირითად ნაწილში, შემდეგ იგივე გააკეთეთ თითოეული მსხვილი მონაკვეთისთვის;

- დაბრუნდით უკან და შეაფასეთ ნაშრომი მთლიანობაში.

ნაშრომის გარე ჩარჩო სამი ძირითადი ელემენტით განისაზღვრება. მკითხველმა უნდა იცოდეს:

- სად მთავრდება ნაშრომის შესავალი და სად იწყება ძირითადი ნაწილი;

- სად მთავრდება ნაშრომის ძირითადი ნაწილი და სად იწყება დასკვნა;

- რომელი წინადადებები გამოხატავს ნაშრომის მთავარ იდეას – თეზისს შესავალსა და დასკვნაში.

ამ მოთხოვნათა პრაქტიკული განხორციელებისთვის უნდა იმოქმედოთ შემდეგნაირად:

- ნაშრომის შესავალი, ძირითადი ნაწილი და დასკვნა ერთმანეთისგან გამოყავით აბზაცებით, ხაზების გამოტოვებით ან ქვესათაურებით;

- შესავალში საკვანძო წინადადებები გამოაცალკევეთ ქვეშ ხაზის გასმით ან განსხვავებული შრიფტით. საკვანძო წინადადებებში იგულისხმება ნაშრომის თეზისი. ეს უნდა იყოს შესავლის უკანასკნელი მონაკვეთი (თეზისად არ მიიჩნით ნაშრომის თემის გაცხადება, მაგალითად, როგორცაა: „ნაშრომში განვიხილავ“);

- დასკვნის ნაწილში გააკეთეთ იგივე, ხაზი გაუსვით ძირითად დასკვნას ანუ იმ ადგილს, სადაც ნაშრომის მთავარ მიღწევასა საუბარი;

- ბოლოს, შესავლის ის ნაწილი, სადაც თეზისია გახაზული, შეადარეთ დასკვნითი ნაწილის მთავარ დებულებას. ისინი ერთმანეთს უნდა ავსებდეს, არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს. თუ შესავალში თეზისი განუსაზღვრელი და ბუნდოვანია, ან მარტო თემის გაცხადებას წარმოადგენს, ასეთი თეზისი უნდა შესწორდეს.

მკითხველმა უნდა იცოდეს, სად მთავრდება ნაშრომის ერთი ნაწილი და სად იწყება მეორე, რა არის თითოეული ნაწილის მთავარი იდეა. ასე რომ, ნაშრომის მთავარი ნაწილებისა და მათი მთავარი იდეის განსაზღვრა აუცილებელია. ამ ეტაპზე ნაშრომის ძირითადი ნაწილის სტრუქტურა შექმნით. ეს უნდა გააკეთოთ შემდეგი მითითებების გათვალისწინებით:

- ნაშრომის ძირითადი ნაწილი უნდა დაყოთ მსხვილ მონაკვეთებად, რომლებიც ერთმანეთისგან დაცილებული იქნება თითო სტრიქონით;

- თითოეულ მსხვილ მონაკვეთს უნდა ჰქონდეს მოკლე შესავალი ნაწილი, რომელიც ნიშნულით უნდა გამოიყოს;

- თითოეულ მსხვილ მონაკვეთს უნდა ჰქონდეს ნიშნულით გამოყოფილი დასკვნითი ნაწილი;

- მთავარ მონაკვეთებში ძირითადი აზრი უნდა გაიხაზოს;

- საკვანძო წინადადებები თითოეული მონაკვეთის შესავლის ბოლო ნაწილში თავსდება, მათი განთავსება მონაკვეთის ბოლო ნაწილშიც შეიძლება;

- არ შეიძლება მთავარი აზრის გამომხატველი საკვანძო წინადადების მოთავსება მონაკვეთის შუაგულში.

მთავარი იდეების გახაზვის შემდეგ გამოყავით ნაშრომის გეგმა შემდეგი სახით:

საკვანძო წინადადება შესავლის ბოლოს.

- ქვე-საკვანძო წინადადება – 1
 ქვე-ქვე-საკვანძო წინადადება 1
 ქვე-ქვე-საკვანძო წინადადება 2
 ქვე-ქვე-საკვანძო წინადადება 3
 ქვე-საკვანძო წინადადება – 2
 ქვე-ქვე-საკვანძო წინადადება 1
 ქვე-ქვე-საკვანძო წინადადება 2
 ქვე-ქვე-საკვანძო წინადადება 3
 ქვე-საკვანძო წინადადება – 3
 ქვე-ქვე-საკვანძო წინადადება 1
 ქვე-ქვე-საკვანძო წინადადება 2
 ქვე-ქვე-საკვანძო წინადადება 3

მთავარი საკვანძო წინადადება დასკვნაში.

ახლა ამოწერილი საკვანძო წინადადებები ერთად დალაგეთ, წაიკითხეთ და შეამოწმეთ, გამოხატავს თუ არა დასრულებულ აზრს. თუ გამოხატავს, ეს იმის ნიშანია, რომ ნაშრომის სტრუქტურაში ყველაფერი მოწესრიგებულია.

ამის შემდეგ უნდა განსაზღვროთ, რამდენად შეესაბამება ერთმანეთს საკვანძო და ქვესაკვანძო იდეები და ქმნიან თუ არა ისინი ერთიან მწყობრ სისტემას, ებმის თუ არა თემატურად მთავარი და დაქვემდებარებული იდეები, რაც ასე უნდა შეამოწმოთ:

- ნაშრომის შესავალსა და დასკვნაში, განსაკუთრებით კი საკვანძო წინადადებებში, შემოხაზეთ ძირითადი იდეების გამომხატველი საკვანძო სიტყვები;
- თუ გაგიჭირდათ და ვერ იპოვეთ საკვანძო სიტყვები, გადახედეთ თქვენი ნაშრომის ბოლო გვერდს, ჩასვით ისინი შესავალსა და დასკვნაში, იქ, სადაც ძირითადი თეზისი დასკვნის საკვანძო იდეებია.

ამის შემდეგ შეფასება ესეც მთლიანობა. თუ იდეები ურთიერთკავშირშია ერთმანეთთან, უნდა განსაზღვროთ, როგორ უჭერენ მხარს თქვენს მთავარ იდეას, თეზისს. ერთიან ტექსტად წაიკითხეთ ქვესათაურები და განახული იდეები, რაც საშუალებას მოგცემთ, შეაფასოთ, თუ როგორ უჭერს მხარს მთავარ თეზისს თქვენი იდეების ერთობლიობა. კარგი იქნება, თუ ქვესათაურებს ამოწერთ გეგმის სახით, რომლის მიხედვითაც მოახდენთ ზეპირ პრეზენტაციას. გაიზიარეთ მსმენელის რჩევები, რადგანაც უცხო თვალი და ყური უკეთ აღიქვამს ნაშრომს.

ნაშრომის თვითექსპერტიზის ჩატარების შემდეგ ჯერ იმის შემოწმებაზე მიდგება, არგუმენტი აზრის ჩამოყალიბებაში აქტიურ როლს ასრულებს, თუ მთელი გამოკვლევა წყაროებიდან ამოკრებილი ციტატების გროვაა.

არგუმენტები შემდეგნაირად უნდა გაიზიაროთ:

- დაუბრუნდით ძირითად გეგმას, შესავლის, დასკვნისა და მნიშვნელოვანი მონაკვეთების მთავარი იდეების გამომხატველი წინადადებების ერთობლიობას;
- განსაზღვრეთ, ამ გეგმაში ამოწერილი საკვანძო წინადადებები არის თუ არა დასაბუთებული. თუ არ არის, ეს იმის ნიშანია, რომ ნაშრომის სტრუქტურა არაა დაფუძნებული არგუმენტის სტრუქტურაზე, ანუ მათ შორის კავშირი არ არის;
- ნაშრომის თითოეულ ნაწილში უნდა გამოარჩიოთ თქვენი მთავარი არგუმენტი, დაკვირვება, განზოგადებები, ციტატები, პერიფრაზები და სხვა. შემდეგ წყაროდან აღებული მასალა გადადით გვერდზე და დააკვირდეთ, რა დაგრჩათ. ეს იქნება თქვენი ანალიზი.

თუ ეს ანალიზი მოცულობითაც მცირე აღმოჩნდა და აზრობრივადაც მწირი, მაშინ უნდა იფიქროთ, რომ დასაბუთება არაარსებითია და მხოლოდ მაგალითების გროვას წარმოადგენს.

ასეთ შემთხვევაში თავიდან უნდა მიუბრუნდეთ ნაშრომის კითხვა-გააზრებას, თითოეული წყაროს მიმართ უნდა დასვით შეკითხვა, რატომ გამოიყენეთ და როგორ უპასუხებს თქვენს მთავარ

ვარ თეზისს ან რაიმე კონკრეტულ მოსაზრებას. ყველა ამ დასმულ კითხვას წერილობით უნდა უპასუხოთ და შესაბამის ადგილას ჩაამატოთ. ხარვეზიც გამოსწორდება. ბოლოს უკვე მოცემული რჩევების დახმარებით არგუმენტის ხარისხი უნდა შეაფასოთ:

- მკითხველის თვალით უნდა შეამოწმეთ და გაარკვიოთ, რა შეიძლება დაგიწუნონ, რა შეუძლიათ წამოაყენონ თქვენი თეზისის, საბუთის, შემოფარგვლისა თუ ზოგადი დებულებების საწინააღმდეგოდ.

- შეამოწმეთ, ეყრდნობა თუ არა თქვენი ციტატები და მონაცემები შესაბამის წყაროებს; რა კავშირი აქვს, მაგალითად, ციტატებსა და პერიფრაზებს ძირითად ან დამხმარე თეზისთან. თანმიმდევრული არის თუ არა თქვენი არგუმენტის ყველა საფეხური. ხომ არ გამოგრჩათ მნიშვნელოვანი საბუთი მთავარი თეზისის დასაბუთებისას;

- საკმარისად შემოსაზღვრეთ თუ არა თქვენი არგუმენტი;

- საჭირო ადგილას უნდა მოათავსოთ ისეთი სიტყვები, რომლებიც შეარბილებს თქვენი არგუმენტის კატეგორიულ ტონს. ასეთი სიტყვებია: სავარაუდოდ, უფრო ხშირად, მეტწილად, შესაძლოა და ა.შ.

- როგორ გამოიყურება თქვენი ტექსტი – როგორც ინტელექტუალური პაექრობა, თუ საუბარი იმათთან, ვინც დაინტერესებულია, მოცემულ საკითხზე უფრო მეტი გაიგოს;

- მკითხველმა უნდა იცოდეს, რატომ დაგიჯეროთ. ამიტომ ხელახლა დაუსვით შეკითხვები თქვენს მთავარ და დამხმარე იდეებს და შეამოწმეთ, გაქვთ თუ არა მოტანილი ყოველი მათგანის დამადასტურებელი საბუთი;

- რა ზოგადი დებულება ან საერთო აზრი დაგრჩა გამოუთქმელი;

- თუკი მკითხველი შენს საბუთებს სარწმუნოდ აღიქვამს, კიდევ რა უნდა იცოდეს, რომ მიიღოს თქვენი დებულებები. ამისთვის არგუმენტების გასწვრივ, მინდორზე, მიაწერეთ ყველაზე მნიშვნელოვანი ზოგადი მსჯელობები, რომლებიც, თქვენი აზრით, უნდა იცოდეს მკითხველმა. შემდეგ იფიქრეთ იმაზე, საჭიროა თუ არა მათი ნაშრომში შეტანა.

დასასრულს, ნაშრომი ერთხელ კიდევ წაიკითხეთ თავიდან ბოლომდე, გადაამოწმეთ აზრობრივად და სტილისტური გამართულობის თვალსაზრისით. კარგი იქნება, თუ სხვასაც წააკითხებთ.

ლიტერატურა

1. Wayne C. Booth, Gregory G. Golomb, Joseph M. Williams / The Craft of Research. Chicago & London. The University of Chicago Press, 1995.
2. The Bedford Handbook, 5th ed. Diana Hacker, Boston; Bedford, 1998.
3. The Chicago Manual of Style 14th ed. Chicago: University of Chicago Press, 1993.

Mariam Vardiashvili. Methods of revising draft copies

Georgian Technical University

77, Kostava Str, Tbilisi, Georgia

Summary

The work offers some suggestions and recommendations to beginner-researchers who do not have any scientific experience. They will also learn what requirements are essential in the process of revising a draft scientific work, what methods should be used to ensure a perfect structure and how to evaluate the arguments used.

Мариам Вардиашвили. Методы обработки черновика научной работы

Грузинский технический университет

Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77

Резюме

В статье даются указания и рекомендации начинающим ученым, не имеющим опыта в исследовательской работе; демонстрируются существующие методы обработки черновиков, предлагаются апробированные способы правильной оценки и аргументации.

ბ. იმნაძე, ბ. ცხადაძე, თ. ჯაგოდნიშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

რუსული „ПРОСТОРЕЧИЕ“ს შესატყვისისათვის ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში

2009 წლის აპრილის მიწურულს, საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტში, კუმანიტარულ-სოციალური ფაკულტეტის სადისერტაციო-სამეცნიერო კოლეგიის სხდომაზე (ფილოლოგიის დარგში), ზოია ადამიამ დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად რუსულ ენაზე დისერტაცია დაიცვა (თემაზე: Просторечие в художественном тексте (лексико-стилистический анализ на материале рассказов В.Шукшина), იგი დაცვამდე, რამდენიმე წლით ადრე, წიგნადაც გამოსცა ავტორმა [1]. სადისერტაციო ნაშრომი მთლიანად მიძღვნილია ცნობილი რუსი მწერლის ვ. შუკშინის შემოქმედებისადმი. დისერტანტმა, წესისამებრ, სადისერტაციო კოლეგიის მოთხოვნათა გათვალისწინებით, წარმოადგინა ამ ნაშრომის მოკლე რეზიუმე ქართულ ენაზე, რომელშიც Просторечие თარგმნილია სხვადასხვაგვარად – *მდაბიურ // მდაბიურ მეტყველებად და ხალხურ ლექსიკად*. სადისერტაციო ნაშრომის სრული სათაური კი ასეა თარგმნილი: „ხალხური სამეცნიერო ლექსიკა მხატვრულ ტექსტში (ლექსიკურ-სტილისტური ანალიზი ვ. შუკშინის მოთხრობებზე დაყრდნობით)“. იმავე ქართულენოვან გვერდზე კვლევის მიზნის ერთ-ერთ ამოცანად ცალკე პუნქტებადაა გამოყოფილი „ლექსიკოგრაფიული ანალიზი სამეცნიერო და „მდაბიური“ ლექსიკა“ და „ლექსიკურ თემატური კლასიფიკაცია დიალექტური და ხალხური („მდაბიური“) სამეცნიერო ლექსიკისა“. დისერტანტი ქართულენოვანი ტექსტის მეშვიდე გვერდზე ვრცლად მსჯელობს Просторечие' ს შესახებ: „ხალხური (უბრალო ხალხის, „მდაბიური“) სამეცნიერო ლექსიკა რუსული ენის ერთ-ერთი ურთულესი და წინააღმდეგობრივი შრეა. მას, როგორც ლექსიკის განსაკუთრებულ ნაწილს, ყურადღება დიდი ხანია მიაქცევენ..., აღნიშნეს მისი სემანტიკური და სტილისტიკური თავისებურებები, მაგრამ ტერმინი ლექსიკის ამ ნაწილისათვის ვერ შეარჩიეს. თავდაპირველად ამგვარ სიტყვათა შემცველ მეტყველებას იხსენიებდნენ „ხალხური (უბრალო ხალხის) მეტყველების“ სახელით (სიტყვათშესამება „უბრალო ხალხის“, „უბრალო საუბრის“, „მარტივი (უბრალო) ურთიერთობების“ ანალოგიით, სადაც სიტყვა „უბრალო“ აღნიშნავს დამდაბლებულს, არალიტერატურულს, არანორმატიულს, შემდეგ კი „უბრალო მეტყველებიდან“ («простая речь») წარმოიშვა ტერმინი „ხალხური სამეცნიერო ლექსიკა“ («просторечие») [2, 7].

ძველად, ჩვენი წინაპარი სწავლულები, იმთავითვე დაინტერესებულან ამ საკითხით. აღსანიშნავია, რომ ძველ ქართულში „სოფლური, ლიტონი და უშუერი“ სინონიმური ცნებებია. ისინი ეფრემ მცირისეული ტერმინებია, რომლებიც სინონიმურად ურთიერთს თავისუფალად ენაცვლებიან [3],[4]. ფიქრობენ, რომ ლიტონი და უშუერი სოფლურის მსგავსად მხოლოდ ამა თუ იმ ტერიტორიული ან სოციალური დიალექტისთვის დამახასიათებელ სიტყვათფორმებს კი არ აღნიშნავდა, არამედ მდაბიური მეტყველებისა და წერის სტილსაც [5, 55-57], ამიტომაც ზოგი მკვლევარი ლინგვისტი „სოფლურს, უშუერსა და ლიტონს“ ტერმინ „ვულგარულ“-ში აერთიანებს, რაც ლიტერატურულისა და მაღალი სტილის საპირისპიროს შინაარსის შემცველია და უდრის არალიტერატურულსა და მდაბიურს [6].

აკად. ს. ყაუხჩიშვილი, ჰადიშის ოთხთავის ბერძნობების ანალიზისას, საგანგებოდ მსჯელობს ქართული სალიტერატურო ენის იმდროინდელი სტილის შესახებ. მისი დაკვირვებით, ჰადიშის სახარებაში დადასტურებულია უფრო მეტი ბერძნობა (ვიდრე ოპიზისა და ტბეთის ხელნაწერებისაში). მკვლევარი ამ ფაქტს ხალხური ენიდან შემოტანილად მიიჩნევს. ავტორის სჯელობით, ვულგარიზმი და არქაიზმი ერთიმეორის დასაპირისპირებელ ცნებებად ვერ ჩაითვლება. ვულგარული ფორმა – ეს ხალხური ენის ფორმაა, ვულგარული ენა – ეს ის ენაა, რომელსაც ხალხი ლაპარაკობს, ის ხალხი, რომლისთვის უცნობია სალიტერატურო ენის ნორმები. მისივე მსჯელობით, საღმრთო წიგნების თარგმნა ხომ ქრისტიანული პერიოდის ქართული ლიტერატურული ძეგლების გაჩენის უპირველეს პერიოდს მიეწერება და რატომ უნდა წარმოვიდგინოთ, რომ ოთხთავი თავდაპირველადვე დახვეწილი ლიტერატურული ენით უნდა მოვლენოდა ქართულ მწერლობას. პირიქით, ვულგარიზმი – გაგებული როგორც ხალხურიზმი – სიძველის მომასწავებელია. ანალოგიური მოვლენა ხომ ბერძნულშიაო, დასძენს მკვლევარი [7,94], სადაც მისივე დამოწმებით, *die Sprache der nt. Autoren steht der natürlichen Volkssprache... näher, als der vornehmen Literatursprache* [8, 3]. დაისმის კითხვა: როგორი ვითარება გვაქვს ამ მხრივ დღევანდელ ქართულში, კერძოდ, სპეციალურ ლიტერატურაში? რა შეესატყვისება რუსულ *Просторечие*-ს?

ამ კითხვაზე სპეციალურ ლიტერატურაში ერთგვაროვანი პასუხი არ არსებობს. ქართულში ამ მხრივ რამდენიმე სპეციფიკური ტერმინი იხმარება. მეტყველება, საკუთრივ ქართული მეტყველება, ჭრელია და ნაირგვარი. ამიტომაც ქართულში არაერთი ნიუანსობრივი ტერმინი და გამონათქვამი გვაქვს ამა თუ იმ მეტყველების (დეფექტური თუ უდეფექტო...) გამოსახატავად. ესენია:

ა. გლეხური მეტყველება იგივეა, რაც სოფლური მეტყველება. მისი საპირისპირო ცნებაა ქალაქური (ხელოსნური) მეტყველება [9, 25].

ბ. დარბაისლური ლაპარაკი ანუ დარბაისლური მეტყველება დინჯი, ჭკუა-დამჯდარი ადამიანის მეტყველებაა; აქ იგულისხმება აწონილ-დაწონილი სიტყვა-პასუხი, თავდაჭერილი, მოზომილი ლაპარაკი. დარბაისლური მეტყველება გამოძახილია ძველ საქართველოში არსებული „დარბაზის ერის“ ოფიციალური სტუმრობამიღების თათბირობისა [შდრ. ქართული გვარსახელი *დარბაისელი*]. აქედანაა წარმომდგარი გამოთქმა *დარბაისლური ქართული*;

გ. დიალექტური (// კუთხური) [ამა თუ იმ დიალექტისათვის დამახასიათებელი მეტყველება გრამატიკულ-ლექსიკურ თავისებურებათა დაცვით;

დ. დუღუნა მეტყველება იგივეა, რაც დუღუნი ანუ ცხვირში ლაპარაკი, ცხვირისმიერი მეტყველება;

ე. დუღუნა მეტყველება იგივეა, რაც დუღუნა მეტყველება (იხ.);

ვ. ზეპირი (ჩაუწერლად ან წაუკითხავად გამოთქმული, გადმოცემული მეტყველება, იგივე სიტყვიერი მეტყველება) **ზეპირი მეტყველება** მეტყველების კულტურის ერთ-ერთი ძირითადი შემადგენელი ნაწილია წერითს მეტყველებასთან ერთად;

ზ. **თლიფინი, თლიფინა მეტყველება** ცუდმეტყველების ერთ-ერთი სახეობა. აქედან: **თლიფინა**, ის ვინც **თლიფინებს** (ვინც თ ბგერას სხვაგვარად [დამახინჯებულად, არაბუნებრივად] წარმოთქვამს);

თ. **ინტელექტუალური** (ინტელექტთან დაკავშირებული, გონებრივი, აზროვნებითი, ლოგიკური მეტყველება);

ი. **კინეტიკური** (კინეტიკაზე დამყარებული მეტყველება; იგივეა, რაც უესტის ენა);

კ. **ლიტერატურული** (ლიტერატურის დამახასიათებელი, ლიტერატურასთან დაკავშირებული, ლიტერატურის შესახებ მეტყველება. როგორც განმარტავენ, ლიტერატურული მეტყველება მთელი ერის საერთო მეტყველებაა. იგი ჩამოკვეთილია, დამუშავებული, ამდენად ნაწილობრივ ხელოვნურიცაა [10,109]);

ლ. **ლიტონი** (პირველად ევრემ მცირემ იხმარა, იხ. უშუერი მეტყველება); ახალ ქართულში **ლიტონი მეტყველება** სხვა მნიშვნელობით იხმარება: დაუსაბუთებელი, უსაფუძვლო მეტყველება (ან ბრალდება). შდრ. ლიტონი განცხადება = ცარიელი სიტყვა;

მ. **მაღალფარდოვანი მეტყველება** საგანგებოდ გართულებული წიგნიერი მეტყველება, ღვლარჭნილი, ტერმინებით გადატვირთული (სტილი...);

ნ. **მდაბიური ანუ ვულგარული მეტყველება**. მისი დეფინიცია ასეთია:

მდაბიური მეტყველება 1. სასაუბრო-ზეპირმეტყველების ერთ-ერთი სახეობა. 2. იგივეა, რაც **ტეტიური მეტყველება** (იხ.) 3. არააკადემიური, ნაკლებწიგნიერთა მეტყველება.

რ. შამელაშვილის განმარტებით, „**მდაბიური მეტყველება** ძვ. მდაბიოს შესაფერი, უბრალო, სადა, ხალხური მეტყველება“ [10,106], ხოლო, **ვულგარული** (ლათ. vulgaris უბრალო, ჩვეულებრივი) სისათუთეს, სიფაქიზეს, დახვეწილობას მოკლებული, – უხეში, უგვანო უხამსი, არალიტერატურული გამოთქმაა, რომელსაც ზოგჯერ მწერალი ხმარობს პერსონაჟის მეტყველების კოლორიტის დასაცავად; მაგ., „აი, მეხი კი დაგაყარე მაგ ქეციან თავზე, შე ოყრაყო, რისთვის გასხია ხელფეხი მაგ მუტრუკ ტანზედ“ (ი. ჭავჭავაძე)[9,71]; ამავე ფუძის შემცველი ტერმინია ვულგარიზმი: „უხეში, მდაბიური სიტყვა ან გამოთქმა, რომელიც მიუღებელია ლიტერატურული ენის ნორმების თვალსაზრისით; გამოხატვის სტილისტიკური ხერხი, პოეტური ლექსიკის ერთ-ერთი სახე“ [10,71].

ო. **სოფლური** (პირველად ევრემ მცირემ იხმარა) **სოფლური ენა-მეტყველება** არასალიტერატურო, დიალექტურად მოლაპარაკის ენა. იგი როგორც არასალიტერატუროს, დიალექტურის მნიშვნელობით, პირველად დასტურდება საკუთარი მთარგმნელობითი მეთოდის შემქმნელის ევრემ მცირის მიერ თარგმნილ ტექსტებზე დართულ ლექსიკოგრაფიულ სქოლიოებში, რომელთა შორის გამოიყოფა განმარტებითი სქოლიოები, სადაც მოცემულია ერთი ცნების გამომხატველი „წიგნური“ და „სოფლური“ ერთეულები.

პ. **სხლიპინა მეტყველება** სწრაფადმეტყველებაა. **სხლიპინი** დიალექტური, კერძოდ იმერული ტერმინია რატრატა, სრაფად მოლაპარაკე ადამიანის მეტყველების აღსანიშნავად. აქედან: **სხლიპინა** ის, ვინც **სხლიპინებს**, შეუჩერებლივ ლაპარაკობს;

ჟ. **ტეტიური მეტყველება** არააკადემიური, ნაკლებწიგნიერთა (სოფლური) მეტყველება;

რ. უშუერი (პირველად ევრემ მცირემ იხმარა) უშუერ მეტყველება'ს დღეს სხვა შინაარსი აქვს: ნიშნავს უწმაწური სიტყვებით (სკაბრეზით) ლაპარაკს;

ს. ქალაქური მეტყველება. ზეპირმეტყველების ერთ-ერთი სახეობა, რომელშიც ძირითადად თბილისის (ძველი და ახალი) მცხოვრებ მოქალაქეთა მეტყველება იგულისხმება;

ტ. ყუყუნა მეტყველება სიტყვის ან ფრაზის ცხვირისმიერი ბგერა-წარმოთქმაა 1. ცხვირის ღრუს მონაწილეობით ნაწარმოები ბგერა – ნაზალური, ცხვირისმიერი თამხმოვანი (მაგ., მ, ნ). 2. არაცხვირისმიერი ბგერების ცხვირში (ცხვირის მონაწილეობით);

უ. ჩიქორთული (სინტაქსურ-სტილისტურად, გრამატიკულად დამახინჯებული), აზრობრივად და სინტაქსურ-გრამატიკულად გაუმართავი, სხვაგვარად რომ ვთქვათ, „ენის არცოდნის გამო დამახინჯებული მეტყველება“ [11,518];

ფ. ჩლიფინა მეტყველება ცუდმეტყველება; რაიმე მიზეზით (სიბერის, უკბილობის და მისთ.) ყრუ ფშვინვიერი ბგერების (ც წინანუნისმიერს ჩ უკანანუნისმიერი ბგერით ჩანაცვლება); ჩლიფინაა ის, ვინც ჩლიფინებს, ვისაც „ენა ეჩლიფება“ ც-ს ნაცვლად ჩ ბგერას ამბობს [დიალექტური, კერძოდ, იმერული ტერმინია ცუდადმეტყველი ადამიანის მეტყველების აღსანიშნავად] ამრიგად, ჩლიფინი ცუდმეტყველების ერთ-ერთი სახეობაა

ქ. ცოცხალი მეტყველება (ზეპირმეტყველების ერთ-ერთი სახეა)

ღ. წერითი (წერილობით გადმოცემული მეტყველება) წერითი მეტყველება მეტყველების კულტურის ერთ-ერთი ძირითადი შემადგენელი ნაწილია წერითს მეტყველებასთან ერთად.

ყ. ხალხურიზმი ნახმარია ვულგარიზმის მნიშვნელობით (ს. ყაუხჩიშვილი [7, 94])

შ. ხალხური ენა (ს. ყაუხჩიშვილი [7, 111]) ვფიქრობთ, ეს ტერმინიც წარმომავლობით არაქართულია, უფრო ზუსტად, გერმანული Volkssprache'ს ანალოგიითაა შექმნილი (ასევე რუსულშიც!)

ზოგადად, მეტყველება ორნაირია: *დარბაისლური და მდაბიური*, (არასალიტერატურო). მდაბიური ორგვარი მნიშვნელობისა: 1. კერძობითი – ნიშნავს სოფლურ მეტყველებას, 2. ზოგადად - არასალიტერატურო, ნაკლებწიგნიერთა (გაუნათლებელთა ან ნაკლებგანათლებულთა) ზეპირ მეტყველება.

რუსულ სინამდვილეში „პროსტორეჩიე“ უნიკალური მოვლენაა. თავად ტერმინში აქცენტირებულია მეტყველება და არა ენა. ამასთან სიტყვასიტყვით ნიშნავს უბრალო, სადა (простой) მეტყველებას. ტერმინს მიღმა კი ლამის ლიტერატურული საგან, ერთიანი რუსული სახალხო ენისაგან განსხვავებული ენაა, თავისი ლექსიკა აქვს და ეს ლექსიკა სალიტერატურო ენისაგან განსხვავებულია. იქაც კი, სადაც თითქოს დამთხვევაა, „პროსტორეჩიეში“ რუსულ სიტყვას ტრადიციულისაგან განსხვავებული სემანტიკა აქვს.

ამასთან „პროსტორეჩიეს“ ლექსიკას რეალობის ირონიზების, გასარკასტულეების ტენდენცია გამოარჩევს, ლექსიკის ენით თავისებური სოციალური პროტესტის გამოხატვის ფუნქცია აქვს დაკისრებული.

ესაა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში უწილოდ დატოვებული, დაჩაგრული და აბუჩად აგდებული ფენის მეტყველება. ანუ მეტყველებით – ირონიულ (უკეთეს შემთხვევაში) და აგრესიულ. სარკასტული (უარეს შემთხვევაში) ლექსიკით გამოხატვა სოციალური პროტესტისა.

რუსულ სინამდვილეში არსებობდა საამისო საფუძველი, რადგან უფსკრული ფეოდალურ არისტოკრატისა და გლეხობას შორის მართლაც ღრმა იყო, თუნდაც ცხოვრების წესის სხვადასხვაობის გამო.

ეს უფსკრული, ფაქტობრივ, ორ იმდენად განსხვავებული ადამიანური საზოგადოების არსებობას აპირობებდა, რომ მეტყველებაც თავ-თავისი ჰქონდათ. გლეხური პროტესტის გამო გაქსუებული თანამემამულეთა მიმართ მათს მეტყველებას მუამბოხე ელფერით აღბეჭდავდა. ამის მიუხედავად, რუსულმა ენათმეცნიერებამ შესანიშნავი ტერმინი გამოუძებნა ამ მეტყველებას – „პროსტორენიე“, ანუ სადა მეტყველება, ქართულში მედაბიოთა მეტყველება შეესაბამება. თუმცა ქართულში ამგვარი – რეალობის გაშარუებით სოციალური პროტესტის გამომხატველი მეტყველება უცხოა, რადგან ჩვენი ისტორიული არსებობის გრძელ გზაზე დაპირისპირება ფეოდალურ არისტოკრატისა და გლეხობას შორის არასოდეს ყოფილა.

ეს თვალსაზრისი განსაკუთრებით ხაზგასმით ქართველ რომანტიკოსთა ნაწერებშია დაფიქსირებული. მაგალითად, გრიგოლ ორბელიანი წერილში „გზავრობა სვანეთისაკენ გ.წ. განხილვა“ საერთოდ არ ცნობს ქართული მეტყველების წოდებრივი პრინციპით დაყოფას. იგი აღნიშნავს, რომ „...უცოდინარი გლეხი, რომელიცა არის დიახ შორს ღრამმატიკისაგან, ლაპარაკობს კანონიერად“, რადგან „სიყრმიდანვე მას ესმის კანონიერი ლაპარაკი და პრაქტიკულად ჰსწავლობს ენასა“¹². ასე რომ, „ერთნაირად ლაპარაკობს ქართველი ჰსწავლულიცა და უსწავლულიცა... თვით ვეფხისტყაოსანი რა არის, თუ არა სიტყვა ქართველის გლეხისა“¹³.

ამასთან ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ქართული მეტყველების ერთგვაროვნების თეზისის არსებობა არ ნიშნავს საკითხში ჩაუხედაობას. მაგალითად, ალ. ორბელიანი გლეხკაცის მეტყველებაში ლექსიკის სიმწირეს აფიქსირებდა და ამ ნიშნით გლეხის ლაპარაკს „მოშვებულ ენას“ უწოდებდა¹⁴. გლეხის მეტყველებას იგი ხან „სოფლურ ენას“ უწოდებს, ხანაც „გლეხკაცების ენას“.

მანძილი ბმდაბიურსა და სალაპარაკო ლექსიკებს შორის რუსულ ენაში (სხვა ენებისაგან განსხვავებით) ძალზედ მოკლეა. ამ მოსაზრების განვითარება არ არის არც ინტერესსა და არც მნიშვნელობას მოკლებული. ჩვენი აზრით, ეს არ არის ლექსიკის ორი ფენა (პლასტი) ესაა სიტყვათა თამაში და კონსერვატულობა. დიალექტიკურიც და ჟარგონულიც ბოლოს და ბოლოს სალაპარაკო (разговорная) ლექსიკაა, მაგრამ ერთსაც და მეორესაც ხმარების თავისი არეალი და მომხმარებელი გააჩნია, რასაც მდაბიური ლექსიკა მოკლებულია. მდაბიური ლექსიკა ლექსიკური ერთეულების არალიტერატურული შემადგენლობა ემსახურება ურთიერთობის ზეპირ ფორმებს და ამრიგად, ლიტერატურულ ენაში მრავალ ფუნქციას ასრულებს (უხეში ტონალობის შემცირება). მდაბიურ ლექსიკას არ გააჩნია ტერიტორიული შეზღუდვები და არც ვიწრო სოციალური მიმართულებანი. მდაბიური სიტყვა განსხვავდება იმ სამეტყველო ერთეულებისაგან, რომლებიც მსგავსი შინაარსისანი არიან და განსხვავდებიან სემური სტრუქტურით. მაგალითისათვის მოვიყვანო სინონიმებს

Обмануть-провести (სალაპარაკო) облагошить (მდაბიური ლექსიკა) ერთნაირ დეტონატურ სემებს წარმოადგენენ. ლიტერატურულ ენას თავისი განვითარების პროცესში ხალხური სიტყვიერება კვებავს – და ამაშია სწორედ ლიტერატურული ენის გამდიდრების მთავარი წყარო. ლიტერატურულ ენაში მდაბიური ლექსიკის

შემოტანა ემსახურება მხოლოდ გარკვეულ ხატოვან და სახვით მიზნებს. მ.გორკის აზრი, მდაბიურობა პროვინციონალიზმს წარმოადგენს და ის არამც თუ არ ამდიდრებს ლიტერატურულ ენას არამედ ანაგვიანებს მას გაუგებარი სიტყვებით. თუმცა თავისთავადი ინტერესის საგნად რჩება. რატომ არის ის უფრო მკაფიოდ გამოსატული რუსულ ენაში. მართალია მდაბიურობა გრამატიკულად არაერთგვაროვანი, მაგრამ ემოციონალურად მკვეთრი ლექსიკაა, რომელიც წამყვან სტილისტურ როლს თამაშობს სახეობრივ აზროვნებაში.

ზემოგანხილული მეტყველების ნაირსახეობანი ზეპირ მეტყველებას სხვადასხვა ნიშნით (რაკურსით) წარმოგვიდგენს. რუსულ Просторечие'ს შესატყვისად ქართულ სალიტერატურო ენაში (სამეცნიერო სტილი), ვფიქრობთ, უფრო მდაბიური მეტყველების მეორე მნიშვნელობა მიესადაგება (არასალიტერატურო, ნაკლებწიგნიერთა (გაუნათლებელთა ან ნაკლებგანათლებულთა) ზეპირი მეტყველება.

ლიტერატურა

1. **3. Адамия.** Просторечие. Лингвистический анализ. Издательство «УНИВЕРСАЛ», Тбилиси, 2006
2. **ზ. ადამია,** ხალხური სამეტყველო ლექსიკა მხატვრულ ტექსტში (ლექსიკურ-სტილისტური ანალიზი ვ. შუკშინის მოთხრობებზე დაყრდნობით)“ იხ. სადისერტაციო დასკვნის დანართი ქართულ ენაზე, თბ., 2009
3. **ზ. სარჯველაძე,** „წიგნურისა“ და „სოფლურის“ შესახებ. გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 20 ნოემბერი, თბ., 1981
4. **ზ. სარჯველაძე,** ქართული სალიტერატურო ენის ისტორიის შესავალი, თბ., 1984
5. **თ. ბოლქვაძე,** იდეოლოგიზებული ღირებულებები, თბ., 2005
- ა. **ფოცხიშვილი,** ქართული ენათმეცნიერების ისტორია, თბ., 1995
6. **ს. ყაუხჩიშვილი,** ადიშის ხელნაწერი ბერძნიზმები, ენიმკის მოამბე, XIV, თბ., 1944
7. **Debrunner,** gramm. d. nt. Griechisch (ვიმოწმებთ ს. ყაუხჩიშვილის დასახელებული ნაშრომიდან)
8. **ბ. ჯორბენაძე,** ენა და კულტურა, გ. გოგოლაშვილის რედაქციით. თბ., 1997
9. ენათმეცნიერულ ტერმინთა მოკლე ლექსიკონი, შეადგინა **რ. შამელაშვილი-**მა, თბ., 1975
10. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი (რვატომეული), **არნ. ჩიქობავას** საერთო რედაქციით, თბ., 1950-1964
11. იხ.კრებული „ქართველი რომანტიკოსები ლიტერატურისა და ხელოვნების შესახებ“, თბ., 1980, გვ.87
12. იქვე, გვ. 96.
13. **ალ.ორბელიანი,** „ქართული უბნობა ანუ წერა“, ჟ. „ცისკარი“, 1860, №6, გვ.103

Б. Имнадзе, Б. Цхададзе, Т. Джагоднишвили. Соответствие русскому термину «просторечие» в грузинской научной литературе

*Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, ул. Костава 77*

Резюме

*С точки зрения культуры речи, которая основывается на знании использования языковых норм и необходима для соответствующего уровня развития литературного языка, одновременно содержит нормы как письменной, так и устной речи. Авторы по возможности рассматривают различные стили речи. По заключению авторов, в грузинском литературном языке (научный стиль), русскому просторечию более соответствует и подходит понятие-термин **mdabiuri metkveleba** (в широком смысле слово подразумевает нелитературный, менее книжный стиль речи).*

Eteri Katsitadze

Georgische Technische Universität,
Kostava 77, Tbilissi, Georgien

METAPHER IN FACHSPRACHEN

In der Wirtschaft und Technik spielt die Fachsprache als Instrument der Erkenntnis außerordentlich wichtige Rolle. Neben ihrer Beteiligung am Erkenntnisprozeß hat die Fachsprache für Wirtschaftler und Techniker die Aufgabe, Erkenntnisse festzuhalten und zu übermitteln. Für sie ist die Fachsprache grundsätzlich Zwecksprache - eine künstlich, oft subjektiv gaschaffene Sprache, die alle erforderlichen Eigenschaften des verbalen Kommunikationsmittels besitzt.

In der Alltags- bzw. Umgangssprache werden Fachwörter oft durch Ausdrücke mit stark konnotativen und metaphorischen Komponenten ersetzt. Obwohl die dominierenden Stilzüge des fachsprachlichen Stils Exaktheit, Präzision, Ökonomie und leichte Handhabbarkeit sind, wird oft bei mündlicher Kommunikation ein bildlicher Ausdruck – Metapher vorgezogen. Metapher ist wesentliches Kennzeichen fachsprachlicher Kommunikation. Dieser Schicht des Fachwortschatzes kommt eine völlig andere Funktion und soziale Bedeutung zu.

Metaphorische Ausdrücke sind zu einem Fachkommunikationsproblem geworden, da sie zur Informationsbarriere nicht nur zwischen Fachleuten und Laien, sondern zwischen Fachleuten selbst beitragen. Dieses unüberwindbares Hindernis beim fachsprachlichen Verständniss kennen vor allem Übersetzer und fremdsprachige Kommunikanten.

In dieser sprachvergleichenden Artikel werden metaphorische Fachausdrücke untersucht, die ein der wichtigsten Mittel der Erweiterung der Fachsprachen mit Hilfe von Sprachzeichen der figurativen sekundären Nomination darstellen. Die Erforschung von Sprachzeichen der sekundären Nomination, unter denen die leitende Stelle die Metaphern einnehmen, ist für Fachsprachen jedes Sprachsystems wichtig.

Im Laufe der Entwicklung der Sprachwissenschaft war und bleibt die Metapher der Gegenstandsbereich vieler Wissenschaftler. “Das Metaphernproblem hat seit 2000 Jahren die theoretische Neugier auf sich gezogen ... Eine abschliessende Metapherntheorie wird warscheinlich ebensowenig geben, wie eine abschliessende Sprachtheorie, weil das Metaphernproblem so komplex ist, dass viele Wissenschaften sinnvoll mit ihm beschäftigen können”.(W. Köller). Deshalb scheint es uns

ein richtiger Weg zu sein, Metaphern in konkreten Fachsprachen zu untersuchen, um interkulturelle kommunikative Kontakte zwischen Fachleuten zu erleichtern.

Die Metaphern sind ein überzeugendes Beispiel der Bildlichkeit des menschlichen Denkens, das immer wieder neue Assoziationsverbindungen zwischen Realien der objektiven Wirklichkeit erkennen lassen.

Die Metapher wurde zum Gegenstand vieler wissenschaftlichen Forschungen. M.Black hat alle theoretische Konzeptionen von Metaphern zu drei Ansichten zusammengeführt:

1. substitutionele (substitution view of metapfer)
2. vergleichende (comparision view of metapfer)
3. interaktionelle (interaction view of metapfer)

Die Substitutionskonzeption beruht sich auf Aristotelischer Definition von Metaphern, dass an die Stelle eines eigentlich zu verwendeten Wortes oder Ausdrucks ein anderes oder andere gesetzt wird, das/der in einem übertragenen Sinne zu verstehen ist. Die Ähnlichkeitsrelation zwischen Zeichenträger und Zeichenobjekte sind kulturell vermittelt wahrnehmbar, das sich in substitutioneller Konzeption der Metapher zeigt..

Die vergleichende Komzeption geht davon aus, dass Metapher/Gleichnis ein elliptischer Vergleich ist. Doch beim Gebrauch und Verstehen von Metaphern geschieht kein Suchen nach tertium comparationis. Deshalb sind Metapher und Vergleich nicht identisch.

Am richtigsten scheint uns die interaktionelle Konzeption zu sein, die M.Black dargestellt hat. Er unterscheidet bei Metaphern einen allgemeinen und wörtlich zu verstehenden Rahmen oder Primärgegenstand und einen Fokus oder Sekundärgegenstand, der in übertragenem Sinne zu verstehen ist. Der komplexe Sinngehalt der Metapher entstehe dadurch, dass der Sekundärgegenstand auf ganz spezifische Weise den Primärgegenstand wahrnehmbar mache.

Metaphorische Fachausdrücke stellen solche Sprachzeichen der figurativen sekundären Nomination dar, die unmittelbar mit lebendiger Alltagsprache verbunden sind. Deshalb müssen sie unter dem Gesichtspunkt der Sauresches Dichotomie ‘Sprache’ und ‘Rede’ erforscht werden.

Die Untersuchung des Zeichenprozesses vom metaphorischen Fachwortschatz sieht die Erforschung der extra- und intralinguistischen Faktoren voraus, die diese sekundäre Nomination beeinflussen. Usuelle metaphorische Fachwörter stellen den verbalen Ausdruck des bildlichen Denkens konkreter Sprachgemeinschaft dar, der durch wechselseitigen Zusammenhang zwischen Sprache und Denken begründet ist. Andererseits werden in metaphorischen Fachausdrücken konkrete Assoziationen der objektiven Wirklichkeit und einzelnen Realien erkennen, das auf dem Zusammenhang zwischen Sprache und außersprachlicher Wirklichkeit beruht und das ihre Eigentümlichkeit in typologisch zu erforschten Sprachen zeichnet.

In der Fachsprache Wirtschaft, die am meisten nicht nur von Fachleuten, sondern auch von Laien verwendet wird, treten ergänzend metaphorische Bezeichnungen vor.” Sie kommen überwiegend aus den zwischenmenschlichen Bereichen wie körperliche Verfassung (*gut erholt, sich bessern, beruhigen, schwach liegen*), aus dem Bereich des Kampfes (*sich durchsetzen, nachgeben, sich behaupten*) oder des Sports (*zu den Spitzenreitern zählen, Favorit sein*) und aus dem Bereich der Bewegung (*fallen, anziehen, zurückgehen*). Typisch sind außerdem die stark affektiven, aus dem Bereich menschlicher Stimmung zur Charakterisierung der Börsenlage übertragenen Bezeichnungen wie *freundlich, lustlos, ruhig, verstimmt*.” So kennzeichnet sich die Fachsprache Wirtschaft durch verlebendige Metaphorik. Das zeigen die Personifizierungen bestimmter Sachverhalte.

Metapher in der fachsprachlichen Terminologie stellen die unterscheidene Eigenschaft der Metaphern gegenüber der Gemeinsprache dar, da die als primäre Bezeichnung der gekennzeichneten Realien vorkommen, weil diese keine andere Bezeichnung haben. Infolgedessen in der fachsprachlichen Metapher wird die Möglichkeit der gleichen Koexistenz von zwei Bedeutungen ausgeschlossen: gerader und übertragener. Jedoch nimmt metaphorische Terminologie auch die simultane Koexistenz von zwei Plänen an. Da metaphorische Fachbezeichnung die primäre Nomination

der Fachobjekte ist, soll die Beziehung zwischen Formulierung der Begriffe von bestimmten Objekten und Terminologiebildung in Betracht gezogen werden, angeschlossen mit dem Funktionsgebrauch von diesem sprachlichen Zeichen beim Denken. “Gedanke wird nicht ausgedrückt, aber er wird im Wort vollendet.” (Vygotskiy 1956, 330)

Die Entstehung des Fachaudrucks infolge des Metaphorisierungsprozesses verläuft drei Stadien. Das erste Stadium besteht in Abfindung des Forschungsobjekts seinen unterscheidenden Eigenschaften entsprechend dem Primärkonzept über diese Substanz. Das grundlegende Zeichen des Primärkonzeptes stellt die Vorwahl des verwendbaren sprachlichen Zeichens fest, dessen Semantik ähnliches Zeichen einschließt. Die Entwicklung des ähnlichen Zeichens erfordert den Vergleich von zwei Plänen: üblicher Wert dieses sprachlichen Zeichens und Konzept des benennenden Gegenstandes.

Das zweite Stadium der metaphorischen Terminologiebildung ist die Herausbildung des Konzeptes vom durch diesen sprachlichen Zeichen benannter Substanz, mit Berücksichtigung der allgemeinen und unterscheidenden Eigenschaften.

Das dritte Stadium der metaphorischen Terminologiebildung ist die Befestigung des vorgewählten sprachlichen Zeichens nach dem neuen Konzept und Abgrenzung von zwei semantischen Plänen dieses sprachlichen Zeichens: seines terminologischen Wertes vom üblichen und vielleicht vom gemeinsprachlich metaphorischen. In Zusammenhang damit erwirbt diese sprachliche Nominationseinheit unabhängigen Nominationswert und funktioniert im sprachlichen System als Fachwort.

Die metaphorischen wissenschaftlichen Bezeichnungen (theoretische und technische) sind die sprachlichen Zeichen nicht der natürlichen Sprache, sondern der künstlich – wissenschaftlichen, d.h. der Sprache einer anderen Funktionsart. Wie bekannt, ist die Fachsprache die Funktionsart der natürlichen Sprache. Seine Primäraufgabe - des Sicherstellens der professionellen und wissenschaftlichen Kommunikation der Fachleute von dem konkreten Wissenschaftsgebiet, die gleichzeitig die Träger der natürlichen Sprache/Gemeinsprache sind und üblichen alltagssprachlichen Wortschatz handhaben. Und sie verwenden natürlich nicht nur Fachbezeichnungen, aber auch Wörter vom üblichen Wortschatz, insbesondere wenn Kommunikation zwischen den Fachleuten und den Laien stattfindet. Der Anschluß zwischen der Fachbezeichnung und deren, die ihr in einem üblichen Wortschatz der Gemeinsprache entsprechen, hat semantische Natur, da wegen des Wertes des alltäglichen Wortes, das die Fachleute folgen, um Idee über diesen Gegenstand zu übertragen. Unterzeichnen Sie dieses durch fachsprachliches Ausdruck, so verliert es seinen üblichen Wert und erwirbt das passende wissenschaftliche Konzept, das nicht mehr Deutung aber Definition erfordert.

Für das Forschen der metaphorischen Fachbezeichnungen ist es angebracht, sie im sprachlichen System in spezifischen semantischen Wortgruppen zu lokalisieren, von deren Semantik diese verursacht werden.

Systematische Untersuchung des metaphorischen Fachwortschatzes kann durch semiotisches Untersuchungsverfahren gegeben werden, da die Semiotik Zeichenprozesse ausdrücklich unter dem Gesichtspunkt sozialer Interrelationen und pragmatischer Bezüge analysiert und gute Möglichkeit bietet, die sozialpsychologischen Implikationen von metaphorischen Fachausdrücken in die Untersuchung einzubeziehen.

Semiotische Untersuchung berücksichtigt die methodische Trennung der syntaktischen, semantischen und pragmatischen Dimensionen fachmetaphorischer Zeichenprozesse.

Semiotische Semantik läßt sich als Wortsemantik betreiben. Die Semantik als sprachwissenschaftliche Disziplin beschäftigt sich mit der Erforschung des Bedeutungsproblems. Ein Lexem, das mehrere Bedeutungen hat, realisiert nur eine von denen im konkreten Rede-prozeß. Ein metaphorisches Fachwort, das mit Erweiterung der Bedeutung eines konkreten Lexems verbunden ist, kann nur im Kontext richtig verstanden werden. Dabei ist derjenige Mikrokontext gemeint, der den Rahmen der Metapher darstellt, also die Umgebung des Fokuses der Metapher.

Die Untersuchung der syntaktischen und semantischen Dimension von metaphorischen Fachausdrücken wird aus wissenschaftspraktischen Gründen der Untersuchung der pragmatischen Dimension vorgeordnet, um bestimmte Arbeitsergebnisse aus den syntaktischen und semantischen Analysen zu verwerten. Wissenschaftstheoretisch muß allerdings eingeräumt werden, dass sich die Zielsetzungen für die Untersuchung der syntaktischen und semantischen Dimension von metaphorischen Fachausdrücken erst durch pragmatische Überlegungen rechtfertigen und begründen lassen. Die pragmatische Dimension der fachsprachlichen Metaphern sollte auch im Lernziel 'Kommunikationsfähigkeit' berücksichtigt werden

LITERATURVERZEICHNIS

1. Black, M. (1962): Models and Metaphors. Studien in Language and Philosophy. New York Ithaca.
2. Fluck, Hans-R. (1996): Fachsprachen. 5. Auflage. A. Francke Verlag Tübingen.
3. Köller, W. (1975): Semiotik und Metapher. Stuttgart, I. B. Metzler
4. Vygotskiy, I. (1956): Denken und Rede. Ansammlung Aufbau. Probleme allgemeiner Psychologie.

ეთერ კაციტაძე. მეტაფორა დარგობრივ ენაში

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
კოსტავას 77, თბილისი, საქართველო

რეზიუმე

დარგობრივ ენაში კომუნიკაციის პროცესში მნიშვნელოვანი როლი მიეკუთვნება მეტაფორულ ტერმინოლოგიას. ის ხშირად წარმოადგენს საინფორმაციო ბარიერის წარმოქმნის პრობლემას არა მხოლოდ კონკრეტული დარგის სპეციალისტთა და არასპეციალისტთა შორის, არამედ მოსაზღვრე დარგების სპეციალისტთა შორისაც. ამ პრობლემას უპირველეს ყოვლისა აწყდებიან მთარგმნელები და უცხოენოვანი კომუნიკანტები.

Этери Кацитадзе. Метафора в специализированном языке

Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77

Резюме

В процессе специализированной коммуникации важная роль принадлежит метафорам-терминам, поскольку они часто становятся проблемой возникновения информационного барьера не только между специалистами и неспециалистами конкретной области науки/техники, но и между специалистами смежных отраслей. С этой проблемой прежде всего сталкиваются переводчики и иноязычные коммуниканты.

რ. ლორთქიფანიძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას ქ. 77

ემიგრანტთა თვალთ დანახული ილია ჭავჭავაძე, როგორც პუბლიცისტი

ქართველ კლასიკოს-პუბლიცისტთა შემოქმედებითი პოტენციალის წარმოსაჩინად ამოსავალი, ყველა შემთხვევაში არის ცნობილი მაქსიმა, რომ „კლასიკოსი არის მწერალი, რომელიც თავის თავში ატარებს კრიტიკოსს და ინტიმურად აზიარებს მას თავის შემოქმედებით ძიებებს“ (პოლ ვალერი).

მართალია, ეს კლასიკოს მწერლებზე ნათქვამი და არა პუბლიცისტებზე, მიგვაჩნია, რომ შესაძლებელია მათზეც გავრცელდეს, თუნდაც იმიტომ, რომ ბევრი მწერალიც არის და იმავდროულად პუბლიცისტიც.

ამ წანამძღვრების გათვალისწინებით, ქართული პუბლიცისტიკის განვითარების ძი-რიტადი ეტაპების დასახასიათებლად „პუბლიცისტიკის არსი იმავე სოციალური ანატომიით უნდა შევისწავლოთ, რითაც კონკრეტული სოციალური აზროვნება შეისწავლება“ (შ. ნუ-ცუბიძე). თუ დაუკვირდებით, როგორი თვალთახედვით ჰყავთ შესწავლილი ილია ქარ-თველ ემიგრანტებს, ცხადი გახდება, რატომ უწოდებენ მას ქართული აზროვნების გოლი-ათს. გასათვალისწინებელია, რომ მათი შეფასების კრიტერიუმი პუბლიცისტიკაში გამჟღავნებული ილია ჭავჭავაძის შემოქმედებითი აზროვნებაა. ემიგრანტთა თვალთ დანახული ილიას ნააზრევი ჩვენთვის მრავალმხრივად არის საინტერესო. ერთი ის არის, რომ ლტოლვილობა არსებითად ცვლის პიროვნების აზროვნების წესს – დაკარგული სამ-შობლო, დარღვეული სახელმწიფოებრიობა, წართმეული თავისუფლება, უცხო მიწაზე ცხოვრება, აბსოლუტურად განსხვავებულ განზომილებაში ახდენს წარსულისა და გან-ცდილის შეფასებას. ამიტომაც არის მნიშვნელოვანი ქართველ ემიგრანტთა დამოკიდებ-ბულება ილიასადმი, საქართველოსადმი.

ამას გარდა, მნიშვნელოვანი ისიც არის, რომ ჩვენი ემიგრანტები, გაევროპელებ-ბული ქართველები არიან და ევროპული აზროვნების (ქართულად დაჭაშნიკებული) სიმალ-ლიდან, შორიდან, გაუცხოებული მზერით აფასებენ და აანალიზებენ ილიას პუბლიცისტურ თვალთახედვას. ეს გაუცხოებული მზერა კი ობიექტურობის მეტი ხარისხით გამოირჩევა.

„არიან ორნაირი ბელადები: ერთნი თითონ მისდევენ ბრბოს, ხელს აფარებენ მის ქვენა გრძნობებს და ხელს უწყობენ მის მანენ და შემცდარ აზრებს. ასეთ ბელადებს ცხოვრება კატასტროფისკენ მიჰყავთ. მეორენი თითონ უძღვებიან ხალხს რჩეული აზრების გზით, ამ კარგ აზრებში სწრვთნიან თითონ ხალხს და სწორედ ესა ჰქმნის საზოგად-დობრივ და ეროვნულ პროგრესს. ამ პირველი ჯგუფის ბელადები ხშირია და მრავალი – ამიტომ ხშირია საზოგადობრივი რეგრესი, ჩამორჩენილობა და ერთ წერტილზედ გაყინვა. გაცილებით იშვიათია მეორე ჯგუფის ბელადი და მთელი სიდედე ილია ჭავჭავაძისა, რა-იცა ჩვენში აღტაცებასა და აღრფთოვანებას იწვევს, ის არის, რომ იგი სწორედ ამ მეორე ჯგუფის ბელადებს ეკუთვნოდა“ (3, ტ. II, გვ. 36), „ურთიერთობა ქართველი ხალხისა და ილია ჭავჭავაძისა იშვიათი მაგალითია ბელადისა და ხალხისა, როცა არც ბელადი ატ-ყუებდა თავის ამყოლებს, არც ხალხი მლიქვნელობდა მისი ავტორიტეტის წინაშე. ქარ-თველი ხალხი მასში თავისი საუკეთესო აზრების გამომხატველს ხედავდა. ჩვენ უკვე ვნა-ხეთ, რა აზრები იყვნენ ეს აზრები, დავუმატებთ მხოლოდ, რომ ილია ჭავჭავაძემ იცოდა ყველაფერი, რაც კი ხელმისაწვდომი იყო მაშინდელი განათლებული ქართველისათვის, დიდი თავყვანისმცემელი იყო ევროპის კულტურისა და პროგრესისა, მაგრამ ყოველივე ამას, მის ხელში, იმ საპნის მნიშვნელობა ჰქონდა, რომლითაც მას ქართული ურმის ღერძი უნდა გაესაპნა. ცხოვრებამ გაამართლა მისი ასეთი შეხედულება

კაცობრიობაზე და ერზე. დღეს ქართველობა იმავე ამოცანების და იმავე საქართველოს საკითხის წინაშე სდგას, როგორც ილიას დროს, მაგრამ უფრო ჭირნახული და უფრო გამოცდილი“ (3, ტ. II, გვ. 38), – ასე ახასიათებს ეროვნულ დემოკრატიული პარტიის თვალსაჩინო წარმომადგენელი, შესანიშნავი პოეტი და პატრიოტი შალვა ამირეჯიბი ილიას 1927 წლის 18 დეკემბრის გაზეთ „მაშულში“, რომელიც ილია ჭავჭავაძის ტრაგიკული სიკვდილიდან 20 წლისთავთან დაკავშირებით დაიბეჭდა.

ნამდვილ ბრძოლის ასპარეზს უწოდებს ემიგრაციაში გახიზნული საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის თავჯდომარე სპირიდონ კედია პუბლიცისტიკას. მისი აზრით, ეს შემოქმედების ის სფეროა, რომელიც საშუალებას იძლევა, გარეშე მტერსაც გაუსწორდე და შინაურ მოწინააღმდეგესაც.

„აქ ამოდღვრებ ქვეყანას, ამხელ და ებრძვი მის ნაკლს. უმახვილებ და უზრდი გონებას, უსახავ მიზანს, უღვიძებ ენერგიას, უწვრთნი გრძნობას, უმართავ და უმწიფებ გონებას, აქ აწყობ და რაზმავ გამოღვიძებულ ძალებს, უქმნი ლაშქარს, რომ ერთ დღეს ქვეყანამ თავისი ვინაობა დაიბრუნოს და ფეხზე დამოუკიდებელი დადგეს“ (2, გვ. 19).

წარმოგიდგინათ ილია ამ სადარაჯოზე? – კითხულობს სპირიდონ კედია თავისივე დაარსებულ გაზეთ „საქართველოს გუშავის“ პირველივე ნომერში (1932 წ., პარიზი) და იქვე უპასუხებს, რომ მთელი მისი უძლეველობა დაგროვილია და შეკუმშული ამ სტრა-ტეგიულ პუნქტზე. რომ აქ ილია განუწყვეტლივ პათოსის ხაზზე დგას. „იერიშია საიდანმე საქართველოზე? ქვეყნის თვალი არის ილიასკენ მოტრიალებული და ილიაც ასპარეზზე გამოდის, – დახელოვნებული, თადარიგიანი სარდალი. მას გული ყოველთვის საგულეს აქვს. მართალ საქმეს იცავს – საქართველოს ვინაობას – და მომზადებულიც არის. მტრის დასამარცხებელი იარაღი დიდი სიფრთხილით აქვს შერჩეული და გადასინჯული“ (3, ტ. III, გვ. 19).

ჟურნალ „კავკასიონის“ მე-3 ნომერში კი ლიტერატორი და კრიტიკოსი მიხეილ წულუკიძე წერს: ილია მეცნიერული აზროვნებით შემოიჭრა ქართულ ლიტერატურაში და აზრი დარჩა ბოლომდე მისი გზის მაჩვენებელი: მისი შემოქმედება ნაფიქრია უფრო და ამის დასტურად მოჰყავს ილიას ადრეული გამონათქვამები „დიდი გენიოსი უნდოდა და იმისი მახვილის ჭკვის თამამი გამჭვრეტელობა, რომ მსჯელობით დროებაზედ მალლა ავ-მართულიყავით, საზოგადო ცხოვრების წრის გარეთ გამდგარეყავით და გარემოების თვალთ-დამაბნელებელ ხაოსშია შეუმცდარად, წმინდა აზრით დაგვენახა საგანი ისე, რო-გორც არის და უნდა იყოს.“

რუსთაველმა ძალიან ადრე სთქვა, რომ მარტო ბრძენი საწუთროს ეურჩებაო, სხვა-ნი კი იმისი მონები არიანო“ (3, ტ. III, გვ. 354), – ამბობს „საქართველოს მოამბეს“ რედაქტორი, ჯერ კიდევ 25 წლის ახალგაზრდა, 1862 წელს.

„ცხოვრება, როგორც ყოველი მოზარდი, იზრდება, ჰყვავის, მოაქვს ნაყოფი და მერე ჭკნება – იმისათვის კი არა, რომ მოკვდეს და საუკუნოდ დაიმარხოს, არამედ იმისთვის, რომ თავისგან მოყვანილის ნაყოფისავე თესლზედ ამოიყვანოს სხვა ახალი, ნედლი ცხოვრება, რომელიც ისევ ისე უნდა წავიდეს ცხოვრების გზაზედ, როგორც პირველი, თუ უკვდავება უნდაო“ (3, ტ. III, გვ. 354), – ამბობს ილია „საქართველოს მოამბეს“ პირ-ველი ნომრის მოწინავეში.

„ილიას ძალა ლოდიკურ დასკვნებშია, დიალექტიურ აზროვნებაში. იგი ნააზრევს ასხამს ხორცს, ნაფიქრს აძლევს რეალურ ფორმას“ (3, ტ. III, გვ. 355), – ესეც მიხეილ წულუკიძისეული შეფასებაა და სხვა არა არის რა, თუ არა იმისი თქმა, რომ პუბლიცისტიკა, ჭეშმარიტად, შემოქმედებითი აზროვნების ფორმაა. ილიას მთელი პუბლიცისტიკა ამის დასტურია. კვლავ მოვუსმინოთ მიხეილ წულუკიძეს: „ილიას მისწრაფებაა: ნაფიქრ გმირებს მეტი სიცოცხლე შთაბეროს, რომ ამბავი ლაპარაკად არ გადაიქცეს“... (3, ტ. III, გვ. 356), „ილიას შემოქმედებაში, ასე ვთქვათ, მეტი ფსიქოლოგიაა, მეტი ახსნა და გან-მარტება“. „ილიას შემოქმედება თავის, გონების ხორცშესხმული შრომაა, დინჯი, აწონილ-დაწონილი. ილია მრავალმხრივი მოაზროვნეა, მასწავლებელი, აღმზრდელი, მქადაგებელი, სიტყვით და კალმით

პოლიტიკური მოღვაწე“. „ილია რეალისტია: მისი მუშაობის მიზანია: „ჩატეხილი ხიდის“ გამთელება მძიმე ყოველდღიური მუშაობით და სწამს, რომ იგი გამ-თელდება, რადგან ამას, მისი აზრით, თვით ისტორია ითხოვს“. „ილია ძლიერი მოაზ-როვნე, პოლიტიკური მწერალი და საზოგადო მოღვაწე, ბუნებით ჭკვიანი დიპლომატიც იყო და ამიტომ ობიექტური უფრო“ (3, ტ. III, გვ. 351-357),

ქართველი ერის ტვინსა და გულს უწოდებს ილია ჭავჭავაძეს დამოუკიდებელი საქართველოს საგანგებო და სრულუფლებიანი ელჩი გერმანიაში ვლადიმერ (ლადო) ახმეტე-ლი. აი, რას წერს იგი გაზეთ „კლდეში“ (1936 წ. №20/21).

„უდიდესი ცოდვია ჩვენი ერის წინაშე, როცა ზოგიერთნი დიდ ილიას ჰყოფენ: ილია-მგოსანი, ილია-მოღვაწე, ილია ერთი იყო განუყოფელი: პოეზიაში, პროზაში, კრიტიკაში, საზოგადო მოღვაწეობაში და კერძო ცხოვრებაში. იგი გვეკვლინება მონუმენტალურ ქანდაკებად, რომელსაც ზედმეტს ვერ მიაკრავთ და ვერც არას მოაფშენებთ“ (3, ტ. III, გვ. 439-440),

„ილიას ძალუმი ლოლიკა, სარკაზმებითა და მჭრელი ირონიით შეზავებული სიტყვა, არა მარტო სჯობნიდა მუდამ, არამედ რაც მთავარია, – ანელებდა მოწინააღმდეგეთა სიმ-ძაფრეს და კრება არასოდეს გაცდენია პარლამენტარულ წესებს“, – წერს საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ერთ-ერთი ლიდერი რევაზ გაბაშვილი (ჟურნალი „ერის დიდება“ № 5, 19) და ერთ საინტერესო ეპიზოდსაც ჰყვება: ერთხელ, თურმე, მი-ხეილ მაჩაბელმა ილიას ყველაზე მოუსვენარმა მოწინააღმდეგემ ტაშიც კი დაუკრა ილიას. აღტაცებულ კრებასთან ერთად – ბატონებო! – წამოდგა ილია – სისულელე ხომ არ წა-მომცდენია რა, მიშო მაჩაბელ-იც კი ტაშს რომ მიკრავსო?

ერთ-ერთ კრებაზე მიხეილ მაჩაბელს, აზრის დასასურათებლად უთქვამს: ერთხელ თიანეთს მივდიოდი, ბურუსი იყო საშინელი, გზა დამებნა და შორიდან ძაღლის ყეფვა შემომესმა, ალლო-თი ავეყვი და გზაც გამოჩნდაო. ამის შემდეგ ვილაც არტილერიის გენერალს უსაყვედურებია ილიასთვის: ბატონო ილია, თქვენ სარგებლობთ თქვენი ცოდ-ნითა და პრესტიჟით და საზოგა-დოებაზე ახდენთ გავლენას, სინამდვილეში კი მიხეილ მა-ჩაბელი მართალიაო. ილიას კვლავ დაუსაბუთებია თავისი აზრი და დაუმატებია: „ლოლი-კისა და ცოდნის წინააღმდეგ ვერავითარ არტილერიას არაფერი შეუძლიან, რაც შეეხება ალლოს, მე ხომ მიშა მაჩაბელი არა ვარ, ბუ-რუსში ავეყვი ძაღლის ყეფასო. ამაზე კი მომ-ხრეთ და მოწინააღმდეგეთ ისეთი სიცილი აუტეხ-იათ, რომ შემდეგ კრებებზედაც კი მიხე-ილ მაჩაბელს და არტილერიის გენერალს ხმა აღარ ამოუღიათ. საბოლოოდ ილიამ გაიმარ-ჯვა.“

როცა ილია ქართველობას დაეძებდა, ის შეეჩეხა, პირველ ყოვლისა, ქართველ დიდ-კაცობას და როცა კარგად დაუკვირდა მათ – მწარე განცდებით საჯაროდ განაცხადა: „ეს დიდ-კაცობა, როგორც სხვაგან ისე ჩვენში სწორედ კუბოა, რომელიც გარედან ხავერდით არის მო-სილი და ბუზმენტებით გაბრწყინებული, მაგრამ ახსენით ეს ბუზმენტები და ახა-დეთ, შიგ-ძვლების, სულისა და ხორცის გახრწნილების მეტს ვერას დაინახავთო (2, გვ. 210).

ასეთი გულშემზარავი და საშინელი იყო ის სინამდვილე, რომელიც ამ თაობას დახვდა თავის სამშობლოში, – წერს სოციალ-დემოკრატი გრიგოლ ურატაძე გაზეთ „ბრძოლის ხმაში“ 1958 წელს. მართლაც, ძნელად ასე ოსტატურად ვინმემ კოდირებულად აჩვენოს შემზარავი რეალობა.

„სიტყვით, კალმით და საქმით ემსახურებოდა ილია თავის ერს. დიდი პოეტი, ძლი-ერი თეორეტიკოსი, შეუდარებელი პუბლიცისტი, მრავალფერი ცოდნით აღჭურვილი და აროდეს უსა-ბუთოდ და უსაფუძვლოდ მწერალი ან მეტყველი, დიდი ენამჭკვერი, დაუძინე-ბელი მოქმედი ყო-ველი საქმისა, რომელიც ესაჭიროებოდა ქართველ ერს, მთელ ქართველს ერს – აი, ვინ იყო ილია ჭავჭავაძე და რასაკვირველია, თუ მან უდიდესი ავტორიტეტი მოიპოვა ქართველი ერის შორის მისი ხანგრძლივი ღვაწლით და თუ იგი ბუნებრივად გახდა მეთაური, ხელმძღვანელი, დამცველი, მესაიდუმლე, წინასწარმეტყველი“ (2, გვ. 167-168). მისი – ილიას „შრომის ახსნაც“

სწამდა ყველგან, იგი არ იყო არც ისეთი „ნა-ციონალისტი“ მხოლოდ მისი ერი რომ სწამს და სხვა არ ერთი – მან ისიც იცოდა, რომ ხშირად მხოლოდ ძალით, რევოლუციით მოიპოვებს ჩაგრული ნაწილი ერისა თავისუფლებას და შეიქმნის უკეთესს ცხოვრებას, მაგრამ ისიც იცოდა, რომ დეგენერაცია რევოლუციის იდეისა ბრძოლის პროცესში და მის ხელმძღვანელთა უგუნური ხელმძღვანელობა ტერორითა და სისხლის წყურვილით ერის საუკეთესო ნაწილს სპობს და ამით ე.წ. „მო-ნაპოვარი“ რევოლუციისა დიას კნინი და მცირეა ხოლმე იმასთან შედარებით, რაც გახე-ლებულთა აღტკინებას ვნება მოუყენებია ერისათვის, და შეიძლება ისეთი „ახალი“ რამ გამოვიდეს აგრე გამხეცებული რევოლუციითგან, რომ „ძველი – სანატრელ გამქრალ სამოთხედ ერგებოდეს ყველაფრისაგან გაძარცვულ ადამიანს. მაგალითებს ასეთი მოვლენათა ბევრს ვხედავთ ისტორიაში და ერთი უდიდესი თვალწინ გვაქვს“ (2, გვ. 167-168).

ილიამ ისიც იცოდა, რომ საკუთარი ერის უფლებათა დაცვა არ ნიშნავს მეზობლის მტრობას და წახდენას, „უმეზობლობისადმი“ მისწრაფებას, არამედ, მისი იდეალიც ერთა შორის თანხმობა და მშვიდობა იყო, ასე წერდა ილია ჭავჭავაძეზე მიხაკო წერეთელი ჟურნალ „ბედი ქართლისა, №2-25, 1957 წელს პარიზში.

სწორედ ეს თანხმობისა და მშვიდობის მოყვარული ბრძენკაცი, უდიდესი ქარ-თველი 1907 წელს წინამურთან ტყვიით წააქციეს. ეს კი დასაწყისი იყო საქართველოს უკანასკნელი ტრაგედიისაო, – ამბობს მიხეილ წერეთელი თავის წერილში: „ილია ჭავჭავაძის მოკვლა“.

„რად იყო ილიას მოკვლა ქართველი ერის ტრაგედია? რად იყო ილიას მოკვლა დასაწყისი საქართველოს უკანასკნელი ტრაგედიისა? იმიტომ, რომ იგი დღემდე გრძელ-დება და შეიძლება მართლაც უკანასკნელი იყო დღეს მოსაკლავად განწირული ქართველი ერისა“, – ესეც მიხეილ წერეთლის წინასწარმეტყველებაა, რომელიც აპოკალიფსურად, განსაკუთრებულად მძაფრად ავლენს დღეს, ჩვენს დროში.

დაბოლოს. ილია ჭავჭავაძის ნებისმიერი წერილის წარმართველი არის ეროვნული თვალსაზრისი. ილიას მთელი ნამოღვაწარი გაუქმებული ქართული ეროვნული სახელმწიფოებრიობის აღდგენის რეალურ საშუალებათა ძიებაა. სწორედ ეს არის ის უპირველესი და მთავარი მოტივი ქართველ ემიგრანტთა, ანუ პოლიტიკურ დევნილთა ილია ჭავჭავაძის ფენომენით დაინტერესების საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენის იდეით გამსჭვალულ ემიგრანტთათვის ილიასეული პოლიტიკური აზროვნების ორიენტაცია მთავარი და-საყრდენი გახდა.

ლიტერატურა

1. შალვა ნუცუბიძე, „აზროვნება და შემოქმედება, შპანგლერიდან კაიზერლინამდე“, კრიტიკული ნარკვევები, თბ, 1966.
2. დალი სინჯარაძე, ნათია ბებიაშვილი, „ილია ემიგრანტთა თვალით“, თბ, 1996, გვ. 166-167-168.
3. გურამ შარაძე, „ქართული ემიგრანტული ჟურნალისტიკის ისტორია“, ტ. II, თბ, 2001, გვ. 36, ტ. III, თბ, 2003, გვ. 351-354-355-357, ტ. V, თბ, 2003, გვ. 439-440.

R. Lortkipanidze. Sight of emigrants on the Ilia Chavchavadze, as publicist

Post-graduated student, GTU

Kostava st. 77, Tbilisi, Georgia.

In work basically it is said, that the Georgian emigrants thinkers in publicistic thought Ilia Chavchavadze reveal the basic form and tendencies of publicistic thinking.

Р. Лорткипანიძე. Взгляд эмигрантов на деятельность Ильи Чавчавадзе-публициста

Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Ул. Костава, 77

В статье говорится о том, как грузинскими эмигрантами-мыслителями оценивается публицистическая деятельность Ильи Чавчавадзе, выявляются основные формы и тенденции этой области его творчества.

თამარ მეზუკე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
კოსტავას ქ. 77, თბილისი, საქართველო

ნარატივის განვითარების ისტორია

ეპიკა ლიტერატურის ერთ-ერთი სახეობაა. მის სტრუქტურას ახასიათებს გადმოცემის თხრობითი ფორმის დომინირება, რომელიც კომპოზიციურად აერთიანებს გადმოცემის ყველა დანარჩენ ფორმას; აგრეთვე ასახვის საგნის ობიექტივიზაცია, რომელსაც წარმოადგენს მნიშვნელოვნად მიჩნეული და ლიტერატურულ წვდომაში ასახული რეალობის მონაკვეთი. ეპიკის ობიექტურობა დამყარებულია უფრო ასახვის საგნისაგან შემოქმედის დაშორებაზე, ვიდრე მის თავშეკავებაზე – უარი ინტერპრეტაციასა და შეფასებაზე. ეპიკური ნაწარმოების პროტოტიპს წარმოადგენს წარსულის მოვლენების ზეპირი გადმოცემა [25:1971] ძირითადი დებულება – ადამიანთაშორისი ურთიერთობების წინარე მდგომარეობა: თხრობა, როგორც შეუამავალი მოვლენასა და მსმენელს შორის. მოვლენათა თვითორგანიზებული, თავისუფალი და ეპიზოდებით ნებისმიერად გაფართოვებული ერთობლიობის გარდა საჭიროა დროსა და სივრცეში ისეთი შეზღუდვების არარსებობა, როგორცაა ერთიანობა დრამაში ან განწყობათა ჩაკეტილი თანაქცერადობა ლირიკაში. ეპიკის (თხრობის დრო) განკარგულებაში იმყოფება თხრობის დროში განვითარება აჩქარებისა და შეჩერების სახით, ნაწილობრივ თვით დროის შემობრუნება (წარსულთან დაბრუნება), ისევე როგორც სტრუქტურის ცალკეულ მონაკვეთებად დანაწილება. ეპიკა სარგებლობს მასალის გადმოცემის სხვადასხვა ხერხებით (თხრობა, აღწერა, დიალოგი, მონოლოგი, ავტორისეული წიადსვლები).

არატივის (თხრობის) განვითარება მიმდინარეობდა ზღაპრიდან მხატვრული ლიტერატურის ტექსტებამდე, სიღრმისეულ დონეზე სემანტიკური იგივეობის შენარჩუნების პირობებში, რამაც არქეტიპული მნიშვნელობა შეიძინა. "არქაულ ფოლკლორში განსხვავება მითსა და ზღაპარს შორის ძნელად გასარჩევია. ტრადიციის მატარებელთა მიერ გამოყოფილი თხრობის ორი ფორმა მხოლოდ პირობითად შეესატყვისება მითსა და ზღაპარს. თვით ზღაპრის მითიდან წარმოშობის საკითხი მრავალ მკვლევარში ეჭვს არ იწვევს. მითის ზღაპრად გადაქცევა უშუალოდ დაკავშირებული კავშირის გაწყვეტასთან მითსა და რიტუალურ ცხოვრებას შორის. მითის მოყოლაზე სპეციფიური შეზღუდვების მოხსნა, მსმენელთა შორის არა განდობილთა დაშვება, იწვევდა მთხრობელის უნებურ განწყობას გამონაგონისადმი, აქცენტირებას გასართობ მომენტზე და უცილობლად, თხრობის უტყუარობაში რწმუნის შესუსტებას. მითებიდან ამოღებულია საიდუმლო ნაწილი, მეტი ყურადღება ექცევა გმირების ოჯახურ-ურთიერ თობებს" [5:1981, 35–55, 6:1982, 441–444, 454].

თუ მითში დემიურგის ქმედებას, მითიურ შენაძენებს კოლექტიური და კოსმიური მნიშვნელობა აქვთ, ზღაპარში მოპოვებული ობიექტები და მიღწეული მიზნები გმირის ინდივიდუალური კეთილდღეობის ატრიბუტები ხდება, შენაძენებს გვაროვნულ-ოჯახური, სოციალური ხასიათი აქვთ. მითის ეტიოლოგიურ არსს თანდათანობით, განდევნის მორალი, სტილისტური ფორმულები, რომლებიც მიუთითებენ მონათხრობის არასარწმუნოებაზე. ხდება თვით გმირების დემითოლოგიზაცია [6: 441-444].

ჯადოსნური ძალები აქტიურად ეხმარებიან გმირს, ხანდახან მის მაგივრადაც მოქმედებენ, მაგრამ მართებულ ქმედებაში ყოველთვის გამოვლინდება გმირის კეთილი ნება, ხოლო ანტი-გმირის ბოროტი ნება – უმართებულო ქმედებაში. კლასიკური ზღაპრის ფინალი აუცილებლად კეთილია, როგორც წესი – უფლისწულზე დაქორწინება და ნახევარი სამეფოს დაპატრონება.

ჯადოსნურ ზღაპარში გმირის გამოცდა შეეფარდება არქაულ საზოგადოებასა და შესაბამის მითებში საინციაციო და ქორწინების (უფრო გვიანდელ) რიტუალებისათვის დამახასიათებელ გამოცდას. ვინაიდან ინციაციისა და სხვა გარდამავალ (მაგ. ასაკობრივ) რიტუალებს თითოეული ინდივიდი გაივლის, ზღაპარი, პიროვნებისადმი მისი დაინტერესების გამო, ფართოდ იყენებს საინციაციო რიტუალებთან დაკავშირებულ მითოლოგიურ მოტივებს. ეს მოტივები აღნიშნავენ გმირის ცხოვრების საფეხურებს და თვით გმირობის სიმბოლოები ხდებიან (გველემპაის დამარცხება და სხვ). ამგვარად, მთელი რიგი უმნიშვნელოვანესი სიმბოლოებისა, მოტივებისა, სიუჟეტებისა და, ნაწილობრივ, ჯადოსნური ზღაპრის ზოგადი სტრუქტურა დაკავშირებულია საინციაციო რიტუალებთან [7:1928, 10:2003, 15:1915, 16–18]. თუმცა, ჯადოსნური ზღაპრის კლასიკური ფორმის რიტუალურ ექვივალენტს უფრო ქორწინება წარმოადგენს - ინციაციასთან შედარებით უფრო ახალგაზრდა და ინდივიდუალიზებული რიტუალი, რომელთანაც ის გენეტიკურადაა დაკავშირებული. ინციაცია - შესაბამისი ტიპის მითებისა და ზღაპრის არქაული ფორმის რიტუალური ექვივალენტია, ხოლო ქორწილი – განვითარებული ჯადოსნური ზღაპრისა. ზღაპარში "მდაბიო" გმირის ქორწინება მეფის ასულთან, ან პირიქით, რასაც თან სდევს გმირის სოციალური სტატუსის ამაღლება, წარმოადგენს თავისებურ სასწაულებრივ გამოსავალს სოციალური კოლიზიიდან. ქორწილი წარმოგვიდგება როგორც ფუნდამენტური წინააღმდეგობების გადალახვის საშუალება, რაც ზღაპრული ოჯახის დონეზე ვლინდება და ახორციელებს მედიაციას "მდაბიო" - "კეთილშობილის" ოპოზიციისაში.

სტილისტურ დონეზე, კლასიკური ჯადოსნური ზღაპრის, როგორც მხატვრული თხზულების, და მითის დაპირისპირების უმნიშვნელოვანეს უანრულ მახასიათებლებს წარმოადგენენ ტრადიციული ზღაპრული ფორმულები, რომლების მიუთითებენ დროისა და ადგილის გაურკვევლობაზე (დასაწყისში), არასარწმუნოებაზე. ზღაპრის დასაწყისი და დაბოლოება პოლარულად განსხვავდება ეტიოლოგიური მნიშვნელობის ინციალური და დამაბოლოებელი ფორმულებისაგან. ამავე დროს, პირდაპირი ნათქვამი ზღაპარში, სქემატური ფორმით ინარჩუნებს ზოგიერთ რიტუალურ-მაგიურ ელემენტს" [297: 441-444].

მითიდან ზღაპრისაკენ გადასვლისათვის დამახასიათებელი ტენდენციები, მხატვრულ ნაწარმოებზე გადასვლისას კიდევ უფრო ძლიერდება. გრძელდება მითის შემდგომი დესაკრალიზაცია, ქმედებათა მოტივები სულ უფრო პირადულ ხასიათს იძენენ და გამოვლინდება მხოლოდ მითოლოგიური არქეტიპების დონეზე, ანუ ქმედებათა სიღრმისეული შინაარსი უკვე დეკოდირებას ექვემდებარება.

მხატვრული ლიტერატურის პირველწყაროსთან - მითთან – მხატვრული ლიტერატურა დაკავშირებულია მასში გახსნილი არქეტიპების დონეზე. მთავარი გმირის მიერ გამოსაცდელ დავალებათა შესრულება, რაც მისგან ხშირად გმირობას

მოითხოვს, საშუალებას იძლევა დავაკავშიროთ თხრობითი ნაწარმოებების, და განსაკუთრებით რომანის, შინაარსი სოლარული ტიპის მითებთან, სადაც იკვეთება გმირის პიროვნული "მე"-ს ჩამოყალიბება, მის მიერ სასიცოცხლო ეტაპების-გამოცდების გავლის კვალდაკვალ. ამასთან დაკავშირებით, ინტერესს წარმოადგენს ჯადოსნური ზღაპრის კვლევა ვ. პროპის მიერ, რომელმაც გამოყო მასში მდგრადი ფუნქციები [7:1928, 8: 1928]. შესადარებლად, ვ. პროპი განსაკუთრებული ხერხით გამოყოფს ჯადოსნური ზღაპრის შემადგენელ ნაწილებს და შემდეგ ადარებს ზღაპრებს მათი შემადგენელი ნაწილების მიხედვით. შედეგად ვლუბლობით მორფოლოგიას (სიტყვა მორფოლოგია აღნიშნავს მოძღვრებას ფორმების შესახებ), ანუ ზღაპრის აღწერას შემადგენელი ნაწილებისა და მათი მთელთან ურთიერთობის მიხედვით.

ზღაპარი ხშირად მიაწერს მსგავს თვისებებს სხვადასხვა პერსონაჟებს. ეს ზღაპრის, მოქმედ პირთა ფუნქციის მიხედვით შესწავლის საშუალებას იძლევა. ფუნქცია, როგორც ასეთი, მუდმივი სიდიდეა. მოქმედ პირთა ფუნქციები წარმოადგენენ იმ შემადგენელ ნაწილებს, რომლებმაც შეიძლება შეცვალონ ვესელოვსკის მოტივები ან ბედის ელემენტები. რელიგიის ისტორიკოსებმა მითებსა და რელიგიებში უკვე დიდი ხანია შეამჩნიეს ფუნქციების განმეორება სხვადასხვა შემსრულებლებში. ისევე როგორც თვისებები და ფუნქციები ერთი ღმერთიდან მეორეზე გადადის და, ზოგ შემთხვევაში, ქრისტიანულ წმინდანებსაც კი გადაეცემათ, ერთი ზღაპრული პერსონაჟის ფუნქციები გადადის მეორე ზღაპრულ პერსონაჟზე. ფუნქციები ძალიან ცოტაა, პერსონაჟები კი ძალიან ბევრი. ამით აიხსნება ჯადოსნური ზღაპრის ორმაგი თვისება: ერთის მხრივ მისი გასაოცარი მრავალფეროვნება, სიჭრელე და ფერადოვნება, და მეორეს მხრივ - მისი, ასევე საოცარი ერთფეროვნება და განმეორებადობა.

მოქმედ პირთა ფუნქციები ზღაპრის ძირითად ნაწილებს წარმოადგენენ. ფუნქციის გამოსაყოფად აუცილებელია მისი განსაზღვრა. პირველ რიგში, განსაზღვრება არავითარ შემთხვევაში არ უნდა უწევდეს ანგარიშს პერსონაჟ-შემსრულებელს. განსაზღვრება უმეტეს შემთხვევაში წარმოადგენს მოქმედების ამსახველ არსებით სახელს (აკრძალვას, გამოკითხვას, გაქცევას და ა.შ.). მეორე, მოქმედება ვერ განისაზღვრება თხრობის მსვლელობაში მისი მდგომარეობის გარკვევის გარეშე. მოცემული ფუნქციის მნიშვნელობა მოქმედების მსვლელობისას აუცილებლად უნდა იყოს გათვალისწინებული. ერთსა და იგივე საქციელს შეიძლება განსხვავებული მნიშვნელობა ჰქონდეს და პირიქით. ფუნქციად მოიაზრება მოქმედი პირის საქციელი, განსაზღვრული მოქმედების მსვლელობისათვის მისი მნიშვნელობის თვალთახედვით. 1. ზღაპრის მუდმივ, მდგრად ელემენტებს წარმოადგენენ მოქმედ პირთა ფუნქციები, იმისა და მიუხედავად, ვინ და როგორ ასრულებს მათ. ისინი წარმოქმნიან ზღაპრის ძირითად შემადგენელ ნაწილებს; 2. ჯადოსნური ზღაპრისათვის ცნობილ ფუნქციათა რაოდენობა შეზღუდულია; 3. ფუნქციების თანამიმდევრობა ყოველთვის ერთნაირია. ყველა ზღაპარი არ იძლევა ყველა ფუნქციას. მაგრამ ეს არ ცვლის თანამიმდევრობათა კანონს. ზოგიერთი ფუნქციის ნაკლებობა არ ცვლის სხვების განრიგს.

ფუნქციების რაოდენობა შეზღუდულია. გამოყოფილია მხოლოდ 31 ფუნქცია. ამ ფუნქციების ფარგლებში ვითარდება მოქმედება ყველა ხალხების ყველა ზღაპარში. თუ ამ ფუნქციებს ერთმანეთის მოყოლებით დავასახელებთ, აღმოჩნდება, რომ ლოგიკური და მხატვრული კანონზომიერებით ყოველი მომდევნო ფუნქცია წინამდებარედან გამომდინარეობს. არც ერთი ფუნქცია არ გამოირიცხავს მეორეს, ყველა განეკუთვნება ერთ ღერძს და დამოუკიდებლად უნდა განისაზღვროს იმისდა მიუხედავად თუ როგორ სრულდებიან. სხვადასხვა ფუნქციები შესაძლებელია ერთნაირად შესრულდეს რაც დაკავშირებულია ფუნქციების ურთიერთ ზეგავლენასთან. ამ მოვლენას შეიძლება ფუნქციათა განხორციელების ხერხების ასიმეტრია ვუწო-

დოთ. ელემენტების განცალკევების კრიტერიუმს, ქმედებათა მსგავსების მიუხედავად, წარმოადგენს ფუნქციის განსაზღვრა მისი შედეგების მიხედვით. სიუჟეტის განვითარება ცალკეულ ზღაპარში ხდება გოეთეს ნათქვამის მიხედვით: “მოძღვრება ფორმის შესახებ, გარდაქმნების შესახებ მოძღვრებაა.”

თუ დავტოვებთ მხოლოდ ძირითად ფორმებს, ჩვენ მივიღებთ ზღაპარს, რომლის მიმართაც ყველა დანარჩენი ჯადოსნური ზღაპარი ვარიანტს წარმოადგენს. ფორმალური საკითხების ჭრილში კი, ამას მივყავართ სიუჟეტებისა და სიუჟეტის კომპოზიციასთან მიმართების საკითხამდე. თუ თითოეული რუბრიკისათვის გამოყოფილი იქნება ყველა ძირითადი ფორმა და ისინი მოთავსდება ერთ ზღაპარში, აღმოჩნდება რომ ასეთ ზღაპარს საფუძვლად უდევს გარკვეული განყენებული წარმოდგენები. ატრიბუტების შესწავლა, ზღაპრის მეცნიერული განმარტების შესაძლებლობას იძლევა. ისტორიული თვალთახედვით ეს ნიშნავს, რომ ჯადოსნური ზღაპარი თავის მორფოლოგიურ საფუძველში მითს წარმოადგენს. ზღაპარი უნდა შევისწავლოთ რელი გიურ წარმოდგენებთან კავშირში.

ვ. პროპი სვამს კითხვას: თუ ყველა ჯადოსნური ზღაპარი ასე ერთგვაროვანია თავისი ფორმით, ნიშნავს თუ არა ეს, რომ ყველა ერთი წყაროდან გამომდინარეობს? ერთი წყარო არ ნიშნავს ყველა ზღაპრის წარმოშობის ერთ ადგილს. ერთიანი წყარო შესაძლებელია იყოს ფსიქოლოგიურიც ისტორიულ-სოციალურ ასპექტში.

მოჩვენებითი ნებისმიერობის მიუხედავად, ერთი და იგივე მითები, ისევე როგორც ჯადოსნური ზღაპრები, ისეთივე განმასხვავებელი ნიშნებით და ხშირად იგივე წვრილმანებით, გვხვდება მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხეში [1: 2004, 2:2002, 9: 2003, 10: 2003]. წამოიჭრება კითხვა: თუ მითების შინაარსი სრულიად შემთხვევითია, როგორ ავსხნათ მათი ასეთი მსგავსება მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხეში?

კ. გ. იუნგის თანახმად, მითის მნიშვნელობა დაკავშირებულია გარკვეულ მითოლოგიურ თემებთან, რომელთაც ის არქეტიპებს უწოდებს და რომლებიც ადამიანთა ქვეცნობიერის საფუძველს შეადგენენ [11: 1997, 12:2004, 13: 2003, 14: 1997].

მითის სტრუქტურის შესწავლაში დიდი წვლილი მიუძღვის კ. ლევი-სტროსს [3: 2001, 4: 1983, 400–428, 19–24]. მითოლოგიური აზროვნების სპეციფიური ხასიათის გამოსავლენად იგი აუცილებლად მიიჩნევს იმის აღიარებას, რომ მითი ერთდროულად შეიცავს როგორც შიდაენობრივ ისე ენისგარე მოვლენებს. მითი ყოველთვის განეკუთვნება წარსულის მოვლენებს: “ქვეყნიერების წარმოშობამდე”, “დროთა სათავეში”, ყოველ შემთხვევაში “უსსოვარ დროს”. მაგრამ მითის მნიშვნელობა იმაშია, რომ ეს, დროის გარკვეულ მომენტში წარმოქმნილი მოვლენები, დროის გარეშე არსებობენ.

მითი თანაბარწილად ხსნის როგორც წარსულს, ისევე აწმყოსა და მომავალს. ეს ორმაგი სტრუქტურა, იმავდროულად ისტორიულიც და არა ისტორიულიც, ხსნის, როგორ შეიძლება, რომ მითი ერთდროულად შეესატყვისებოდეს მეტყველებასაც (და მისი სახით ანალიზს ექვემდებარებოდეს) და ენასაც (რომელზედაც ის გადმოცემულია). მაგრამ, ამას გარდა, მითს გააჩნია მესამე დონეც, სადაც მისი განხილვა რაღაც აბსოლუტურის სახითაა შესაძლებელი. მითის არსს მასში გადმოცემული ისტორია შეადგენს. მითი ეს ენაა, მაგრამ ენა, რომელიც უმაღლეს დონეზე მუშაობს, სადაც არსს შეუძლია მოსწყდეს იმ ენას, რომელზედაც ჩამოყალიბდა. ამგვარად: 1. მითის არსი განისაზღვრება არა მის შემადგენლობაში შემავალი ელემენტებით, არამედ ამ ელემენტების კომბინირების ხერხებით; 2. მითი ენობრივი რიგის მოვლენაა, იგი ენის შემადგენელი ნაწილია; ამასთანავე, ენას, როგორც მას მითი იყენებს, სპეციფიური თვისებები გააჩნია; 3. ეს სპეციფიური თვისებები განლაგებულია უფრო მაღალ დონეზე, ვიდრე ენობრივი გამოსახვის ჩვეული დონეა. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ეს თვისებები უფრო რთული ბუნებისაა, ვიდრე ნებისმიერი სხვა ტიპის ენობრივი გამოსახვათა თვისებები.

აქედან გამომდინარეობს ორი მნიშვნელოვანი დასკვნა: 1. როგორც ყველა ლინგვისტური ობიექტი, მითი შემადგენელი ნაწილებისაგანაა აგებული; 2. ეს შემადგენელი ნაწილები გულისხმობენ ისეთი ერთეულების არსებობასაც, რომლებიც ჩვეულებრივ, ენობრივ სტრუქტურებში შედიან. კერძოდ, ფონემები, მორფემები, სემანტემები ამ უკანასკნელთა მიმართ იმავეს წარმოადგენენ, რაც თვით სემანტემები მორფემების მიმართ, ხოლო მორფემები – ფონემების მიმართ. თითოეული მომდევნო ფორმა დგას სირთულის უფრო მაღალ დონეზე, ვიდრე წინა ფორმა. ამის გამო, მითისათვის დამახასიათებელ შემადგენელ ელემენტებს (ყველაზე რთულს), ლევი სტროსი უწოდებს დიდ სტრუქტურულ ერთეულებს ან მითემებს. მითი, როგორც ნებისმიერი თხრობა, დაიყვანება ფრაზებამდე, რომლებიც გადმოსცემენ მასში ასახულ მოვლენათა თანმიმდევრობას. ყველა შემთხვევაში ძირითადია პრედიკატი, რომელიც რომელიმე სუბიექტს მიეწერება. სხვა სიტყვებით, თითოეული დიდი სტრუქტურული ერთეული თავისი ბუნებით გარკვეულ შეფარდებას წარმოადგენს. მითის ყველაზე მსხვილ ერთეულს წარმოადგენს არა უბრალო შეფარდებები, არამედ შეფარდებათა კონები და მხოლოდ ასეთი კონების კომბინირების შედეგად დებულებებს შემადგენელი ნაწილები ფუნქციურ დატვირთვას. ერთ კონაში შესული შეფარდებები, თუ მათ დიაქრონული თვალთახედვით განვიხილავთ, შესაძლებელია ერთმანეთისაგან დაშორებულად შეგვხვდეს. მათი, ბუნებრივი შეხამებისას, მითი შეიძლება წარმოვიდგინოთ როგორც დროის ათვლის ახალი სისტემა. ამ სისტემას ორი განზომილება აქვს: სინქრონული და დიაქრონული – და, შესაბამისად, საკუთარ თავში “ენისა” და “მეტყველების” თვისებებს აერთიანებს.

კ.ლევი სტროსი გვთავაზობს განვსაზღვროთ მითი, როგორც ყველა ვარიანტების ერთობლიობა, ვინაიდან მითი მითად რჩება მანამ, სანამ ის აღიქმება როგორც მითი. მითის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ ის წარმოადგენს რაღაც ლოგიკურ კონსტრუქციას, რომელიც სიცოცხლიდან სიკვდილისაკენ გადასვლის გაცნობიერებაში გვეხმარება. ეს დაკავშირებულია იმასთან, რომ უძველესი ადამიანის საქმიანობაში უმთავრესი ადგილი მიწათმოქმედებას უკავია, მაგრამ მას პერიოდული ხასიათი აქვს, ანუ წარმოადგენს სიკვდილ-სიცოცხლის მონაცვლეობას. იმისათვის, რომ შესაძლებელი გახდეს მცენარეთა კულტივირება, აუცილებელია სიცოცხლე სიკვდილით დასრულდეს.

მითი თითქოსდა სპირალურად ვითარდება, ვიდრე არ ამოიწურება ამ მითის წარმომშობი, ინტელექტუალური იმპულსი. ეს ნიშნავს, რომ მითის ზრდა, უწყვეტია მისი სტრუქტურისაგან განსხვავებით, რომელსაც წყვეტილი ბუნება გააჩნია. მითოლოგიური აზროვნების ლოგიკა ისევე უმწყალოა, როგორც პოზიტიური ლოგიკა და, არსებითად, მისგან არ განსხვავდება. განსხვავება აქ არა იმდენად ლოგიკური ოპერაციების ხარისხშია, რამდენადაც ლოგიკურ ანალიზს დაქვემდებარებულ მოვლენათა ბუნებაში.

მითის მსგავსად, თხრობითი ტექსტი წარმოადგენს დონეების იერარქიას – მოთხრობილი ამბავი (თხრობის საგანი), რომელიც მოიცავს პერსონაჟთა საქციელის ლოგიკას და "სინტაქსურ" კავშირებს მათ შორის, და თხრობით დისკურსს, რომელიც გულისხმობს თხრობის დროის, სახეებისა და მიმართებების არსებობას. არსებობს თხრობითი ნაწარმოებების აღწერის სამი დონე: “ფუნქციათა” დონე; “მოქმედებათა” დონე და “თხრობის” დონე. ეს სამი დონე ერთმანეთთან თანამიმდევრობითი ინტეგრაციული ურთიერთობებითაა დაკავშირებული.

ნარატივის განვითარება მიმდინარეობდა მითიდან, ზღაპრის გავლათ მხატვრული ლიტერატურის ტექსტებამდე, სიღრმისეულ დონეზე სემანტიკური იგივეობის შენარჩუნების პირობებში, რამაც არქეტიპული მნიშვნელობა შეიძინა და უშუალოდაა დაკავშირებული კავშირის გაწყვეტასთან მითსა და რიტუალურ ცხოვრებას შორის. მი-

თიდან ზღაპრისაკენ გადასვლისათვის დამახასიათებელი ტენდენციები, მხატვრულ ნაწარმოებზე გადასვლისას კიდევ უფრო ძლიერდება. გრძელდება მითის შემდგომი დესაკრალიზაცია, ქმედებათა მოტივები სულ უფრო პირადულ ხასიათს იძენენ და გამოვლინდება მხოლოდ მითოლოგიური არქეტიპების დონეზე, ანუ ქმედებათა სიღრმისეული შინაარსი უკვე დეკოდირებას ექვემდებარება.

მხატვრული ნაწარმოების ფაბულური ხაზი მასში შემავალი ფუნქციების შემადგენლობისა და დასახელების მიხედვით შეესაბამება ვ. პროპის მიერ გამოყოფილ ზღაპრის სფერებს, რომლებიც განისაზღვრება როგორც დანაკლისი ან ბრძოლა. ეს ზოგადი დასახელებები, რომელთა ნაირსახეობას შეიძლება წარმოადგენდეს მისწრაფებები, სურვილები (დანაკლისის ნაირსახეობა), ან სხვადასხვა საყოფაცხოვრებო დაბრკოლებების გადალახვა ან ლიკვიდაცია (ბრძოლის სახესხვაობა), საერთო როგორც ზღაპრისა და მითისათვის, ასევე ეპიკური ჟანრის თხრობითი ნაწარმოებებისათვის, წარმოადგენენ იმ მოქმედების სტიმულს, რომელიც ნაწარმოების ფაბულის წარმოშობის საფუძველი და განმსაზღვრელია.

მითებში, ზღაპრებსა და მხატვრულ ლიტერატურულ ნაწარმოებებში სვლეებისა და ფუნქციების განმეორებადობა მეტყველებს ნარატივის განვითარებაზე მითიდან ზღაპრისაკენ და შემდეგ მხატვრული ლიტერატურის სხვადასხვა ჟანრის ნაწარმოებებისაკენ. ამასთანავე იკარგება მითების სიღრმისეული მნიშვნელობის შეგნებული გააზრება, რაც ემსახურებოდა ადამიანის ყოფის ჰარმონიულობას გარე სამყაროსთან. მითებში ჩადებული არქეტიპის მნიშვნელობის გადასვლა სიღრმისეულ დონეზე წარმოებდა მითების დესაკრალიზაციისას ზღაპარზე, ხოლო მოგვიანებით მხატვრულ ნაწარმოებებზე გადასვლისას. ფუნქციათა (ან ფაბულების, ან სფერების) თანმიმდევრობათა სიღრმისეული მნიშვნელობა მხატვრული ლიტერატურის ნაწარმოებებში შესაძლებელია გამოვლინდეს მხოლოდ მათი არქეტიპული მნიშვნელობის გახსნის დონეზე, რაც დაკავშირებულია ყოველდღიური ყოფის მოწყვეტასთან რიტუალური ცხოვრებისაგან, რომლის საფუძველსაც მითი წარმოადგენდა.

ბიბლიოგრაფია

1. Кэмпбелл, Джозеф. Мифический образ. М., 2004
2. Кэмпбелл, Джозеф. Мифы в которых нам жить. М., София, 2002
3. Леви Стросс К. Структурная Антропология. М., Эксмо-пресс, 2001
4. Леви-Стросс К. Структура и форма. В сб.: Сумиотика. М., 1983. с.400-428
5. Лотман Ю.М. Минц З.Г. Литераура и мифология. Труды по знаковым системам № 13,
6. Тарту, 1981, с. 35-55
7. Мелетинский Е.М. Сказки и мифы. в: Мифы народов мира. М., Советская энциклопедия, 1982, том 2 с. 441-444
8. Пропп В.Я. Морфология «волшебной» сказки. Ленинград, Akademia, 1928
9. Пропп В.Я. Морфология сказки//«Вопросы поэтики» (Государственный институт истории искусства), вып. XII, Л., 1928.
10. Фрэзер, Джеймс Джордж, Фольклор в Ветхом Завете. М., Изд-во АСТ, 2003
11. Фрэзер, Джеймс Джордж. Золотая Ветвь. Изд-во Ермак, Москва, 2003 г.
12. Юнг К.Г. Психологические типы. М., АСТ, 1997
13. Юнг К.Г. Душа и миф. Шесть архетипов. Минск, изд-во Харвест, 2004
14. Юнг К.Г. Дух в человеке, искусстве и литературе. Минск, 2003
15. Юнг К.Г. Человек и его символы. М., 1997
16. Boyton Percy H. Principles of Composition. – Boston: Ginn and Company, 1915. – 386 p.

17. Burkert W. Structure and History in Greek Mythology and Ritual. London, 1979
18. Burkert W. Ancient Mystery Cults. Cambridge, London, 1987
19. Campbell J. The Mythic Image. Fine Communications, 1997
20. Levi-Strauss C. Myth and Meaning, 1974
21. Levi-Strauss C. Mythologiques, I-IV, Paris, 1964-1971
22. Levi-Strauss C. The Structural Study of Myth// "Journal of American Folklore", vol. 68, No 28, 827 X-XII, c. 428--444
23. C. Levi-Strauss. Four Winnebago Myths// "Culture in History. Essays in Honor of P. Radin", ed. by Diamond S., New York, 1960, c. 351-362;
24. C. Levi-Strauss. La geste d'Asdiwal// "Ecole pratique des hautes etudes" ("Sectiuc des sciences Religieuses"), Extr. Annuaire, 1958-1959, c. 3^t3.
25. Levi-Strauss C. La pensee sauvage, Paris, 1962
26. Lazarus A. Modern English. New York, 1971

Tamar Mebuke. To the History of Narrative Development.

Georgian State Technical University,
77 Kostava St., Tbilisi, Georgia

Summary

Epics is one of the three main types of literature, characterized by narration as the leading form of presentation,

which binds together all other forms into a single compositional unit, as well as by objectification of the subject of presentation that is considered to be important and is comprehended as a stretch of fictional reality.

The paper deals with the history of fictional prose genres development.

Тамар Мебуке. К истории развития повествования.

Грузинский технический университет.
Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77

Резюме

Эпика является одним из трех главных литературных родов, структуру которого характеризует доминирующая в нем передающая форма повествования, связывающая в единое композиционное целое все прочие передающие формы, а также объективизация предмета изображения, которым является признаваемый важным и отраженный в литературном постижении отрезок действительности. В статье прослеживается история развития литературных повествовательных жанров.

თბილისის ივ. ჯავახიშვილის უნივერსიტეტი,
ი. ჭავჭავაძის 1

მითოსური გადმოცემები ბაბუა ბევას საიდუმლო სიბრძნესთან თანაზიარობაზე და შინაურ ცხოველთა ნაწილიანობა

ბაბუა ბევას იდუმალ სიბრძნესთან თანაზიარობის ამსახველ სვანურ მითოსურ გადმოცემებში პიროვნების სულიერი განვითარების გზები და საფეხურებია საინტერესო. მათზე დაკვირვებას ნაწილიანობის რთულ პრობლემასთან მივყავართ. როგორც ამბობენ: „ნაწილი ბავშვობიდანვე დაჰყვება ადამიანს და იგი მხოლოდ მშობელმა იცის. უცხო თვალმა არ უნდა იხილოს. სამონადირეო ციკლის მასალებიდან ვიცით, რომ „ნაწილიან გარეულ ცხოველებს: ჯიხვი, არჩვი, ირემი და სხვა, ტყვია არ ეკარება“ [1,75]. ჯოგში ამგვარ ცხოველთა გამორჩეულობა თვალშისაცემია: ასე, მაგალითად, ჯიხვი ოქროსრქიანია, ან თეთრი შუბლი აქვს, ზოგჯერ ჯვარგამოსახულია, ან რქებზე სანთლები ენთება, იგივე ითქმის არჩვზე, იგი თეთრზოლებიანია, ან მთლიანად თეთრი და სხვა. მათი დათოფვა არ შეიძლება... ნაწილიანობის ამსახველი სვანური მითოსური გადმოცემები იმდენად ორიგინალურია, რომ მათ პარალელი არ დაეძებნებათ არც ქართულ, და არც მსოფლიოს ძველი კულტურის სანაწილე მითოლოგიაში. მხედველობაში გვაქვს გარეულ ცხოველთა წიაღში დავანებული ღვთიური ნაწილის არსებობა.

ამგვარი ნაწილის არსებობა დასტურდება შინაურ ცხოველებშიც. ბაბუა ბევას საიდუმლო სიბრძნესთან თანაზიარობის ისტორიაც ამ აზრითაა საინტერესო. იგი გველისმჭამელი მინდიას ტიპის ბრძენკაცია. შეიძლება ითქვას, უფრო რთულიც. ოღონდ ამ ორი პიროვნების სულიერი ზეალსვლის გზები სხვადასხვანაირია. მინდია საიდუმლო სიბრძნეს ქაჯავეთის ტყვეობაში ეზიარა. ბაბუა ბევას სულიერი განვითარება მნიშვნელოვნად თავისებურია, დამოუკიდებელი. იმის აღნიშვნაც აუცილებელია, რომ ბევა, (ზოგჯერ ბევროდ იხსენიება), რეალურად არსებული პიროვნება ჩანს, გვარად ჩხვიმიანი.

ჩხვიმიანები სოფელ ჭუბერში მცხოვრები გვარია. ერთ-ერთი გადმოცემის მიხედვით ბევა ლახამულადანაა. იგი ყველაზე სახელიანი კაცია მთელს სვანეთში, მისი სიბრძნე ყველგანაა ცნობილი... გადმოცემით ბალქემოური ვარიანტის შინაარსს: „მეფლელი ბევა“, „ფალეღელი ბევა“... (მართალია ჩვენ ცხოველთა ნაწილიანობა გვანტერესებს, მაგრამ საკითხის სრულად წარმოჩენისათვის საჭიროდ მიგვაჩნია წარმოვადგინოთ „ბაბა ბევას“ გაბრძენების მოკლე ისტორია).

„ბეგარელებს ძველად ჰყოლიათ ბაბუა ბევა.

ერთხელ თიბვის დროს ცელს გველი მოედო და ენა გარეთ დაურჩა. ბევამ სატკაცუნებელი მოჭრა. სტვირის ერთი მხარე ბევას ჰქონდა ყურთან მოხეხილი, მეორე კი გველის ენასთან. გველმა მისი, ე.ი. გველის გამამათლებელი ბალახი ასწავლა ბევას და განიკურნა. ამის შემდეგ დაეხედა, დაენათლა ბევას, რომ ყოველივეს ლაპარაკი ესმოდა.“

მეორე ვარიანტის შინაარსი ასეთია: „ბაბუა ბევა ზორგეთის მინდორში თიბავდა. გუგულს უთქვამს, რომ არაყი დამალევიყო. ბევამ დააღვიძა. ამის შემდეგ მოთხრობილია ბევას მონაწილეობაზე ლაშქრობაში ურჯულოების წინააღმდეგ. ამ ომში მარტო ბევა გადარჩა და დიდ გაჭირვებაში ჩავარდა. ერთხელ გუგული შემოსულა მასთან და უთქვამს – რომელ ხესთანაც მივალ, იქით მომყვებოდე უკანო.

დაღამდა, ხის ქვეშ ბევამ დაიძინა, ხეზე გუგულმა. მეორე დღეს ბევამ გაიღვიძა ზორგეთში, სადაც გუგულს არაყი დააღვიძა.“

ორივე ვარიანტი რთული შინაარსისაა. პირველში ბევას გაბრძენებაა აღწერილი, დაჭრილ გველს აღმოუჩინა დახმარება და ამ გზით თავადაც „ყოველივეს ენას ხვდებოდა“. ბოლო სამი

სიტყვა თავისი შინაარსით ყოვლისმომცველია. ბევას სამივე სამყაროს: მინერალურის, მცენარეულის ცხოველთა ფრინველთა, იგულისხმება, ყოველი სულდგმულის ენა ესმოდა... მეორე ვარიანტში კი ძალზე უცნაურად ჟღერს გუგულის გასაუბრება ბევასთან, არაყის დაღევა. მრავლისმთქმელია, რომ ურჯულოთა წინააღმდეგ ომში მხოლოდ ბევა გადარჩა. ე.ი. მან გაიარა ბრძოლის საშინელი გზა, შემდეგ კი უკიდურეს გაჭირვებაში ჩავარდა. მას ისევ გუგული მოეკლინება მსხნელად. აქ კი განსაკუთრებით საინტერესოა ბევას ვითომ ფიზიკურ პლანში გავლილი გზა. გუგული ეუბნება: „მე მომყევი უკან, რომელ ხესთანაც გაგზერდე, შენც იქ იყავი.“ უნდა ვივარაუდოთ, რომ მათ დიდი გზა გაიარეს და ხეზე გუგულმა, ხის ქვეშ კი ბევამ დაიძინეს. დაგაკვირდეთ, მოქმედება ხდება უდაბურ ტყეში, შემთხვევითი არაა გუგულის გაფრთხილება, მე მომყევბოდეთ. ე.ი. გუგულის სახით მასზე მფარველი, სულიერ პლანში გზის გამკვლევი ძალა ზრუნავს (როგორც ეს ამირანიანშია) და მეთვალყურეობს. მეორე დღეს კი ზორგეთის მინდორში აღმოჩნდა მსხლის ქვეშ, სადაც პირველად შეხვდა გუგულს. ბევას არაფერი გაუგია ამაზე. რასაკვირველია, მოთხრობილი ამბავი ფიზიკური სამყაროული პრინციპებით და ლოგიკით დაუჯერებელია, მაგრამ მას სულიერ პლანში თავისი ლოგიკა აქვს, ამგვარი მოულოდნელობა არ არის შემთხვევითი. ეჭვი არაა, რომ ბაბუა ბევამ ინიციაციის რთული გზა განვლო. ჩვენი აზრით, ბევრი რამ სიმბოლურია გადმოცემაში. ომში მხოლოდ ბევას გადარჩენა, უკიდურესი გასაჭირი, უდაბური ტყის გავლა და ბოლოს ზორგეთის მინდორში მსხლის ქვეშ ყოფნა არ უნდა გავიგოთ პირდაპირი მნიშვნელობით. იგი სულიერი განვითარების რთული გზაა, რომელსაც ბაბუა ბევა თავის თავში გაივლის... ამ გადმოცემას პარალელი დაეძებნება, რომელსაც ქვემოთ განვიხილავთ.

მესამე ვარიანტში საქორწილოდ წასულ ბევას ჩიტები აგებინებენ სახლის დაწვის ამბავს. „შინ მისული იკითხავს: პატარა მაგიდა თუ გადარჩა (დღესასწაულებზე მასზე აწყობენ რიტუალურ კვერებს მიცვალებულთა პატივსაცემად), ის სუფრა გადარჩაო. მასზე რამდენსაც დააღებდნენ ზორცს, არაფერი აკლდებოდა, მუდამ იმდენი იყო. ეს მაგიდა სახორცე მაგიდად იწოდებოდა.“ [2].

ბაბუა ბევაზე ძალზე საინტერესო ვარიანტებია ჩაწერილი ალი დავითიანის მიერ ლახამულაში 1953 წელს - „ლახამულელი ბევა“. გადმოცემის მიხედვით ბევა დედისერთაა. როცა წამოიზარდა და შეძლო ცელის გამართვა და თიბვა, დედამ საგზალი გამოუცნო და გაგზავნა სამუშაოდ. ხიდადღე რომ მივიდა, წყლიდან ხმა მოესმა: „ბევა მშია და საჭმელი მაჭამე“, ბევამ თავისი საგზალი ჩაუგდო და თვითონ მშვიერი დარჩა მთელი დღე. იგივე გამეორდა მეორე დღესაც. მესამედაც ჩაუგდო პური და წყლიდან ხმა მოესმა: „რახან ჩემი თხოვნა შეასრულე, მთხოვე და მეც შეგისრულებო. ბევამ ყოველი სულდგმულის ენის ცოდნა მოისურვა.. უხილავი არსება დათანხმდა, ოღონდ თუ სადმე გაამთავრებდა მის ნათქვამად, მოკვდებოდა“. ასე განდა ბევა ყოველი სულდგმულის ენის მცოდნე. მეორე ვარიანტი პირველის გაგრძელება ჩანს. იგი ასე იწყება: „ბევამ სახელი გაითქვა მთელ სოფელში კაი კაცობით. დიდი და პატარა ყველა მლოცველი ჰყავდა, უფროსებს შვილივით უყვარდათ, თანატოლებს ძმასავით, თავადაც ყველასთვის კარგის მსურველი, მკეთებელი იყო“.

ამის შემდეგ მოთხრობილია, რომ ბევა ნადირობიდან დაბრუნდა და მთელი სოფელი საომრად წასული დახვდა. მათ დაიბარეს, რომ ბევა არ წამოვიდეს, ისედაც ვუწილადებთ ყველაფერსო. ბევა მაინც წავიდა, დედამ სამი ხაჭაპური უსაგზლა. ხვამლამდე მიღწეულს გველი დაუხვდა პირდაღებულს, საჭმელი სთხოვა. ბევამ ერთი ხაჭაპური დაუდო, თავრარზე მეორე გველი დაუხვდა გზაში გადაწოლილი, საჭმელი სთხოვა: ერთი ხაჭაპური ამას დაუდვა, ლაშხრაშში მოვიდა მურჰიში გადასახვევთან და აქ მესამე გველმა მოსთხოვა საჭმელი, ბევამ ამა-საც დაუდვა ხაჭაპური.

გზად მიმავალმა ბევამ წიფლის ხის ქვეშ დაისვენა. ხეზე ჩხიკვი შემოჯდა და მეორე ჩხიკვს გასძახა: ლახამულელების ლაშქარი მოდის, იმოდენა ნახირი მოუდით, რომ მიწა იძვრის,

მაგრამ ერთი კოჭლი, დავარდნილი დაუტოვებიათ „დერაზე (იგულისხმება მთებიდან ჩამოწოლილი თოვლის ზევი თავისი ნაშალით, მიწითა და ქვით) მაგისი ფასი მთელი ჯოგი არაა. მასო „ლედ“ უღევს მუცელში. ბევამ არანაირი წილი არ მიიღო. მხოლოდ იგი წამოიყვანა შინ... ბევა ძალიან გამდიდრებულა. მთელს სოფელს უხაროდა მისი დაოჯახება და კარგი ცხოვრება, ქალი ფეხმძიმედ ჰყავდა.“[2;31]. როგორც ვხედავთ, „ლედ“ ე.ი. ღვთიური მადლი და ბარაქა შინაურ ცხოველებშიც ვლინდება. სვანთა რწმენით, ისინიც ისევე უცოდველნი არიან, როგორც „კლდისანები“ და „ტყისანები“ (ჯიხვები და არჩვები). ორივეს მიმართ ადამიანს დიდი მოვალეობა აკისრია. როგორც გარეულ ნადირზეა, რომ დაჭრილი არ უნდა მიატოვოს მონადირემ, ბოლომდე უნდა სდიოს და შეიძლება თვითონაც ეზიაროს დიდ სიბრძნეს, იგივე ითქმის შინაურ საქონელზე: დაჭრილი, კოჭლი, თუ დავარდნილი არ უნდა მიატოვოს. ესეც გამოცდაა. შინაური საქონელისადმი დამოკიდებულების ხარისხი არ უნდა იქნას განსხვავებული გარეგნული ნიშნების მიხედვით. ვინაიდან არაა გამორიცხული და ეს კონკრეტული მაგალითიდანაც კარგად ჩანს, რომ კოჭლი, დაჩანჩაკებული შეიძლება ატარებდეს დიდ საიდუმლოებას, მადლს. ორივე შემთხვევაში უცოდველობაა მთავარი.

ძალზე საინტერესოა გადმოცემა „ბევა ჩხვიმიანი“. იგი ჩაწერილია მესტიაში. ამ გადმოცემის მიხედვით, ბევა ჩხვიმიანი სოფ. ფალედიდან ყოფილა. მან ფრინველთა ენა იცოდა. ერთხელ ფალედელები წასულან აფხაზეთის მთაში საქონლის წასართმევად. ღამე ტყეში გაუთევიათ. იქვე შუაზე გაპობილი წიფლის ხე მდგარა, მასზე ჩიტები მსხდარან. ერთს უთქვამს: „ნეტავი იმას, ვინც ამ წიფლისაგან მაგიდას და სკამს გააკეთებს. ბევამ ყველაფერი მოისმინა. გათალა წიფლის ნაპობი და გააკეთა მაგიდა და სკამი.

სვანთა ლაშქარმა აფხაზებს დიდძალი საქონელი წაართვა, ცხენების, ძროხების, თხებისა და ცხვრების. ცხენების ჯოგს ერთი კოჭლი კვიცი ახლდა და დაიღალა. დედამისმა მიამახა: „გამოდგი ფეხი, რას რჩები უკან“. კვიცმა უპაუხა: „ამ ჯოგის ბედი, მადლი და ბარაქა მე მაწევს ტვირთად ჭაჭებზე, თირკმელზე და დავიღალეო“. მათ კი რა უჭირთ, რა დალლითო, ჭაჭებზე არაფერი აქვთ ტვირთადო, ლალად არიანო“.

ფურის ჯოგს თურმე კოჭლი ხბო მოსდევს, თხისა და ცხვრის ჯოგს კოჭლი ბატკანი და ესენიც დაიღალნენ. დიდებმა მიამახეს: „რა დამართნათო მათ მარტო, გადმოაბიჯეთო და ჩვენთან იარეთო, თუ არა დარჩებით და ნადირი დაგგლეჯთო“. მათო მთელი ამ ჯოგის ბედ-იღბალი ჭაჭებზე (თირკმელზე) აწევთ ტვირთად და დალლილანო. მათ რა უჭირთ ნეტავი, ლალად მოდიანო და რატომ დაიღლებითო“.

ამათი და კვიცის საუბარი მოისმინა ბევამ. თვალი მიადევნა კვიცს, ხბოს და ბატკანს. ოთარანთნი (იგულისხმება ოთარ დადეშქელიანი „ხოჩა ოთარად“, ანუ „კარგ ოთარად“ წოდებული. ამიტომ მისი სახელი შემკვიდრეობით გადადიოდა, ოთარს არქმევდნენ). გადმოდგნენ და ჯოგი ბევას გააყოფინეს. ბევამ კი მიუგო: „იგი გაყოფსო ჯოგს, მაგრამ საკუთრივ მისთვის არაფერს გამოიყოფს. ვინაიდან ძალიან ბევრი კარგი ახსოვს ოთარშეერებისაგან. ბევრი სიკეთე გაუკეთებიათ და ბევრი დახმარება გაუწევიათ მისთვის და წილს არ აიღებსო. თუ მათი ნება იქნება, კოჭლს კვიცს, კოჭლს ხბოს და კოჭლ ბატკანს დასჯერდებაო.

მარტო ამას არ დასჯერდნენ ოთარშეერები და კიდევ აძლევდნენ საქონელს, მაგრამ ის ბევამ არ ინება. ჯოგი გაუყო ყველას ისე, რომ უკმაყოფილო არავინ დარჩენილა. თვითონ კვიცი, ხბო და ბატკანი ერგო. ესენი, პატარა მრგვალი მაგიდა და სკამი წამოიღო შინ. გავიდა ხანი და ეს კვიცი, ხბო და ბატკანი ისე გამრავლდა, რომ ტევა არა აქვს. ისე გამდიდრდა, ისე, რომ სვანეთში მისი ბადალი მოსახლე, ასე სიმდიდრით სავსე, არ ყოფილა“. სიმდიდრე ღულდა და გადაღულდა. მისთვის და სტუმრისათვის ყოველ ღამე საკლავს კლავდა. ერთხელ ბევა თურმე მესტიაში მოვიდა სტუმრად თავის მოძმე ხერგიანებთან. ესენიც მდიდრები ყოფილან, მაგრამ ბევას რას შეედრებოდნენ. ხერგიანები კარგად დაუხვდნენ. პატივი სცეს. მეორე დღეს ბევა თურმე გარეთაა და ხელ-პირს იბანს. თურმე ჩიტმა დაუწყო ლაპარაკი. ბევამ უთხრა თავის მოძმე ხერ-

ვიანებს: „წუხელი მის სახლს ცეცხლი წაკიდებია და დამწვარა. ეს უთქვამს მისთვის ახლო ჩიტს. უკვე მაცნევ მოვიდა და უთხრეს სახლის დაწვის ამბავი. ბევამ ჰკითხა: „პატარა, მრგვალი მაგიდა და სკამი დაიწვა თუ არა? ისინი არაო.“ აბაო, დიდება მისვლოდეს ღმერთს. ამის გამო არაფერი მიჭირსო. მართლაც ამის შემდეგ კიდევ უფრო კარგი ცხოვრება ჰქონდა ბევას, ვიდრე ადრე.“[3;76]. მართალია, ჩვენ შინაურ ცხოველთა ნაწილიანობა გვინტერესებს და ამ ფონზე არაა გამორიცხული, რომ გადაჭარბებულად მოგვეჩვენოს ბაბუა ბევას ბიოგრაფიისა და საიდუმლო სიბრძნესთან თანაზიარობის ასე ვრცლად გადმოცემა, მაგრამ აქ ერთი სიროთულე იჩენს თავს, რომელსაც ისევ ბაბუა ბევას ყველაგან გამორჩეულ პიროვნებასთან მივყავართ და მისი ახსნა მნიშვნელოვნად დაგვეხმარება სამონადირეო პრობლემატიკის კიდევ უფრო გარკვევასა და დაზუსტებაში...

ვიციტ, რომ ღვთიური ნაწილი ჯიხვთა და არჩვთა, ასევე შინაურ ცხოველთა წიაღშია დავანებული, ფიზიკური თვალისათვის უხილავში. იგი მხოლოდ ღვთიურ არსთა საიდუმლოებაა და გამჟღავნებაც მათსავე ნება-სურვილზეა დამოკიდებული. მოკვდავთაგან, ვისაც დალთან ურთიერთობა არა აქვს, მხოლოდ ბევას ტიპის ბრძენკაცთათვის არის შესაძლებელი ამგვარ იდუმალეებთან თანაზიარობა, რომელსაც, როგორც ეს ტექსტიდან ვიციტ, მთელი გარე სინამდვილე ესაუბრება. ოღონდ აქ მეტი სიცხადეა საჭირო. კერძოდ, ვიციტ, რომ ბევას საუკეთესო მონადირეცაა, მაგრამ არა ისეთი პროფესიონალი. მართალია, ერთ-ერთი ვარიანტის მიხედვით, სანადიროდ წასულ ბევას ესმის ჯიხვთა საუბარი. უნდა ვივარაუდოთ, რომ იგი გარეულ ნადირთა ყველა თვისობრიობაში ღრმადაა გარკვეული, მაგრამ მთქმელი არაფერს გვეუბნება ჯიხვთა და არჩვთა წიაღში ნაწილის არსებობა იცის თუ არა ბევამ. ყურადღება შეჩერებულია შინაურ ცხოველთა წიაღში დავანებულ ნაწილზე, რომელიც მხოლოდ ბევასთვის არის გაცხადებული. უნდა დავსძინოთ, რომ ბევას ცხოვრების გზა და სიბრძნემდე მისვლა განსხვავდება სხვა მონადირეებისაგან. ამაზე უკვე გვქონდა საუბარი. ბაბუა ბევა უნივერსალურ მოვლენად შეიძლება ჩაითვალოს ადამიანთა საცოხვრისში. ძალზე გაწონასწორებული, წმინდა ადამიანი. ვარიანტებიდან ვიგებთ, რომ ბევა ბავშვობიდანვე იყო გამონაკლისი. დედისერთაა, მთქმელი საგანგებოდ გახაზავს ამას. ამასთანავე ყველასთვის საყვარელია იმ დონეზე, რომ უფროსებს შეილად მიაჩნდათ, თანატოლებს ძმად, თავადაც ყველასათვის კარგის მკეთებელი და მსურველი იყო. ბევას სულიერი განვითარების გასათვალისწინებლად საინტერესოა გავიხსენოთ სამუშაოდ მისი პირველი გასვლა სახლიდან, სათიბად. სვანთა ტრადიციის მიხედვით, იგი მახლობელთა წრეში უნდა მოხდეს. დედამ კი მართო გაუშვა. პირველი მოულოდნელობაც სწორედ ამ დღეს შეემთხვა, რომელმაც განსაზღვრა ბევას მთელი მომავალი... ხიდზე გასვლისას წყლიდან რალაც დაეხმინა: „მშაო“. საინტერესო ისაა, რომ ბევა არ შეშინებულა, არც დაბნეულა, იგი ბრძენკაცივით მოიქცა თავისი საგზალი ჩაუგდო და თვითონ მთელი დღე მშვიერი თიბავდა. რაც ამ დღეს გადახდა საიდუმლოდ შეინახა, არავის გაანდო. სამჯერ გაუძლო ბევამ უჩინარი სულის ამგვარ გამოცდასა და გაფრთხილებას. დავსძენთ, რომ ეს ხდება დაახლოებით თოთხმეტ-თხუთმეტი წლის ასაკში და ჩვენ ვიციტ, თუ როგორ უჭირთ საიდუმლოების დაცვა თვით გამოცდილ მონადირეებსაც, როგორი ტრადიციით მთავრდება მათი ცხოვრება. ბევას კი სრულიად ახალგაზრდას მართლაც ბრძენკაცის დონეზე ძალუძს საიდუმლოს დაცვა. თუ ისევ დავაკვირდებით ამ ეპიზოდს, აღმოჩნდება, რომ ბევამ განსხვავებით მისი წინამორბედი მონადირეებისაგან სულ სხვა, ელემენტარული საუფლოს, გზით შეძლო დიდ სიბრძნემდე მისვლა. მისთვის უხილავიც ხილულად გაცხადდა. იგი უკვე თავადაა დიდი საიდუმლოს მატარებელი. მას, როგორც ბრძენკაცს, მთელი სოფელი უფრთხილდება. გავიხსენოთ ეპიზოდი, როცა ნადირობიდან დაბრუნებულ ბევას მთელი სოფელი სალაშქროდ წასული დახვდება. მათ დაიბარეს, რომ ბევა ნუ წამოვა, მას ისედაც თანაბრად ვუწილადებთ ყველაფერსო... ბაბუა ბევას ბიოგრაფია არის კლასიკური ნიმუში იმისა, თუ რაოდენ დიდი სიფრთხილე, სიფხიზლე, ჭირთა თმენა და ნების სიმტკიცე, დიდი

სიწმინდე და ცდუნებებზე მაღლა დგომა საჭირო უკვდავებისაკენ მიმავალი ბილიკების საპოვნელად...

ბაბუა ბევას ციკლის გადმოცემების განხილვამ დაგვარწმუნა, რომ ღვთიური მაღლი და ბარაქა დაშვებულია შინაურ საქონელზე, ცხენი, ფური (ხბო), ბატკანი. არის კიდევ ერთი სვანური ზნე-ჩვეულება: „ფური და მისი მოვლა“. აქ ასეთი ეპიზოდი დასტურდება: „ზოგი ფური ან ხარი ისეთი გამოდის, რომ დღე და ღამე ყოველთვის ზმუილი სჩვევია. ასეთი ფური ან ხბო ბედნიერი ჰგონით და უხარიათ, რომ ასეთი საქონელი ჰყავთ. ამას ბედნიერი მყოფობა აქვს სახლში და მას არ გაყიდებიან. არც დიდი სიბერემდე დაკლავენ. მოზმუილე ფურს თვალი უდევს მუცელში და ამიტომ ზმუისო და სახლში ყველაფერი კარგია მოსალოდნელი. თვალიანი ფურის სამყოფ-სადგომ სახლში არა მარტო მისი, არამედ სხვა ძროხების მონაწველიც ბარაქიანი არისო და ასევე საქონლის გამრავლების მხრივაც კარგია. მუცელში თვალი ზმუისო. თვალიან საქონელს უხარია, რომ თვალი უდევს მუცელში.“[3].

დამოწმებული ეპიზოდი მრავალმხრივია საინტერესო. საქმე იმაშია, რომ თვალის მატარებელ ფურთან ან ხართან დაკავშირებულია არა მარტო საქონლის სიმრავლე და ბარაქა, არამედ მთელი სახლეულობის ბედი და იღბალი. ასეთ ოჯახზე იტყვიან: „ღვთის თვალი ადგას მფარველად“. ზმუილი არაა თვითონ საქონელის ნება. დავაკვირდეთ გამოთქმას: ფური კი არა, თვალი ზმუის, რომელიც მუცელშია დავანებული. იგი საჭიროების შემთხვევაში გამოსცემს ხმას. ე.ი. ღვთიური ნაწილი. ბავასთან ზმუილი იმას ნიშნავს, რომ ბოროტი ძალა, ზრახვა ან თვალი იდევნება, იწმინდება მთელი მიდამო. თვალიანი საქონლის ოჯახში ზამთრობით საკვების ყუათიანობაც მეტია. რწმენის თანახმად, სადაც თვალიანი საქონელი ზმუილით გაივლის, ან ძოვს, გზიდან თუ მიდამოდან ყოველგვარი მავნე სული იდევნება. შინაურ საქონელს სამიში ნადირი ახლოსაც ვერ ეკარება, ვინაიდან რწმენის თანახმად თვალი იცავს ყველას და ყველაფერს. მთქმელის განმარტებით, ოჯახში, სადაც თვალის მატარებელი ფურია, წველადობაც ბარაქიანი და ხარისხიანია. რასაკვირველია, იქ, სადაც ასეთი მაღლია დაშვებული, მთელი სახლეულობა ბედნიერია. თითოეულ წევრს ყველაფერში ხელი ემართება. ამიტომ, რომ თვალის მატარებელ საქონელს ყველა კრძალვითა და პატივისცემით ეკიდება. ამის გამოა ისიც, რომ ავსიტყვიანობას და წყევლას ერიდებიან.

ერთ-ერთ სვანურ ჯადოსნურ ზღაპარში - „მზეთუნახავ“, ფურთან დაკავშირებით აქ საინტერესო ეპიზოდი დადასტურდა. მასში აღწერილია სამი ძმის დაოჯახება. მათ ბედის საძიებლად ისრები ისროლეს. უფროსი ძმების ისრები კეისრის სასახლის სახურავზე დაეცა. უმცროსის კი – ჭაობში. იქიდან ბაყაყი ამოყვა, რომელიც მზეთუნახავია. მეფის ვაჟს შეშურდება და წართმევას მოუნდომებს. ვაჟი გაუძალიანდება. მაშინ კეისრის ვაჟმა დაავალა, თორმეტი დღის სახნავი მიწის ერთ დღეში დახვნა-დათესვა, მოფარცხვა და მოსავლის ისე აღება, რომ ერთი პურის მარცვალი არ დაკარგულიყო, ბელელში შეტანა. გლეხის ვაჟმა ყველაფერი გააკეთა. მკის დროს მზეთუნახავმა ასწავლა, ჩასძახე ჩემს დედ-მამას და ფურს გამოგიგზავნიანო. ისიც ასე მოიქცა. ფურს გვერდი დაგმანული ჰქონდა. გადმოულო იგი და იმდენი ჭიანჭველა გადმოვიდა, რომ მთელი ყანა დაფარა. მოკრიფეს მარცვალი და ბელელში შეყარეს.[4;104].

მართალია, ამ ეპიზოდში ნაწილზე არაა საუბარი, მაგრამ ფურის მუცელში, რომელიც გვერდიდან არის დაგმანული, ღრმა საიდუმლოებაა საფარველდადებული. იგი, როგორც მასალა არსებითი ხასიათის სიახლეა, ძნელად გასააზრებელი. ფაქტია, რომ შინაურ ცხოველთა წიაღშიც ისეთივე იდუმალებასა და ღვთიური ნაწილის არსებობასთან გვაქვს საქმე, როგორც ჯიხვთა და არჩვთა წიაღში. ეს საიდუმლოება მოსაფრთხილებელია, არ უნდა გამჟღავნდეს. მისი დაცვა ბაბუა ბევას ტიპის ბრძენ კაცთა ხვედრია.

ლიტერატურა

1. 1992 აპ. ცანავა, ქართული მითოლოგია, გვ. 75, გამომც. „მერანი“;
2. 1957 წ., სვანური პროზაული ტექსტები, II, ბალსქვემოური კილო, ტექსტები შეკრიბეს ა. დავითიანმა, მ. ქაღანმა და ვ. თოფურიაძემ;
3. 1978 წ. სვანური ქრესტომათია, ტექსტები შეკრიბეს ა. შანიძემ, მ. ქაღანმა, ზ. ჭუმბურიძემ;
4. სვანური პროზაული ტექსტები, IV, ლაშხური კილო, ტექსტები შეკრიბეს არსენა ონიანმა, მ. ქაღანმა, ალ. ონიანმა, 1979.

Mythological issues about the relations of a grandfather Beva to mystical wisdom and peculiar sacral of domestic animals

Oniani Otari

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Ilia Chavchavadze I

Summary

In svan mythological events about the relation of mystical wisdom of the grandfather Beva, the interest fact is the ways and steps of personal spiritual development. Beva is like the wisdomer Mindia, it can be said, that it is more difficult and complicated. The whole environment talks to him, and has a relation with an elementary spirits. He independently passes the difficult way of innovation. The important news is that according to legends, the divine part is based on the inner parts of domestic animals. This mystery is revealed only by the grandfather Beva.

Ониани Отари. Мифологические предания о причастности дедушки Бевы к таинственной мудрости и своеобразной сакральности домашних животных

Тбилисский государственный университет

им. Ив. Джавахишвили, Грузия, Тбилиси, пр. Ил. Чавчавадзе, 1

Резюме

В сванских мифологических преданиях о причастности к таинственной мудрости дедушки Бевы интерес представляют пути и ступени духовного развития личности. Бева является подобием мудреца -змеяда Миндия, причем, более сложным. С ним разговаривает вся внешняя среда, имеют связи даже духи. Он проходит сложный путь инициации. Своего рода открытием явилось то, что, согласно преданиям, нечто божественное содержится и внутри домашних животных. Эта таинственность осмыслена лишь дедушкой Бева.

ოთარ ონიანი

თბილისის ივ. ჯავახიშვილის უნივერსიტეტი,
ი. ჭავჭავაძის 1

მონადირე „ქალა“ (ანალიზი)

ქალღმერთი დალისა და მონადირის ურთიერთობის ამსახველი ლექს-სიმღერებიდან „ქალა“-ს განსაკუთრებული ადგილი უკავია. იგი „მონადირე ჩორლას“ ციკლიდან ერთ-ერთი საინტერესო, ორიგინალური ვარიანტია. სანადიროდ წასულმა ქალამ ერთ გასროლაზე, შენიშნავს მთქმელი, ხუთი ჯიხვი მოკლა, გარისხებულმა დალებმა მონადირეს მარჯვენა ბარძაყი მოტესხეს, მარცხენა ფეხი გადაუცდინეს და ოქროს საკიდზე გადაკიდეს ბანდულის წვერით. ამ ვარიანტის მიხედვით მონადირე ყურშას გზავნის დედამისთან. მას შეხვდება წმინდა გიორგი. უკან დააბრუნა და თქვა:

„ - ჩემს ქალას რა გადმოაგდებდა,

თუ დალები არ უღალატებდნენ.“ [1,303].

ერთ მნიშვნელოვან გარემოებას უნდა მიექცეს განსაკუთრებული ყურადღება. წინამდებარე ძეგლსა და მონადირე ჩორლას ორ ვარიანტში რაღაც ღრმა კავშირი იგრძნობა მთავარმოწამესა და დალებს შორის. მონადირე ქალში დალები წმინდა გიორგის მწყემსებია. მისგან ჰყავთ ჩაბარებული ნადირი. რასაკვირველია, რომ ისინი არ არიან უბრალო მწყემსები, რომ მონურად მორჩილებდნენ მთავარმოწამეს. ტაბუს დარღვევისათვის მონადირე უნდა დაისაჯოს. პატიება აღარ შეიძლება, მაგრამ წმინდანი მაინც მფარველობს მის რჩეულ ყმას, საცხოვრისში. ეს იციან დალებმა და ამიტომ კრძალვით მიმართავენ მთავარმოწამეს ურჩ მონადირეზე:

„რა უნდა გვექნა, უფალო გიორგი,

ყოველ ახალ კვირის თავზე

თოფის კვამლში გაგვხვევდა ხოლმე“. [1,305].

ე.ი. ქალას ბევრჯერ გამოუჩენია თვითნებობა და დალებს უპატიებიათ. აქ კრძალვის გარდა დალები ერთგვარ ანგარიშსაც აბარებენ თავიანთ უფალს. აუწყებენ, რომ ქალას სხვაგვარად ვერ მოექცეოდნენ, რომ მათი ქმედება იძულებითია. რა უნდა გვექნაო, ქალა ყოველი კვირის თავზე თოფის კვამლში გაგვხვევდაო. თუ ღრმად ჩავაკვირდებით განსახილველ ძეგლს, განსაკუთრებით კი დამოწმებულ ციტატებს, აღმოჩნდება, რომ რაღაც ღრმა კავშირ-ურთიერთობაა დამყარებული დალთა სამყაროს, წმინდა გიორგისა და ქალას შორის. იმდენად, რომ ჯერჯერობით ვერ ხერხდება მის არსში წვდომა. წარმართ და ქრისტიან არსებათა შორის რაღაცნაირი გარდამტეხი მნიშვნელობის რწმენა-წარმოდგენებიც კი იკვეთება, ამაღლებულისკენ მიმავალი. სხვა ვარიანტებისაგან განსხვავებით, საანალიზოდ წარმოდგენილ ნაწარმოებში კლდეზე გადმოკიდებულ „ქალას“ მთავარმოწამე ათავისუფლებს და არა დალები.

„მიდის მიდის წმინდა გიორგი, მიდის,

სადაც ქალა უკუღმა ჰკიდია.

უკუღმა ჰკიდია ოქროს საკიდზე.

წმინდა გიორგი სახოცი მოუსვა,

ქალა უფრო მშვენიერი გახდა (გამოიბრუნა)“ [1,305]

რასაკვირველია ძეგლის მეტყველება ახსნა-განმარტებებისაგან შორს დგას, მაგრამ რამდენადაც დაღები კლდოვან-ყინულოვანი არეალის ბინადარი არიან, უნდა ვივარაუდოთ, რომ ქალა კლდეზე ოქროს საკიდით უნდა იყოს დაკიდებული. საკიდელი ახალი ელემენტი დალის ციკლის მასალებში. ყოველ შემთხვევაში ოქროს საკიდი განხილულ ვარიანტებში პირველად გვხვდება. ჩვენ ვიცით, რომ საკიდელი ქაჯავეთის განძია, რომელიც გაურკვეველ განფენილობაშია, მაგრამ არ გვაქვს იმის მინიშნება, რომ საკიდელი ოქროსი იყოს. იგი განასახიერებს სახლის სიწმინდეს და შუაგულს კერძოთა ერთად. მისი ჩამოხსნა და წამოღება მტრის სახლიდან გამარჯვების ნიშანი უნდა იყოს. „მაგრამ ის მაინც ციური წარმომავლობის არის“... ამასთანავე საკიდელი ჯაჭვის ერთ-ერთ სახეობადაა მიჩნეული. რაც ანდრეზში ჯაჭვს ეხება, საკიდელსაც უნდა შეეხებოდეს. კერძოდ ლაპარაკია „ჯაჭვის და შიბის, თუმცა ის ოქროსია, ზეციურ წარმომობაზე, რასაც ვადასტურებთ კარატის წვერის ანდრეზებში“... „ასევე და პირველ რიგში ზეციური წარმომობის არის ის ოქროს შიბი, რომლითაც ლამარის წმინდა გიორგი ცას იყო გამოძეული“ [2,124-126].

„ბრძანებდა ლამარის ჯვარი,

ცას ვლბივარ ოქროს შიბითა.

ხმელ გორში ბერი მუხა მიდგ

ზედ ვლბივარ ოქროს შიბითა“ [4,279].

ე.ი. ანდრეზებში რაც ჯაჭვს ეხება, საკიდელსაც უნდა შეეხებოდეს. ხოლო ჯაჭვი და ოქროს შიბი ზეციური წარმომობისაა. იგივე შეიძლება ითქვას განსახილველ ნაწარმოებში ოქროს საკიდზე, რომელზედაც ქალა ახლად გაკეთებული ბანდულის წვერით არის დაკიდებული. ასე რომ კონკრეტულ შემთხვევაში კიდევ უფრო გაბედულად შეიძლება ვისაუბროთ ოქროს საკიდის წმინდა ზეციურ წარმომავლობაზე. იგი არაა ჩვეულებრივი საკიდელი. თანაც მოქმედება მთაშია გადატანილი, წმინდა ღვთიურ საუფლოში.

რასაკვირველია, ნაწარმოებში აშკარადაა წარმოჩენილი მთავარმოწამის ღვთიური ძალმოსილება. საინტერესო ისაა, რომ სხვა ვარიანტებისაგან განსხვავებით წმინდა გიორგის ყოველგვარი მუქარისა და მოციქულის გარეშე დამოუკიდებლად ქმდობს. დაღები გვიან გებულობენ ქალას გათავისუფლებას. ტექსტიდან ვიცით, რომ „ქალა უფრო მშვენიერი გახდა, გამოიბრუნა“... კონკრეტულ შემთხვევაში, გარდა ქრისტიანობის აღმეტებული უფლებამოსილებისა, განსაკუთრებული დაკვირვების საგანია წმინდა გიორგის დამოკიდებულება მონადირე ქალასთან. გათავისუფლების შემდეგ ასეთი რამ ხდება:

„წინ წმინდა გიორგი, უკან ქალა

დარბოდნენ ჭიუხის წვერზე,

წაწყდნენ ოქროს კარავს“. [1,305].

შეიძლება ითქვას, რომ ასეთი მახლობელი, შინაური ურთიერთობა ღვთიურ არსებასა და მოკვდავს შორის ბერძნული მითოსური სამყაროს შემდეგ იშვიათია საერთოდ და განსაკუ-

თრებით ქრისტიანულ მითოლოგიაში. დამოწმებულ სტრიქონებში არსებითად ის აზრია გატარებული, რომ წმინდა გიორგი და მისი რჩეული რაინდი, მონადირე ქალა ერთად მხიარულობენ და დანავარდობენ ფიზიკური სამყაროს ყველაზე წმინდა წერტილზე – მთის წვერზე. სწორედ აქ წააწყდნენ ოქროს კარავს:

„წმინდა გიორგის აქვს ოქროს კომბალი,
დაურახუნა ოქროს კარავს,
გადმოიხედა სამმა დაღმა.
- საბრალო დაღებო, რა ჩაგიდენიათ?
ჩემი ქალა რად გადმოაგდეთ?
სამყოფ-სადგომს დაგილევთ,
თქვენს ჭიუხს ტრამალად ვაქცევთ“.[1.]

დამოწმებული ეპიზოდი ძალზე საინტერესოა. ჩვენ ვიცით, რომ დალი კლდოვან - ცინულოვანი არეალის ბინადარია, შემდეგ კი გამოქვაბულის, იშვიათად ალპურის. გამონაკლისი მხოლოდ ეს ნაწარმოებია, რომლის მიხედვითაც დაღები ოქროს კარავში ცხოვრობენ. საინტერესოა, რომ კარავი მწვერვალზეა გაშენებული და არა კლდის, ან მთის რომელიმე სხვა მონაკვეთზე. უნდა ვივარაუდოთ, რომ ქალა უფრო ქვემოთ არის ოქროს საკიდით გადმოკიდებული. ასევე პირველი შემთხვევაა, რომ წმინდა გიორგის ოქროს კომბალი უჭირავს ხელში. როგორც ვხედავთ, ამ ნაწარმოებში ოქროს სიმბოლური დანიშნულება მრავალნაირია: ოქროს საკიდი, ოქროს კომბალი, ოქროს კარავი. საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ დამოწმებული ეპიზოდის მიხედვით, მთავარმოწამის დამოკიდებულება დაღებისადმი მნიშვნელოვნად თავისებურია. კერძოდ, თუ მონადირე წმინდა გიორგი მოლაღატე დალის მეშვეობით გებულობს დაღთა ლაშქრის საიდუმლოს, თუ რა აფრთხობთ მათ და ამიტომ მუქარით მიმართავს, ხოლო ბ) ვარიანტის მიხედვით მოციქულის გზით ცდილობს მონადირე ჩორლას გათავისუფლებას და შემდგომში შურსაც იძიებს, აქ პირიქით, პირდაპირ მიმართავს დაღებს, რომ „სამყოფ-სადგომს დაგილევთ“. ქალაც თვითონ გაათავისუფლა დაღთა უკითხავად. აქედან შეიძლება დავასკვნათ, რომ ქრისტიანიანობა უკვე სრულ გაბატონებულსა და აღაზრებულ მდგომარეობაშია. დაღებმა კი ყოველგვარი წინააღმდეგობის გარეშე მუდარით სთხოვეს:

„შენს მადლს უფალო გიორგი,
სამყოფ-სადგომს ნუ დაგილევ!“
„სამყოფ-სადგომს თუ არ დაგილევ,
შენს ქალას საჩუქარს მივცემთ.“
„ყოველ სექტემბრის დამდეგს მსხვილ ჯიხვებს
წვრილი არჩვი უთვალავად ჰქონდეს
მისი გვარის ყველა მონადირეს“. [1,305].

სხვა ვარიანტებისაგან განსხვავებით აქ დასასრული მნიშვნელოვნად ორიგინალურია. კერძოდ, მონადირისა და მისი გვარის ყველა ჩამომავალზე სვე-ბედის დამნათველები დაღები არიან და არა წმინდა გიორგი. ამასთანავე, თუ ღრმად დავაკვირდებით დამოწმებულ ეპიზოდს,

იმასაც შევამჩნევთ, რომ მთავარმოწამესა და დაღებს შორის ურთიერთობა საგრძნობლად გაზრდილი და გაღრმავებულია, იმდენად, რომ მათ შორის ფუნქციები რაიმე გართულებების გარეშე თანახმიერების დონეზეა გადასწავილებული. მართალია ტექსტის მიხედვით დაღებს მოკრძალებული პოზიცია უკავიათ, მაგრამ უფლებამოსილებებს მაინც ინარჩუნებენ. ასე მაგალითად, ისინი მთავარმოწამეს „უფალოთი“ მიმართავენ და თუო სამყოფ-სადგომს არ მოგვიშლი, მაშინ ქალას სექტემბრის თვეში ჯიხვებითა და არჩევებით დავასაჩუქრებთო. ისიც საინტერესოა, რომ დაღთა დანაბელი ჩამომავლობით გადადის ქალას გვარის ყველა მონადირეზე. აქ იგულისხმება მთელი სამძო ფართო გაგებით და არა მხოლოდ ოჯახი. ეს კი მნიშვნელოვანი სიანსლეა დაღისა და მონადირის ურთიერთობის ისტორიისათვის. მისი გაგება სვანთა ყოფიერების თავისებურებათა გათვალისწინებითაა შესაძლებელი. კერძოდ, ვიცით, რომ სვანეთში დიდი ოჯახის გადმონაშთები გასული საუკუნის 40-იან წლებამდე იყო შემორჩენილი. არაფერს ვამბობთ მე-19 და იქითა საუკუნეებზე. თითოეულ ოჯახში 50-მდე სული ცხოვრობდა, ზოგჯერ მეტიც. აქედან გამომდინარე, გასაგებია, თუ რა დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა კოლექტიურ ნადირობას და განსაკუთრებით გამორჩეული პიროვნების ჩამომავლობაზე მაღლის დაშვებას ნადირობაში, რაც თავის მხრივ დაღთა ფუნქციების ფართო და მრავლისმომცველ მნიშვნელობაზე მიგვანიშნებს. სიცხადისათვის ვაკონკრეტებთ: სამეცნიერო ლიტერატურაში ასეა ცნობილი, დაღი მონადირეს სვე-ბედს აძლევს. მასალებზე დაკვირვებამ გამოააშკარავა, რომ დაღის დანაბელი ჩამომავლობაზეც ვრცელდება, ოჯახის ყველა მონადირეზე. იგულისხმება მთელი გვარი, სამძო, ფართო გაგებით. შეიძლება ითქვას, საზოგადოებაც. დამოწმებულ ეპიზოდში ასეთი ფართო მასშტაბებისაა დაღთა ფუნქცია და არა რომელიმე დაღის, როგორც ეს სამეცნიერო ლიტერატურაშია მიჩნეული. ალბათ უძველესი იქნება ისევე ტექსტის დამოწმება. ყურადღება მივაქციოთ დაღების მიმართვას წმინდა გიორგისადმი: „შენს ქალას საჩუქარს მივცემთ“. ზმნა მრავლობითშია. ე.ი. მაღლის დამშვები დაღები არიან. ეს მაშინ, როცა ქრისტიანული წმიდანი ყოველნაირად მეუფეობს დაღებზე. გავიხსენოთ მისი მუქარა: „სამყოფ-დაგომს ტრამალად გადაგიქცევთ“. ამასთანავე მთავარმოწამე ქალას უშუალო მზრუნველი, მფარველი და გადამრჩენელია. ამიტომ, მოსალოდნელი იყო, რომ თავადვე დაესაჩუქრა და დაელოცა მონადირე, როგორც ეს სხვა ვარიანტებში გვაქვს. მაგრამ ხდება პირიქით, და ეს არ უნდა იყოს შემთხვევითი. აქ იმაზე მეტია სავარაუდო, ვიდრე ერთი შეხედვით ჩანს. კერძოდ, ქრისტიან და წარმართ არსებათა შორის ღრმა კავშირებია დასანახი, რომელმაც შეიძლება უნივერსალურ, ყველასათვის მისაღებ რელიგიამდე მიგვიყვანოს. ეს საკითხი უფრო მკვეთრად მონადირე ჩორლაში წარმოჩინდა, როცა მთავარმოწამე ერთ-ერთი დაღისაგან, რომელიც დაღთა ლაშქრიდან არის გამოგდებული, გებულობს დაღთა სიადუმლოს, თუ რა აფრთხობთ მათ. ე.ი. თვით დაღთა ლაშქარში ჩანასახის სახით ჩადებულია ღრმა საიდუმლოება. რომლის ფრაგმენტული გამოვლინება კონკრეტულ დაღშია გამჟღავნებული. სწორედ დაღთა ლაშქარი თავისი საუფლოდან გზავნის ჯიხვებსა და არჩევებს ადამიანთა საცხოვრისისათვის განკუთვნილ ცხრა მთის არეალებში, სადაც ცალკეული დაღი, ზოგჯერ კი დაღთა ჯგუფი მბრძანებლობს, მაგრამ სვე-ბედის გამრიგე დაღთა ლაშქარია, რომელსაც დაღთ დედოფალი მეუფეობს. რასაკვირველია, ჯგუფ-ჯგუფად განლაგებული დაღებიც მას ემორჩილებიან.

შეიძლება დავასკვნათ, რომ წინამდებარე ვარიანტი ყველაზე მეტ საფუძველს იძლევა ქრისტიან და წარმართ არსებათა თანაარსებობის შესაძლებლობაზე. ამის დასტურია თუნდაც ის, რომ მთავარმოწამეს დაღებისათვის არანაირი წარღვნა არ მოუვლენია. პირიქით, აპატია მონადირე ქალას კლდეზე გადმოკიდება. აქ ისევე რელიგიური სინკრეტიზშია ამოსაცნობი.

რელიგიური სინკრეტიზმის კვალი ფშავ-ხევსურულ ზეპირსიტყვიერებაშიც შეიძლება დავინახოთ. კერძოდ, „ხანმატის წმინდა გიორგის ქაჯავეთიდან სამი ქალი მოუყვანია; აშე, სიმენ და სამძიმარი.“ სხვა ვარიანტების მიხედვით: „გიორგის ოთხი დობილი ჰყავდაო: სამძიმარი, (უფროსი), მზექალი, აშექალი და სიმენქალი (ყველაზე უმცროსი). აქედან სამძიმარი, როგორც

ქალღვთაება, ყველაზე პოპულარულია. მასზე დიდძალი გადმოცემები და ლექსებია გავრცელებული. სამხიმარს აქვს მაქციობის უნარი, ამასთანავე ინტიმურ ურთიერთობაშია სოფლის რჩეულ ვაჟკაცებთან. იგი და სხვა ქაჯი ქალები სამზეოზე წმინდა გიორგიმ ამოიყვანა.

აქედან სამხიმარის სახელი მჭიდროდ არის დაკავშირებული ხანმატის წმინდა გიორგის ჯვართან. მასზე სალოცავიც არის და იმასაც მიუთითებენ, რომ იგი „ნაყოფიერების ღვთაებას განასახიერებს“ (თ. ოჩიაური, ქართ. უძველესი სარწმუნოების ისტორიიდან). თუ ღრმად ჩავუკვირდებით სვანეთში მოძიებულ მასალებსაც, კერძოდ კი იმას, რომ დალებს მთავარმოწამისაგან ჩაბარებული ჰყავთ ჯიხვები და არჩვები სამწყემსავად, ნათელი გახდება, რომ მისია ერთი და იგივეა. საპირისპირო ძალთა გარდაქმნა ან თანახმიერი ურთიერთობა, რაც სახეცვლილი ფორმებითაა გამოვლენილი. ასე რომ, მიზანი ორივე შემთხვევაში ერთია. ქაჯავეთში წმინდა გიორგის ლაშქრობა უნდა აღვიქვათ სიკეთის ბრძოლად ბოროტების წინააღმდეგ. იგი უხილავ ძალთა ბრძოლაა (ამით სხვაობს იგი წარმართული ქალაქისაგან (ლასია)). ეს ბრძოლა კეთილ ძალთა გამარჯვებით დამთავრდა. წმინდა გიორგის სარდლობით მთლიანად მოიშალა ქაჯავეთური ცენტრი. მაგრამ ბოროტება ბოლომდე არ ისპობა. ამიტომ მიზანი მისი გარდაქმნაა. ერთ საინტერესო ლეტალს დავაკვირდეთ: ქაჯავეთის მთელი საიდუმლოება განივთებული განძის სახით სამზეოზე იქნა ამოტანილი. ნაწილი ამგვარ ნივთებისა დაბრძანებულია ქრისტიანულ სალოცავებში. ერთ-ერთი ასეთთაგანია ქაჯავეთიდან მოტანილი დროში, რომელიც: „ჯვარის უმნიშვნელოვანესი ატრიბუტია და ახლა განსაკუთრებულ როლს ასრულებს საყმოს ცხოვრებაში,“ ე.ი. საპირისპირო ძალთა საიდუმლოება საყმოს რელიგიურ ცხოვრებასა და ცნობიერებაში კეთილად არის გარდაქმნილი. იგივე ითქმის ტყვე ქალებზე, რომლებიც წმინდა გიორგის ღობილები გახდნენ. მათგან სამხიმარი ღვთის შვილის რანგში აღზევდა. თუ მთლიანობაში გადავხედავთ, დაახლოებით იგივე ითქმის ჩვენს მიერ მოტანილ მასალებზეც. წმინდა გიორგიმ წარღვნის მოვლინებით მთლიანად მოშალა ძალთა სამყარო. გადარჩენილ დალებს კი მთავარმოწამისაგან ჩაბარებული ჰყავთ ჯიხვები და არჩვები სამწყემსავად. ამგვარი მასალების ფონზე კიდევ უფრო სრულად და მრავალმხრივ არის წარმოჩენილი თვით ქრისტიანული წმინდანის მისია, ბუნება და ფუნქციები. სვანური მითოსური გადმოცემის მიხედვით, უზენაესმა (მამა ღმერთმა), მაცხოვარმა და მიქ. მთავარანგელოზმა წმინდა გიორგის მისივე თხოვნით დააბედეს ქრისტიან ადამიანთა მფარველობა და შემწეობა: „თუ ქრისტიანი ადამიანი გულით შემეხვეწება და დახმარებას მთხოვს, მომეცით იმის ძალა, რომ შემწეობა აღმოვუჩინო“, რაზედაც დათანხმდნენ... მოტანილი მასალებიდან გაირკვა, რომ წმინდა გიორგი ქრისტიანული იმპულსის პრაქტიული განმახორციელებელია არა მარტო ადამიანთა საცხოვრისში, არამედ ქაჯავეთსა თუ ძალთა სამყაროში. ე.ი. მისი ძლევა მოსილება ძალზე ფართო და მრავალმხრივია. იგი არ შემოიფარგლება მხოლოდ ქრისტიან ადამიანთა მფარველობითა და შემწეობით. განხილული ძეგლიც (ქალა) ამ აზრის დადასტურებაა.

ლიტერატურა

1. სვანური პოეზია, I, ტექსტები შეკრიბეს და გამოსცეს ა.შანიძემ და მ. გუჯავჯიანიძე, თბ., 1939;
2. ზ. კიკნაძე, ქართულ მითოლოგიურ გამოცემათა სისტემა; თსუ გამომცემლობა 1985;
3. თ. ოჩიაური, ქართველთა უძველესი სარწმუნოების ისტორიიდან(ქადაგება ხევსურეთში), გამომც., „მეცნიერება“, თბ., 1994;
4. ქართული ხალხური პოეზია, (მითოლოგიური ლექსები), ტექსტები შეკრიბეს და გამოსცეს მ. ჩიქოვანიძე და ნ. შამანაძე, თბ., 1979.

Hunter “Kala”, Oniani Otari.*Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Iliа Chavchavadze I***Summary**

The meaning of the Hunter Kala according to the sing texts about divine Dali is exception from the point of view, that there are distinguished mutual relations between orthodoxal and Judas creations. Dali is shepherds of Saint George. They obeyed but their functions are strictly defined. Dali is considered as a gifted destiny. From our opinion, such kind of relations is the revealing of religious cinkretizm.

Охотник Кала, Ониани*Отари. Тбилисский государственный университет**им. И. Джавахишвили, Грузия, Тбилиси, пр.И. Чавчавадзе, I***Резюме**

В песенных текстах о божествах Дали образ охотника Кала занимает особое место. Он является поистине исключительным с той точки зрения, что в нем выражаются взаимоотношения христианских и языческих существ. Дали являются пастухами Святого Георгия. Им подчиняются, однако их функции четко разграничены. Дарителями судеб являются именно Дали. По нашему мнению, такого рода взаимосвязи являются проявлением религиозного синкретизма.

ბადრი ცხადაძე, ეკა ცხადაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
თბილისი, კოსტავას ქ. 77**„ქვიჯა“ ლექსების ეტიმოლოგიისათვის**

ქვიჯის აღმნიშვნელი სინონიმური ერთეულებით მდიდარია ქართული ენა და ფოლკლორი. მაგ., „გვრიტის ზღაპარში“ ქვიჯა ანუ ფილთაქვა, იგივე ქვასანაყი, ვირთან ერთად წამყვან როლს თამაშობს... საკუთრივ ქვიჯა ლექსემისაგან ნაწარმოები ტოპონიმი საქართველოში იშვიათია, მაგრამ მისი სინონიმი **როდინი** (აგრეთვე ფილთაქვა) უფრო გავრცელებულია ქართულ ენაში. ზემოიშვრეთის ტოპონიმიში გვაქვს: **როდინა** მდ. სანაპირო (შორაპანი), **როდინაული** // **როდინოული**, **როდინი** (სოფ. ქვაციხე). [1, 166]. იმერული მეტყველებისთვის არც ქვასანაყია უცხო. შუაიმერეთის ერთ-ერთ სოფელში (ზესტაფონის რაიონი, სოფელი მეორე სვირი) თანასოფლელებმა ერთ-ერთ მცხოვრებს (უკეთური საქციელისათვის) დროულად ასეთი ლექსი გამოუთქვეს:

„მოიმარჯვეთ ქვასანაყი,

გაღდავა გუყავს დასანაყი“ (ჩვენი მასალ.).

ჩვენი სტუდენტური დიალექტოლოგიური ჩანაწერების მიხედვით ტოპონიმ **როდინაულის** // **როდინოული**) სახელდების რაობის შესახებ ადგილობრივმა ინფორმატორებმა ასეთი რამ გვითხრეს: 1. „მაგას, ახლა... ასე მაქ გავიხილი. აქ ყოფილა

ტყე, ჩემ დროსაც ქე მეიჭრა. ცხენები რო ყოფილა, გეიჭრა, როდინივით იყო ამოჭრილი ორმო და წყალს სვამდენ ცხენები და მიტო ქვია როდინოული“ (მოქმელი: იროდი თეოდეს ძე კვინიკაძე, 71 წლის. განათლება 4 კლასი. 1974 წლის 11 აგვისტო); 2. სხვა ინფორმატორი, ამავე სოფელი, ასეთ ახსნას გვაწვდის: „...რო გოფელია იქ ერთ რუს[ს], ყოფილა მუხნარი, აქ ფუტკარი ყოფილა ბევრი და რუს[ს] უთქვამს: „როდინია ულიე“, ე. ი. ფუტკრების სამშობლო“ (ირაკლი მიხეილის ძე ოსაძე, 75 წლის, განათლება 2 კლასი, 1974 წლის 11 აგვისტო); 3. მესამე თანასოფელი სულ სხვაგვარ განმარტებას გეთავაზობს: „მე რო აქ მევედი, ეს იყო ადგილი. ქვევით იქ ყრიდენ მასალეფს და აკეთებდენ როდინს და დაარქვეს ამ ადგილს როდინოული“ (მელიტონ გიორგის ძე ბოგვერაძე, 74 წლის. განათლება 4 კლასი, 1974 წლის 11 აგვისტო). ჩვენი დაკვირვებით კი სოფელ როდინოულში ადვილად შესამჩნევია: ალაგ-ალაგ ოღროჩოდროიანი და წყლიან-ტბორიანი ადგილები და აჯამეთის ტყის სიახლოვეს, ასევე მდინარის პირას. მართლაც რომ სახელწოდება **როდინაული/როდინოული** ზედგამოტრილია! ტოპონიმიკურად შესწავლა **როდინის, ფილთაქვის, სანაყი ქვის (ქვასანაყი), ქვიჯის** სიხშირე-გავრცელების თვალსაზრისით, ვფიქრობთ, საინტერესო სურათს მოგვცემს.

შენიშვნა: რაც შეეხება ფიგურულ გამოთქმას – **როდინობის კვირაში** (=თავის, დღეში, არასოდეს), არაფერი აქვს საერთო **როდინ** ლექსემასთან. როგორც თ. სახოკია აღნიშნავს: „აქ სიტყვა **როდინობა** რითმული შეწყობაა სიტყვა როდინთან და თვით ფრაზა იხმარება დაცინვის სახით“ [2, 524].

არქაულ საქართველოში ჯამები ქვისგან, თიხისგან და ხისგანაც კეთდებოდა, ოღონდ ეს უკანასკნელი მასალად გამძლე, „ქვიან“ ხეს საჭიროებდა. **როდინი, ქვასანაყი და ქვიჯაც** ამ მხრივ სინონიმებია ქართულ ენასა და მის დიალექტებში (შდრ. **ფილთაქვა** =ფილი და **ქვასანაყი** ერთდროულად). ამათგან **როდინ** სიტყვის ეტიმოლოგია და წარმომავლობა (საკუთრივ ქართულია თუ უცხოური) მკვლევართაგან დღემდე შეუსწავლელი და დასადგენია. **ქვასანაყი** კი, როგორც აღნაგობითაც, ისე წარმომავლობითაც ნათელია (**ქვა+სანაყი** ანუ სანაყი ქვა, კომპოზიტია), საკუთრივ ქართული სიტყვაა და დამატებით ძიებას არ საჭიროებს. რაც შეეხება **ქვიჯა**’ს, მისი წარმომავლობა-ეტიმოლოგია, ლინგვისტურ-ეტიმოლოგიურად, საინტერესოა, და ამიტომაც ჩვენთვის სპეციალური კვლევის საგანი გახდა.

ცნობილ ისტორიკოსს დ. ბაქრაძეს ერთ-ერთ ნაშრომში **ქვიჯა** „სამზარეულოსა და საჭმლის“ ჩამონათვალში აქვს დასახელებული. მისივე განმარტებით, „**ქვიჯა** შემოკლებული **ქვის ჯამია**, იმას, რითაც ნაყავენ, იმერეთში ქვასანაყს ეძახიან, გურიაში – სანაყ ქვას“ [3,82].

ეს სიტყვა რთული აღნაგობისაა, სხვაგვარად, კომპოზიტია: **ქვა+ჯა**. –**ჯა** მომდინარეობს არა არაბული სიტყვა **ჯამ**’ისაგან, არამედ მეგრ-ლაზ. **ჯა**’საგან (**ჯა** =ძელი, გამხმარი ხე). ამრიგად, **ქვიჯა**’ს ძირძველი მნიშვნელობა უნდა ყოფილიყო „ქვის ხე“, „ქვახე“ („ქვასავით მაგარი ხე“). მის სინონიმად ქართულ ენაში ახლაც იხმარება **ძელქვა** =„მაგარი ხე, შდრ. *ჯალქვა//*ჯაქვა, რომლის არქეტიპი და ვარიაციული ფორმა უნდა იყოს ჩვენ მიერ გაანალიზებული „ქვიჯა“.

ამრიგად, **ქვიჯა** ← ***ქვიშ ჯა** „ქვის ხე“. როგორც გაირკვა, იგი არ მომდინარეობს ***ქვისჯამ**“ (მ სონორმოკვეცილი) კომპოზიტისაგან, ის ქართული-ზანური ჰიბრიდული კომპოზიტია, რომლის მსგავსი სიტყვა ენაში, კერძოდ, გურულ კილოში არაერთი გვაქვს: მაგ., **ჯირაყვა** [4] **ომფარეთი, ოზურგეთი** [5,212-224] და სხვ.

უნდა აღინიშნოს, რომ უთუოდ **ქვა** ლექსემისგან არის წარმომდგარი ნაგენეტივარი და ემფატიკურხმოვმიანი **ქვიშა** ←**ქვისა** (მომსხო სილა, უმსხოსი ფეტივისა ან ხორბლის მარცვლის ტოლი [6,402-403]. ასე განმარტავს ამ სიტყვაფორმას დ. ჩუბინაშვილი., თუმცა ერთი განსხვავებით – მას იგი სომხურ სიტყვად აქვს მიჩ-

ნეული [7]. ჩვენი აზრით, **ქვიშა** წარმოშობით დასავლურქართული კილოური და ზანური ვარიანტია, სადაც სისინა ბგერა **ს** შიშინა **შ**-დ ქცეულა. რაც შეეხება **ქვიჯას**, ძველი ქართველი ლექსიკოგრაფების მიერ იგი ასეა განმარტებული: **ქვიჯა** „მცირე როდინი“ [8], **ступка** [6], [7] ვფიქრობთ, **ქვიჯის** ნაირსახეობა უნდა იყოს (როგორც აღნაგობა-სტრუქტურით, ისე სემანტიკურადაც) **სულხან-საბასა** და **დ. ჩუბინაშვილის** ლექსიკონებშივე დამოწმებული და განმარტებული **ქუჯო** სიტყვა: **ქუჯო** = „ფქვილის მოსაგველი“ [7]: **ქვიჯა** → ***ქუჯა** → **ქუჯო**. ამრიგად, **ქუჯო**, ისე როგორც **ქვიჯა**, ამ შემთხვევაშიც „ფქვილის მოსაგველი“ ძელქვის ხეა.

აღსანიშნავია, რომ ქართული ენის რაჭულ კილოში ხის ჯამს **ქვიშინი** ჰქვია [9], სადაც **ქვის** სიტყვაფორმა იგივე **ქვიშ** სიტყვაა: **ქვიშინი** ← **ქვისინი** ← **ქვის სინი** =, **ქვის** **საინი**, **ქვასავით** **მაგარი** **სინი**, **თეფში**, **საინი**.

ბოლოს, დავეძინოთ, რომ **ქვიჯა** // **ქვიჯე** დღემდე შემოუნახავს ქართული ენის დასავლურ დიალექტებს, კერძოდ, იმერულს, გურულს, აჭარულს, რაც **ფილთაქვას** ნიშნავს [10], [11], [12], [13], [14], თუმცა ამ სიტყვას არ იცნობს **ბ. წერეთლის** [15], **ქ. ძოწენიძის** [16] ზემოიმერული ლექსიკონები.

თუ რისგან, რა მასალისგან მზადდებოდა **ქვიჯა** აჭარაში, ამის შესახებ ძვირფას განმარტებას იძლევა **შ. ნიჟარაძე**: „**ქვიჯა** – მაგარი ხის კუნძიდან გამოთლილი ჯამი, რომელშიდაც ნაყავენ ნიორს, ნიგოზს, მარილს და სხვ“ [14]. ღირსსაცნობია, რომ ქართლში დღესაც **ქვის** ჯამს **მოუჭიქავ თიხის ჯამს** უწოდებენ: „ჩემი ქმარი არც ქვი ჯამზე ჭამდა, თუ ქაშანური არ იყო“, გვამცნობს ინფორმატორი [17]. ასე რომ ძველ საქართველოში ჯამები **ქვისგან**, **თიხისგან** და **ცხადია**, ხისგანაც კეთდებოდა, ოღონდ ეს უკანასკნელი მასალად გამძლე, „ქვიან“ ხეს საჭიროებდა. **როდინი** (შდრ. გვარსახელში დაცული მეტსახელი **ქვაროდინა**, გვარი **ქვაროდინაშვილი**), **ქვასანაყი** და **ქვიჯაც** ამ მხრივ სინონიმებია ქართულ ენასა და მის დიალექტებში (შდრ. **ფილთაქვა** = ფილი და **ქვასანაყი** ერთდროულად). ეტიმოლოგიურად კი, ეს უკანასკნელი მასალობრივ, წარმოებით და წარმომავლობითაც საკუთრივ ქართულ-ზანური ჰიბრიდული კომპოზიტია: **ქვიჯა** ← **ქვის** „ჯა“, „ქვის ძელი“, „ქვასავით მაგარი ძელი (ხე)“. მსგავსი აგებულების და წარმომავლობის სიტყვები ქართული ენის დასავლურ დიალექტებში (გურული, აჭარული, იმერული, რაჭული) არაერთია ტოპონიმისა და დიალექტურ-დარგობრივ ლექსიკაში. ისტორიულად, როგორც ზემოთ გაირკვა, **სულხან-საბა** ორბელიანისეული და დავით ჩუბინაშვილისეული **ქუჯო**-ც (რომელშიც –**ო** სიტყვასწარმოებელი ბოლოსართია, შდრ. ფრიალი – ფრიალა – ფრიალო) ისტორიულად დასავლურ-ქართული **ქვიჯა** ლექსე-მისაგან მომდინარეობს.

ლიტერატურა

1. საქართველოს სსრ ტოპონიმია. I. ზემო იმერეთი. აკად. შ. ძიძიგურის საერთო რედაქციით, თბ., 1987, გვ. 166]
2. **თ. სახოკია**, ქართული ხატოვანი სიტყვა-თქმანი, თბ., 1979
3. **გ. სადრაძე**, **ჯ. ამირანაშვილი**, **მ. ძნელაძე**, გურიის კულტურული მემკვიდრეობა, დიმიტრი ბაქრაძე და თანამედროვეობა, აკად. ა. ავაჭიძის რედაქციით, თბ., 2006
4. **ბ. ცხადაძე**, კოლხურის ანუ მეგრულ-ჭანურის ერთი პლასტი დასავლეთ საქართველოს (გურია-აჭარის...) ტოპონიმიაში. კრებ. გურია (მხარის კვლევა-ძიების შედეგები), II. თბ., 1997
5. **ბ. ცხადაძე**, **ო—ეთ** ცირკუმფიქსიანი **ოზურგეთ**, **ომფარეთ** ტიპის ტოპონიმები ძველი კოლხეთის (გურია-აჭარის, ქვემო იმერეთის) ტერიტორიაზე. კრებ. გურია (მხარის კვლევა-ძიების შედეგები), III. თბ., 2001.

6. ნ. ჩუბინაშვილი, ქართული ლექსიკონი რუსული თარგმანითურთ, აღ. ლლონტის რედაქციითა და გამოკვლევით, თბ., 1961
7. დ. ჩუბინაშვილი, ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მეორე გამოცემა, აღდგენილი ოფსეტის წესით. სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ა. შანიძემ, თბ., 1984
8. ს-ს ორბელიანი, თხზულებანი, ტ. IV. ლექსიკონი ქართული. ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით გამოსაცემად მოამზადა ი. აბულაძემ, თბ., 1966
9. ვ. ბერიძე, სიტყვის კონა იმერულ და რაჭულ თქმათა, სანკტ-პეტერბურგი, 1912
10. ს. ჟღენტი, გურული კილო, თბ., 1936
11. И.В.Мегрелидзе. Лазский и мегрельский слои в гурииском. М-Л., 1938
12. ქართულ კილო-თქმათა სიტყვის კონა. შეადგინა აღ. ლლონტმა, თბ., 1974
13. პ. გაჩეჩილაძე, იმერული დიალექტის სალექსიკონო მასალა, თბ., 1976
14. შ. ნიჟარაძე, ქართული ენის აჭარული დიალექტი. ლექსიკა. ბათუმი, 1971
15. ბ. წერეთელი. ზემოიმერული ლექსიკონი. ქართველურ ენათა ლექსიკა. I, თბ., 1938
16. ქ. ძოწენიძე, ზემოიმერული ლექსიკონი, თბ., 1974
17. ქართლური დიალექტის ლექსიკონი (მასალები), შეადგინეს თ. ბეროზაშვილმა, მ. მესხიშვილმა, ლ. ნოზაძემ. თბ., 1981

B. Tskhadadze, E. Tskhadadze. To the etymology of lexeme kvija

Georgian Technical University.
Kostava Str., 77, Tbilisi, Georgia

Summary

As it is found out, words **rodini**, **kvasanaki** and **kvija** (*როდინი, კვასანაკი, კვიჯა*) are synonyms in modern Georgian language and its dialects (comp. **piltakva** (*ფილთაქვა*), **pili** (mortar) and **kvasanaki** (pestle) at the same time). Lexeme kvija by its etymology, material, derivation and origin is properly Georgian-Zan composite: **kvija** ← **kvis** (stone) “ja”, i.e. “stone log”, “log (tree) hard as a stone”.

Цхададзе Б.А., Цхададзе Е.Г. К этимологии лексемы «квиджа»

Грузинский технический университет
Грузия. Тбилиси, ул. Костава, 77

Резюме

Как выясняется, слова **родини**, **квасанаки** и **квиджа** (*როდინი, კვასანაკი, კვიჯა*) являются синонимами в современном грузинском языке и его диалектах (ср. **пилтаква** (*ფილთაქვა*) одновременно и **пили** (ступка) и **квасанаки** (пестик)). Лексема **квиджа** является грузинско-занским гибридным композитом: **квиджа** ← **квис** (камень) «джа», т.е. «каменный брус», «брус (дерево), крепкое как камень».

Чуприна С. В.

Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77**ПРОБЛЕМА «ЭМОЦИИ В ЯЗЫКЕ»**

Проблема «эмоции в языке» активно разрабатывается лингвистами. В результате все увеличивающегося интереса ученых различных областей науки к эмоциям, в том числе и в области языкознания, при Гарвардском университете в 1985 г. был создан Международный центр по исследованиям эмоций.

Однако, являясь прежде всего объектом психологии, физиологии и философии, эмоциям большее внимание уделяется учеными данных областей, чем лингвистами. Это объясняется самой природой научного объекта. Знания об эмоциях, полученные в этих областях, являются тем фоном, который помогает в разработке лингвистических проблем эмоций.

Всемирная наука накопила огромный багаж таких знаний. Так, не вызывает сомнения, что эмоции включены в структуру сознания и мышления, что они сопряжены с когнитивными процессами и с *mental style*. Каждая эмоция имеет свои характерные знаки, каталог которых формирует семиотику эмоций человека. В то же время эта корреляция не является моделью типа *one-emotion — one-style*.

Эмоции тесно связаны со знаниями: меняются знания, мысли, и это влечет изменение эмоций человека. Изменчивы эмоции и во времени - разному возрасту человека «приписаны» свои эмоции, различным поколениям людей свойственны более или менее различные доминантные эмоции (сравним XVIII век сентиментальности и сенсуальности с XX — веком прагматизма и жестокости). Являясь частью естественного развития человеческой расы, эмоции универсальны и узнаваемы во всех культурах. Выделяются фундаментальные эмоции, количество которых в разных школах различно, так же как и нет однозначного мнения по каталогу (инвентарю) эмоций человека. Признается, что все эмоции конституируются социокультурными параметрами [1, с.26], поэтому, помимо универсальных эмоций, наблюдаются и специфические для определенной культуры. Напомним, что культура находит свое отражение в языке, а так как эмоции являются составной частью культуры любого народа, то они облигаторно концептуализируются и вербализуются в его языке.

Нормы выражения эмоций тоже нестабильны от культуры к культуре, от эпохи к эпохе внутри одной культуры, от одного социального класса к другому.

Со временем они предписывают различные средства (*vocal/nonvocal, verbal/nonverbal*) и способы выражения эмоций. Так, в XVIII в. — веке эмансипации эмоций — было модным падать в обморок (см. сенсуальные романы западноевропейских писателей), запрещено произносить и печатать инвективы, носовой платок входил в семиотику горя, разлуки. В середине XIX в., судя по художественной литературе того времени, англоговорящие народы демонстрировали холодность и безразличие друг к другу, сменившиеся в XX в. сочувствием и теплотой.

Известно также, что в XVIII в. сентиментальность была и привлекательна, и модна, а в XX — нет. Соответственно и языковые (равно как и неязыковые) средства выражения сентиментальности потеряли актуальность и прагматичность. В настоящее время выпущено большое количество специализированных словарей нецензурной лексики [2], общие толковые словари свободно включают в себя инвективы, в том числе и предельно нестандартные, а художественная литература, театр и телевидение сняли все преграды на пути вербальной эмоциональной агрессии и *self expression*. Этические нормы, шлюзовавшие

вульгарные аффективы, либерализовались в современной русской языковой общности, и отрицательная эмоциональная энергия, которая соотносит человека с нашим реальным миром, обрушилась на голову и душу русской языковой личности.

И все-таки, говоря о нормах выражения эмоций в различных языковых культурах, Эдмонсон справедливо замечает, что они касаются не столько того, как их выразить, сколько того, в каких условиях это средство разрешено [3, p. 64].

Известно также, что есть эмоции, есть их физиологическая экстерииоризация (смех, слезы, тремор и т. д.) и есть их вербализация (называние, выражение, описание). Другими словами, имеются как минимум две семиотические системы эмоций — Body Language и Verbal Language, находящиеся в соотношении, которые науке еще предстоит изучить и описать. В общих чертах уже установлено, что первичная семиотическая система превосходит вторичную (вербальную) по надежности, скорости, прямоте, степени искренности и качества (силы) выражения и коммуникации эмоций, а также по адекватности их декодирования получателем.

Многие аспекты человеческой жизнедеятельности просто не передаются словами: язык беднее действительности, его семантическое пространство неполностью покрывает весь мир. Каждый из нас не раз испытывал «муки слова» при выражении и коммуникации своих эмоций: степень аппроксимации языка и сиюминутно переживаемых эмоций далека от желаемого всегда. Тем более, что эмоции никогда не проявляются в чистом отдифференцированном виде, и потому их вербальная идентификация всегда субъективна [1, с.26-27]. Тем более, что одна и та же эмоция выражается разными языковыми личностями по-разному в зависимости от множества факторов, в том числе и неязыковых, например, от фона общения. По меткому замечанию Хеллера, эмоции всегда когнитивны и ситуативны [4, p.182], а следовательно, и выбор языковых средств их выражения тоже ситуативен

Интересно, что художественная литература, помимо когнитивной и эстетической функций, выполняет и функцию репозитора для слов, обозначающих эмоции, она учит нас идентифицировать и называть эмоции. Например, в романе С. Моэма «Театр» содержатся названия 25 эмоций, составляющих эмоциональный фонд его героев Джулии и Тома [5].

Всеми лингвистами отмечается такая семантическая универсалия — в лексиконе эмоций всех языков наблюдается дихотомия по типу оценочного знака. Если же сравнить эмотивную лексику, взяв за критерий тип оценочного знака, то во всех языках четко вырисовывается такая картина: эмотивов с отрицательной оценочной семантикой в словарях разных языков в количественном отношении больше, чем с положительной, но употребляются они при общении друг с другом значительно реже, чем последние. Это позволяет сделать вывод о том, что эмоциональные системы разных народов и культур похожи, т. к. негативность, превалируя в их лексиконе, уступает позитивности в употреблении и синтагматическом комбинировании (ср.: happy and sad, sad and happy), что объясняется психологическим стремлением человечества к позитивности. Другим схожим моментом для различных языковых культур является то, что положительные эмоции выражаются всеми народами более однообразно и диффузно, чем отрицательные, которые всегда конкретны, отчетливы и многообразны.

Для языка безразлично, каков референт вербализуемой эмоции — внутренний или внешний, реальный или имитированный. Его словная семиотика переводит кинетическую и фонационную семиотику в художественном тексте в свой код, который и осуществляет выражение и коммуникацию эмоций с иной (меньшей) степенью прагматичности.

Существуют различные концепции теории эмоций: философская, биологическая, когнитивная, психологическая, социальная, физиолого-активационная, мотивационная, неврологическая, информационная, познавательная, функциональная, энергетическая, экзистенциальная, трехфакторная.

Можно добавить к этому перечню прототипную теорию, провозглашающую оценку прототипом эмоции: «мы испытываем какую-либо эмоцию к X, что ассоциируется с положительной, отрицательной или нулевой оценкой» [4 с.72], ибо эмоция — это форма оценки субъектом объекта мира.

Многообразие и многочисленность концепций эмоций объясняется их сложностью и многоаспектностью целого ряда наук.

В связи с обилием теорий эмоций напрашивается вывод о том, что ни одна из них не является исчерпывающей. Универсальной теории пока не выработано наукой. Все вышеперечисленные концепции не объединены единой методологией, единими фактами, единой терминологией и единой теорией. Их различия, по мнению В. К. Вилюнаса, обусловлены непохожестью научных традиций стран — родины концепций, терминологических систем различных языков, на которых эти концепции разработаны, а также различным пониманием сути эмоций, класса и объема этого объекта. Их различие объясняется и отсутствием преемственности между разными концепциями. И все же, как замечает В. К. Вилюнас, формулируемые в них положения при всей внешней несхожести иногда оказываются больше взаимодополняющим, противоречащими [6, с. 5]. При всех различиях их объединяет единый объект - эмоции как явление действительности. Другое дело, что разные концепции (теории) эмоций представляют собой различные этапы их исследования, абсолютизирующие для себя всего лишь одну из подструктур эмоций.

То, что в номенклатуре концепций отсутствует лингвистическая концепция эмоций, объясняется просто — лингвистика позже всех осознала, что эмоции являются ее предметом, и из-за отсутствия должного объема знаний о нем еще не сформулировала свою концепцию. В настоящее время в лингвистике эмоций можно выделить следующие проблемы, складывающиеся в несколько приоритетных направлений:

-Типология эмотивных знаков, служащих для различного проявления эмоций (какие языковые знаки каким соответствуют эмоциям).

-Влияние эмоционального типа mind style на формирование языков картины мира (ЯКМ), понятие эмоциональной ЯКМ.

-Коммуникация эмоций (какие эмоции вовлечены в различные речевые акты, как осуществляется трансляция эмоций в иные языковые и культурные общности).

-Корреляция лексиконов эмоций различных языков мира (проблем номинации одной и той же эмоции в разных языках).

-Национально-культурная специфика выражения эмоций (временные, графические, культурные различия).

-Критерии эмотивности языка и его знаков (что считать эмотивностью).

-Соотношение лингвистики и паралингвистики эмоций.

-Влияние эмансипации эмоций на языковые процессы (словообразование, словопреобразование, большой и малый синтаксис — изменение фонда эмотивных средств языка, динамика эмотивных смыслов).

-Эмоциональная окраска текста (эмотивный план или эмотивный тип текста, проблема его трансляции на иностранный язык, эмотивная лакунарность в аспекте практической сложности и теоретической невозможности ее элиминации, приращение эмотивных смыслов в тексте).

-Эмотивное семантическое пространство языка и эмотивное смысловое пространство языковой личности.

-Лексикография эмотивности (система помет, структура словарной статьи, специальные словари эмотивных фондов, словари антропоцентрической ориентации).

-Прагматика описания и выражения своих сиюминутных, прошлых и чужих эмоций. Сокрытие, имитация, симуляция эмоций.

Естественно, что этот перечень основных направлений и их проблематики далеко не полный: это то, что давно «лежит на поверхности» и настойчиво стучится в двери эмотологии и когитологии.

Тот факт, что мы — лингвисты — являемся одновременно эмоциональными людьми (животными) и языковедами, делает лингвистику эмоций трудным и сложным делом, поскольку исследователю эмоций в языке невозможно быть отстраненным, беспристрастным и вне грамматики эмоциональных проявлений.

Мысли и чувства в модели взаимодействия нашего сознания с миром являются двумя способами его восприятия. Отражение имеет две сферы — интеллектуальную и аффективную. Взаимодействие этих способов и сфер, рационального и эмоционального в сознании и мышлении, проявляется в том, что человек может эмоционально переживать то, что отражает. Это переживание проявляется в эмоциональном отношении языковой личности к предмету речи.

Эмоциональное отношение (состояние) может само стать предметом отражения в языке и, следовательно, быть осознаваемым членами языкового коллектива. Поэтому эмоции могут быть более или менее адекватно выражены языком и тем самым включены в коммуникацию - общение языковых личностей друг с другом.

Эмоциональное отражение действительности в языке происходит через эмоциональный вид познания, при котором субъект отражает мир и его предметы в форме эмоциональных образов (гештальтов). «В результате создается эмоционально окрашенное и обладающее побудительной силой поле отражения воспринимаемой действительности» [7, с. 70].

Отражение — процесс психический. Эмоциональная сфера человека является отдельным пластом психического образа, который как бы надстраивается над познавательным и потому занимает положение между этим образом и внутренними психическими образованиями (потребностями, опытом и т. п.). При такой локализации эмоции легко вписываются в строение образа как носителя субъективного отношения к тому, что в нем отражается, и тем самым формируется эмоциональный образ объекта мира.

Двойная обусловленность эмоций — потребностями субъекта и ситуацией, а также указанные выше взаимоотношения эмоций с процессами познания и с их языковым опосредованием придают большую адекватность внелингвистическому обоснованию лингвистики эмоций, одна из целей которой — устранять недооценку роли эмоций в языке.

В общем виде суть лингвистической концепции эмоций заключается в том, что есть мир (объект), есть человек (субъект), способный отражать этот мир. Но как языковая личность он отражает не механически все подряд, а пристрастно, только то, что необходимо в данный момент или по каким-либо причинам представляется ценным. Этот процесс отражения регулируют эмоции, выступая в роли посредника между миром и его отражением в языке человека. Они выражают значение объектов мира для говорящего и слушающего. Эмоции как психическое явление отражают (т. е. воспроизводят) в сознании человека его эмоциональное отношение к действительности, которое хотя и является субъективным, но социально осознанным и потому более или менее типизированным.

Фиксирование отражения эмоциональных оценок действительности говорящими субъектами проходит через психический механизм их отображения в семантике слов, словосочетаний и языковых структур, используемых для вербализации. Отображение видового опыта эмоционального состояния говорящего локализуется в смысловой структуре соответствующих слов как образов тех объектов, с которыми они соотносятся.

Это отображение кодируется специфическими семантическими компонентами, которые формируют эмотивность слова, т. е. его семантическую способность репродуцировать в соответствующих типизированных условиях видовой опыт вербального выражения

определенных эмоциональных отношений субъектов к тому, что несет данное слово-образ. Эмоция хранится в слове в виде идеи о ней, эта идея может «оживать» и «разворачиваться» до соответствующей данному моменту переживаемой человеком эмоции.

Думается, что так эмоции проникают в слова, закрепляются, хранятся в них и при необходимости манифестируются, демонстрируются, выражаются и опознаются с их помощью. В процессе языкового опосредования эмоциональность как психическое явление трансформируется в эмотивность, которая есть уже языковое явление, а эмотивные знаки языкового пространства являются в нем субститутами эмоций за пределами для языка мира.

Говоря словами Ю. М. Лотмана (сказанными по другому поводу), «пространство, лежащее за языком, попадает в область языка и превращается в содержание только как составной элемент дихотомии содержание – выражение. Можно говорить о противопоставлении области языка с его содержанием и выражением вне языка лежащему миру» [8, с. 8].

Однако следует оговориться, что формулировка «язык выражает эмоции» является метафорой, т. к. «выражение принадлежит только речи, которая выражает на основе представленного и с помощью средств, которые предлагает представление» [8, с. 96]. Язык, как общеизвестно, ничего не выражает, он представляет, он овеществляет и кодирует эмоции в своем лексико-семантическом пространстве. Акт эмоциональной речевой деятельности начинается не с произнесения слов, предназначенных для передачи эмоций, а «более ранней, лежащей в его основании операции, представляющей собой сигнал, с которым мысль в момент своего выражения обращается к языку, находящемуся в постоянном распоряжении мышления» [8, с. 81]. По мнению Г. Гийома, в этом и заключается главная функция языка — находиться в постоянном распоряжении мышления.

Наблюдения над эмоциональными речевыми актами, авторами которых являются языковые личности, должны привести ко все углубляющемуся пониманию эмоциональных механизмов речи и эмотивной функции языка. По мнению Г. Гийома, именно так формируется наука, это — ее единственный путь развития: «опыт, представляющий собой наблюдение, ценен только тогда, когда он ведет к новому, не достигнутому у этого времени пониманию. Научная деятельность — это колебание от наблюдения к пониманию, превосходящему наблюдение, и от этого понимания к наблюдению на новом уровне» [9, с. 45].

ЛИТЕРАТУРА

1. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе. М., 1988.
2. Язык. Сознание. Этнос. Культура: Тез. докл./X1 Всерос. симп. по психолингвистике и теории коммуникации/. М., 1994.
3. А. Флегон. За пределами русских словарей. Лондон, 1973.
4. Heller A.A. Theory of Emotions. Assen, 1992.
5. Кузьмина С.В. Динамика эмоций главных героев и ее вербализация в романе У. С. Моэма «Театр». В., 1994.
6. Вилюнас В.К. Основные проблемы психологической теории эмоций. М., 1984.
7. Леонтьев А.А. Психофизиологические механизмы речи. М., 1980.
8. Лотман Ю.М. Культура и взрыв. М., 1992.
9. Гийом Г. Принципы теоретической лингвистики. М., 1992.

ჩუპრინინა სვეტლანა. პრობლემა “ენაში ემოციის”

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
თბილისი, კოსტავას ქ. 77

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია ემოციური სამეტყველო აქტები, რომელთა ავტორები არიან ენის მატარებლები. სვეე გაანალიზებულია მეტყველების ემოციური მექანიზმები და ენის ემოციური ფუნქციები.

Chuprinina Svetlana. Problem: "Language Emotions"

Georgian Technical University,
Kostava Str.77, Tbilisi, Georgia.

Summary

The above article presents some emotially colored speech patterns used by native speakers, the understanding of special language mechanisms with the sensual function of the language.

ეკატერინე შაკიაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

აკაკი წერეთლის ლექს “სულიკოს” გააზრებისათვის

აკაკი წერეთელმა მდიდარი შემოქმედებითი მემკვიდრეობა დაგვიტოვა. ის ლიტერატურას საზოგადოებრივ ფუნქციას აკისრებდა და მიაჩნდა, რომ პოეტს რეალურად უნდა აესახა მოვლენები. “მწერლობა ზნეობითი და გონებითი მეხარკეობაა. ნაწერში, როგორც სარკეში, ნათლად უნდა იხატებოდეს მწერლის თანადროება მისი სისწორ-სიმართლით. . . მწერალს ნება არა აქვს, რომ ყოველდღიურს საერთო მოვლინებას თვალი აარიდოს.”¹

აკაკი წერეთელი სამწერლო ასპარეზზე რომ მოღვაწეობდა, იმ დროს, რუსეთის უღელქვეშ მყოფ დამოუკიდებლობადაკარგულ, დაბეჩავებულსა და ყოველმხრივ შევიწროებულ საქართველოს მძიმე დღეები ედგა. აკაკის სწამდა, რომ სამშობლოს ბედნიერებას ადამიანმა ყველაფერი უნდა შესწიროს, ქვეყნის ღირსების დაცვას ანაცვალოს სიცოცხლეც კი, თუ ეს საჭირო იქნება.

რეალისტ პოეტს სამშობლოს მწვავე მდგომარეობა გულს უკლავდა და საკუთარ უბედურებად მიაჩნდა. ის ხედავდა ქართველი ერის ცხოვრების დაკნინებას. ამიტომ საზოგადოებაზე გავლენის მოხდენისა და მკაცრი ცენზურის მიერ ნაწარმოებების აკრძალვის თავიდან აცილების მიზნით, თავის შემოქმედებაში აზრის

¹ იხ. აკ. წერეთლის წინასიტყვაობა, დართული გ. ერისთავის თხზულებათა 1884 წლის გამოცემაზე.

შენიღბა განიზრახა და უამრავი ალეგორიული სახე შექმნა, სადაც სამშობლო სატრფოს სახით წარმოგვიდგინა (“აღმართ-აღმართ, “საღამო”, “სატრფო”...), თუმცა ყველა ლექსში სატრფოში სამშობლოს დანახვა, ალბათ, არასწორი იქნება.

ლექსში “სულიკო” პოეტი დაეძებს საყვარლის საფლავს:

“საყვარლის საფლავს ვეძებდი,

ვერ ვნახე... დაკარგულიყო!...

გულამოსკვნილი ვჩიოდი:

“სადა ხარ ჩემო სულიკო?!”

ვინ არის სულიკო? რატომ ან სად დაიკარგა მისი საფლავი? ეს კითხვა წლების წინ დაისვა და სხვადასხვაგვარი, მაგრამ ამოუწურავი პასუხი გაეცა.

ვასილ ბარნოვი ფიქრობდა, რომ “სულიკოში” გამოხატულია სატრფო-სამშობლოს ძებნის ტიპილი. სატრფოსა და სამშობლოს აკაკი ერთ სიბრტყეზე რომ ათავსებს ეს ჩვეულებრივი მოვლენაა, მაგრამ სამშობლოს რატომ უნდა ჰქონოდა სამგან ბინა? ან სამად რატომ უნდა დაშლილიყო? (“სამგან გაქვს ბინა სულიკო, “სამად დაშლილა ის ერთი”).

გრიგოლ რობაქიძეს მიაჩნდა, რომ “სულიკო” სატრფო-მშვენიერების ძიებაა. თუმცა, ან სატრფო-მშვენიერებას რატომ უნდა ჰქონოდა სამგან ბინა?

აკაკი ბაქრაძემ გამოთქვა აზრი, რომ “სულიკო” დაკარგული ღმერთის ძიებაა, ალბათ, სწორედ მისი აზრი უნდა იყოს ყველაზე ახლოს რეალობასთან, რადგან წერეთელს ძალიან აწუხებდა ქართველების მიერ ღმერთის გმობა:

“დღეს-ხვალეობით, ცოტ-ცოტად

გადაუბრუნდა ხალხს გული:

აღარც ხატი სწამს, არც ჯვარი,

დაკარგული აქვს მას რჯული!”

(“რაჭა-ლეჩხუმი”)

აკაკი გულისტკივილით აღნიშნავდა: “არც ერმა და არც ბერმა აღარ იცის – როდის რა საეკლესიო დღესასწაულია... წრეულ კახეთში ერთ სოფელში, ახმეტაში, აღდგომა, კვირის მაგიერად, სამშაბათს გაუთენებიათ! მხოლოდ სამშაბათს შემოუვლიათ ლიტანია, “ქრისტე აღსდგაც” მაშინ უთქვამთ და მაშინ გაუხსნილებიათ”.

ამ სავალალო მდგომარეობას პოეტი ვერ ეგუებოდა, ისიც იცოდა, რომ ადამიანის ღმერთთან დაშორება უდიდესი უბედურება იყო და თავს ვალდებულად თვლიდა საზოგადოებისთვის თვალი აეხილა. ამიტომ იწყო, ქართველი ერისთვის, მივიწყებული, “დასამარებული” ღმერთის, ანუ საყვარლის ძიება და არაერთი ლექსი უძღვნა ამ თემას:

“შენ, სიყვარულო, ცისა და ქვეყნის

კავშირო და თან შუამავალო!

შენ, რომლის ერთ წამს, იმ სანეტაროს,

მზა ვარ, სიცოცხლე მთლად ვანაცვალო!”

(“ქებათა-ქება”)

“საყვარელი რომ ღმერთის სახელია, ვახტანგ მეექვსეც გვეუბნება “ვეფხისტყაოსნის” მისეულ კომენტარებში და სასულიერო მწერლობაც ადასტურებს ამას” (აკ. ბაქრაძე). დავით გურამიშვილიც საყვარელს უფალს უწოდებს:

“მაგრამ ღვთისა კი მრცხვენოდა, მე ცოდვით პირშემურვილსა,

ვეტყოდი: რად არ მივენდეგ შენის საყვარლის სურვილსა?”

(დავითიანი).

ქრისტიანობის ქვაკუთხედი სიყვარულია, ამას ემყარება ქრისტეს მთელი მოძღვრება: “რომელსა არა უყუარდეს, მან არ იცის ღმერთი, რამეთუ ღმერთი სიყ-

ვარულ არს. ამით გამოეცხადნა სიყვარული ღმერთისაი ჩვენ შორის, რამეთუ ძე თვისი მხოლოდშობილი მოავლინა ღმერთმან სოფლად რაითა ვცხონდეთ მის მიერ” (I, იოანე, 4. 8,9).

აკაკის კარგად ჰქონდა გააზრებული, რომ ცხონება მხოლოდ ღვთის გზაზე სიარულით იყო შესაძლებელი და ამიტომ ლექსი “სულიკო”, სწორედ, დაკარგული ღმერთის ძიებას მიუძღვნა.

ლექსის სათაურს კარგად თუ ჩავუკვირდებით, აღმოვაჩენთ, რომ სათაურ-შივე შექმნა მხატვრული სახე პოეტმა. “სულიკო” შემთხვევითი სახელი არაა, -იკო აღერსობითი სახელების მაწარმოებელი აფიქსია, რომელიც ერთვის **სულ-ს**, ხოლო უფალი გვსწავლის, რომ “ღმერთი არს სული”, ამიტომ საყვარელი -სულიკოც ღვთაებას უნდა უკავშირდებოდეს.

გულამოსკენილმა ღირიკულმა გმირმა ეკალში ობლად ამოსული ვარდი შენიშნა:

“ეკალში ვარდი შევნიშნე
ობლად რომ ამოსულიყო:
გულის ფანცქალით ვკითხავდი:
შენ ხომ არა ხარ სულიკო?!”

ყვავილთა მეფეში – ვარდში, პოეტი, შესაძლოა, ძეს ღვთისას გულისხმობდეს, ეკალი კი ის თვალაზელიბრგადაკრული საზოგადოება უნდა იყოს, რომელმაც ვერ შეიცნო “კარგი საჩინო”, ავად მიიჩნია და ეკლის გვირგვინი დაადგა. “... ვისაც უგნურთ უმეტესობა ვერ გვიგონობს, ვერც გცნობს, მხოლოდ ცილს გწამებს” (“ქება-თა-ქება”). დაუმჯკნარი კოკობი-ვარდი მაცხოვარისათვის დამახასიათებელი თავმდაბლობით ხრის თავს და ზეციურ ცვარ-მარგალიტს, თანხმობის ნიშნად, დაბლა ცრემლებად ყრის.

ღირიკული გმირი არ კმაყოფილდება საყვარლის ვარდში აღმოჩენით და ძებნას განაგრძობს, რადგან კარგად იცის, რომ ქრისტიანული კონცეფციით **ღმერთი სამპიროვანი ერთარსებაა**. მან შენიშნა ფოთლებში მიმალული, სულგანაბული ბუღბული, რომელმაც კითხვაზე “შენ ხომ არა ხარ სულიკო?!” დადებითი პასუხი გასცა.

სასულიერო ლიტერატურაში **სულიწმინდას სიმბოლო მტრედია**, მაგრამ, აქ მოკრძალებული, მიმალული “მგოსნის” (ბუღბულის) მხატვრულ სახეშია სულიწმინდა ამოსაცნობი.

ღირიკულმა გმირმა ვარდსა და ბუღბულში შეიცნო საყვარელი, მაგრამ ის მაინც არ ცხრება, შვებით ვერ ამოსუნთქა, რადგან გრძნობს, რომ **“დაშლილი სამება” აუცილებლად უნდა გამოთლიანდეს!** კვლავ განაგრძობს ძებნას და პოულობს კიდევ:

“დაგვქათქათებდა ვარსკვლავი
სხივები გადმოსულიყო:
მას შევეკითხე შეფრქვევით
“შენ ხომ არა ხარ სულიკო?”

მოციმციმე ვარსკვლავმა სხივები, ანუ ღვთის მაღლი გადმოყარა დედამიწაზე და წმინდა სამების მაძიებელ გმირს დაეთანხმა, რომ ისიც სულიკო იყო.

ვარსკვლავი სასულიერო ლიტერატურაში **იმედის სიმბოლოა**, (დავით გურამიშვილის შემოქმედებაში **მაცხოვრის სიმბოლოდ** ვხვდებით: **“განთიადისა ვარსკვლავო, მის მზეთა მზისა მთიებო”**), აკაკი კი მამა ღმერთს უნდა გულისხმობდეს, რადგან მასზე საიმედოსა და საყვარელს, ცხადია, ვერაფერს აღმოაჩენდა.

დაკარგული საყვარელი ანუ დაშლილი სამება ნაპოვნია:

“სამად დაშლილა ის ერთი:

ვარსკვლავად, ბუღბუღ, ვარდადო
 თქვენ ერთმანეთი რადგანაც
 ამქვეყნად შეგიყვარდათო”

ლირიკული გმირი ბედნიერია, ბოლოსდაბოლოს აუხდა სანუკვარი ოცნება, იპოვა რასაც ასე თავგამოდებით, შეუდრეკლად ეძებდა და თავს მოსვენების უფლებას აძლევს. ამიერიდან ის დღეს ტკბილად დაიღამებს, აღარ ღვრის ცრემლებს, რადგან დაკარგულ, უფრო სწორად, დროებით თვალსმიფარებულ ღმერთს მიაგნო და ამიერიდან იცის როგორ მოიქცეს:

“ბუღბუღს ყურს ვუგდებ, ვარდს ვცნობსავ,
 ვარსკვლავს შევეყურებ ლხენითა
 და რასაცა ვგრძნობ მე იმ დროს
 ვერ გამომიტყვამს ენითა!”

მართლაც, ენითგამოუთქმელი სიხარულისა და სიამოვნების მომნიჭებელი უნდა იყოს დაკარგული ღმერთის პოვნა. მხოლოდ მას შეუძლია მწარე სიცოცხლის გახალისება. “მოვედინ ჩემთან დამაშვრალნი და ტვირთმიძიენი და მე განგისვენებთ თქვენ” მოგვიწოდებს უფალი.

“ისევ გამეხსნა სიცოცხლე
 დღემდე რომ მწარედ კრულ იყო
 ახლა კი ვიცი სადაც ხარ
 სამგან გაქვს ბინა სულიკო!”

ჩვენი აზრით, სამგან ბინა მხოლოდ წმინდა სამებას შეიძლება ჰქონდეს, ამდენად, ლექსში “სულიკო” დაკარგული ღმერთის ძიება უნდა იყოს და არა სამშობლოსი ან სატრფო-მშვენიერებისა.

ლიტერატურა

1. ახალი აღთქმა და ფსალმუნები;
2. ბაქრაძე აკაკი – სკოლას, გამომც. “უნივერსალი” თბ., 2004;
3. ზანდუკელი მიხეილ – თხზულებანი, ახალი ქართული ლიტერატურა, ტ. II, უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 1976;
4. სირაძე რევაზ – სახისმეტყველება, საუბარი ქართულ ესთეტიკაზე, გამომც. “ნაკადული”, თბ., 1982;
5. ქართული პოეზია, ტ. II, გურამიშვილი დავით;
6. ქართული პოეზია, ტ. VII, გამომც. “ნაკადული”, თბ., 1978.

Ekaterine Shakiashvili On reading the poem by Akaki Tsereteli “Suliko”
 Georgian Technical University

Summary

The article reveals the meaning of Akaki Tsereteli's poetic vision, namely the content of the image of the Sweetheart - “Suliko”.

It is pointed out that in the triple personality of Suliko the Holy Trinity is meant - thus representing a poetic metapho

Е. Шакиашвили. К прочтению стихотворения А. Церетели "Сулико"*Грузинский технический университет**Грузия, Тбилиси, Костава, 77***Резюме**

В статье раскрывается смысл поэтического видения А. Церетели, в частности, содержание образа возлюбленной - "Сулико".

Указывается на то, что в триедином образе Сулико подразумевается Святая Троица, являющаяся, таким образом, поэтической метафорой.

თეიმურაზ ქურდოვანიძე

ერეკლე მეორის ამბავთა ახალი ხედვა

მსოფლიოში ცნობილი ძველი ხალხების ვრცელი ეპიკური ძეგლებიდან თითქმის ვერ დავასახელებთ ისეთ ნიმუშს, რომელიც ფოლკლორისტიის ჩარევით არ იყოს გამოთლიანებული. ეს ტრადიცია ჩვენში XIX საუკუნიდან იღებს სათავეს და ამ გადასახედიდან იმ ენთუზიასტების მიმართ მაღლობის მეტი არაფერი გვეთქმის. ასეა გამოთლიანებული ჩვენი სიამაყის საგნები „ამირანიანი“, „ახესალომ და ეთერი“, „არსენას ლექსი“.

XVIII საუკუნეში შექმნილი ერეკლე მეორის ცხოვრების სხვადასხვა პერიოდის ამსახველი ხალხური ლექსები და გადმოცემები XIX საუკუნეშივე რომ ვერ გამოთლიანდა, ამას თავისი მიზეზი ჰქონდა. „ეროვნული პრობლემების უკიდურესად გამწვავებამ იმ დროს ერეკლე მეორის პოლიტიკური გეზის სისწორეში დაეჭვება, იმედგაცრუებისა და გაწბილების სიმწვავეც შვა. ბუნებრივია, ერეკლე მეორის ნაღვაწის ღირებულებაც გააფერმკრთალა და წმინდა ფოლკლორისტული ინტერესიც შენეულა. – სამართლიანად შენიშნავს თემურ ჯაგოდნიშვილი² (გვ. 8-9).

დრო გავიდა, ბევრი რამ თავის ადგილზე დადგა, შეიცვალა დამოკიდებულებები და საგნებისადმი მიმართებები, მაგრამ ერეკლე მეფით, ჩვენი გამორჩეული გმირით, სიამაყე თითქმის იმ დონეზე დარჩენილი აღმოჩნდა, როგორც ეს მეფის სიცოცხლეში იყო. ამაზე მხოლოდ სახელოვანი წინაპრისადმი მიკერძოებული დამოკიდებულება კი არ მეტყველებს, არამედ დასტურს იძლევა „პატარა კახზე“ ლექს-სიმღერებად დაწყობილი ფოლკლორული ტექსტები.

ეს ლექსები და თქმულებები, - წერს გამოკვლევის ავტორი, - ერთი დიდი ამბის ფრაგმენტები რომ იყო, ამას გრძნობდნენ XIX-XX საუკუნეების მკვლევარები: პ. უმიკაშვილი, ალ. გარსევანიშვილი, გარკვეულწილად ზ. ჭიჭინაძე, ივ. ბუქურაული, სოლ. ცაიშვილი, ქს. სიხარულიძე და სხვ., უფრო მეტიც, „პროფესიონალური ალლოთი შეუმცდარად უგრძნობათ ამ ეპოსის არსებობა“ (გვ. 10). ერეკლეს ამბავთა ეპიკურ ხასიათზე 1999 წელს ყურადღება გაამახვილა და ერეკლეს ეპიკური თავგადასავლის არსებობის მტკიცება სცადა ფოლკლორისტმა ზ. სპარსიაშვილმაც, მაგრამ ამ ნაწარმოებთა ეპოსად შერაცხვა, ანუ მისი სტრუქტურულ-მორფოლოგიური ბაზის წარმოჩენა-დასაბუთება თემურ ჯაგოდნიშვილმა შეძლო მას შემდეგ, რაც დღეისათვის ცნობილი ყველა მიმართულების ეპოსის თეორიათა წარმომადგენლების შეხედულებებს გაეცნო და დაინახა ის ნიშნული, რითაც არსებული ლექსებისა და ფრაგმენტებიდან ერეკლეს ეპოსის მთლიანობის აღდგენა შეიძლებოდა.

² თემურ ჯაგოდნიშვილი, ერეკლეს ეპოსი, თბილისი, 2005.

პრობლემის კვლევას ავტორი თეორიული წინამძღვრების შექმნით იწყებს (თავი I). მეცნიერი მიმოიხილავს ეპოსის გამთლიანების XIX საუკუნის ეპოსისმცოდნეობაში ცნობილ პრინციპებს, რომლის საფუძველი ემყარებოდა ადამიანის თავგადასავლის ყველა მომენტს, დაბადებიდან სიცოცხლის ბოლომდე. XX საუკუნის დიდი სწავლულების – ვიქტორ ჟირმუნსკის, ვლადიმერ პროპისა და ელიაზარ მელეტინსკის – ნააზრევთა შორის გამოარჩევს ვ. პროპის კვლევის მეთოდოლოგიას. თ. ჯაგოდნიშვილი მკითხველის ყურადღებას აჩერებს ქართული მასალი-სათვის თეორიული მნიშვნელობის ერთ დეტალზე: „ეპოსის გმირი, როგორც

კი სახელმწიფოს მეთაური ხდება, აქტიურ ფუნქციას კარგავს. ეპოსში თხრობის სიმძიმე (აქცენტი) სხვა გმირებზე გადადის. ეს გარემოება თავის დაღს ასვამს ეპოსის სტრუქტურასაც. იგი ციკლურ აღნაგობას იძენს. ასეთ ეპოსში მთავარი გმირი (ახლა უკვე ცენტრალური) უკანა პლანზე გადაინაცვლებს. ეპოსში შემავალ ცალკეულ სიმღერებს (ამბებს) თავ-თავისი გმირები უჩნდება. ისინი ცენტრალური (ანუ მთავარი) გმირის (მეფის) სამსახურს მიეღობიან. ამ გმირების ამბები (თავგადასავლები) კი ეპოსში ცალკეული ციკლების სახით შედის“ (გვ. 27).

მკვლევარი შესასწავლ საკითხთან მიმართებაში ასევე ევროპელი და ამერიკელი მეცნიერების შეხედულებებს განიხილავს. ქართული ეპოსის კვლევისათვის ნაყოფიერი გამოდგა რ. ბარტის შეხედულებები მთლიანი სტრუქტურის შესახებ.

თ. ჯაგოდნიშვილის გამოკვლევის ძირითადი ნაწილი ერეკლეს ციკლის ეპოსის სტრუქტურის გარკვევას ეძღვნება (თავი II). მეცნიერი წინამორბედ მკვლევართა მოსაზრებებს წარმოგიდგენს, ეკამათება ან ეთანხმება მათ, მსჯელობს ისტორიული სიმღერის ცალკე ჟანრად განხილვის საფუძველსა და თავად ეპოსის შედგენილობაზე. იგი საანალიზო მასალიდან გამოყოფს ერთჯერად (დაბადების, გოლიათური ზრდის, საცოლის ძიების, გარდაცვალების ამსახველ ლექსებს) და მრავალჯერ განმეორებად ეპიზოდებს, რომლებიც ბრძოლების სახით არის შემორჩენილი. გამოკვლევის ამ ეპიზოდში ძალზე სასიამოვნო წასაკითხია მისი მასწავლებლის დამსახურების აღიარება: „ამ ზეპირსიტყვიერ ტექსტებში გადმოცემული ამბების ისტორიულობა და ერეკლე მეორის ცხოვრების გზასთან შესაბამისობა გამოწველილვით ქს. სიხარულიძემ გაარკვია“ (გვ. 40).

ამ აღიარების შემდეგ მკვლევარი შენიშნავს, რომ ცალკე აღებულ ლექსებს, თავისი დასრულებული შინაარსის გამო, შესაძლოა, ისტორიული სიმღერების სახელი ეწოდოს, მაგრამ ეპოსის ეპიზოდებიც (მთელის ნაწილი) ასევე ხასიათდებიან დამოუკიდებელი შინაარსითა და დასრულებული კომპოზიციით. აქედან გამომდინარე, სრულიად არგუმენტირებული ჩანს ავტორის დასკვნა: ერეკლეს ცხოვრების ამსახველი ლექსები „ერთი პერსონაჟის ომების ამბავთა თხრობაა. ისინი ერთად ერეკლეს მეფობის ეპიკურ ისტორიას გადმოგვცემენ, ერთი დიდი ამბის ნაწილებია და უკვე ამ უბრალო და აშკარა ფაქტის გამო არიან ეპოსის კერძო ამბები (ეპიზოდები) და არა ეულად შემორჩენილი ისტორიული სიმღერები (იქვე).

მკვლევარს ერეკლეს ბრძოლების ამსახველ ლექსთა პოეტიკის (უპირატესად დასაწყისის ფორმულების) შესწავლა საშუალებას აძლევს დაასკვნას: მართალია, ბრძოლის ამბების პოეტურ თხრობაში ერეკლე იშვიათად ფიგურირებს, უფრო „კაი ყმაზეა“ საუბარი, მაგრამ ამ ვითარებაშიც მთავარ პერსონაჟად ერეკლე რჩება... ისინი მამულის დახსნის საქმეს ემსახურებიან, ერეკლეს გარშემო არიან გაერთიანებულნი და უმძიმესი XVIII საუკუნის ქართულ ისტორიას ქმნიან. „ეპოსში ამ პერსონაჟების (გმირების) თავდადება-თავგაწირვის ამბები... როგლებად ემატება საერთო სიუჟეტს და ეპოსის ციკლებს ქმნის... ეპოსის მთავარი გმირი ამ ცენტრშია, აქედან მართავს ქვეყანას. თავად პასიური ხდება, თითქმის არაფერს აკეთებს, საგმიროი საქმეებს მის სამსახურში მყოფი გმირები სჩადიან“ (გვ. 42).

მართებულად იყო და დარჩა გაერთიანებული ერეკლეს ეპოსში მეფის თანამედროვეთა (ლევან ბატონიშვილი, ძალიკა ხიმშიაური, დილოძე, მათა წყნეთელი, თამრო ვაშლოვანი, თინა წაკისელი, გელა ნათელაშვილი, პაატა თემურიშვილი, გიორგი თილისძე და სხვ.) ამბებზე

შექმნილი ლექს-სიმღერები. გმირ-ქალთა ლექსებში მეცნიერმა დაადასტურა ერთნაირი სიუჟეტური სტრუქტურა: წარმომავლობა, სახლიდან გასვლა, ფერისცვალება, ერეკლეს სამსახურში ჩადგომა, საარაკო გმირობები, შური და ღალატი, ტყვედ ჩავარდნა, სიკვდილი და დასაფლავება.

ავტორი ცალკე ახასიათებს გმირ-ვაჟთა შესახებ არსებულ ფოლკლორულ ტექსტებს და მიდის დასკვნამდე, რომ ამ ადამიანთა მოღვაწეობის მხატვრული ასახვით ქართველი ხალხის შემოქმედებითმა ენერგიამ საბოლოოდ ჩამოაყალიბა ციკლური სტრუქტურის მქონე საგმირო-საისტორიო ეპოსი, რომლის „ცენტრალურ პერსონაჟად მოიაზრა ეპოქის უდიდესი პიროვნება და ქვეყნის ხელისუფალი, სახალხო მეფე, ერეკლე მეორე“ (გვ. 58).

თემურ ჯაგოდნიშვილი თავის კვლევაში უფრო შორს მიდის, როცა ერეკლეს ზეპირსიტყვიერი თავგადასავლის ეპიკურ სტრუქტურაზე საუბრისას (თავი III) აღნიშნავს, რომ ერეკლეს ეპოსის გარდა, ქართველ ხალხს შეუქმნია საკუთრივ ერეკლეს თავგადასავლის ვარიანტიც, თუმცა იგი მხატვრული ღირსებით ვერ უტოლდება ძირითად ეპოსს.

აღსანიშნავია, რომ ერეკლეს ციკლის ეპოსი მსგავსი სტრუქტურის ეპიკური ძეგლებისაგან იმით განსხვავდება, რომ ცენტრალურ გმირს საკუთარი ზეპირსიტყვიერი თავგადასავალი მოეპოვება, განსხვავებით, მაგალითად, ვლადიმირის (კიევის) ციკლის რუსული ბილინის მთავარი გმირის ვლადიმირისაგან.

ავტორის დაკვირვებით, ერეკლეს ციკლურსტრუქტურიანი ეპოსი ისტორიულია, უფრო ზუსტად, საგმირო-იატორიული, რადგან მისი ისტორიული ამბები ბრძოლა-გმირობათა ამბებია.

მასში დროისა და სივრცის პრინციპი თითქმის დარღვეულია. ხალხური მელექსეები ბრძოლის ამბებს კი არ აღწერენ, არამედ ისე მოგვითხრობენ მასზე, როგორც მრავალსაუკუნოვანი ტრადიცია აძლევს უფლებას. სხვათა შორის, ტექსტთა მთქმელები ზოგჯერ ფაქტების თვითმხილველები არიან, ან სხვისგან მოუსმენიათ ისინი, არცთუ შორეულ დროში მცხოვრებთა და ამბავთა მცოდნეთაგან.

საკუთარი დასკვნების გამოტანის შემდეგ თემურ ჯაგოდნიშვილი უბრუნდება ცნობილი მეცნიერის რ. ბარტის თხრობითი ტექსტის სტრუქტურული მოდელის აგების პრინციპს, რათა შეამოწმოს თავისი კვლევის შედეგი. ავტორი ერეკლეს ეპოსიდან გამოყოფს ორ დონეს. პირველს კონკრეტული გმირების თავგადასავლების კერძო ამბები ქმნიან, რომელთა თავგადასავლებში გაერთიანებით მიიღება მეორე დონე, ანუ ერთეულთა კლასები. ყველა თავგადასავალი ერეკლეს ეპოსში შეადგენს ინტეგრალურად დაკავშირებულ ერთეულთა კლასს. უფრო ზედა დონეზე ეს კლასები ერეკლეს ეპოსის მთლიან სტრუქტურას ქმნიან, სადაც ყველაფერი ამბის თხრობის ქრონოლოგიასა და ლოგიკას ემყარება (გვ. 59).

ერეკლეს ეპოსის ტექსტოლოგიურმა ანალიზმა (თავი IV) მრავალ საკითხს მოჰყენა ნათელი, მათ შორის, დააზუსტა ერეკლეს ეპოსის გავრცელების არეალი, ანუ გაირკვა, რომ ერეკლეს ეპოსი რეგიონალური კი არა, ეროვნულია, რადგან მასში ქართველი ხალხის საერთო ეროვნული იდეალებია ხორცშესხმული, ასახულია ქართველი ხალხის თავგანწირული ბრძოლა თავისუფლებისათვის.

ამავე თავში ავტორი წარმოადგენს ერეკლეს ეპოსის ჩაწერა-პუბლიკაციის ისტორიას და ეპოსის გამთლიანებული ტექსტის ნიმუშს, რომლის პროლოგისა და ეპილოგის ჩარჩოში გაერთიანებულია ერეკლეს დაბადების, გოლიათური ზრდის, უსუფ ფაშასა და გივი ამილახვართან ბრძოლის, ოსეთში ლაშქრობის, აბდულა ბეგთან, ჰაჯი ჩალაბთან, აზატ-ხანთან ბრძოლების ამბები. საგანგებო ყურადღება აქვს დათმობილი ერეკლეს მიმართ ჩადენილი ღალატის ამსახველ ლექსს. ასპინძისათვის ბრძოლა, ისევე, როგორც ალა-მახმად-ხანის შემოსევისა და თბილისის დაცემის ისტორიები ერთ-ერთი უმთავრესია ერეკლეს ტრაგიკულ ცხოვრებაში. ლექსი „ამბავი რკინის კარის შესწისა“ მრავალ ვარიანტად არის გავრცელებული, როგორც

ქართველთა წუხილის გამოხატულება ერეკლეს გარდაცვალების გამო, რაც, ვფიქრობთ, ვითარების შეფასება უფროა, ვიდრე მხოლოდ გოდება.

გამოკვლევის მეხუთე და მეექვსე თავები დათმობილი აქვს ტექსტებს. ჯერ წარმოდგენილი თავად ერეკლეს ეპოსი (გვ. 113-131), შემდეგ ერეკლეს ციკლის ეპოსის გმირთა თავგადასავლები (გვ. 134-160). გამოკვლევას თან ახლავს გამოყენებული ლიტერატურის სია ქართულ, რუსულ და უცხო ენებზე და რედაქტორის, ისტორიკოს ნიკო ჯავახიშვილის ბოლოსიტყვა „უძლიერესი კავკასიელი მონარქი“.

წიგნი უხვად არის დასურათებული ჩვენი სახელოვანი წინაპრების პორტრეტებისა და სამეფო კარის აქსესუარების რეპროდუქციებით.

ასეთია თემურ ჯაგოდნიშვილის უაღრესად საჭირო და საინტერესო გამოკვლევის შინაარსი. ეს პრობლემა, როგორც ვთქვით, პირველად არ იდგა ქართული მეცნიერების წინაშე, თუმცა შესატყვისი გადაწყვეტა აქამდე ვერ მიეცა. ამ წიგნით, შეგვიძლია თამამად ვთქვათ, კვლევის ახალი ეტაპი დასრულდა და, ვფიქრობთ, ის ყველაზე წარმატებულია. წარმატებულია ავტორის კვლევის მანერით, აუჩქარებელი ძიებით, საკითხისადმი სიყვარულით, მეცნიერთა წინა თაობებისადმი გულისხმიერი და კეთილშობილური დამოკიდებულებით. გამოკვლევის ყველაზე დიდ ღირსებად ვთვლით მისი ავტორის პროფესიულ განსწავლულობას, რისი წყალობითაც ნიჭიერმა მკვლევარმა ახლებურად გადაშალა ჩვენ წინ საყვარელი მეფისა და მის თანამებრძოლთა ცხოვრების ისტორია. მთავარი მაინც ის არის, რომ თემურ ჯაგოდნიშვილმა თავისი არგუმენტირებული კვლევით დაამკიცა ერეკლეს ეპოსის სრულყოფილებიანობა ქართულ ფოლკლორში.

ივანე ჯაგოდნიშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
კოსტავას ქ. №77

აგრესიული თავაზიანობის გამოვლენის ზოგიერთი ფორმა მერბალურ კომუნიკაციაში

აგრესიული თავაზიანობა თანამედროვე ქართული საჯარო კამათის ერთ ენობრივ ტენდენციად არის მიჩნეული. ამ მოვლენის არსი ასეა გააზრებული: ადრესანტი კამათის ხელოვნების მოთხოვნათა ფორმალური დაცვის ფონზე ოპონენტის მიუღებლობას ინტონაციით, ექსპრესიითა და სიტყვიერი ქვეტექსტებით გამოხატავს (ჯაგოდნიშვილი: 2008, 206.)

წარმოვადგენთ აგრესიული თავაზიანობის გამოვლენა-გამოხატვის ზოგიერთ ფორმასა და სპეციფიკას. ამთავითვე ცხადია, რომ აგრესიული თავაზიანობა უმთავრესად ორი გზით გამოიხატება. ერთი მხრივ – ემოციით, ექსპრესიით, გამონათქვამის ავსებით კონკრეტული ინტონაციით, მეორე მხრივ – სიტყვიერად, ოღონდ ქვეტექსტურად. პირველ შემთხვევაში გვექნება აგრესიული თავაზიანობის გამოხატვის ღია ფორმა, მეორე შემთხვევაში – ფარული ფორმა.

აგრესიული თავაზიანობის ემოციით, ექსპრესიით, ინტონაციით გამოხატავს დროს ამ მოვლენის სპეციფიკა მოცემული ბუნებრივი ენის ექსპრესიულ – ინტონაციური ბუნებით განისაზღვრება, რადგან ინტონაცია კომუნიკაციურ ფუნქციას ასრულებს. იგი არა მარტო ადრესანტის ოპონენტისადმი დამოკიდებულებას ავლენს, არამედ თავად საკუთარი გამონათქვამისადმი მიმართებასაც ცხადყოფს.

ემოციის, ექსპრესიის, ინტონაციის კომუნიკაციური ასპექტები განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ქართულისათვის, როგორც სიტყვათა თავისუფალი რიგის ენისათვის, რადგან გამონათქვამის ინტონაციურ სტრუქტურას მნიშვნელოვან წილად სწორედ სიტყვათა რიგი განსაზღვრავს.

დადგენილია, რომ ქართულში პირდაპირი რიგი თხრობითი, ნეიტრალური სტილისათვის არის დამახასიათებელი, ხოლო არაპირდაპირი – ემოციურ მეტყველებაში გამოიყენება (ჟღერტი: 1963, 79)

ქართული მეტყველების ექსპრესიულ-ინტონაციური თავისებურება, როგორც ჩვენი მშობლიური უხნობის ეს თავისებურება, როგორც უმთავრესი მახასიათებელი, შენიშნული აქვს მიხ. ჯავახიშვილის, კლასიკოს მწერალს, რომელიც ღრმად სწვდება მშობლიური ენის ბუნებას და, მეტიც, - განსაზღვრა XX ს. ქართული პროზის ერთი მიმართულება. მისი მტკიცებითაც, “ლოგიკა და სტილი მოითხოვს, რომ საუბარი და ლირიკული ამბავი აღწერილი იყოს ლირიკული წყობით, ე.ი. შემასმენელი ბოლოში იყოს მოქცეული” (ანუ სიტყვათა პირდაპირი რიგი), “ხოლო დრამატულ-ეპიკური-ეპიკურად (ანუ ეპიკურიწყობით), ე.ი. შემასმენელი დასაწყისსა ან შუაში იყოს ხმარებული” (ჯავახიშვილი: 1929. I, 144-145).

ქართული მეტყველების ამგვარი – ლირიკული, ანუ ექსპრესიული და დრამატულ-ეპიკური, შედარებით მდორე სტილი უძველეს ქართულ ტექსტებშია დაფიქსირებული. ამის აშკარა გამოხატულებაა თუნდაც “ვეფხისტყაოსნის” პოეტური მეტყველების ექსპრესიულ-ინტონაციური სტრუქტურა – (4:4:4:4 და 5:3:5:3).

თუმცა ჩვენთვის მოცემულ შემთხვევაში საინტერესო ასპექტში უნდა აღინიშნოს, რომ ინტონაციით ქვეტექსტური ინფორმაციის გადაცემა ორივე სტილის ფარგლებში ხორციელდება. ამიტომ მთავარია გამონათქვამში ემოციის, ექსპრესიის, ინტონაციის ფუნქციათა გამოვლენა და გამიზნულობის გათვალისწინება.

ენათმეცნიერებაში კარგა ხანია გარკვეულია ინტონაციის გამოყენების მიზეზობრივ-მიზნობრივი პირობები. ასეთ პირად ასახელებენ შემდეგს:

- ვინ ლაპარაკობს; - რას ლაპარაკობს; - ვის ელაპარაკება; - რისთვის ლაპარაკობს; - რა ვითარებაში ლაპარაკობს.

ინტონაციის ინფორმაციული შესაძლებლობების გამოსახატავად ენათმეცნიერებაში (ა. პემკოვსკი) “შენაცვლების პრინციპზე” ლაპარაკობენ. ამით ინტონაციით იმის გამოხატვის შესაძლებლობას აღნიშნავენ, რასაც ჩვეულებრივ გრამატიკული კატეგორიები ემსახურება. ინტონაცია მეტყველების ყველაზე არსებითი მახასიათებელიცაა და მისი ბუნების განმსაზღვრელიც. მეტყველება მოლაპარაკის განწყობის შესაბამისია. ეს იმას ნიშნავს, რომ მეტყველების ინტონაციური “შინაარსი”, ფაქტობრივ, განწყობით არის განსაზღვრული და არა მხოლოდ გამონათქვამში შემავალ სიტყვათა სემანტიკური მნიშვნელობით.

ინტონაციის ფენომენის უაღრესად ინდივიდუალური ბუნების მიუხედავად, სრულიად საფუძვლიანად მიუთითებენ ინტონაციათა საერთო საკაცობრიო და ეროვნულ ტიპურ, უზუალურ სტრუქტურათა არსებობაზე. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ მეტყველებაში, ნეიტრალური თუ ემოციური სტილების მიუხედავად ნაირგვარ ინტონაციათა არსებობა ანგარიშგასაწევი. ერთია უზუალური, მეორე – ინდივიდუალური.

ინტონაციის უზუალურობას (საყოველთაოდ გასაგებობა - მისაღებობას) განაპირობებს ბუნებრივ ენათა ინტონაციური სტრუქტურებს შორის რაღაც საერთოს არსებობა ადამიანურ გრძნობა-განწყობილობათა გამოხატვაში. მაგალითად, გაკვირვების, აღტაცების, აღშფოთების გამოხატვაში. მიუხედავად ამგვარი თემატური ერთიანობისა, ინტონაციური სტრუქტურები გამოვლენის მხრივ უაღრესად ეროვნულია. მაგალითად, გაკვირვების ინტონაცია საერთოდ გამოხატავს ადამიანის განწყობას, მაგრამ სხვადასხვა ეროვნულ სინამდვილეში სხვადასხვანაირია, რადგან სხვადასხვაგვარ ბგერით შედგენილობასთან, კომპლექსთანაა მიბმული (ქართულში: ვაა, ვაზ, აუ, აუუ; ინგლისურში – ვაო; რუსულში – ოგო, ოგოგო და ა.შ). მიზეზი, რასაკირველია, ბუნებრივი ენის ფნეტიკური მოდელი, მისი ბგერით შედგენილობა, მორფოლოგიისა და სინტაქსის ბუნება. სწორედ დეს გარემოება განსაზღვრავს ინტონაციის კომპონენტის ორგანიზებას. ქართულში ეს თხრობითი წინადადების მაგალითზე ადრევე განისაზღვრა (ალხაზიშვილი: 1959; ჟღერტი:

1963 და სხვა). ქართულ მეტყველებაში, მაგალიტყად, 33 უზუალური ნტონაციური სტრუქტურაა გამოვლენილი. ესენია: 1. დარბაისლური (დინჯი) თხრობის ინტონაცია; 2. სხაპასხუპით თხრობისა; 3. კითხვა-პასუხისა; 4. ჩამოთვლისა; 5. დაპირისპირებისა; 6. რჩევა-დარიგებისა; 7. მიწვევა-მიპატიჟებისა; 8. ძახილისა; 9. გაკვირვებისა; 10. გაკიცხვისა; 12. საიდუმლოების განჟღერებისა; 13. აღერისა; 14. მუქარისა; 15. უკმაყოფილება-საყვედურისა; სიხარულისა და აღტაცებისა; 17. წყველა-კრულვისა; 18. ხმამალა მოთქმის, ოხვრა-კენესისა; 19. განრისხებისა და გაბრაზებისა; 20. გულგრილობისა; 21. სინანულისა; 22. თხოვნის, ხვეწნა-მუდარისა; 23. ბრძანებისა; 24. დაცინვისა; 25. აკრძალვა-გაფრთხილებისა; 26. მიმართვა-მოწოდებისა; 27. ლანძღვა-გაფრთხილებისა; 28. ქებისა და წაქეზება-გამხნეებისა; 29. შიშითა და კანკალით წარმოთქმისა; 30. დარწმუნებისა; 31. ზიზღისა და სიძულვილისა; 32. კენესისა; 33. ლოცვისა და დღეგრძელებისა.

უნდა ითქვას, რომ ამ კლასიფიკაციის უსრულობა და პირობითობა თავად მისი ავტორისათვისაც კარგად იყო ცნობილი (ჟღენტი, 1963).

ინტონაციური პარადიგმის სიმყარესა და უზუალურობას, ერთი მხრივ, ადამიანური გრძნობა-განწყობილების ერთგვაროვანი ინტონაციით გამოხატვა უზრუნველყოფს, მეორე მხრივ, ტიპურ ინტონაციაზე შესაბამის ტიპურ ბგერათა

კომპლექსის ანდა გამოთქმის მიბმით. ეს მიბმა იმდენად მყარია და ორგანული, რომ სმენა ინტონაციას ბგერათა კომპლექსთან, გამოთქმასთან ერთიანობაში აღიქვამს: ტიპური გამოთქმა თავისთავად, უზუალურობის წყალობით ბადებს შესაბამისი ინტონაციის მოლოდინს და პირუკუ-კონკრეტული ინტონაცია რალაცნაირად შესაბამისი ბგერათა კომპლექსის, გამონათქვამის მოლოდინს წარმოქმნის და სმენა მაშინ “წყნარდება”, როდესაც ეს მოლოდინი გამართლდება. აქ, ბუნებრივია, დიდ როლს ის თამაშობს, რომ ინტონაცია აზრის სისრულეს გამოხატავს. ცნობილია, რომ აზრის დასრულებულობის შემთხვევაში ინტონაცია დაღმავალია, ხოლო დაუსრულებლობის შემთხვევაში – აღმავალი. თუმცა ორივე შემთხვევაში სმენა ინტონაციასთან ერთად მასზე მიბმულ ბგერებს, გამოთქმას, ანუ გრძნობა-განწყობილების შესაბამის ტექსტს აფიქსირებს. ეს მოვლენა ცნობილია ფუნქციური სტილის თეორიაშიც, ლიტერატურისმცოდნეობაშიც და მეტყველების სტილის განმსაზღვრელ ტენდენციად არის შეფასებული. ენათმეცნიერები მას გამართლებული მოლოდინის ეფექტს უწოდებენ (გ.კვარაცხელია), ლიტერატურისმცოდნე-ფიქსირებული ფორმის გამეორების ტენდენციეს (გ.რ.კიკნაძე), ამასთან ცნობილია საპირისპირო ტენდენციაც – გამტყუნებული მოლოდინისა და ფიქსირებული ფორმის დარღვევისა, მაგრამ ეს შეგნებული (გააზრებული) მეტყველებითი სტილისტიკური ხერხი მეტყველების რიტმული ერთფეროვნებისაგან თავის დასაღწევად გამოიყენება, ინტონაციის შესაბამის ტექსტთან ბმულობას კი საფრთხეს არანაირად არ უქმნის.

აგრესიული თავაზიანობა უპირველესად და ყველაზე ღიად ინტონაციის ღონეზე ვლინდება და ინტონაციისა და მისი შესაბამისი უზუალური ბგერათა კომპლექსის, გამონათქვამის ერთიანობის, ბმულობის გააზრებულ დარღვევას ემყარება. ინტონაციის შეცვლით, საზოგადოდ იცვლება არა მხოლოდ მოლაპარაკის დამოკიდებულება ადრესატისადმი, არამედ გამონათქვამისადმიც, რადგან გამონათქვამი ინფორმაციულადაც სხვა შინაარსს გამოხატავს. შინაარსის (ინფორმაციულობის) სხვაობას ადრესატი “იჭერს” დაიმის გამო, რომ ზედა-ემპირიული სიტყვიერ-ტექსტობრივი ღონე არ შეესაბამება ინტონაციით განსაზღვრულ სხვა-სიღრმისეულ (ქვეტექსტურ) ინფორმაციას, მაგრამ შესადავებელი არაფერი აღმოჩნდება, იძულებულია ან არ შეიმჩნიოს ოპონენტის აგრესიული თავაზიანობა, ან ანალოგიურად ქვედა(სიღრმისეულ) ღონეზევე მოუძებნოს პასუხი. ამგვარი საპასუხო რეაგირება

კი ურთულეს ინტელექტუალურ პროცესს წარმოადგენს, რადგან მთლიანად კამათის მონაწილის ინტელექტის ძალმოსილებაზეა დამოკიდებული. თუმცა ამგვარი ღია ფორმით აგრესიული

თავაზიანობის თავაზიანობის ფარგლებში დატევა მაინც ძნელდება ოპონენტისადმი დამოკიდებულების შენიღბვა-შეფუთვა.

აგრესიული თავაზიანობა, როგორც ვერბალური კომუნიკაციური მოვლენა,

უმთავრესად, მაინც გამონათქვამის პოლისემიურობას ემყარება. პოლისემიურობის რაობას და პარამეტრებს აქ სწორედ ინტონაცია განსაზღვრავს. გამონათქვამში საერთოდ ინფორმირების ფუნქციას ლექსიკა ასრულებს, რომელიც თავისთავად სტილურად ნეიტრალურია. მოლაპარაკის მსმენელისადმი დამოკიდებულების, როგორც დამატებითი ინფორმაციის, გამოხატვა კი ინტონაციას ეკისრება. ამის გამო გამონათქვამში ცალკეულ სიტყვათა ნეიტრალური მნიშვნელობა “დამატებით” ქვეტექსტური აგრესიულობის ელფერს იძენს.

ერთი ამგვარი ფორმა კომუნიკაციის პროცესში ოპონენტის მიუღებლობის “გამოხატვა” გაუცხოებით. გაუცხოება საერთოდ აბრკოლებს კომუნიკაციას, მაგრამ პირდაპირ “დამანგრეულად” მოქმედებს მაშინ, როდესაც კომუნიკანტები ახლო (არაფორმალურ) ურთიერთობაში იმყოფებიან და მათი ურთიერთ მიმართვა “შენობითა” თავისი არსით. აგრესიული თავაზიანობა ამ შემთხვევაში ოფიციალურ საურთიერთო სტილზე გადასვლაში იჩენს თავს. მაგალითად, მოლაპარაკე კომუნიკაციის პროცესში კარგა ხნის განმავლობაში შინაურულად მიმართავს: “ჩემო გიორგი”, ხოლო რაღაც მომენტში იცვლება ინტონაცია და შესაბამისად მიმართავთა ფორმა-“ბატონო გიორგი”.

აგრესიული თავაზიანობის გამოძღვანების მსგავსი ფორმაა “შინაურული” სახელით მიმართვის ნაცვლად ოფიციალურ სახელზე გადასვლა: “ეროსი კიწმარიშვილი” და “ერასტი კიწმარიშვილი”.

ამავე ფორმას უნდა მიეკუთვნოს ოპონენტისადმი სახელის ნაცვლად მხოლოდ წოდებით მიმართვა: “ბატონო გიორგი”- “ბატონო პროფესორო”.

აქვე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ქართული ენობრივი სინამდვილე ამგვარ ვითარებაში აგრესიული თავაზიანობის გამოვლენის გარდაუვალობასაც აფიქსირებს. მაგალითად, თავიდან უფრო შინაურული, თბილი მიმაეთვა “ჩემო გიორგი”, შემდეგ შედარებით შეგრილებული – “ბატონო გიორგი”, ხოლო შემდეგ სახელის უგულებელყოფა და მხოლოდ წოდებით მიმართვა: “ბატონო პროფესორო”.

რაოდენ უცნაურადაც არ უნდა მოგვეჩვენოს, აგრესიული თავაზიანობის გამოსახატავად გამოიყენება აღნიშნული ფორმის შებრუნებული ვარიანტიც: “უცხო” ოპონენტის თვალსაზრისის მიუღებლობაზე მინიშნება ბუნებრივ-ოფიციალური მიმართვის სანაცვლოდ შინაურული მიმართვის (ოღონდ შესაბამისი სპეციფიკური ინტონაციით შეფუთული) მომარჯვება: გამოთქმის-“ბატონო გიორგი, ასე არაა” ნაცვლად “ასე არაა, ჩემო გიორგი, ჩემო კარგო” და ა.შ. აგრესიულობის გრადუალურობა ამ შემთხვევაშიც ჩვეულებრივი მოვლენაა.

აგრესიული თავაზიანობის გამოხატვის ერთ-ერთი ფორმაა გამონათქვამში უზუალური (მყარი) ფრაზეოლოგიის ჩართვა ან ამგვარი ფრაზეოლოგიის გამოყენება კონკრეტული გამონათქვამის სანაცვლოდ. ამგვარ ფრაზეოლოგიას შეადგენს: ანდაზა, აფორიზმი, პოპულარული ლიტერატურული, კინო თუ თეატრალური პერსონაჟების გამონათქვამი, ან თავად პერსონაჟი, როგორც კონკრეტული მოვლენის სიმბოლო. მაგალითად, ლუარსაბი (თათქარიძე), როგორც უდარდელი მცონარობის სიმბოლო, კირილე მიმინოშვილი-დღენიადაგი მხიარულების ტრფიალების მეტაფორა და ა.შ.

აგრესიული თავაზიანობის ფორმაა ადრესატის პერსონის დამცირების მცდელობა ანბანური ჭეშმარიტების არცოდნაზე მინიშნება. მაგალითად, ოპონენტისადმი მიმართვაში ამგვარი ჩანართით: “ქართველი კაცი ნაძრახ სიცოცხლეს ყოველთვის სახელოვან სიკვდილს ამჯობინებს. იცით, ალბათ, რომ ეს შოთა რუსთაველსაც აქვს ნათქვამი “ვეფხისტყაოსანში”. აგრესიული თავაზიანობა აქ გამონათქვამის გარეთაა გატანილი, იმ ანბანური ცოდნის “ეჭვშეტანაში”, რაც ნებისმიერი, მეტნაკლებად წიგნიერი ადამიანისათვის შეურაცხყოფელია.

ბუნებრივია, აგრესიული თავაზიანობის გამოხატვის ბუნება უაღრესად სუბიექტურა, შესაბამისად მრავალფეროვანია მისი გამოხატვის ფორმებიც.

ლიტერატურა

1. თ. ჯაგოდნიშვილი (2008), აგრესიული თავაზიანობა როგორც ვერბალური კომუნიკაციის ტექნოლოგიური მოდელი (თანამედროვე თოქ-შოუს მასალების მიხედვით), საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის ჟურნალ “მოამბის” დამატება “შრომები”, 12, 2008, გვ.205-212.
2. ს. ჟღენტა (1963) – ქართული ენის რიტმულ-მელოდიური სტრუქტურა, გამომც. “ცოდნა”, თბილისი, 1963
3. А. Алхазышвили. Порядок слов и интонация в простом повествовательном предложении грузинского языка, фонетический сборник, 1, Тбилиси, 1959, с. 367-414.

Iv. Jagodnishvil. Some forms of expressing aggressive politeness in verbal communication

Technical University of Georgia,

Kostava st. #77

Summary

Aggressive politeness it is language tendency in Georgian society depute. The essence of this idea is presented by the following way: addresser on the ground of formal art demand, oponents intonation, expression and word subtext expresses the art depute.

In the article some forms and specifics of expressing the aggressive politeness are revealed.

И. Джагоднишвили. Некоторые формы выявления агрессивной любезности в вербальной коммуникации

Грузинский технический университет

Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77

Резюме

Агрессивная любезность признана языковой тенденцией современного грузинского публичного спора. Суть этого явления объясняется следующим образом: адресат на фоне формальной защиты требований искусства спора выражает неприемлемость оппонента интонацией, экспрессией и словесными подтекстами. В статье представлены некоторые формы и специфика выявления - выражения агрессивной любезности.

ქეთევან გაფრინდაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

არავერბალური კომუნიკაცია

პერფორმანსებისა და სხვა სახის ურთიერთობების დროს მნიშვნელოვან როლს ასრულებს არავერბალური კომუნიკაცია. ეს მოიცავს არა მარტო სიტყვიერ მახასიათებლებს (ტემბრი, ტონი), არამედ სხეულის მოძრაობებსაც (ამას ემატება თმის ვარ-ცხნილობა, გარეგნობა, ჩაცმულობა). ეს პირველია რასაც ვლენობით მხედველობითი კონტაქტის დროს. ეს ზემოქმედების ყველაზე უძველესი საშუალებაა, ამიტომაა ყველაზე ეფექტური და ყოვლისმომცველი. ნებისმიერი თანამედროვე კომუნიკაციის საშუალება (წერილი, ტელევიზია) საჭიროებს სპეციალურ მომზადებას მისი სწორად გამოყენებისათვის, ამიტომ ზემოქმედების უძველესი საშუალებები არის ძლიერი. მაგ: მარტინ ლუთერ კინგის დაბადების დღეს ბილ კლინტონმა ჩაიცვა ჯინსი და მაისური, რომელსაც ეწერა სტენ-ფორდის უნივერსიტეტი. ამის შემდეგ ის ვაშინგტონის ერთ-ერთ სკოლაში წავიდა მოს-წავლევებთან ერთად კედლების შესაღებად და ფანჯრების გასაწმენდად, ჯაგრისით ხელში სურათიც კი გადაიღო. თვით პოლიტიკოსისთვისაც და ბიზნესმენისთვისაც ხალხთან ურთიერთობების დროს განმსაზღვრელ როლს ასრულებს ვერბალური და ვიზუალური კომუნიკაციების საშუალებები. არავერბალური კომუნიკაციის დროს შეიძლება მიმდინარეობდეს მთელი დიალოგები. არავერბალური კომუნიკაციის ძალიან ბევრი მაგალითები მოცემულია ბისმარკის მოგონებებში. ის ამბობდა რომ: „არსად არ მიმაჩნდა საჭიროდ ორდენების ტარება, გარდა პარიზისა და პეტერბურგისა“. ამ ქალაქებში სხვაგვარად გამოსვლა არ შეიძლებოდა ლენტების გარეშე ზრდილობიანად რომ მოქცეოდნენ. „ქუჩის ბიჭმაც კი მიაძახა: „ნახეთ ფრანგი“, რადგან მას ფრაკი ეცვა და ცილინდრი ეხურა, რამაც ბიჭზე ზეგავლენა მოახდინა.

ჟაკ სეგელი, რომელიც საფრანგეთის წამყვანი რეკლამისტი, ფრანსუა მიტერანისა და ჟაკ შირაკის შესტებს განიხილავდა და ის შემდეგ დასკვნამდე მივიდა: მიტერანის ტიპური შესტებიდან: 1) მაგიდაზე ერთი-მეორეზე დაწყობილი ხელები, რაც გამოხატავდა მოსაუბრეზე ბატონობის უნარს; 2) გადაჯვარედინებული თითებით და გულები შიგნით, რაც გამოხატავდა თავის თავში დაჯერებულობას; 3) ერთი ხელის გული აწეული – რაც გულახდილობას ნიშნავს. ჟაკ შირაკი ორივე ხელის გულს ზევით წევდა (რაც ნიშნავდა დამორჩილებასა და დაურწმუნებლობას) მიტინგებზე კი ფართოდ შლიდა ხელებს (ეს კი დიდსულოვანი ადამიანის დამახასიათებელი ნიშანია). მაგ: ე. შევარდნაძის მანარები.

ამგვარი მახასიათებლები აქტიურად გამოიყენება რეკლამაში. მაგ: ქალები და ბავშვები რეკლამაში. მათ კაცებისგან განსხვავებით მწოლიარეებს აჩვენებენ, ეს ცხადყოფს მათ დამოკიდებულებას გარშემომყოფებისადმი

ბევრი არავერბალური მახასიათებელი ადამიანს გონებაში რჩება. როდესაც ელცინი პარტიიდან გადიოდა, ის ხალხს თვალებში უყურებდა. არავინ არ ინძრეოდა. როცა ზურ-გით მიბრუნდებოდა, ხალხი თავისუფლად მოძრაობდა, ლაპარაკობდა. ზედმეტი ვიზუალური ინფორმაცია საშიშია. საკუთარი მღელვარება შეიძლება ვიზუალურად გადასცე, რაც საჭირო არ არის, რომ სხვამ გაიგოს.

პარკინსონი გვთავაზობს, რომ თავისი გამოსვლის ჩანაწერი შეისწავლონ, მიაქციონ ყურადღება სახის გამომეტყველებას, წარბების მოძრაობას, თითის აწევას, ამ შესტებიდან რომელი იყო აუცილებელი, ეს შესტები გარწმუნებენ, თუ ყურადღებას გიფანტავენ, სიტყვებით გამოსვლას ეხმარება თუ არა შესტები, სიტყვებით აღქმა თუ გალიზიანებთ.

პატრიკ პავი რამოდენიმე ვარიანტს გვთავაზობს შესტებსა და სიტყვებს შორის. ეს შეიძლება იყოს: თანხვედრა, ან დამატება, ან შეცვლა. მისი სიტყვებით შეიძლება დაახა-სიათოთ ბიზნესმენიც და პოლიტიკოსიც. მსახიობის მუშაობაში ყველაფერი მნიშვნე-ლოვანია. ამიტომ შესტები ესთეტიკურ კატეგორიაში შედიან. მისი ყველა ქცევა არის სე-მიოტიზებული. ყოველ ქცევას, მოქმედებას რაღაც განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს, მეორე მხრივ, მსახიობის სხეულის მთლიანად დაყვანა ნიშნების ერთობლიობაზე არ შეიძლება – ეს ეწინააღმდეგება სემიოტიზაციას. იმიტომ რომ, მაგალითად, თეატრში რაიმე შესტი ყოველთვის ინარჩუნებს მისი გამომყენებლის ბეჭედს.

განსაზღვრული ექვივალენტობა (შეფარდება) ყოველთვის არის ჩადებული კოსტი-უმის და გმირის ურთიერთობაში. ახალგაზრდა, სათნო ქალმა, რომელმაც მძიმე დრო გა-დაიტანა, სახლში უნდა ჩაიცვას ერთი ტონის, ერთი ფერის კაბა, მაქმანებიანი საყელოთი და წინსაფრით, შალით საგარეოდ, თუ ბავშვთან ერთად მიდის, თოვლში, დიდი შალი უნდა მოისხას, რომელიც მასაც დაფარავს და ბავშვსაც. აქ ვხედავთ ურთიერთდამოკი-დებულებას ჩაცმულობასა და სიუჟეტს შორის. კაცის გმირებს რაც შეეხება, მათი ხასიათიც განსაზღვრულია. მაგ: მელიორამის ტიპიური გმირი, რომელიც არის ბოროტი ადამიანი, გახვეულია შავ მოსასხამში, ქუდში, ულვაშებით და ბაკებით, შარვალი ტყავის ჩექმებში ჩატანებული. ამ ასპექტს დიდი მნიშვნელობა აქვს იმიტომ, რომ კომუნიკაციის ეს ტიპი უშუალოდ მოქმედებს ადამიანზე – სიტყვები არ სჭირდება, მეორე მხრივ, მნიშ-ვნელოვანია ინფორმაციის სიმცირის პირობებში: მაგ: „ამერიკელები თვლიდნენ ელცინის ურთიერთობას სამხედროებთან იმის საფუძველზე, რომ ელცინი სიტყვით გამოსვლის წინ პიჯაკს ბოლომდე იკრავდა, ეს შესტი გულისხმობს: პარტნიორი გრძნობს მოსალოდნელ თავდასხმას და თავდასაცავად ემზადება.

ლილიან ბრაუნი ამბობს: როდესაც ადამიანი საქმიან შეხვედრაზე მიდის, სწორად უნდა შეარჩიოს ჰალსტუხი, იმიტომ, რომ ეს პიროვნების ბუნებაზე მეტყველებს.

თავის თავში დარწმუნებული და წარმატებული ადამიანი თავისებური ქცევით გამო-ირჩევა. კაცობრიობამ გამოიმუშავა ამის შესაბამისი ნიშნები. მაგ: გამარჯვებულს ხელით ატარებენ, ხელს უწევენ დიდი მანქანები და მისი სახლებიც იმის მაჩვენებელია, რომ ამ პიროვნებამ წარმატებას მიაღწია.

არსებობს არავერბალური ქცევის განსაზღვრული წესები, რომელზეც ინტერვიუს ამღებმა უნდა გააფრთხილოს თანამოსაუბრე. ეს ის შესტებია, რომელიც ადამიანს უფან-ტავს ყურადღე-ბას:

- 1) ლაპარაკის დროს განუწყვეტელი თავის ქნევა;
- 2) მიკროფონზე არაბუნებრივად დაწევა;
- 3) საღეჭი რეზინით ლაპარაკი;
- 4) ჩუმად ლაპარაკი;
- 5) კამერისგან თავის არიდება;

არავერბალური და ვერბალური ნიშნები ერთმანეთს შეესატყვისება: მოსამართლის მოსას-ხამი, გენერლის მუნდირი სხვა ტიპის სამოსი თავისებურ გამონათქვამებს წარმოქმნი-ან.

არავერბალურ კომუნიკაციაში მუშაობს კონსტანტური მახასიათებლები, კერძოდ: კაცის და ქალის ხმების განსხვავებულობის ტიპის ვერბალური კომუნიკაცია, რომლის შესაბამისად წარ-მოიქმნება კონკრეტული მნიშვნელობები. ასე მაგ: კაცის დაბალი ხმა კინე-მატოგრაფის კლიშეს მიხედვით სიმამაცის სიმბოლო გახდა. ამიტომ ძალიან ბევრმა ამერი-კაში დაიდაბლა ხმა.

ამგვარად ხმა, პიროვნების იმიჯისა და გარეგნობის განუყოფელი ნაწილია. მთა-გარია ორი არხი – ვიზუალური და ხმოვანი. ვიზუალური არხის მეშვეობით შეტყობინება მოდის სხვადასხ-ვა „ენებზე“. ჩაცმულობა, თმის ვარცხნილობა და ა.შ. ეს არის კონსტან-ტური მახასიათებელი, რომელიც არ იცვლება და დამახასიათებელია ადამიანისთვის, მისი სქესის, სტატუსისა და სო-ციალური კლასისთვის.

ძალიან სერიოზული პროფესიული შეცდომაა განსაკუთრებული ყურადღების გა-მახვილება ვერბალური კომუნიკაციაზე. ამ სფეროში სმენა შეადგენს 53%-ს. (21% – მასობრივი კომუნიკაცია; 32% – არავერბალური კომუნიკაცია), ხოლო ლაპარაკი შეადგენს 16%-ს; დანარჩენი – წერა 14%; კითხვა 17%. ჩვენ ვსწავლობთ ლაპარაკს და წერას, მაგრამ არ ვსწავლობთ მოსმენას. აქტიური მოსმენის და კითხვების დასმის დროს ადვილად შეიძლება ადრესატის სმენის მოპყრობა. მსმენელი შეიძლება ოდნავ გადაიხაროს წინ და ამით გამოხატოს თავისი დაინტერესება საუბრის თემით.

ამერიკაში მოსმენას აქტიურ ყურადღებას აქცევენ. დასავლეთში მოსმენის სწავლება მუდმივი ელემენტია როგორც მენეჯერების, ისე პოლიტიკოსების მომზადებაში. მაგ: კლინ-ტონი კარგად ამყარებდა ურთიერთობას მსმენელთან, კითხვებზე პასუხობდა, სამაგიერო კითხვით მიმართავდა. ამ ყველაფერმა ყურადღება მიიქცია და მისი ფასი ეგრძნო მსმენელს. არავერბალურმა კომუნიკაციამ შეიძლება უფრო მეტი ინფორმაცია გასცეს, ვიდრე ვერბალურმა, იმიტომ, რომ ვერბალურს აკონტროლებ, არავერბალურს ქვეცნობიერად გამოხატავ. არავერბალურმა შეიძლება მოგვცეს ნამდვილი ინფორმაცია ვიდრე ვერბალურ-მა. მოლაპარაკებების დროს მოსაუბრის რეაქციას ფოტოაპარატით აფიქსირებენ. ამით ბიზნესმენები ხვდებიან, პარტნიორი რამდენად წავა დათმობებზე. ჩვენ უნდა გავიგოთ, რომ ჩვენი მიმიკა, ინტონაცია, შესტები და დამატებითი ინფორმაციის სხვა ფორმები შეიძლება უფრო მნიშვნელოვანი იყოს, ვიდრე სიტყვები. იმიტომ დეპუტატობის კანდიდატმა უნდა იფიქროს არა მარტო იმ სიტყვებზე, რაც რა უნდა თქვას, არამედ ჩაცმულობაზეც.

ვერბალური კომუნიკაციის ჩარჩოებში ჩამოყალიბებულია განსაზღვრული დისტანციები, რომლითაც შეიძლება წარიმართოს ურთიერთობა.

ინტიმური – 0,15-0,46 მ (ასეთ ფარგლებში შეიძლება ურთიერთობა დაამყარონ ბავშვებმა, მშობლებმა, შეყვარებულებმა, მეგობრებმა და ა.შ.).

პირადი – 0,46-1,2 მ (ასეთი ურთიერთობა არის წვეულებაზე, ოფიციალურ მიღებაზე).

სოციალური – 1,2-3,6 მ (ასეთი დაშორებით ჩვენ თავი გვიჭირავს უცხო ადამიანებთან).

საზოგადოებრივი – 3,6 მ-ზემთ (ესეთი დისტანცია არის ორატორსა და აუდიტორიას შორის).

ეს დისტანციები ირღვევა ქალაქური ცხოვრების დროს მაგ: ხალხი ტრანსპორტში ან ლიფტში ახლოს მიდის ერთმანეთთან. ასეთ დროს გამოდის ინტიმური დისტანცია. მაგ-რამ ადამიანი ასეთ შემთხვევაში არ მონაწილეობს: ის არ უყურებს სხვას თვალში.

სხვადასხვა კულტურებში დისტანციის სხვადასხვა სტანდარტები არსებობს, რო-მელზეც შესაძლებელია ურთიერთობა. მაგ: ლათინო ამერიკელებისთვის დამახასიათებელია უფრო ახლო დისტანციაზე ურთიერთობა, ვიდრე ევროპელებთან.

აუცილებლად უნდა გავითავისოთ ის, რომ არავერბალური კომუნიკაცია როგორც პოლიტიკოსისთვის, ისე ბიზნესმენისთვის, ყოვლისშემძლე ჩინოვნიკების დროს ნელ-ნელა მიდის და ახალმა თაობამ უნდა აირჩიოს არა მარტო პეპსი, არამედ პირველ რიგში სა-ზოგადოებასთან ურთიერთობა.

ვიზუალური კომუნიკაცია – ეს არის ინფორმაციის გადაცემა სივრცობრივი საზო-მით და არა დროის თვალსაზრისით, რომლის მიხედვითაც ეწყობა ჩვენი სიტყვა თუ სიტყვის წარმოთქმის დროს ხდება ხმოვანის გადაცემა ასო-ასოს შემდეგ, ვიზუალური კომუნიკაციის დროს მუშაობს ერთდროულად ინფორმაციის რამოდენიმე წყარო. დღეს წარმოუდგენელია რეკლამა ვიზუალური ინფორმაციის გარეშე. მაგ: კიევში არჩევნების წინ გამოაკრეს ერთ-ერთი კანდიდატის პროფილი, ამ კანდიდატურის სახე ჩამრჩა მეხსიერებაში ვიდრე სხვების. ეს კანდიდატი იყო მხატვარი. ეს ერთადერთი იყო და სხვებისგან გამოირჩეოდა. ქართული მაგალითი გ. ფიფიას პლაკატი ჩვილი ბავშვი. დღეს ვიზუალურ კომუნი-კაციას სერიოზული მნიშვნელობა ენიჭება.

საზოგადოება ამას ნორმიდან გადახრად ღებულობს. ჩვენ ჩვეულებრივ მემარცხე-ნებს დემონსტრაციას, როგორც ბებრების მსვლელობას, ვაჩვენებთ. ოპერატორი ამ დროს აქცენტს აკეთებს მათ წარსულ ცხოვრებაზე – ნახმარ ტანსაცმელს, ორდენებს იღებს. ამის შედეგად ასეთი დემონსტრაცია მასის ცნობიერებაში რჩება როგორც წარსულის გად-მონაშთი, რომელსაც არავითარი საერთო არ აქვს მომავალთან.

K.Gaprindashvili

GTU, Kostava st. 77, Tbilisi, Georgia.

Summary

Visual channel needs attention and special organization. Only in such case it can bear not simply meaning but the meaning which is included in it by public relations officers.

К. Гаприндашвили. Невербальная коммуникация

Грузинский технический университет

Грузия, Тбилиси, Костава, 77

Резюме

Визуальная суть нуждается во внимании и в особой организации. Лишь тогда она может нести в себе не просто значение, но значение, которое придали ему работники по связям с общественностью.

ქეთევან გიორგობიანი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

ფრანგული პრესა

ფრანგული პრესა გამოირჩევა დახვეწილობით, ტექნიკურად, გონებამახვილობით. საფრანგეთში პირველი ყოველკვირეული დაარსდა თეოფრას რენოდომ 1631 წელს. გაზეთმა მკითხველის ყურადღება მიიპყრო მაღალი ლიტერატურული დონით, მრავალფეროვანი ინფორმაციით, გამოცემის რეგულარობით და ხანგრძლივობით. თეოფრას რენოდო ექიმი იყო და მოღვაწეობდა პუატუს საგრაფოში. მას დიდ პატივს სცემდნენ, როგორც ჰუმანისტ, კაცთმოყვარე, ნიჭიერ პიროვნებას და ღარიბების ქომაგს. საფრანგეთი იმ პერიოდისთვის არცთუ სახარბიელო მდგომარეობაში იმყოფებოდა. სამოქალაქო ომებმა მთელი ქვეყანა გააღატაკა და უკიდურეს გაჭირვებაში ჩააგდო, განსაკუთრებით დაზარადა მოსახლეობის დაბალი ფენები. მათ დახმარება ესაჭიროებოდათ. რენოდო, რომელიც სახელმწიფო საქველმოქმედო დაწესებულებების მთავარი უფროსის მოვალეობას ასრულებდა, ცდილობდა გაეუმჯობესებინა ადამიანების ღუხჭირი ყოფა. გაზეთის დაარსებაც, ახალი ამბების გავრცელების გარდა, ნაწილობრივ საზოგადოების განათლებაზე ზრუნვით იყო განპირობებული. რენოდოს მიერ დაარსებულ გაზეთს “La Gazette” ერქვა. 1762 წლის 1 იანვრიდან კი “Gazette de France” ეწოდა. საფრანგეთის რევოლუციამდე ის ყოველკვირეული იყო, რევოლუციის პერიოდში კვირაში ორჯერ გამოდიოდა, შემდეგ კი ყოველდღიური

გახდა. გაზეთი იმთავითვე დიდი პოპულარობით სარგებლობდა. მისთვის კარდინალ რიშელიეს დახმარებით ხელმისაწვდომი გახდა სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის დოკუმენტები. ამ ბეჭდვით ორგანოსთან თანამშრომლობდა ლუდოვიკო მეცამეტეც. პარიზში მალღიერმა შთამომავლობამ ძეგლი აუგო რენოდოს, როგორც ღირსეულ ფრანგს, ჟურნალისტს, ექიმს და უპოვართა შემწეს.

1777 წელს დაარსდა პირველი ფრანგული ყოველკვირეული გაზეთი, რომელსაც “პარიზის გაზეთი” ეწოდა. საფრანგეთის 1789-1799 წლების რევოლუციამ ხელი შეუწყო პოლიტიკური და რევოლუციურ-დემოკრატიული ჟურნალისტიკის აღმოცენებას. პარიზში რევოლუციამდე გამოიცემოდა 27 გაზეთი, 1789 წლის II ნახევარში მისმა რიცხვმა 250-ს, 1790 წელს კი 350-ს მიაღწია. ბეჭდვითმა სიტყვამ დიდი როლი ითამაშა 1830 წლის ივლისისა და 1848 წლის თებერვლისა და ივნისის რევოლუციების მომზადებაში. 1877 წელს პარიზში გამოვიდა ყოველდღიური გაზეთი “Juornal de Rouen”. 1791 წელს საკანონმდებლო კრებამ მიიღო დეკრეტი პრესის თავისუფლების შესახებ. უამრავი გაზეთი დაარსდა იმ პერიოდში, მაგრამ მალევე გაქრა. უფრო მეტი პოპულარობით და გავლენით, ბუნებრივია, ის გაზეთები სარგებლობდნენ, რომლებშიც რევოლუციის მოღვაწეები – რობესპიერი, მარატი და სხვები თანამშრომლობდნენ.

ფრანგული ჟურნალისტიკა დიდი საფრთხის წინაშე დადგა მას შემდეგ, რაც 1799 წელს ნოემბრის გადატრიალების შედეგად ქვეყნის მართვის სადავეები ხელში ჩაიგდო ნაპოლეონმა, მან 60-მდე გამოცემა აკრძალა, მხოლოდ 13 დატოვა. ნაპოლეონს, როგორც ჩანს, კარგად ჰქონდა გააზრებული პრესის ძალა და გავლენა ფართო მასებზე, მას სურდა მოსახლეობის ყურადღება, პოლიტიკის მაგივრად, მიეპყრო გართობისა და ფუფუნებისადმი. ამიტომ შემოიღო მეჯლისები, სადაც პარიზელები იმზიარულდნენ, იცეკვებდნენ, დროს გაატარებდნენ და ნაკლებად გაუჩნდებოდათ მთავრობის გეგმებში ჩახედვის სურვილი. იმპერატორის აზრით, ბეჭდვითი საქმით მხოლოდ ის პირები უნდა ყოფილიყვნენ დასაქმებულნი, რომელთაც მთავრობა ენდობოდა. 1810 წლის 5 თებერვლის დეკრეტით და 3 აგვისტოს ედიქტით მედია ხელისუფლების აშკარა კონტროლის ქვეშ მოექცა. პარიზში მხოლოდ 4 პოლიტიკური გაზეთი დარჩა, ისიც მთავრობის მკაცრი ზედამხედველობით. მათ შორის გამოირჩეოდა “Moniteur”, რომელიც 1901 წელს დაიხურა. ამ გაზეთში თანამშრომლობდნენ ალექსანდრე დიუმა, თეოფილ გოტიე და სხვა ცნობილი პიროვნებები. საერთოდ, ფრანგულ ჟურნალ-გაზეთებში ხშირად იბეჭდებოდა სახელგანთქმულ მწერალთა ქმნილებები. მაგ. გაზეთში “Jurnal des Debats” საგაზეთო ტექსტს დაემატა ბელეტრისტული თხზულებები, რაც აშკარა სიახლე იყო. აქ გამოქვეყნდა ალექსანდრე დიუმას “სამი მუშეკტერი” და “გრაფი მონტე კრისტო”, ევგენი სიუს “პარიზის საიდუმლოებები”. 1883 წელს დაარსებულ გაზეთში “La Presse” თანამშრომლობდნენ ვიქტორ ჰიუგო, ონორე დე ბალზაკი, თეოფილ გოტიე.

საფრანგეთში სერიოზული მედია ყოველთვის მკაცრი ცენზურის ქვეშ იმყოფებოდა, შედარებით თავისუფალი იყო ე.წ. “წვრილმანი პრესა” (La petite presse), რომელიც მკითხველის ინტერესის მიპყრობას სკანდალური ამბებით, ბოჰემური ცხოვრების მიმდევართა პირადი ცხოვრების აღწერით, წვეულებების ფართო გაშუქებითა და ინტიმური სცენების ამსახველი მასალების გამოქვეყნებით ცდილობდა. 1903 წელს დაარსდა “პატარა პარიზელი”, ტირაჟი 1,8 მილიონი ეგზემპლარი იყო. გაზეთს შემდეგი წარწერაც გაუკეთეს: “მთელ მსოფლიოში ყველაზე დიდი საგაზეთო ტირაჟი”. ფრანგულ პრესაში მოვლენად იქცა 1931 წელს პარიზში დაარსებული ყოველკვირეული საღამოს გაზეთი “პარი სუარი”, რომელმაც მიიზიდა მკითხველი მრავალფეროვანი თემატიკით, მდიდარი ილუსტრაციებით, მასალის მიწოდების ორიგინალური მანერით.

დღეისათვის საფრანგეთში გამოდის 96-მდე დასახელების ყოველდღიური გაზეთი, რომელთა საერთო ტირაჟი 12 მილიონ ეგზემპლარს შეადგენს და 15 000-მდე სხვა პერიოდული გამოცემა, მათ შორის 800-მდე ყოველკვირეული. პარიზში გამოძვალ გაზეთთა საერთო ტირაჟი 5 მილიონამდეა. საფრანგეთში არსებულ ჟურნალ-გაზეთთა დიდი რაოდენობა ომის შემდგომი პე-

რიოდღიდან ჩნდება, რაც იმით აიხსნება, რომ 1944 წელს, გერმანელი ოკუპანტებისგან ქვეყნის განთავისუფლების შემდეგ, აიკრძალა იმ ბეჭდვითი ორგანოების ფუნქციონირება, რომლებიც ოკუპირებულ ტერიტორიაზე ლეგალურად გამოდიოდა და თანამშრომლობდა ფაშისტებთან. ომის შემდგომ აღმოცენებული ჟურნალ-გაზეთების დიდმა ნაწილმა ვერ გაუძლო კონკურენციას და მალევე დაიხურა. შემდეგ, როდესაც პრესის განვითარებისთვის უკეთესი პირობები შეიქმნა, პერიოდულმა ორგანოებმა კვლავ დაიწყო გამოსვლა, მაგრამ მათი რაოდენობა ჩამორჩება ომამდე არსებულს.

საფრანგეთის ჟურნალ-გაზეთების უმრავლესობას გამოსცემენ უდიდესი საგანთო-საგამომცემლო კონცერნები. ქვეყნის გავლენიან გაზეთთა რიცხვს მიეკუთვნება “ფრანს სუარი” (France Soir-“სალამოს გაზეთი”), რომელიც ყოველდღიური სალამოს გაზეთია, დაარსდა 1944 წელს პარიზში, ტირაჟი მილიონ-ნახევარი, განკუთვნილია განსხვავებული პოლიტიკური მრწამსის მკითხველთათვის. გაზეთში პოლიტიკასთან ერთად დიდი ადგილი ეთმობა მაღალი საზოგადოების ცხოვრებას, საინტერესო ისტორიებს. მასალებს თან ფოტო ერთვის. გაზეთს ბევრი კორესპონდენტი ჰყავს საზღვარგარეთ. უცხოეთის ცხოვრების გასაშუქებლად ხშირად აგზავნის სპეციალურ კორესპონდენტებს სხვადასხვა სახელმწიფოში. მისი ჟურნალისტები იმ პრივილეგიურებულ მედიის წარმომადგენელთა რიცხვს მიეკუთვნებიან, რომლებიც რეალურად მონაწილეობენ საერთაშორისო მოლაპარაკებებში და საშუალება აქვთ ესაუბრონ მათ მონაწილეებს. “ფრანს სუარი” გამოსცემს ყოველკვირეულ ილუსტრირებულ გაზეთს “ფრანს დიმანში”, რომლის ტირაჟი 600 000-ს აჭარბებს.

საფრანგეთში ერთ-ერთი პოპულარული გაზეთია “მონდი” (La Monde- “მსოფლიო”), რომელიც დაარსდა 1944 წელს, ტირაჟი 450 000. პირველ ხანებში იგი, ფაქტობრივად, სამთავრობო გაზეთის თავისებურ გაგრძელებას წარმოადგენდა, შემდეგ თანდათან დაიწყო ხელისუფლების გავლენისგან განთავისუფლება. თავის დროზე მკაცრად აკრიტიკებდა მთავრობის პოლიტიკას ალჟირში. “მონდში” ყურადღებას იქცევს რუბრიკა “თავისუფალი ტრიბუნა”, სადაც ქვეყნდება განსხვავებული პოლიტიკური შეხედულების პოლიტიკოსების და ანალიტიკოსების სტატიები. ინტერესს იწვევს ეკონომიკის, ხელოვნების, ლიტერატურის განყოფილებები. აქ გამოქვეყნებული მასალები გამოირჩევა პროფესიონალიზმის მაღალი დონით. გაზეთს შექმნილი აქვს კორესპონდენტთა ფართო ქსელი უცხოეთის ბევრ ქვეყანაში.

გაზეთი “ფიგარო” (La Figaro) გამოდის 1826 წლიდან, ტირაჟი 414 000. გაზეთმა გამოსვლა შეწყვიტა მას შემდეგ, რაც გერმანიამ მოახდინა საფრანგეთის ოკუპაცია. ომის შემდეგ “ფიგარო” ისევ აღდგა. გაზეთს მჭიდრო კონტაქტები აქვს დამყარებული სამთავრობო სტრუქტურებთან, განსაკუთრებით საგარეო საქმეთა სამინისტროსთან. “ფიგარო” გამოსცემს ყოველკვირეულ ლიტერატურულ და სასოფლო-სამეურნეო დამატებებს. გაზეთს უცხოეთის ბევრ ქვეყანაში ჰყავს კორესპონდენტები, ზოგან კი ადგილობრივ ჟურნალისტებს მიმართავს დახმარებისთვის.

გაზეთმა “ორორი” (L’Aurore-“განთიადი”) გამოსვლა დაიწყო 1944 წლის სექტემბრიდან იატაკქვეშ. წინააღმდეგობის მოძრაობის უკანასკნელ პერიოდში მისი ტირაჟი იყო 1 000-მდე ეგზემპლარი, დღეს კი 295 000-ს აღწევს. გაზეთს მჭიდრო კავშირი აქვს დამყარებული პარტიასთან “საფრანგეთის დემოკრატიისთვის”, რომელიც გენერალ დე გოლის მიმდევრად აცხადებს თავს. გაზეთი პოლიტიკურ ქრონიკასთან ერთად დიდ ადგილს უთმობს სენსაციურ ცნობებს, გასართობ მასალას, აქვეყნებს ფერად ფოტოებს.

გაზეთი “კომბა” (“ბრძოლა”) დაარსდა პარიზში 1941 წელს, როგორც წინააღმდეგობის მოძრაობის ერთ-ერთი ჯგუფის ორგანო, ტირაჟი 60 000. ომის შემდეგ რამდენჯერმე შეიცვალა სარედაქციო შემადგენლობა და მიმართულება.

ამჟამად, საფრანგეთში გამოშვებული გაზეთების დიდი უმრავლესობა დამოუკიდებელია. პარტიული პერიოდიკა აქ ბევრი არ არის. ქვეყნის ცხოვრებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ მხოლოდ კომუნისტური და სოციალისტური პარტიების ყოველდღიური გამოცემები “იუმანიტე”

და “პოპულარ დე პარი”. სხვა პარტიები კმაყოფილდებიან ბიულეტენებისა და უმნიშვნელო ტირაჟის მქონე ყოველკვირეულების თუ ჟურნალების გამოცემით. “იუმანიტე” (L’ Humanite-“კაცობრიობა”) დააარსა 1904 წელს ჟან ჟორესმა, ტირაჟი 120 000. 1921 წელს გახდა საფრანგეთის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური ორგანო და მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა ანტიფაშისტური სახალხო ფრონტის პერიოდში (1934-1939 წწ). აქვს საკვირაო გამოცემა “იუმანიტე დიმანში” (L’ Humanite Dimanche), რომელიც 1948 წელს დაარსდა, ტირაჟი 360 000.

საფრანგეთში არის გავლენიანი საეკლესიო გამოცემები, რომელთა შორის აღსანიშნავია კათოლიკური გაზეთი “კრუა” (La Croix-“ჯვარი”), რომელიც 1880 წელს დაარსდა, გამოსცემს უდიდესი გამოცემლობა “მეზონ დე ლა ბონ პრესი” და ყოველკვირეული “La vie” (“ცხოვრება”), დაარსებული 1945 წელს. პარიზში 25-მდე კათოლიკური გაზეთი იბეჭდება.

საფრანგეთში დიდი როდენობით გამოდის გასართობი ხასიათის ჟურნალ-გაზეთები. ბევრი მათგანი ქალებისთვისაა განკუთვნილი და მას უწოდებენ “გულის პრესას”. აქ ძირითადად ყურადღება ექცევა სენტიმენტალურ ამბებს, მოდას, კულინარიას და ა.შ.

საფრანგეთში გამომაველ ჟურნალ-გაზეთებს შორის აღსანიშნავია აგრეთვე “პარიზიენ ლიბერი” (“La Parizien Libere”), 1944 წელი; “ტერი” (“La Terre”), 1936; “ექო” (“Les Echos”), 1908; “ტრიბუნა” (“La Tribune”); “ახალი ეკონომისტი” (“Le Nouvel Economiste”), 1975.

საფრანგეთის ერთ-ერთი უდიდესი ყოველკვირეული ილუსტრირებული ჟურნალი “პარი მატჩი” (“Paris – Match”) დაარსდა 1949 წელს. აქ ხშირად იბეჭდება სტატიები პოლიტიკურ თემებზე, ნარკვევები, რეპორტაჟები, თან ერთვის ილუსტრაციები. ჟურნალი გათვლილია განსხვავებული პოლიტიკური მრწამსის მკითხველზე, ამიტომ დიდ სიფრთხილეს იჩენს კომენტარებსა და დასკვნებში. საშინაო პოლიტიკის საკითხებში ხშირად არ ეთანხმება მთავრობის ხაზს, მაშინ როცა საგარეო პოლიტიკის გაშუქებისას იშვიათად უპირისპირდება ხელისუფლების თვალსაზრისს. ჟურნალს აქვს საკუთარი საინფორმაციო სამსახური და სპეციალური გამოცემები ბენელუქსის ქვეყნებისა და კანადისთვის, ვრცელდება ევროპის ბევრ ქვეყანაში და ამერიკაშიც. ჟურნალი გარეგანი გაფორმებით და ფორმატით წააგავს ამერიკულ “ლაიფს”, რომელიც უკვე აღარ გამოდის. “პარი მატჩი” გამოდის 82-96 გვერდის მოცულობით, 20-მდე გვერდი რეკლამას ეთმობა, დანარჩენი კი საერთაშორისო და საშინაო პოლიტიკის, კულტურის, ხელოვნების საკითხებს.

საგაზეთო ბაზარზე ადგილის შესანარჩუნებლად და ეკონომიკური კრიზისის დასაძლევად ბევრმა გაზეთმა განაახლა შინაარსი და ფორმა. ფრანგულ გაზეთებს საინტერესო და მრავალფეროვანი განყოფილებები და რუბრიკები აქვს: საზოგადოება, ჰორიზონტი, კულტურა, დღეს, მნიშვნელოვანი ღონისძიებები, საერთაშორისო ურთიერთობები. ამას ემატება მკვეთრი და მსუბუქი შრიფტი, ორიგინალური მაკეტი, ანალიტიკური ინფორმაციები და მკითხველის ინტერესი და კეთილგანწყობა გარანტირებულია.

მეორე მსოფლიო ომამდე საფრანგეთში ინფორმაციის მოპოვების და გავრცელების საქმეს ემსახურებოდა საინფორმაციო სააგენტო “ჰავასი”, რომელიც შემდეგ აიკრძალა გერმანელ ოკუპანტებთან თანამშრომლობის გამო. 1944 წლის სექტემბერში მის ბაზაზე შეიქმნა სააგენტო “ფრანს პრესი” (“Agence France, Press-AFP”). იგი დაარსდა ომის დროს არსებული ორი საინფორმაციო სააგენტოს – ლონდონში მოქმედი “დე გოლის” და “ტრანს აფრიკის” სააგენტოების შერწყმის შედეგად. “ფრანს პრესი” გაზეთებისთვის ინფორმაციის ძირითადი მიმწოდებელია, საკორესპონდენტო პუნქტები გახსნილი აქვს საფრანგეთის ყველა დიდ ქალაქსა და საზღვარგარეთის ქვეყნების უმრავლესობაში, ხელშეკრულებები ინფორმაციის გაცვლის შესახებ დადებული აქვს ბევრ საინფორმაციო სააგენტოსთან, როგორცაა “აპი”, “როიტერი”, “დპა”, “იუპი”. დიდი ხნის განმავლობაში “ფრანს პრესი”, ფაქტობრივად, სამთავრობო ორგანოს წარმოადგენდა, რადგან ძირითადად მთავრობის ხარჯზე არსებობდა და მის დირექტორსაც საფრანგეთის მინისტრთა საბჭო ნიშნავდა. 1956 წელს დაუმტკიცდა სააგენტოს სტატუსი, რომლის საფუძველზეც და-

მოუკიდებელ სააგენტოდ გამოცხადდა, თუმცა დღემდე მისი ადმინისტრაციული საბჭოს შემადგენლობაში სამთავრობო ორგანოების წარმომადგენლები არიან და მთავრობაც განაგრძობს მის სუფსიდირებას. სააგენტოს ცენტრი მდებარეობს პარიზში. ინფორმაციას აწვდის დაახლოებით 150 ქვეყანას.

ლიტერატურა

1. Ворошилов В.В. Журналистика. М., 2002.
2. მეტრეველი თ. საზღვარგარეთის ჟურნალისტიკის ისტორია. თბ. 2006

K. Giorgobiani. French Press

*Georgian Technical University
77 Kostava street, Tbilisi, Georgia*

Summary

The work includes history of French journalism, situation of modern French press has been discussed as well, great attention has been paid to the important magazine-newspapers and information Agency “France Press” of this country.

K. Гиоргобиани. Пресса Франции

*Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава, 77*

Резюме

Статья посвящена истории французской журналистики, рассмотрен статус современной французской журналистики. Особое внимание уделено ведущим газетным изданиям и информационному агентству «Франс пресс».

მ. დათუკიშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის პირველი პერიოდული ორგანო

ქართული ჟურნალისტიკის ისტორიისათვის ძალზე მნიშვნელოვანია XX საუკუნის პირველი მეოთხედი. იგი ხასიათდება პარტიათა და მათი იდეური კოცეფციების გამომხატველი პერიოდული ორგანოების მომრავლებით. საქართველოში ყალიბდება პარტიული პრესა: სოციალ-დემოკრატიული (ბოლშევიკური, მენშევიკური), სოციალ-ფედერალისტური, ეროვნულ-დემოკრატიული, ანარქისტული და სხვა.

დიდი პოპულარობით სარგებლობს დარგობლივი გამოცემებიც სახალხო განათლების, ლიტერატურისა და ხელოვნების საკითხებზე, აგრეთვე ჟურნალ-გაზეთები კოოპერატორებისა და საქმიანი წრეებისთვის, ექიმებისთვის, რელიგიური ხასიათის გამოცემები. არსდება სატირულ-იუმორისტული გაზეთები, ჟურნალები, ალმანახები.

მნიშვნელოვანია, რომ მიუხედავად რეაქციის მძვინვარებისა, თბილისში გამოდის ასევე წმინდა ეროვნული მიმართულების ჟურნალ-გაზეთები. ვალერიან გუნია 1907 წელს აარსებს სატირულ-იუმორისტულ ყოველკვირეულ ჟურნალ „ნიშადურს“, 1908 წელს კი ჟურნალ „საქართველოს“, რომელთა პოლიტიკური მრწამსი საქართველოს ავტონომიაა. 1908 წელს კონსტანტინე ხერხეულიძე გამოსცემს გაზეთ „ივერიას“. სახელწოდებიდანაც ნათლად ჩანს, რომ იგი ილიას „ივერიის“ ტრადიციების გამგრძელებელია. მისი უმთავრესი საზრუნავი ერის ერთიანობა და მისი თავისუფლებისთვის ბრძოლაა.

1909 წლის 13 სექტემბერს „დამოუკიდებლობის ჯგუფი“, რომლის წევრები არიან: პეტრე სურგულაძე, იაკობ გოგებაშვილი, სვ. ყიფიანი, ალ. ყიფშიძე, მიხ. წერეთელი, გ. გვაზავა, ვალერიან გუნია, ნიკო ლორთქიფანიძე – აარსებს ყოველკვირეულ საპოლიტიკო, სამეცნიერო და სალიტერატურო ჟურნალ „ერს“, რომელსაც პეტრე სურგულაძე ხელმძღვანელობს. მეორე ნომრის გამოსვლის შემდეგ ხელისუფლება მას შეაჩერებს, მისი გამოცემა 1910 წლის თებერვლიდან განახლდება და 1910 წლის ბოლომდე იარსებებს. დროებითი შეჩერებისას მის ნაცვლად გამოდის ჯერ „ჩვენი ერი“, რომელსაც სათავეში ნიკო ლორთქიფანიძე უდგას, შემდეგ „ქართველი ერი“. ჟურნალს მიხ. ჯავახიშვილი უძღვება და ბოლოს „საქართველოს მოამბე“, რომლის რედაქტორ-გამომცემელი სვ. ყიფიანია.

მიუხედავად იმისა, რომ ყოველ ჟურნალს თავისი რედაქტორ-გამომცემელი ჰყავს, მათი პროგრამა და მიზნები ერთია – ქვეყნის ინტერესების დაცვა, ეროვნული მეობის შენარჩუნება და ბრძოლა ქვეყნის თავისუფლებისათვის.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ჟურნალმა „ერმა“ 1910 წლის ბოლომდე იარსება. მისი დახურვის შემდეგ საქართველოში ორი წლის განმავლობაში ეროვნული მიმართულების არც ერთი პერიოდული ორგანო არ გამოსულა.

ეს ის პერიოდია, როცა ორი პარტია ებრძვის ერთმანეთს – სოციალ-დემოკრატების და სოციალ-ფედერალისტების.

რევაზ გაბაშვილი ემიჯნება ორივეს და საინიციატივო ბირთვთან (დ. ვაჩნაძე, შ. ამირეჯიბი, მიხ. მაჩაბელი, ალ. ყიფშიძე-ფრონელი, ვას. ყიფიანი და სხვ.) ერთად იწყებს ახალი – საქართველოს ეროვნული პარტიის შექმნას. ახალი მიმართულების იდეოლოგიის და მიზნების საპროპაგანდოდ აარსებს ყოველკვირეულ საზოგადოებრივ-ეკონომიკურ და სალიტერატურო გაზეთ „კლდეს“, რომელიც 1912-1915 წლებში გამოდის.

ეროვნული მიმართულების მორე ჯგუფი კი (ვას. წერეთელი, გრ. ჭელიძე, ო. ოცხელი და სხვ.) ქუთაისში 1912 წლიდან გამოსცემს გაზეთ „იმერეთს“. „იმერეთმა“ 1915 წლიდან ადგილი დაუთმო „სამშობლოს“, „კლდე“ კი ყოველდღიურ „საპოლიტიკო, საეკონომიო და სალიტერატურო“ გაზეთ „საქართველოს“.

„საქართველო“ ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის პირველი პერიოდული ორგანოა. XX საუკუნის პირველ მეოთხედში იგი ერთ-ერთი ყველაზე ეროვნული გამოცემაა. მან დიდად შეუწყო ხელი მთელი საქართველოს მასშტაბით ეროვნული მიმართულების შექმნასა და 1917 წლის ივნისში ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ჩამოყალიბებას სპ. კელიას ხელმძღვანელობით.

1915-1916 წლებში გაზეთს პოეტი და დრამატურგი სანდრო შანშიაშვილი რედაქტორობს. 1917 წელს გრიგოლ ვეშაპელი უდგას სათავეში. 1919 წლიდან მწერალი და მთარგმნელი გ.ქიქოძე ხელმძღვანელობს, 1920 წლიდან კი სპ. კელია უძღვება.

ქეთევან ჯავახიშვილის ინფორმაციით, „საქართველოს“ ფაქტობრივი რედაქტორი ხშირად მიხეილ ჯავახიშვილია.

„საქართველოს“ პირველი ნომრის გამოსვლა ვაჟა-ფშაველას საიუბილეო საღამოს მიეძღვნა (1915წ. 24 მაისი). ამ ნომერში სანდრო ახმეტელის რჩევით, დაიბეჭდა ს. შანშიაშვილის მიერ შესრულებული კარიკატურა. დახატულია უზარმაზარი ვაჟა-ფშაველა, გოლიათის პორტრეტის ფონზე წვრილ მასშტაბებში ინტელიგენციაა გამოსახული. კარიკატურას აქვს წარწერა: „ვაჟა-ფშაველა მორცხვად: „ძლივს! შემნიშნეს!“

პირველსავე ნომერში, მოწინავესა და სხვა საპროგრამო დანიშნულების მასალებში, გაცხადებულია გაზეთის მრწამსი. იგი ილიას პოზიციასზე დგას. ამოტომაა, რომ უპირატესობას ეროვნულ, ხოლო შემდეგ ყველა დანარჩენს, მათ შორის სოციალური საკითხების მოგვარებას ანიჭებს. მისთვის უმთავრესი ქვეყნის თავისუფლებაა და იბრძვის სამშობლოს სრული დამოუკიდებლობისათვის.

„საქართველოელებს“ კარგად აქვთ გააზრებული და გაცნობიერებული ეპოქის სირთულე. ისინი არ ეპუებან საშინელ სინამდვილეს, ცდილობენ დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის გზაზე ყოველგვარი წინააღმდეგობის გადალახვას.

გაზეთის მესვეურები თვალის ჩინივით უფროხილდებიან ყველაფერს, რაც ქართული, ეროვნულია. მიუხედავად ცენზურის სიმკაცრისა, არ ერიდებიან მათ მხილებასა და კრიტიკას, ვინც სათანადოდ არ აფასებს ერის ღირსებას. პუბლიცისტები თვალს არ ხუჭავენ მმართველი პარტიის გულგრილობაზე აღნიშნულ პრობლემასთან დაკავშირებით და მათ აქტიური ქმედებებისაკენ მოუწოდებენ. თავიანთი ჟურნალისტური ოსტატობით, მტკიცე, მიზანმიმართული მოწოდებებით, ცდილობენ ქართველი ხალხისათვის სწორი ორიენტაციის ჩამოყალიბებას და მათ დაერაზმვას უკანონო, ანტიეროვნული ქმედებების წინააღმდეგ საბრძოლველად.

„საქართველოელების“ მთავარი მოთხოვნა ერის თვითგამორკვევა, კერძო საკუთრების დაცვა და სახელმწიფო წყობის დემოკრატიულ ნიადაგზე აგებაა. გაზეთის მესვეურთა აზრით, „საჭიროა იმ ძალების შეკავშირება, რომელთაც სწამთ და უყვართ თავისი და ეროვნული საკუთრება, რომელნიც თავგამოდებით იბრძობენ საქართველოს საზღვრების დასაცავად, ვისაც სწამს კერძო საკუთრება, ეს მიმართულება ბოლოს მოუღებს სოციალისტური მოძრაობის ბატონობას. საქართველოს დროშას უნდა დაეწეროს სამშობლოს კულტი და ეროვნული იდეების ბატონობა.“ (გაზ. „საქართველო“, 1915, №17).

„საქართველოელთა“ პროგრამის უთავრესი საკითხი ტერიტორიების დაცვა, მათი ხელშეუხებლობა, ისტორიული საზღვრების აღდგენაა. „ეროვნული სხეული მყარად, მტკიცედ უნდა იდგეს მჭიდრო ტერიტორიაზედ, რომელიც ერთსა და იმავე დროს აკვანიც არის და საფლავიც! არ ვეკრძალვით ვთქვათ, რომ ჩვენი მისწრაფება სწორედ ამ აკვან-საფლავის დაცვაა, საქართველოს საზღვრების აღდგენაა.“ (გაზ. „საქართველო“, 1915, №1).

გაზეთი სათანადოდ აფასებს ჩვენი ქვეყნისათვის დაკარგული ტერიტორიების მნიშვნელობას და დაუყოვნებლივ მათი შემოერთების მოთხოვნით გამოდის.

ტერიტორიული მთლიანობის საკითხი სამი მიმართულებით განიხილება. ერთი – დაკარგული ტერიტორიების დაბრუნება, მეორე – ქართული მიწების უცხოელებზე გაყიდვის გმობა და მესამე – მიწის სოციალიზაციის წინააღმდეგ ბრძოლა.

გაზეთი კატეგორიულად ეწინააღმდეგება უცხო ელემენტების შემოჭრას საქართველოში, ქვეყნის ტერიტორიული რღვევის პროცესს. მის მესვეურებს ესმით, რომ საქართველოს, როგორც დემოკრატიულ რესპუბლიკას, პოლიტიკურ უფლებებთან ერთად ტერიტორიული მთლიანობა სჭირდება. ამისათვის კი ყველა ქართველისაგან და მთავრობისაგან მოითხოვენ თავდაუზოგავ შრომას ძირძველი მიწების დასაბრუნებლად, ასევე პროპაგანდას ეწვეიან დაბრუნებული ტერიტორიების შესანარჩუნებლად.

„საქართველოელები“ მიჰყვებიან არა ილიას გზას, ქართული ენის დაცვას უპირველეს მოვალეობად თვლიან. მათთვის უმთავრესი ახალი თაობის ეროვნული სულისკვეთებით აღზრდაა. არადა გაზეთი კარგად ხედავს, რომ ამ მხრივ მდგომარეობა ძალზე რთულია. საჭიროა მოქმედება ქართული ენის, ქართული სკოლის, განათლების, ქართული სულიერების დასაცავად. გაზეთის მესვეურების აზრით, ქართული კულტურა, იქნება ეს მწერლობა, მხატვრობა, ხუროთმოძღვრება, ეროვნულ ნიადაგს უნდა დაეფუძნოს, თუმცა ეს სულაც არ ნიშნავს, რომ „საქართველოელები“ კარჩაკეტილობის მომხრენი არიან.

რუსიფიკატორული პოლიტიკის ფონზე გაზეთი ყველაფერს აკეთებს სავალდებულო ქართული დაწყებითი განათლების დასაკანონებლად და ქართული ენის დასაცავად როგორც შიდა, ასევე გარეშე მტრებისაგან. „საქართველომ“ შეძლო მოსახლეობისათვის აეხსნა, რომ ჩვენში ენა და სკოლა ერთმანეთზე გადაჯაჭვული და იგი უარყოფილია არა პედაგოგიკური, არამედ პოლიტიკური მოსაზრებით. ამიტომაც გაზეთი გამოდის არა მხოლოდ ქართული ენის და ქართული სკოლის დამცველად, არამედ ეროვნული უნივერსიტეტის გახსნის მოთხოვნითაც.

„საქართველო“ გამოირჩევა თემატური მრავალფეროვნებით. მისი ყურადღების ცენტრშია საშინაო და საგარეო პოლიტიკა, ქართული ენის დაცვა და ეროვნული სკოლა, განათლება, კულტურა, ეროვნული თეატრი, ისტორია-ეთნოგრაფია, ეროვნული ეკლესია, ქართული ტერიტორიები, ეკონომიკა, ვაჭრობა, მრეწველობა, რეგიონების ცხოვრება, სოფლის მეურნეობა და მრავალი სხვა.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ეროვნული იდეა უმთავრესია გაზეთისათვის, ამიტომაცაა, რომ მიუხედავად მრავალფეროვანი თემატიკისა, ყველაფერი მას უკავშირდება, ნებისმიერი საკითხი ეროვნულ ჭრილში შუქდება.

თემების მრავალფეროვნებაზე მეტყველებს რუბრიკათა სიუხვე. ამ მხრივ შეიძლება ორი ჯგუფი გამოვყოთ. მუდმივი და „ხანმოკლე“, ანუ რამდენიმე ნომერში, ზოგჯერ რამდენიმე თვესაც გაგრძელებული რუბრიკა. იგი თემატიკის, პრობლემის შინაარსით განისაზღვრება, მაგალითად: „რევოლუციური დღიური“, ბუნებრივია, რევოლუციამდე ვერ იარსებებს. ის ხშირად იცვლის სახელს და ხან „რევოლუციური დაპეშის“, ხან კიდევ „რუსეთის ცხოვრების“ სახელით გვხვდება.

არამუდმივია „პატარა ფელეტონიც“, რომელსაც ამ ჟანრთან არაფერი აქვს საერთო. ის იშვიათად ჩნდება, თითქმის თვეების ჩავარდნით და ძირითადად ჩანახატებს, ლექსებს, მოთხრობებს და ტექნიკის მიღწევებთან დაკავშირებულ კურიოზებს აცნობს მკითხველს.

რეგიონების ცხოვრებას „დაბა-სოფლები“ აშუქებს; „ეკონომიკური ცხოვრება“ ქვეყნის სხვადასხვა რაიონის ეკონომიკური ცვლილებების და გეგმების შესახებ იტყობინება. ქვეყნის რეგიონალურ პრობლემებს აშუქებს ასევე „კორესპონდენციები“ და „პროვინციის ცხოვრება“. საინტერესოა ასევე რუბრიკა „სოფლის მეურნეობა“, რომელშიც მეღვინეობასთან, ხვნათესვასთან დაკავშირებული მასალები თავსდება.

„ქართული პრესა“ იმ დროს გამოძავალ ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში დაბეჭდილ მნიშვნელოვან პუბლიკაციათა ანალიზს აწვდის მკითხველს; „ახალი ამბები“ ინფორმაციული შენიშვნებისაგან და ქრონიკებისაგან შედგება, რომლებიც უმთავრესად საქართველოში მომხდარ ფაქტებსა და მოვლენებს აშუქებს, ასევე მკითხველს მოუთხრობს კულტურული სიახლეების შესახებ.

კულტურის საკითხებს „ქართული თეატრი“ ან „თეატრი“ აშუქებს, რელიგიას – „საქართველოს საკათალიკოსო“ და მრავალი სხვა.

პოლიტიკური მასალების ფონზე გაზეთის ფურცლებზე ერთგვარი სიხალისე შეაქვთ რუბრიკებს „ნარევი“, „წვრილ-წვრილი ამბები“.

გაზეთში დიდი ადგილი ეთმობა განცხადებებს, რეკლამებს, აფიშას. ისინი გაზეთის პირველ და ბოლო გვერდებზეა განთავსებული. უხვად არის სამედიცინო შინაარსის, მიწის ნაკვეთების, წიგნების ყიდვა-დაყიდვის განცხადებები, თეატრალური სპექტაკლების და კონცერტების აფიშები. ასევე ამიერკავკასიაში სარკინიგზო ტრანსპორტის მიმოსვლის განრიგი, სამგლოვიარო განცხადებები. გაზეთის პირველ გვერდზე მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ნეკროლოგებს.

თითქმის ყველა ნომერში გვხვდება მეთაური სტატია. მასში იმ დროის საჭირობოროტო საკითხებია განხილული. ეს არის სახელმწიფოებრივი წყობილების, ტერიტორიული მთლიანობის, ეკლესიის, ეკონომიკურ და სოციალურ თემებზე დაწერილი პუბლიკაციები, რომლებიც მიზნად ისახავს ქართველი საზოგადოების გამოფხიზლებას. არც სხვა სტატიებს აკლიათ ეროვნული იდეის საპროპაგანდო მოწოდებები, მაგრამ მოწინავეს თავისი დატვირთვა აქვს. იგი ხომ რედაქციის აზრს გამოხატავს.

გაზეთში ფართოდ არის წარმოდგენილი სტატიები, ინფორმაციული შენიშვნები, ნარკვევები, მიმოხილვები, ფელეტონები.

მიუხედავად იმისა, რომ „საქართველო“ „საპოლიტიკო, საეკონომიო და სალიტერატურო“, ყოველდღიურობის გამო ნაკლებად რჩება ადგილი ლიტერატურისათვის. ამიტომაც მას ყოველკვირეული „სურათებიანი დამატება“ ერთვის, რომელიც მთლიანად ლიტერატურას ეთმობა.

გაზეთ „საქართველოში“ იმდროინდელი ინტელიგენციის საუკეთესო წარმომადგენლები თანამშრომლობენ. ესენი არიან: მიხ. ჯავახიშვილი, ნ. ნიკოლაძე, გ. გვაზავა, გრ. ვეშაპელი, ს. შანშიაშვილი, სპ. კელია, ვას. წერეთელი, გ. წერეთელი, რ. გაბაშვილი, დ. კასრაძე, ს. დანელია და მრავალი სხვ.

პუბლიცისტების უმრავლესობა უმეტესად ფსევდონიმებით სარგებლობს. მრავლად ვხვდებით ანონიმ ავტორთა ნაწარმოებებსაც.

პუბლიკაციები კარგი ქართულით არის დაწერილი, რაც საზოგადოების მიერ ადვილად აღიქმება. პუბლიცისტები ცდილობენ, შეძლებისდაგვარად, ობიექტურნი იყვნენ, თუმცა, რასაკვირველია, პერიოდული ორგანოს პარტიული ინტერესებიდან გამომდინარე, სუბიექტური მოსაზრებების პროპაგანდასაც ეწევიან.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, გაზეთი „საქართველო“ თემატურად მრავალფეროვანია. არ დარჩენილა იმ პერიოდისათვის არც ერთი მნიშვნელოვანი მოვლენა, რომელზედაც მას თავისი პოზიცია არ გამოეხატოს. მან საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში მიმდინარე მოვლენები საკმაოდ საინტერესოდ წარუდგინა მკითხველს. ის ქართველი ხალხის ენის, მამულის, სარწმუნოების, ტრადიციების, ტერიტორიის დაცვის იდეით გამოდის, ქომაგად უდგას ჩვენს ეროვნულ ღირსებას და არავის აძლევს მისი შელახვის უფლებას. გაბედულად ეწინააღმდეგება ყველას და ყველაფერს, რაც ჩვენს მეობას განადგურებით ემუქრება.

ლიტერატურა

1. ო. ჯანელიძე, „ნარკვევები საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ისტორიიდან“, 2002.
2. გ. შარაძე, „უცხოეთის ცის ქვეშ“, 1993.
3. გაზ. „საქართველო“, 1915.

M. Datukishvili. The First Periodic Edition of National-Democratic Party

Georgian Technical University

77 Kostava street, Tbilisi, Georgia

Summary

In 1915 the first periodic edition of National-Democratic Party - “Sakartvelo” was established in Tbilisi.

In 1915-16 the newspaper was edited by a poet and dramatist Sandro Shanshiashvili. In 1917 Gr. Veshapeli headed it. Since 1919 the newspaper was edited by a writer and public worker G. Kikodze but since 1920 it was headed by Sp. Kedia.

In this work the talk is about the newspaper objects and tasks. Role and importance of “Sakartvelo” in the history of Georgian people and journalism has been determined.

Датукшвили М. Первый периодический орган национал-демократической партии

Грузии

Грузинский технический университет

Грузия, Тбилиси, Костава, 77

Резюме

В 1915 году в Тбилиси был основан первый периодический орган национал-демократической партии - «Сакартвело».

В 1915-16 годах ее редактором был поэт и драматург Сандро Шаншиашвили. В 1917 году во главе газеты стоял Гр. Вешапели; с 1919 года газетой руководил писатель и общественный деятель Г. Кикодзе; с 1920 года газету редактировал Сп. Кедия.

В статье речь идет о целях и задачах газеты, определены роль и значение «Сакартвело» в истории грузинского народа и грузинской журналистики.

მანანა ალადაშვილი, ნუნუ აჩუაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
კოსტავას 77, თბილისი, საქართველო

მარკეტინგი და რეკლამა მკოლოზიურ ტურიზმში

ეკოლოგიური ტურიზმი არის ბუნებრივი უნიკალური ტერიტორიების მონახულება, მცირესარჯიანი სამეურნეო საქმიანობის, ადგილობრივი მოსახლეობის ცხოვრებიდან შემონახული ტრადიციების გაცნობა, რომელიც ამაღლებს ტურისტული პროცესის ყველა მონაწილის ეკოლოგიური კულტურის დონეს, ბუნების ნორმებზე დაკვირვებას, ეკოლოგიური ტურების და პროგრამების შესრულების ტექნოლოგიას.

ეკოლოგიური ტურიზმის ძირითად რესურსად გვევლინება ბუნება. ბუნებაში მოგზაურობა მოიცავს ფეხით შემოვლას (ტრეკინგს), ველო, საცხენოსნო და საწყალოსნო ტურებს, გამოქვაბულების მონახულება, რომელიც ყოველთვის სარგებლობდა და სარგებლობს დიდი პოპულარობით. (1)

მსოფლიოში დაცული ბუნებრივი ტერიტორიები თამაშობენ დიდ როლს ეკოტურიზმის ტექნოლოგიის დამუშავებასა და აპრობაციაში. დაცული ბუნებრივი ტერიტორიები აერთიანებს: ნაციონალურ პარკებს, ნაკრძალებს, იუნესკოს ბიოსფერულ ნაკრძალებს, დაცულ ბუნებრივ ლანდშაფტებს, ბუნებრივ პარკებს და სხვა. ნევატიური მემკვიდრეობა ტურიზმის ბევრ სახეობაში დაკავშირებულია ყოფა-ცხოვრებასთან, უგზობასთან, ტრანსპორტთან, მომპოვებლობის რეკრეაციასთან.

ეკოტურიზმის სახეობა: ტრეკინგი ანუ ფეხით შემოვლა (ბილიკებით), მოგზაურობა ნატურალისტთან (მეცნიერ-ნატურალისტის გაცილებით), ველოსიპედით მოგზაურობა, მოგზაურობა სიმაღლეზე, საცხენოსნო ტურიზმი, ტურები შიდაწყლებზე, საზღვაო მოგზაურობა, სპელეოტურიზმი, სპორტული ნადირობა დაცულ ბუნებრივ ტერიტორიებზე და სხვა.

ეკოლოგიური ტურიზმის განვითარების პოტენციული განისაზღვრება ბუნებრივი პირობების სიმდიდრით და განვითარებით. უკანასკნელის დახასიათება დამოკიდებულია მოსახლეობის განლაგებაზე, წარმოების განვითარების და ტერიტორიის ურბანიზაციის დონეზე, მოსახლეობის მიგრაციის ისტორიაზე, ომებზე და კონფლიქტებზე, მოსახლეობის ბუნებასთან დამოკიდებულის ტრადიციებზე, სახელმწიფოს დამოკიდებულებაზე ბუნებრივი საშუალებების დაცვის მხრივ. (1)

მსოფლიო ეკოტურიზმის ცენტრები განლაგებულია ევროპაში (ჩრ. ევროპა, სამხრეთ სკანდინავია, პირინეის და აპენინის ნახ. კუნძულები, ალპების ქვეყნები, ცენტრ. ევროპა და ა.შ.), ჩრდ.ამერიკაში (კანადა, ალიასკა, ჰავაი, მექსიკა), აფრიკაში (ჩრდილო, დასავლეთ, აღმოსავლეთ, ცენტრალური და სამხრეთ აფრიკა), აზიაში (თურქეთი, ამიერკავკასია, ახლო აღმოსავლეთი, სპარსეთის ყურის ქვეყნები, ყაზახეთი, ცენტრალური აზია, სამხრეთ აზია, ჩინეთი, მონგოლეთი, კორეა, იაპონია, ინდოჩინეთი და ფილიპინები).

ნაციონალური პარკების რეკლამა უნდა მოიცავდეს დამახასიათებელ რესურსებს, ტურისტული პროდუქტის განვითარების ეტაპებს, პოტენციური მომხმარებლის კატეგორიას და სხვა. ამავე დროს სარეკლამო პროდუქტის ძირითადი ელემენტი ორიენტირებული უნდა იყოს რარიტეტზე – წინადადების უნიკალურობაზე.

ავტორიზმი: ”იშვიათობა ამაღლებს ფასეულობას” შეიძლება გახდეს ნაკრძალების და ნაციონალური პარკების სარეკლამო პროდუქტის ქვაკუთხედი წარმატების აუცილებელ პირობად გვევლინება მომსახურების სტანდარტების ფორმირება – საფირმო სტილის ორგანიზაციის

შემუშავება, სადაც არსებით როლს თამაშობს მსუბუქად ასათვისებელი ტურისტული მომსახურების სტილი. (1)

საფირმო სტილის შემუშავებაში ორგანიზაცია იყენებს საკუთარ სასაქონლო ნიშანს, საფირმო ფერს ან ფერებს, ლოგოტიპს (ემბლემას). ფირმის იდენტიფიკაციისათვის ფირმის ლოგოტიპი შეიძლება მოიცავდეს ერთ ან რამდენიმე გაერთიანებულ სიმბოლოს. ლოგოტიპი შეიძლება შეტანილი იქნას ტურისტული პროდუქტის დამუშავებაში და გამოყენებული იქნას ლოგინის თეთრეულზე, მომსახურე პერსონალის საფირმო ტანსაცმელზე, სუვენირებზე, როგორცაა კალენდრები, საწერი კალმები, საქალაქდები, სავიზიტო ბარათები, ბლანკები, კონვერტები და სხვა.

სარეკლამო პროდუქტის მნიშვნელოვან შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს ეკოლოგიური ინფორმაცია – ჰაერის და წყლის სისუფთავე. ამ მიზნით გამოიყენება ეკოლოგიური სავაჭრო მარკები, ნიშნები და სერთიფიკატები. მაგ. ხმელთაშუა ზღვის ქვეყნებში გამოიყენება ”ცისფერი ალმები”, ”მწვანე ვარსკვლავი”. ამ ნიშნებს აქვთ საერთაშორისო სტატუსი და იურიდიულ-ნორმატიული ხასიათი. (2)

რეკლამის საკვანძო თემა და სტილისტური თავისუფლება მკაფიოდ უნდა იყოს ორიენტირებული კლიენტების სხვა და სხვა მიზნობრივ ჯგუფებზე. სარეკლამო წინადადება განკუთვნილია:

1. ტურაგენტებისათვის და მათი მომხმარებლისათვის
2. კლიენტებისათვის, რომელთაც აინტერესებთ მეცნიერება და ბუნების დაცვა
3. კლიენტებისათვის, რომლებიც აფასებენ ტურის შემეცნებით ხასიათს და ხარისხს.

სარეკლამო პროდუქციის ერთ-ერთ სახეს წარმოადგენს ტიპიური ბროშურები მომხმარებლებისათვის. მისი სტრუქტურა მოიცავს დასახელებას, რომელიც შემოსაზღვრულია სარეკლამო ფრაზით, შემდეგ ტერიტორიის სადემონსტრაციო ფოტოსურათები, რეგიონის სარეკლამო ადგილების გამოხატულების ფონზე – რეკლამის ტექსტი, ამინდის აღწერა, ტემპერატურის დიაპაზონი წელიწადის სხვადასხვა დროის მიხედვით. ბროშურა მთავრდება იმ ავიაკომპანიების მარშრუტების სქემით, რომლებიც ემსახურებიან რეგიონს.

სარეკლამო პროდუქტის წინაწვევა გულისხმობს რეკლამის გავრცელებას: ჟურნალებში, გაზეთებში, ტურისტული კომპანიების ოფისებში, ინტერნეტში საიტების შექმნა, ფილმების დემონსტრაცია.

ეკოტურისტული პროდუქტის მარკეტინგს აქვს საკუთარი სპეციფიკა. ნაციონალური პარკების მარკეტინგის პოლიტიკა იწყება ტურპროდუქტის სახელწოდების მოძიებით. სახელი უნდა იყოს უცხოელთათვის ადვილად დასამახსოვრებელი და გამოსათქმელი. ამჟამად მთელს მსოფლიოში ვრცელდება და იზრდება სარეკლამო პროდუქტის რეკლამის ეფექტური სახე-ინტერნეტში რეგულარული, განახლებადი საკუთარი საიტის შექმნა. იგი წარმოადგენს ფართოდ გამოყენებად კომუნიკაციურ არხს.

დამწყები ტურისტული ფირმებისათვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი აქცია არის სარეკლამო ტურები მასმედიის წარმომადგენლებთან: ჟურნალისტებთან, ფოტოგრაფებთან, ოპერატორებთან და მათი წინადადებების გამოყენება სარეკლამო ტურების რეკლამირებისას.

ბუნებრივ-საორიენტაციო ტურებით დაინტერესებულმა ტუროპერატორებმა შეიძლება თვითონ მიმართონ ნაციონალურ პარკებს წინადადებით გამოიყენონ პარკის რესურსები საკუთარი ტურებისათვის, დამწყებმა ფირმებმა ასეთი თანამშრომლობის წინადადება იურიდიულად უნდა გაამაგრონ, რასაც მოყვება: შემოსავლების ზრდა, დამატებითი სამუშაო ადგილების შექმნა, რეკრიაციული ტერიტორიის ბუნების დაცვა და სხვა.

განსაკუთრებულად დაცული ბუნებრივი ტერიტორიების ორგანიზაციას აქვს თავისი სპეციფიკა ტურისტული გამოფენების ორგანიზებაში. რეკლამით გაერთიანებული ნაკრძალების

და ნაციონალური პარკების ტურისტული პროდუქტების წინადადებების ერთობლიობა დაგვეხმარება მიზნობრივი სეგმენტის გამოვლენაში და შემდეგ ინდივიდუალური მომხმარებლის ინტერესის და ძლიერი მიდრეკილების განსაზღვრაში.

ლიტერატურა

1. Т.К. Сергеева Экологический туризм. Москва, "Финансы и статистика" 2004
2. ლ.ჩხეიძე, ნ.ჯვარელია, ნ.ბოჭორიშვილი, ი.ბოჭორიშვილი – ზოგადი და საინჟინერო ეკოლოგიის საფუძვლები “ტექნიკური უნივერსიტეტი” თბილისი 2005წ

M. Aladasvili, N.Achvasvil. Marketing and advertising ekoturizm

*Georgian technical University
Kostava Str.77 Tbilisi, Georgia*

Summary

In ecology of Georgia prioritetical developement of ecoturizm. The centres of word ecoturizm are Scandinavian countries, Canada, Aljaska, Spain, Japan, Philipiner and etc.

The part production of advertising is ecological information, which is discased in the article.

Аладашвили М., Ачүашвили Н.Маркетинг и реклама в экотуризме

*Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава, 77*

Резюме

Приоритетом развития экономики Грузии является экотуризм. Центры мирового экотуризма расположены в Скандинавии, в Канаде, на Аляске, в Мексике, в Испании, в Японии, на Филиппинах и.т.д.

В статье рассматривается экологическая информация, которая является частью рекламной продукции.

რაიმ ანდრიაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
თბილისი, კოსტავას ქ., 77

სამართალი კვლ ალქაში (სოციალურ-ფილოსოფიური ასპექტები)

სამართალი, ზნეობა, რელიგია, ხელოვნება, ფილოსოფია ცნობიერების უძველესი ფორმებია პირველყოფილ საზოგადოებაში, როდესაც საზოგადოებრივი ცნობიერება ჯერ კიდევ არ იყო დიფერენცირებული, ისინი ურთიერთგადაჯაჭვული სახით ფუნქციონირებდნენ და ვითარდებოდნენ. მხოლოდ მოგვიანებით ხდება ცნობიერების ამ ფორმათა ცალ-ცალკე თვისობრიობად განვითარება; თუმცა, ასეთ პირობებშიც, მათ შორის კავშირ-მიმართებები მაინც არსებობს, რაც სოციალური სინამდვილის იმ მხარეთა ურთიერთმიმართებებით არის გაპირობებული, რომელთა ასახვასაც ისინი წარმოადგენენ.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია, როგორც პირველყოფილ საზოგადოებაში, ისე მომდევნო ეპოქებში, სამართლის, ზნეობისა და რელიგიის ურთიერთკავშირი და მათი მარეგულირებელი ფუნქცია, რასაც ისინი ასრულებდნენ. ყოველივე ეს კარგადაა ასახული უძველესი დროის რელიგიურ ჰიმნებში, საღვთისმეტყველო და რელიგიურ წიგნებში, ლიტერატურულ ძეგლებში, ისტორიულ წყაროებში.

მოცემულ შემთხვევაში, ჩვენი ყურადღების ცენტრშია სამართლის ნორმათა სპეციფიკა და ადგილი ძველ ალქაშიში.

ძველი ალქაში უძველესი წერილობითი ძეგლია, რომელსაც გარდა რელიგიურისა, თავისი ისტორიული ღირებულებაც გააჩნია. მახლობელი აღმოსავლეთის ქვეყნებისა და ხალხების ისტორიისათვის ის ფასდაუდებელ წყაროდ ითვლება. ძველი ალქაში, როგორც წიგნთა კრებული იწერებოდა და ივსებოდა ხანგრძლივი დროის მანძილზე და სხვადასხვა პირის მიერ. მასში ასახულია ძველ ებრაელთა ისტორია, მათი ერთ ერთად და სახელმწიფოებრივად გაერთიანების ხანგრძლივი პროცესი, მათი ეკონომიკური, პოლიტიკური, რელიგიური, კულტურული, ეთნიკური ურთიერთობები მახლობელი აღმოსავლეთის ქვეყნებთან (ბაბილონი, ასურეთი, ფინიკია, სირია, ეგვიპტე, ძვ. ირანი, ხეთები და ა.შ.). სწორედ ამ ხანგრძლივი დროის მანძილზე წარმოიქმნებოდა და ვითარდებოდა ებრაელთა ერთმანეთთან და სხვა ეთნოსებთან ურთიერთობისა და მათი ყოფითი ცხოვრების მარეგულირებელი სამართლებრივი და ზნეობრივი ნორმები.

ძველი ალქაშის სამართლებრივ ნორმებში შეიმჩნევა, მათი გარკვეული მსგავსება მეზობელი ქვეყნების სამართლებრივ ძეგლებთან. რაც, როგორც ზემოთ ითქვა, ამ ხალხებთან ძველი ებრაელების ინტენსიური ურთიერთობებით აიხსნება. ძველი ალქაშის სამართლებრივი ნორმები ასახავენ ძველ ებრაელთა სულიერ და ყოფით ცხოვრებას, ოჯახურ, სოციალურ, საკუთრებრივ, სამეურნეო და ა.შ. ურთიერთობებს. ძველი ალქაშის სამართლისადმი ყურადღება გაპირობებულია მისი როგორც სულიერ-კულტურული მემკვიდრეობით, ისე სამართლის ზოგადი ისტორიის თვალსაზრისით.

როგორც ებრაელთა რეალურ სოციალურ ცხოვრებაში, ისე ძველ ალქაშიში სამართლებრივი, ზნეობრივი და რელიგიური ერთ მთლიანობას წარმოადგენდნენ, ისინი ერთნაირად ღმერთის გამოცხადებად ითვლებოდნენ და მათი ნორმების დაუცველობისათვის მეტნაკლებად ერთნაირი სასჯელი იყო გათვალისწინებული. ასე მაგალითად, მოსეს ათი მცნებიდან ერთ-ერთია მამისა და დედისადმი პატივისცემა. ესაა რელიგიურიც, ზნეობრი-

ვიცა და სამართლებრივიც. ის რელიგიურია იმდენად, რამდენადაც ღვთაებრივი გამოცხადებაა, ზნეობრივია, რადგან, აქ ხაზი ესმის პატივისცემით მოპყრობას, სამართლებრივია იმდენად, რამდენადაც, მათი სიტყვიერი ან ფიზიკური შეურაცხყოფისათვის უმკაცრესი სასჯელია გათვალისწინებული (სიკვდილი). ძველ ებრაელთა ცხოვრება, მათი სოციალური ურთიერთობები, თვით წვრილმანის ჩათვლით აღნიშნულ ნორმათა ერთობლიობით რეგულირდებოდა, ყველა ისინი რელიგიური წეს-ჩვეულების დაცვასთან იყო გათანაბრებული.

ძველ აღთქმაში სამართლის ნორმების ამოსავალი და ზოგადი საფუძველია მოსეს მცნებებში. სხვა მხრივ კი, ისინი თითქმის ყველა წიგნშია სასახული. ძველი აღთქმის სამართლის ნორმათა ქვაკუთხედია პრინციპები: „სიცოცხლე სიცოცხლის წილ, თვალი თვალის წილ, კბილი კბილის წილ, ფეხი ფეხის წილ, დამწვრობა დამწვრობის წილ, ჭრილობა ჭრილობის წილ, ნატკენი ნატკენის წილ“ (გამ. 21.21-25). სამართლის ასეთი სიმკაცრე თვით ამ ხალხის ცხოვრების თავისებურებებით იყო გაპირობებული.

სამართლებრივი თუ ცხოვრებისეული ნორმების დარღვევაში ეჭვმიტანილის გამართლებას თუ დამნაშავედ ცნობას, „ღვთის სამსჯავრო“ (რელიგიური თავკაცები, გვარის, ტომის უხუცესები) ასრულებდა მოწმეთა ჩვენებების საფუძველზე. დასჯის ძირითადი ფორმები იყო ჯარიმა, საზოგადოებისაგან (გვარისაგან, ტომისაგან) მოკვეთა ანუ გაძევება, მოკვლა ჩაქოლვით, ჩამოხრჩობით, ან რაიმე ნივთის დარტყმით და ა.შ.

ძველი აღთქმის სამართლის სისტემაში ვხვდებით ძველ ებრაელთა სოციალური ცხოვრებისა და ურთიერთობების ყველა მხარის ამსახველ სამართლებრივ ნორმას. მათ შორის საკუთრების, სანივთო, სავაჭრო-სამეურნეო, საოჯახო, აგრეთვე სისხლის სამართლის საკითხებს.

ძველ ებრაელთა სოციალურ ურთიერთობაში გარკვეული ადგილი ეკავა მონობის ინსტიტუტს. მონა, ისევე როგორც ნივთი, პატრონის საკუთრებად ითვლებოდა. პატრონს შეეძლო მისი ყიდვაცა და გაყიდვაც. მონას გარკვეული მოვალეობები ეკისრებოდა, რომელთა შეუსრულებლობისათვის ის შეიძლება მკაცრად ყოფილიყო დასჯილი. მონას როგორც საქონელს ყიდულობდნენ, ანდა ვალის ვერ დაბრუნების გამო ადამიანები ვარდებოდნენ მონობაში. ექვსი წლის სამსახურის შემდეგ, კანონი მონის განთავისუფლებას ითვალისწინებდა. მონას ან ექვსი წელი უნდა ემსახურა და ამ გზით განთავისუფლებულიყო, ანდა თავი უნდა გამოესყიდა. თუ ცოლი და შვილები ჰყავდა, ამ შემთხვევაშიც გარკვეული კანონი მოქმედებდა. თუ ადამიანი თავისი ცოლშვილით მოვიდა მონად, ექვსი წლის შემდეგ ის ცოლშვილიანად თავისუფლდებოდა. მაგრამ, თუ პატრონმა შერთო ცოლი და შეეძინა შვილები, ასეთი მონა მხოლოდ თვითონ თავისუფლდებოდა, მისი ცოლი და შვილები პატრონის საკუთრებად ითვლებოდნენ. არსებობდა სამუდამო მონობაც. ეს იმ შემთხვევაში, თუ მონა არ მოისურვებდა განთავისუფლებას და მონობაში ყოფნა ერჩივნა, ასეთ მონას პატრონისა და მოწმეების თანდასწრებით, მსაჯულთა წინაშე უნდა განეცხადებინა მონად დარჩენის სურვილის შესახებ. კანონის თანახმად, ასეთ მონას პატრონი მსაჯულებისა და მოწმეების თანდასწრებით ყურს გაუხვრეტდა, რითაც დაფიქსირდებოდა მისი სამუდამო მონობა.

აღნიშნული სამართლის თანახმად, მონა „თუ მარტო მოვიდა, მარტო წავიდეს, თუ ცოლიანი იყო, ცოლთან ერთად წავიდეს“ (გამ. 21.2-3); ხოლო „თუ პატრონმა უთხოვა ცოლი და ცოლმა ვაჟები და ასულები უშვა, ცოლიც და მისი შვილებიც პატრონისაა; თავად მარტო წავიდეს“ (გამ. 21.4); „თუ ყმა იტყვის: მიყვარს ჩემი პატრონი და ჩემი ცოლ-შვილი, არ მინდა თავისუფლებაო, მიიყვანონ მისმა პატრონმა ღვთის სამსჯავროზე,

მიაყენოს იგი კართან ან წირთხლთან და სადგისით გაუხვრიტოს ყური; მისი ყმა იქნება სამუდამოდ“ (გამ. 21.5-6).

როგორც ძველი მსოფლიოს ისტორიიდან ვიცით, მონობის ერთ-ერთ წყაროს სამხედრო ტყვეები წარმოადგენდნენ. სამხედრო ლაშქრობების დროს დამარცხებული მხარის მოსახლეობასა ძირითადად ხოცავდნენ, ან ტყვედ მიჰყავდათ. ასეთი კატეგორიის ტყვე ქალების მიმართ გარკვეული შეღავათები იყო დაწესებული. სამართლის კანონი უფლებას აძლევდათ ცოლად შეერთოთ ისინი, მაგრამ, თუ აღარ მოინდომებდნენ, უნდა გაეთავისუფლებინათ ყოველგვარი გამოსასყიდის გარეშე. მისი გაყიდვის უფლება არ ჰქონდათ (რჯლ. 21. 10-14). ძველი აღთქმიდან ცხადი ხდება, რომ განსაკუთრებული გაჭირვების შემთხვევაში ადამიანები მონად ვარდებოდნენ, ქალიშვილებს ან საკუთარ თავს ჰყიდდნენ. ასეთ შემთხვევაშიც, ძველი აღქმის სამართალი მოითხოვს მისდამი გარკვეულ ჰუმანურ მოპყრობას, აგრეთვე ექვსი წლის სამსახურის შემდეგ მის განავისუფლებას. „როცა შენი მოძმე გაღარიბდება შენს თვალწინ, და შენ მოგეყიდება, მონურად ნუ ამუშავებ. ქირისკაცვით, ხიზანივით უნდა იყოს შენთან. ზემის წლამდე იმუშოს შენთან“ (ლევ. 25.39). „თუ მოგეყიდა შენი ებრაელი მოძმე, კაცი ან ქალი, და ექვს წელს გემსახურა, მეშვიდე წელს გაანთავისუფლე შენგან. როცა გაანთავისუფლებ, ხელცარიელი არ გაუშვა. მიეცი საჩუქრად რაიმე შენი ფარიდან, კალოდან ან საწნახელიდან“ (რჯლ. 15.12-14). ასეთი მოთხოვნა უაღრესად დიდი ადამიანური, სოციალური და ეროვნული მნიშვნელობის უნდა ყოფილიყო. განსაკუთრებით ის, რომ განთავისუფლებისას ხელცარიელი არ გაუშვან.

მშობლების მიერ ქალიშვილის მიყიდვის შემთხვევისათვის, ძველი აღთქმის სამართალი გარკვეულ ვალდებულებებს აკისრებს მყიდველს, მისდამი დამოკიდებულებაში. ამ სამართლის თანახმად მყიდველს (და უკვე პატრონს) შეეძლო ამ ქალიშვილის ცოლად შერთვა, ანდა მისი ვაჟიშვილზე გათხოვება, ანდა მის გარეშეც მასთან კავშირში ყოფნა. მაგრამ თუ აღარ მოინდომებდნენ მის ყოლვას, უფლება არ ჰქონდათ ისე მოპყრობოდნენ როგორც ჩვეულებრივ მონას. მისთვის უნდა შეენარჩუნებინათ საკვების, სამოსელის და სარეცელის უფლება. თუ ამ სამ რამეს ვერ უზრუნველყოფდნენ, ასეთ შემთხვევაში ქალს უფლება ჰქონდა წასულიყო უსასყიდლოდ (გამ. 21.7-11).

ძველი აღთქმის სამართალში ყურადღებაა გამახვილებული აგრეთვე შემთხვევებზე, როდესაც გაჭირვებაში ჩავარდნილი ებრაელი მიყიდებოდა არაებრაულს. ასეთ შემთხვევაში კანონი მოითხოვს შეძლებული ებრაელებისაგან თანატომელი გამოისყიდონ მონობისაგან (ლევ. 25. 50).

როგორც ვიცით ძველი აღმოსავლეთის ბევრი ქვეყნის (მათ შორის ძველი შუმერი და ბაბილონის) სამართლის თანახმად არავის არ ჰქონდა გაქცეული მონიდ დამალვის ან მითვისების უფლება. უფრო მეტიც, ვალდებულნი იყვნენ ასეთი მონები პატრონისათვის დაებრუნებინათ. ძველი აღთქმის სამართლის თანახმად კი, უფლება არა აქვთ გაქცეული და სხვასთან მისული მონა პატრონს დაუბრუნონ. „არ გადასცე თავის პატრონს ყმა, რომელიც შენთან გამოექცა პატრონს. იცხოვროს შენთან, შენს წრეში, იმ ადგილას, რომელსაც აირჩევს შენს ერთ-ერთ ქალაქში, სადაც მოეწონება. არ დაჩაგრო იგი“ (რჯლ. 23.15-16). ჩვენი გაგებით, ასეთი მოთხოვნა ჰუმანური მოსაზრებებითაა გაპირობებული. ძველ აღთქმის სამართალი მოითხოვს ადამიანურად მოეპყრან მოჯამაგირეს, ქირისკაცს, არ დაჩაგრონ ღარიბები და ობლები.

აღნიშნული ხასიათის სამართლებრივი ნორმები იმ დროინდელი ებრაელების ცხოვრების პირობებით, მათი რეალური სოციალური ურთიერთობების ასახვას წარმოადგენს.

ძველი აღთქმის სამართლებრივ სისტემაში ერთ-ერთი წამყვანი ადგილი უკავია პირუტყვზე, მიწაზე და ნივთებზე საკუთრებას. რაც იმის გამომხატველია, რომ ამ დროისათ-

ვის საკმაოდ ყოფილა განვითარებული მთლიანად აღებული, საკუთრებითი ურთიერთობები. მართალია ძველი აღთქმის ცნობით „აღთქმული მიწა“ ხასიათდება კარგი მოსავლიანობით და სურსათის სიუხვით, მაგრამ მიწას, ხარს, სახედარს, ვენახსა და ყანებს (ხორბლის ნათესებს), მათდამი მოვლას განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობოდა. მაგრამ ყურადღებას იქცევს ერთი მეტად მნიშვნელოვანი რამ ამ სამართალში. კერძოდ ის, რომ მიწა ღვთის საკუთრებადაა ჩათვლილი და მისი სამუდამოდ გასხვისება დაუშვებლად. განსხვისებიდან შვიდი წლის მანძილზე მიწის ყოფილ მფლობელის უფლება აქვს გამოისყიდოს გაყიდული მიწა. „მიწა სამუდამოდ არ გაიყიდოს, რადგან მიწა ჩემია, თქვენ მდგმურები და ხიზნები ხართ ჩემთან (ლევ. 25.23)“. (თუ შენი მოძმე, გაღარიბდება და თავის სამკვიდრებელს გაჰყიდის, მოვიდეს მისი ახლო ნათესავი და გამოისყიდოს თავისი მოძმის გაყიდული. თუ კაცს გამომსყიდველი არა ჰყავს და თავად ხელი მიუწვდება და იშოვის გამოსასყიდს, რამდენიც საჭიროა, იანგარიშოს გაყიდვიდან გასული წლები, მონარჩენი მყიდველს დაუბრუნეოს და თავისი სამკვიდრებელი ჩაიბაროს. თუ გამოსასყიდს, რამდენიც საჭიროა, ვერ იშოვნის, გაყიდული მყიდველს დარჩება ზეიმის წლამდე. ზეიმის წელს ჩამოერთმევა და პატრონი თავის სამკვიდრებელს დაუბრუნდება“ (ლევ. 25. 25-28).

მაშასადამე, თუ შვიდი წლის მანძილზე პატრონი ანდა მისი ნათესავი ვერ გამოისყიდინა გაყიდულ მიწას, სულერთია, შვიდი წლის ბოლოს ის მაინც ჩამოერთმევა მყიდველს და დაუბრუნდება თავის ძველ მფლობელს.

იგივე სამართლებრივი პრინციპი (ყიდვა-გაყიდვის თვალსაზრისით) მოქმედებს საცხოვრებელ სახელებზე. თუმცა, გასხვისების თვალსაზრისით ისინი რამდენიმე კატეგორიად დაყოფილი. სახლები გაღავნიან ქალაქებში, სახლები სოფლებში, ქურუმთა (ლევ. 25. 31-36) საკუთრებაში მყოფი სახლები. ამ განსხვავების არსი იმაში მდგომარეობს, რომ გაღავნიან ქალქის ფარგლებში გაყიდული სახლის უკან გამოსყიდვის უფლება არსებობს ერთ წლამდე. თუ ამ ხნის განმავლობაში ვერ იქნა გამოსყიდული ის სამუდამოდ რჩება მყიდველს და ზეიმის წელს მას არ ჩამოერთმევა, ხოლო სახლები სოფლებში, რომელთაც გაღავანი არა აქვთ, მიწის ნაკვეთად ითვლება. მათი გამოსყიდვაც შეუძლებელია და ზეიმის წელს ჩამოერთმევა.

რაც შეეხება ლევანთა (სასულიერო პირთა) ქალაქების, აქ ლევანებს ყოველთვის შეუძლიათ გაყიდული სახლების გამოსყიდვა. თუ ვერ მოახერხებენ მის გამოსყიდვას, სამართლის თანახმად, ის მაინც ჩამოერთმევა მყიდველს და დაუბრუნდება ლევანებს ზეიმის წელს. ჩამოერთმევა მყიდველს, რადგან ლევანთა ქალაქის სახლები მათი სამკვიდრებელია ისრაელიანთა შორის. მათი ქალაქების გარშემო ყანების გაყიდვა არ შეიძლება, რადგან ეს მათი სამარადისო სამკვიდრებელია (ლევ. 25. 31-36). თუ დავაკვირდებით, ძველი აღთქმის სამართალში, საკუთრების (მიწის თუ სახლების) გასხვისებასთან დაკავშირებით, ნახმარია გამოთქმა „შენი მოძმე“. მაშასადამე აქ საუბარია ებრაელისგან მიწის თუ სახლის როგორც ებრაელის (მოძმის) ისე არაბრულის მიერ ყიდვაზე. თუ არაებრაელი იყიდის ებრაელისაგან აღნიშნულ უძრავ ქონებას, სამართალი პირდაპირ ავალდებულებს, ებრაელს გამოისყიდოს მოძმის მიერ გასხვისებული, ე.ი. არაებრაელისადმი მიყიდული მიწა ან სახლი. თუ მხედველობაში მივიღებთ იმასა, რომ ვერ გამოსყიდვის შემთხვევაშიც, ის მაინც ჩამოერთმეოდა მყიდველს და დაუბრუნდებოდა მის ძველ პატრონს, ასეთი ზრუნვაც, რომ ის მანამდეც ყოფილიყო გამოსყიდული, გვაფიქრებინებს თუ რაოდენ დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა მიწას გინდაც, რომ ერთი მოსავლის პერიოდისათვის. უძველესი დროის ამ სამართლს უაღრესად საყურადღებო მნიშვნელობა აქვს დღევანდელი საქართველოსათვის. რადგან აქ ეროვნული უძრავო ქონება, (გზების სანაპირო ზოლები, ტყეები, მინდვრები, ტბები) თავისუფლად იყიდება უცხოელებზე 99 წლის

ვადით. ვინმემ უცხოელმა (უცხოტომელმა) რომ მოისურვოს და დიდი თანხა გადაიხადოს ქვეყნის ყველა სავარგულს იყიდის. ამ კუთხით თუ შევაფასებთ, ძველი ალექმის სამართალი საკმაოდ დახვეწილ სამართლებრივ სისტემად შეიძლება ჩაგვეთვალო.

მეტად საყურადღებოა სამართლებრივი ნორმები მიბარებული ნივთებისა და ნათხოვარი პირუტყვის, მევახშეობისა და ვაჭრობის, ბაღებისა და ვენახებისა და ყანებისადმი დამოკიდებულების შესახებ. ყურადღებას იპყრობს თვითიული ნივთისა და საკითხისადმი, სოციალური ურთიერთობისა და სოციალური ცხოვრების ნებისმიერი ელემენტისადმი სამართლებრივი მიდგომა. ყოველივე ეს გაპირობებული უნდა ყოფილიყო სოციალური ცხოვრების არსებული მდგომარეობით. როგორც ჩანს ნებისმიერი მატერიალური სიკეთის შემქნა, დიდ ძალისხმევასთან იყო დაკავშირებული. ცხოვრება მოითხოვდა ყაირათიანობასა და ნებისმიერი საარსებო საშუალებებისადმი სათუთ მოპყრობას. „თუ ვინმე მიუშვებს თავის პირუტყვს და სხვის ყანას ან ვენახს გადააძოვინებს, საკუთარი ყანიდან და საკუთარი ვენახიდან საუკეთესო ნაყოფით უნდა ზღოს“ (გამ. 22.4); „თუ ცეცხლი გაჩნდება, ძემკვს მოეკიდება, ზვინს ან პურის ყანას ან მინდორს გადაწვავს, ხანძრის გამჩენელმა უნდა ზღოს“ (გამ. 22.5).

როგორც ითქვა, სამართალში მეტად საყურადღებო ადგილი უკავია სამუშაო პირუტყვებისადმი (ხარი, სახედარი) დამოკიდებულებას. „თუ ვინმე, თავის თვისტომს შესანახად მიაბარებს ვირს, ხარს, ცხვარს ან სხვა პირუტყვს, სიკვდილის, ან დამტყვერვის შემთხვევაში, თუ მოწმე არ არის, უფლის წინაშე უნდა დაიფიცოს, რომ ხელი არ უხლია თვისტომის საქონლისათვის. პატრონი ფიცს მიიღებს და არაფერს ზღავს. თუ მოიპარეს, უნდა უზღოს მის პატრონს. თუ მხეცმა დაგლიჯა, უნდა დაამტკიცოს და ნამხეცავ პირუტყვს არ ზღავს“ (გამ. 22.9-12). დაახლოებით იგივე სამართლებრივი მოთხოვნაა ნათხოვი პირუტყვისადმი დამოკიდებულების მიმართ, (თუ ვინმე თვისტომისაგან პირუტყვს ინათხოვრებს და დაუსახიჩრდება ან მოუკვდება, თუ პატრონი იქ არ იყო, უნდა ზღოს. თუ პატრონი იქ იყო, არ უნდა ზღოს; თუ ქირის კაცია, ქირით გამოექვითრება“ (გამ. 22. 13-14). სამართალი და ზნეობრივი ნორმა მოითხოვს მოძმის დაკარგული პირუტყვი უკანვე დაუბრუნოს პატრონს, საჭირო შემთხვევაში, სანამ პატრონი გამოჩნდებოდეს, მათ მოუაროს, თუნდაც, რომ პირუტყვის პატრონი მისი მტერი იყოს. აქ წინა პლანზეა დაყენებული პირუტყვი, როგორც სამეურნეო საქმიანობის აუცილებელი ელემენტი, ვიდრე ერთმანეთთან მტრობა. „თუ შენი მტრის დაკარგულ ხარს ან სახედარს წააწყდები სადმე, დაუბრუნე პატრონს, თუ შენი მტრის სახედარს ტვირთს ქვეშ მოყოლილს დაინახავ, ნუ მიატოვებ, გამოხსნაში დაეხმარე“ (გამ. 23. 1-8). „ნუ აარიდებ თვალს როცა შენი მოძმის დაკარგულ ხარს ან ცხვარს დაინახავ, არამედ დაუბრუნე იგი შენს მოძმეს. თუ შორს არის შენაგან შენი მოძმე ან არ იცნობ მას, შეიფარე ისინი შენს სახლში და შენთან იყვნენ, ვიდრე შენი მოძმე არ მოიკითხავს მათ. მაშინ დაუბრუნე (რჯულ. 22. 1-3).

დღეს ძველი ალექმის სამართალს ისტორიულ-შემეცნებითი მნიშვნელობა აქვს. მასში უხვადაა მეტად საყურადღებო მხარეები, რაც ბევრად აახლოებს მას ძველი აღმოსავლეთის სამართლებრივ სისტემებთან. თუმცა, მას თავი ორიგინალობა გააჩნია, რაც ჩვენი თვალსაზრისით, იმდროინდელი სოციალური ურთიერთობებიდან თუ ამოვალთ, შედარებით მეტი ჰუმანურობით ხასიათდება. სამართლის თემა ძველ ალექმაში საკმაოდ დიდია და ის სათანადო შესწავლასა და შესაბამის განმარტებებს საჭიროებს. ამ სტატიის ფარგლებში მისი ყოველმხრივ ანალიზი და შეფასებები ვერ ხერხდება. შემოვიფარგლეთ მხოლოდ საკუთრების შესახებ სამართლის ზოგიერთი დეტალის გადმოცემით.

ლიტერატურა

1. ბიბლია, თბ., 1989
2. ძველი აღმოსავლეთის ხალხთა ისტორია, თბ., 1988
3. Фрезер Дж. Фольклор в Ветхом завете. М., 1989
4. И. Гегель. Философия права. М., 1990

Ragim Andriashvili. Law in the Old Testament

Georgian Technical University,
Kostava str., 77, Tbilisi, Georgia

Summary

In the work is reflected the law norms of the Old Testament. There is noticed that it is like of East countries' law of that times, but it differs characteristically from them, because it is expressed with humanity and other signs.

Рагим Андриаишвили. Право в Ветхом завете

Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава, 77

Резюме

Статья посвящена раскрытию сущности и особенностей правовой системы Ветхого завета, которая, с одной стороны, содержит сходные элементы с правовыми системами стран Ближнего Востока, с другой, выделяется своей оригинальностью, что выражается как в некоторой гуманности, так и в ряде других признаков.

ნატო ბებიაშვილი, მანანა სამადაშვილი,

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას ქ. 77

ინვესტიციების დაფინანსების წყაროები და მეთოდები

ინვესტიციების დაფინანსების წყაროების მოძიება ყოველთვის საინვესტიციო საქმიანობის ერთ-ერთი უნძიშენლოვანესი პრობლემა იყო. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ეს პრობლემა მართლაც ყველაზე მწვავე და აქტიურია.

თანამედროვე პირობებში ინვესტიციების ძირითად წყაროებად გვევლინება: საწარმოს წმინდა მოგება; შიდასამეურნეო რეზერვები და საწარმოს სხვა სახსრები; საბანკო სისტემისა და სპეციალიზებული არასაბანკო საკრედიტო-საფინანსო ინსტიტუტების მიერ აკუმულირებული ფულადი სახსრები; საერთაშორისო ორგანიზაციებიდან და უცხოელ ინვესტორებისაგან კრედიტებისა და სესხების ფორმით მიღებული სახსრები; ფასიანი ქაღალდის ემისიიდან მიღებული სახსრები; შიდა სისტემური მიზნობრივი დაფინანსება; სხვადასხვა დონის ბიუჯეტის სახსრები; სხვა სახსრები.

ფართოდაა გავრცელებული საწარმოს მიერ საკუთარი საინვესტიციო საქმიანობის დაფინანსებისათვის გამოყენებული სახსრების წყაროების დაყოფა საკუთარ, ნასესხებ და მოზიდულ სახსრებად.

ინვესტიციების დაფინანსების საკუთარ წყაროებს ეკუთვნის: მოგება, საამორტიზაციო ანარიცხები, შიდასამეურნეო რეზერვები, ავარიების, სტიქიურ უბედურებათა და ა.შ. შედეგად მიღებული დანაკრებების ანაზღაურების სახით დაზღვევის ორგანოების მიერ გადახდილი სახსრები და სხვა.

ნასესხებ წყაროებს ეკუთვნის: ბანკების და საკრედიტო ორგანიზაციების კრედიტები; ობლიგაციების ემისიიდან მიღებული სახსრები; მიზნობრივი სახელმწიფო კრედიტი; საგადასახადო საინვესტიციო კრედიტი; საერთაშორისო ორგანიზაციებიდან და უცხოელი ინვესტორებისაგან კრედიტებისა და სესხების სახით მიღებული სახსრები.

მოზიდული სახსრებია: ჩვეულებრივი აქციების განთავსებიდან მიღებული სახსრები; საინვესტიციო სერტიფიკატების ემისიიდან მიღებული სახსრები; ინვესტორების შენატანები საწესდებო ფონდში; უსასყიდლოდ გადმოცემული სახსრები და სხვა.

სახელმწიფო ღონეზე მოზიდულ სახსრებს ეკუთვნის სახელმწიფო დაზღვევის სისტემის სახსრები და სხვა.

რისკთან მიმართებით შესაძლოა წყაროების დაყოფა ურისკო წყაროებად და ისეთ წყაროებად, რომლებიც რისკის გენერირებას იწვევენ. ამ ნიშნით კლასიფიცირება შესაძლოა სასარგებლო გამოდგეს ინვესტიციების დაფინანსების ოპტიმალური სტრუქტურის განსაზღვრის დროს.

დაფინანსების ურისკო წყაროებს ეკუთვნის ის წყაროები, რომელთა გამოყენება არ იწვევს საწარმოს რისკების გადიდებას. ესაა გაუნაწილებელი მოგება, საამორტიზაციო ანარიცხები, შიდა მიზნობრივი დაფინანსება (ზემდგომი ორგანიზაციების მიერ ქვემდგომებისთვის სახსრების გადაცემა კონკრეტული მიზნებით).

რისკის გენერირების წყაროებს ეკუთვნის ის წყაროები, რომელთა მოზიდვა ზრდის საწარმოს რისკებს. ესაა სასესხო წყაროები (მათი მოზიდვა აღიბებს საწარმოს ფინანსურ რისკს, რადგან ამ დროს სავალდებულოა ვალის დაბრუნება ვადაში და პროცენტის გადახდა მისი გამოყენებისათვის). ჩვეულებრივი აქციების ემისიიდან მიღებული სახსრები (ამ წყაროს გამოყენება უკავშირდება სააქციო რისკს).

ინვესტიციების წყაროების დაფინანსების კლასიფიცირებას სხვა ნიშნებითაც ახდენენ. ინვესტიციების დაფინანსების წყაროების ანალიზის დროს ეკონომიკურ ლიტერატურაში გამოყოფენ ინვესტირების შიდა და გარე წყაროებს. ამასთან, ინვესტირების შიდა წყაროებს მიაკუთვნებენ, როგორც წესი, ეროვნულ წყაროებს, მათ შორის—საწარმოთა საკუთარ სახსრებს, ფინანსური ბაზრის რესურსებს, მოსახლეობის დანაზოგებს, ბიუჯეტის საინვესტიციო ასიგნებებს; გარე წყაროებს—უცხოურ ინვესტიციებს, კრედიტებსა და სესხებს. [1]

ეს კლასიფიკაცია ასახავს შიდა და გარე წყაროების სტრუქტურას მთლიანად ეროვნული ეკონომიკის ღონეზე მათი ფორმირებისა და გამოყენების პრინციპებიდან. მაგრამ მისი გამოყენება არ შეიძლება მიკროეკონომიკურ ღონეზე ინვესტირების პროცესების ანალიზის დროს.

საწარმოს (ფირმის) პოზიციებიდან, საბიუჯეტო ინვესტიციები, საკრედიტო ორგანიზაციების, სადაზღვევო კომპანიების, არასახელმწიფო საპენსიო და საინვესტიციო ფონდებისა და სხვა ინსტიტუციური ინვესტორების სახსრები არაა შიდა, არამედ გარე წყაროებია. გარე წყაროებს საწარმოსთვის ეკუთვნის აგრეთვე—მოსახლეობის დანაზოგები ინვესტირების მიზნით, რომელთა მოზიდვა შეიძლება აქციების გაყიდვის გზით.

ერთმანეთისაგან უნდა განვასხვავოთ ცნებები „ინვესტიციების დაფინანსების წყაროები“ და „ინვესტიციების დაფინანსების მეთოდები“. ინვესტიციების დაფინანსების წყაროები ის ფულადი სახსრებია, რომლებიც საინვესტიციო რესურსებად გამოიყენება. ინვესტიციების დაფინ-

ნანსების მეთოდი საინვესტიციო პროცესის დაფინანსების მიზნით საინვესტიციო რესურსების მოზიდვის მექანიზმია.

აუცილებელია გამოვყოთ შემდეგი მეთოდები: 1. თვითდაფინანსება; 2. აქციების ემისია; 3. საკრედიტო დაფინანსება; 4. ლიზინგი; 5. შერეულ დაფინანსება; 6. საპროექტო დაფინანსება.

აღსანიშნავია, რომ ინვესტიციების დაფინანსების ყველა მეთოდიდან ყველაზე საიმედოა თვითდაფინანსება. მისი ნაკლი ისაა, რომ ამ მეთოდის გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ მცირე საინვესტიციო პროექტების განხორციელების დროს, ე.ი. მისი წყაროების საინვესტიციო რესურსები შეზღუდულია. ამიტომ მსხვილი საინვესტიციო პროექტების დასაფინანსებლად, როგორც წესი, იყენებენ არა მარტო საკუთარ, არამედ ნასესხებ წყაროებსაც.

ნასესხები სახსრების ქვეშ იგულისხმება ფულადი რესურსები, რომლებიც მიიღება განსაზღვრული დროით და რომელიც ექვემდებარება დაბრუნებას პროცენტის გადახდით. ნასესხები წყაროები მოიცავს: ობლიგაციებს და სხვა სასესხო ვალდებულების გამოშვებით მიღებულ სახსრებს, ბანკებიდან მიღებულ კრედიტებს, ფინანსურ-საკრედიტო ინსტიტუტების სახსრებს.

მოზიდული კაპიტალი შემდეგი დადებითი თავისებურებებით ხასიათდება: მოზიდვის საკმაოდ ფართო შესაძლებლობები, განსაკუთრებით, საწარმოს მაღალი საკრედიტო რეიტინგის, გირაოს ან თავდების გარანტიის არსებობის დროს; საწარმოს ფინანსური პოტენციალის ზრდის უზრუნველყოფა, მისი აქტივების მნიშვნელოვანი ზრდის აუცილებლობის და სამეურნეო საქმიანობის მოცულობის ზრდის ტემპების ფონზე; საკუთარ კაპიტალთან შედარებით უფრო დაბალი ღირებულება, მათ შორის „საგადასახადო ფარის“ ეფექტის უზრუნველყოფის ხარჯზე (მისი მომსახურების დანახარჯების ამოღება დასაბეგრი ბაზიდან მოგების დაბეგვრის დროს); ფინანსური რენტაბელობის მატების გენერირების მეტი შესაძლებლობა (საკუთარი კაპიტალის რენტაბელობის კოეფიციენტი).

ამასთან ერთად ნასესხები კაპიტალის გამოყენებას აქვს შემდეგი ნაკლოვანებები: ამ კაპიტალის გამოყენება ასევე იწვევს საწარმოების სამეურნეო საქმიანობაში შედარებით სახიფათო რისკებს – ფინანსური სიმყარის შემცირების რისკი და გადახდისუნარიანობის დაკარგვა. აღნიშნული რისკების დონე ნასესხები სახსრების გამოყენების ხვედრითი წილის ზრდის პროპორციულად იზრდება; ნასესხები კაპიტალის ხარჯზე ჩამოყალიბებული აქტივები ნაკლები ნორმის მოგების გენერირებას ახდენენ (სხვა თანაბარ პირობებში). მოგების ნორმა მცირდება გაცემული სასესხო პროცენტის თანხით მის ყველა ფორმაში (საბანკო კრედიტის პროცენტი, სალიზინგო განაკვეთები, სასაქონლო კრედიტზე სათამასუქო პროცენტი, ობლიგაციებზე კუპონური პროცენტი და ა.შ.); ნასესხები კაპიტალის ღირებულების მაღალი დამოკიდებულება ფინანსური ბაზრის კონიუქტურასთან. რიგ შემთხვევებში სასესხო პროცენტის საშუალო განაკვეთის შემცირების დროს ბაზარზე ადრე მიღებული კრედიტები (განსაკუთრებით გრძელვადიანი) საწარმოებისათვის ზოგჯერ არამომგებიანი ხდება. მარტივი მიზეზით - ჩნდება უფრო იაფი ალტერნატიული საკრედიტო რესურსები; მოზიდვის პროცედურის სირთულე (განსაკუთრებით დიდი მოცულობის), რადგანაც საკრედიტო რესურსების მიღება სხვა სამეურნეო სუბიექტებზეც არის დამოკიდებული (კრედიტორებზე), რიგ შემთხვევებში მოითხოვს შესაბამისი მხარეების გარანტიებს ან ძვირფას ლითონებს.

ამრიგად, ნასესხები სახსრების გამოყენებისას საწარმოო განვითარების უფრო მაღალ ფინანსურ პოტენციალს (აქტივების დამატებითი მოცულობის ფორმირებით) და ფინანსური რენტაბელობის გაზრდის შესაძლებლობებს იძენს. მაგრამ მაღალია ფინანსური რისკი და გაკოტრების საშიშროება.

ინვესტიციების სახელმწიფო დაფინანსება ხორციელდება შემდეგი ფორმებით: მაღალეფექტიანი საინვესტიციო პროექტების ფინანსური მხარდაჭერა; დაფინანსება მიზნობრივი პროგრამების ფარგლებში; პროექტების დაფინანსება სახელმწიფოს საგარეო სესხების ფარგლებში.

მაღალეფექტიანი საინვესტიციო პროექტების ფინანსური მხარდაჭერა სახელმწიფო ბიუჯეტის სახსრების ხარჯზე ხორციელდება. ბოლო ხანს სახელმწიფოს საინვესტიციო პოლიტიკის პრინციპულად ახალი თავისებურებაა დარგებსა და რეგიონებს შორის კაპიტალური მშენებლობისათვის საჭირო საბიუჯეტო ასიგნებათა განაწილებიდან კონკრეტული საინვესტიციო პროექტების შერჩევით, ნაწილობრივ დაფინანსებაზე გადასვლა, საკონკურსო საფუძველზე [2].

საპროექტო დაფინანსება არის პროექტის დაფინანსების ისეთი ფორმა, რომლის მიხედვით ვალდებულებათა შესრულება გათვალისწინებულია პროექტის შემოსავლებიდან მიღებულ შემოსულობათა ხარჯზე.

საპროექტო დაფინანსებაში მონაწილეობენ კომერციული ბანკები, საინვესტიციო ფონდები და კომპანიები, საპენსიო ფონდები, სალიზინგო ფირმები და სამრეწველო საწარმოები. ამ ბოლო შემთხვევაში პროექტის დაფინანსების წყაროდ გვევლინება საწარმოს საკუთარი სახსრები. მაშასადამე, საპროექტო დაფინანსების ერთ-ერთი განმასხვავებელი ნიშანია დაფინანსების წყაროების მთელი სპექტრის გამოყენება: საბანკო კრედიტების, საკუთარი და მოზიდული კაპიტალის, ობლიგაციური სესხების, სალიზინგო კრედიტის და სხვა. საპროექტო დაფინანსება ხელს უწყობს საბანკო და სამრეწველო სფეროების ინტერესთა ერთმანეთთან შეზრდას.

საპროექტო დაფინანსების თავისებურება ისაა, რომ სახსრების დაუბრუნებლობის რისკის ნაწილის აღების გამო მისი მონაწილეები დიდ ყურადღებას უთმობენ რისკების გამოვლენას, მათ იდენტიფიცირებასა და შემცირებას. ამას ემსახურება ეკონომიკური ეფექტიანობა, ეფექტიანობისა და ფინანსური შესრულებადობის ანალიზი, აგრეთვე, ტექნიკური, ეკოლოგიური და სამართლებრივი ანალიზი. დაფინანსების საპროექტო დაკრედიტების განმახორციელებელი ბანკები ამ მიზნით მსხვილ სახსრებს ხარჯავენ საპროექტო ანალიზის ჩატარებაზე და ამისათვის სხვადასხვა სფეროებიდან იწვევენ სპეციალისტებს, რომლებსაც პირდაპირი თუ ირიბი კავშირები აქვთ პროექტთან და წარმოებასთან. რისკების მართვის ერთ-ერთი მეთოდია მისი განაწილება პროექტის მონაწილეებს შორის.

აუცილებელია ცალკე გამოვყოთ ინვესტიციების დაფინანსების ისეთი თანამედროვე ფორმები, როგორცაა: ვენჩურული დაფინანსება და ფრანჩაიზინგი. ვენჩურული კაპიტალის ცნება (ინგ. Vენტურე–რისკი) სარისკო ინვესტიციებს აღნიშნავს. ვენჩურული კაპიტალი წარმოადგენს ინვესტიციურ საქმიანობას ისეთ ახალ სფეროებში, რომლებსაც დიდი რისკი ახლავს თან. აფინანსებენ ისეთ კომპანიებს, რომლებიც მაღალი ტექნოლოგიების სფეროში მუშაობენ [3].

ვენჩურულ ინვესტიციებს ახორციელებენ ვენჩურული საწარმოების იმ აქციათა ნაწილის შეძენით, რომლებიც ჯერ კიდევ არ კოტირდება ბირჟებზე, აგრეთვე, კრედიტის მიწოდებითა და სხვა ფორმებით. არსებობს ვენჩურული დაფინანსების მექანიზმები, რომლებიც ერთმანეთს უხამებენ სხვადასხვა სახის კაპიტალს: აქციონერულს, ნასესხებს, სამეწარმოს. თუმცა, ვენჩურულ კაპიტალს ძირითადად აქციონერული კაპიტალის ფორმა აქვს.

ფრანჩაიზინგი არის ბაზარზე ფართოდ ცნობილი ფირმის მიერ გარკვეული საზღაურის ფასად მეორე ფირმისათვის ლიცენზიის გადაცემა ან მიყიდვა, რის შემდეგაც ეს უკანასკნელი პირველის სასაქონლო ნიშნით ეწევა თავის ბიზნესს.

მისი თავისებურებაა ფრანჩაიზორის ნოუ–ჰაუს კომბინაცია ფრანჩაიზიატის კაპიტალთან. ფრანჩაიზით მომუშავე საწარმოებმა დიდი გავრცელება ჰპოვეს ისეთ დარგებში, როგორცაა საზოგადოებრივი კვება, ავტომომსახურება, ავტოგაქირავება, სასტუმრო მეურნეობა.

საინვესტიციო პროცესის დაფინანსების სისტემა საინვესტიციო საქმიანობის დაფინანსების წყაროების, მეთოდებისა და ფორმების ორგანული მთლიანობაა.

ლიტერატურა

1. გიტმანი ლ.ჯ. ჯონკი მ. დ. ინვესტიციების საფუძვლები, თბ. 2001;
2. ქოქიაური ლ., ინვესტიციების თეორიული გენეზისი, თბ. 2007;
3. ქოქიაური ლ., ბებიაშვილი ნ. საინვესტიციო პროექტები: თეორია, ანალიზი, მართვა, თბ. 2009.

Nato Bebiashvili, Manana Samadashvil. The Sources and methods of Investment Financing

Georgian Technical University

Summary

The article discusses the methods and sources of investments classification and studies the financing system of investment process. This system is considered to be the unity of financing sources, methods and forms of investment activity.

Нато Бебиашвили, Манана Самадашвили. Источники и методы финансирования инвестиций

*Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77*

Резюме

В статье дана классификация источников и методов финансирования инвестиций. Рассмотрена система финансирования инвестиционного процесса как органическое единство методов и форм инвестиционной деятельности.

ქეთევან გაფრინდაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

ონფლიქტის სოციოლოგიის ადგილი სოციოლოგიური ცოდნის სისტემაში

კონფლიქტის სოციოლოგია არის ფაქტი, რომლის მიმართ საზოგადოებაში ორი განსხვავებული, თუ საპირისპირო პოზიცია არსებობს. ერთთათვის სოციალური კონფლიქტი დადებითი ღირებულებაა, რადგან კონფლიქტი მიჩნეულია საზოგადოების მამოძრავებელ ძალად, მისი განვითარების წყაროდ, რამაც იმათ, ვინც კონფლიქტს დადებითად აფასებს, არსებული მდგომარეობის შეცვლით სოციალურმა კონფლიქტმა უნდა მოუტანოს სოციალური სტატუსის შეცვლა.

ისმება კითხვა – არის თუ არა კონფლიქტი მთლიანად სოციოლოგიის სფერო. თუ არის, მაშინ საკითხი დაისმის: კონფლიქტის სოციოლოგია ცალკე დარგად უნდა წარმოვიდგინოთ – ხელოვნების, ენის, კულტურის და სხვა დარგობრივ სოციოლოგიათა გვერდით – თუ კონფლიქტის სოციოლოგია ზოგადი სოციოლოგიის ერთ-ერთი თემაა, რომელიც განიხილება პიროვნებათა, სოციალური ჯგუფების და ფენების თეორიაში, როგორც მათ შორის ურთიერთობის გამომხატველი ერთ-ერთი კატეგორია და საჭიროებს წონასწორობისა, თუ კონსენსუსთან მიმართების განხილვას, ამით ქმნის ცალკეულ ადმიანთა დაჯგუფების მიმართებათა გარკვეულ ფორმებს. თუ მივიღებთ იმ აზრს, რომ კონფლიქტი მთლიანად სოციოლოგიის სფეროა, თავს იჩენს შემდეგი სიძნელე: კონფლიქტი ადამიანთა შორის ფსიქიკურ დამოკიდებულებაშიც ვლინდება, მათ შორის აზრობრივი, მსოფლმხედველობრივი თუ იდეოლოგიური დაპირისპირებაც ქმნის კონფლიქტს. ის თავს იჩენს აგრეთვე განცდებსა, ემოციებსა და გრძნობებში, ისე, როგორც მისი საწინააღმდეგო კონსენსუსიც და თუ ყველაფერი ეს სოციოლოგიის სფეროდ გამოცხადდა, ხომ არ იქნება ეს ფსიქოლოგიის სფეროში შეჭრის მცდელობა? იქნებ უკეთესი იყოს, კონფლიქტის სოციოლოგია განვასხვაოთ კონფლიქტის თეორიისაგან, აქ შევიტანოთ, როგორც სოციალური, ისე პიროვნული, იდეოლოგიური, ემოციური და სხვა სახის კონფლიქტები. ასეთ შემთხვევაში კონფლიქტის სოციოლოგია გამოვლინდება, როგორც სახე გვარობითი კონფლიქტის თეორიის ცნებისა. არ შეიძლება კონფლიქტის ყველა სახეობა ერთ ჭრილში განვიხილოთ და სოციალურ კონფლიქტად მოვინათლოთ. კონფლიქტის სოციოლოგიაში არ შეიძლება მოვაქციოთ ეკონომიკურ და პოლიტიკურ დაპირისპირებათა ფორმები, რადგან ისინი შესაბამის მეცნიერებათა განხილვის საგანია. იგი საერთოდ სოციალურ კონფლიქტებს განიხილავს დიფერენციაციის გარეშე.

კონფლიქტის სოციოლოგიის სფეროს განსაზღვრისას უნდა მოხდეს გარკვეული შეზღუდვა და ყველა სახის კონფლიქტი არ უნდა მოექცეს მის სფეროში. მარქსის მსგავსად, იგი არ შეიძლება დავეყვანოთ კლასობრივი კონფლიქტების განხილვაზე, მტკიცებაზე, რომ „საზოგადოების ისტორია არის კლასთა ბრძოლის ისტორია“. არც პლატონია მარ-თალი კონფლიქტის უნივერსალობის და ურთიერთობის ერთადერთ ფორმად გამოცხადებაში. მშვიდობიანი წონასწორობის, თუ კონსენსუსის პერიოდი საკუთარი სტატუსის მქონეა და არ დაიყვანება კონფლიქტის სხვა ფორმით არსებობაზე, როგორც პლატონს ჰგონია. კონფლიქტი ყველა სახის სოციალური სტრუქტურების დამახასიათებელია, – იქნება ეს ეთნოსტრუქტურები, თუ პროფესიული სტრუქტურები, ასევე ასაკობრივი სტრუქტურები. კონფლიქტის სოციოლოგია, როგორც სოციალურ ურთიერთობათა სოციოლოგიის ერთი მომენტი, ავსებს სოციალურ ინდივიდებსა და ჯგუფებს შორის კონსენსუსის, თუ წონასწორობის ურთიერთობას.

სოციალურ ურთიერთობათა სისტემა კი ზოგადი სოციოლოგიის ერთ-ერთი ძირითადი პრობლემა ინსტიტუტთა, სოციალურ ჯგუფთა და პიროვნებათა ურთიერთობების ფორმით, ამიტომ კონფლიქტის სოციოლოგია, როგორც ცალკე დარგი, შეუძლებელია არსებობდეს. კონფლიქტი და კონსენსუსი, როგორც ურთიერთობის ორი ძირითადი შესაძლო ფორმა, სოციალური სტრუქტურის თემაში უნდა შევიდეს, რათა სოციალურ სტრუქტურათა განხილვა მოხდეს არა მხოლოდ სტატიკურად, არამედ დინამიკაში სოციალურ ცვლილებათა და მათ გამომწვევ მიზეზთა ჭრილში.

კონფლიქტის სოციოლოგია გამოცხადებულია უნივერსალურ მდგომარეობად, რომელიც არასოდეს არ ქრება, მხოლოდ პერიოდულად იფეთქებს და პერიოდულად მინელდება. კონფლიქტი ბიძგს აძლევს მოძრაობა-ცვალებადობა-განვითარებას, იმდენად, რომ მისი გადაჭრა-განვითარების მაჩვენებელია.

არსებული კონფლიქტის გადაჭრის შემდეგ ახალ სიტუაციაში ახალი სახის კონფლიქტი აღმოცენდება და ასე უსასრულოდ. ის საზოგადოებრივი ცხოვრების ბუნებრივი და აუცილებელი

ვითარებაა. ესაა კონფლიქტისადმი დადებითი პოზიცია, მისი საპირის-პიროა თვალსაზრისი, რომლის მიხედვითაც კონფლიქტის რეალობა აღიარებულია, მაგრამ ის შეფასებულია, როგორც ანომალური ვითარება. ნორმალურ ვითარებად მიჩნეულია კონ-ფლიქტის მოხსნა, წონასწორობისა და კონსერვაციის დამყარება. სოციალური მოვლენის განსხვავებულ მხარეებს, თუ მომენტებს შორის ბუნებრივ მდგომარეობად მიჩნეულია წონასწორობა, რომელშიც ჩნდება წინააღმდეგობა როგორც რღვევის ელემენტი და მისი განვითარება იწვევს კონფლიქტს, რაც განვითარების კი არა, ნგრევის და უარყოფის წყა-როა. განვითარებას სჭირდება არა კონფლიქტი და ნგრევა, არამედ ძველიდან ახალზე გადასვლის მშვილობიანი გზები. როდესაც კონფლიქტთან გვაქვს საქმე, ძალთა დაჯახება იწვევს საზოგადოების არსებული დონის დაკარგვას და არც მომავლის პერსპექტივა ჩანს, ამიტომ ასეთი ცნობიერების წარმომადგენელთათვის კონფლიქტი უარყოფითი ღირებუ-ლებაა. განვითარების ორი ცნობის განსხვავება, რევოლუციურისა და ევოლუციურის ორ განსხვავებულ ღირებულებით ორიენტაციას გვაძლევს.

საზოგადოებისათვის კონფლიქტის სოციოლოგია დადებითია თუ უარყოფითი, მაინ-ტეგირებულია თუ მადესტრუქტივირებული, ეს საკითხი სეიდლება დაისვას მისი სისტე-მისადმი ან მისი ელემენტებისადმი მიმართულების და კონფლიქტში მათი როლის თვალ-საზრისით. კონფლიქტის სოციოლოგია თუ სისტემის შიგნით რჩება და ეს სისტემა საზო-გადოებაა, ის არღვევს ამ საზოგადოებას, მადესტრუქტივირებული ძალაა მის მიმართ. კონფლიქტი და სისტემა თანაარსებობენ, კონფლიქტის გამწვავება სისტემის დესტრუქტი-ვირების გზაა, შენელება მაინტეგირებულია, მაგრამ კონფლიქტის მოსპობა სისტემის არ-სებობის პირობებში შეუძლებელია. არაკონფლიქტური სისტემები არ არსებობენ და მათი წარმოდგენა მხოლოდ უტოპიაა. რაც უფრო რთულია კონფლიქტი, რაც უფრო მეტი მხა-რე მონაწილეობს მასში, მით უფრო მეტია მისი დესტრუქტიული ძალა.

რაც უფრო მარტივია კონფლიქტი, მით უფრო მეტი შესაძლებლობა არსებობს კონ-ფლიქტის მოწესრიგების და სისტემის ინტეგრირებისა. კონფლიქტის გავლენაზე დროის ფაქტორსაც აქვს მნიშვნელობა. რაც უფრო ხანგრძლივია არამწვავე კონფლიქტი, მით უფრო მეტი საშუალება აქვს სისტემას, მოაგვაროს გადასაჭრელი პრობლემები და ინტეგ-რაციის გზით წავიდეს. რაც უფრო მწვავე და გადამწყვეტია კონფლიქტი, მით უფრო ნაკ-ლები შანსი აქვს სისტემას გადარჩენისა.

კონფლიქტის სოციოლოგია არსებობს როგორც სისტემის ელემენტებს შორის, ასე-ვე სისტემებს შორის. კონფლიქტი და წონასწორობა ყველა სახის ყოფიერების დამახასი-ათებელია. ორგანიზმით დაწყებული და სოციალური ერთობებით დამთავრებული. კონ-ფლიქტები და წონასწორობა შეიძლება იყოს ორგან-ული, ბიოლოგიური, ფსიქიკური, ინდი-ვიდუალური, ჯგუფური, სოციალური, კლასობრივი თუ სხვა სახის ერთობათა. კონფლიქ-ტი წონასწორობის დარღვევაა, ხოლო წონასწორობა კონფლიქტის ნეიტრალიზაცია. ორივე ერთად თანაფარდობითი კატეგორიებია, ერთი არაა მეორეს გარეშე და ამიტომ მათ თანაფარდობაში თუ ვწვდებით.

სოციალური კონფლიქტი არ არის მყისიერი მოვლენა. მას გარკვეული ეტაპები გააჩნია. დარენდორფი განასხვავებს კონფლიქტის სამ საფეხურს:

1. კონფლიქტის გამოვლენილი კაუზალური ფორმა, როცა გამოიყოფა სოციალურ პოზი-ციათა ორი აგრეგატი როგორც კონფლიქტის ორი მხარე. ეს პოზიციები ჯერაც არ არიან სოციალური ჯგუფები, არამედ კვაზიჯგუფებია, რომელთაც არა აქვთ გაცნო-ბიერებული თავიანთი პოზიციები.

2. მეორე ეტაპია ლატენტურ ინტერესთა გაცნობიერება. კვაზიჯგუფები ყალიბდება ფაქ-ტობრივ ჯგუფებად, რომლებიც ორგანიზებული და კრისტალიზებულია.

3. მესამე ეტაპია საკუთრივ კონფლიქტი, როცა ერთმანეთს ეჯახება ორი მხარე. არსე-ბობს შემდეგი კონფლიქტის სახეები: 1. კონფლიქტის მოსამზადებელი პერიოდი. 2.

კონფლიქტური სიტუაცია, 3. კონფლიქტის საწყისი, 4. საკუთრივ კონფლიქტი და 5. კონფლიქტის რეგულირება.

სოციალური სინამდვილე შეიძლება იყოს ორი ფორმით – კონფლიქტის ან წონასწორობის, წინააღმდეგობის ან თანხმობის. კონფლიქტი ცვალებადია და მრავალსახა. ამას განაპირობებს ინტენსივობისა და ძალადობის ცვლადები. ინტენსივობა კონფლიქტში მონაწილეთა ენერჯის დანახარჯებით და კონფლიქტთა სოციალური მნიშვნელობით განისაზღვრება, ხოლო ძალისმიერობის ცვლადი ეხება კონფლიქტის მიმდინარეობას – რა ფორ-მებში ხდება კონფლიქტი, იქნება ეს რევოლუცია, ამბოხი, ბუნტი, გაფიცვა და სხვა ფორ-მები. ყველა ვითარებაში ძალადობაც და ინტენსივობაც სხვადასხვა ზომით ვლინდება და ეს ზომა დამოკიდებულია კონფლიქტში მონაწილეთათვის მის მნიშვნელობაზე. თუ კონ-ფლიქტი ეხება მათი ყოფიერების ცალკეულ ასპექტებს, ისე, რომ მათ ყოფიერებას არ ემუქრება, კონფლიქტი ნაკლები ინტენსივობის და ნაკლებად ძალისმიერია.

XX საუკუნიდან დღემდე დომინირებს სახელმწიფოთაშორისი და ეთნიკური კონფლიქტები. ეს დაკავშირებულია ეროვნული თვითცნობიერების მასობრივ გამოვლენასთან და იმდენად ძლიერია, რომ კლასობრივმა კონფლიქტებმა უკანა პლანზე გადაინაცვლეს. ჩვენი ეპოქა ნაციონალიზმისა და ეროვნული კონფლიქტების ეპოქაა. ასეთ ვითარებაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება კონფლიქტების გადაჭრის სხვადასხვა ფორმის ძიებას, ძალისმიერი მეთოდებით კონფლიქტების გადაჭრა შეუძლებელი თუ არა, ნაკლებად ეფექტურია, რადგან ისევ რჩება კონფლიქტის განახლების პირობები. ყველაზე რენტაბელურია კონფლიქტის პოლიტიკური და ეკონომიკური გადაჭრის გზების ძიება. დარენდორ-ფის აზრით, ძალისმიერობის სკალაზე „ერთი პოლუსია ომი, სამოქალაქო ომი, საერთოდ შეიარაღებული ბრძოლა მონაწილეთა სიცოცხლისათვის საფრთხით; მეორე პოლუსია სა-უბარი, დისკუსია და მოლაპარაკება ურთიერთპატივისცემისა და არგუმენტაციის წესების შესაბამისად. მათ შორისაა ძალისმიერ ფორმათა დიდი რაოდენობა – ჯგუფთა შორის დაჯახება, გაფიცვა, კონკურენცია, მწვავე დებატები, ჩხუბი, ურთიერთმოტყუების მცდელობა, მუქარა, ულტიმატუმი და ა.შ.“ არსებობს კონფლიქტის აცილების გზებიც. ეს შეიძლება ხდებოდეს ორივე მხარის მცდელობით, ან მესამე პირის, შუამავლის ჩარევის გზით. თუ შუამავალი კონფლიქტის მონაწილეთა ერთ-ერთ მხარეზეა, რისი ნიმუშიცაა რუსეთის როლი აფხაზთა და ქართველთა, ოსთა და ქართველთა კონფლიქტში, ამოცანა უნდა იყოს არა კონფლიქტების ამოძირკვა, ეს უტოპიაა, არამედ მათი რეგულირება. ამისთვის კი გამოყენებული უნდა იქნეს საერთო პოზიციამდე მიყვანის გზა. ეს ეხება ყველა სახის კონფლიქტს. სოციალური ინსტიტუტების ერთ-ერთი ამოცანა კონფლიქტების დარეგულირებაა. არა მარტო იმ ინსტიტუტების, რომლებიც სპეციალურად ამ მიზნისთვის არის შექმნილი, არამედ ყველა სოციალური ინსტიტუტის. კონფლიქტის ანალიზით გაიცემა პა-სუხი ჰობსის მიერ დასმულ კითხვაზე – როგორც არის შესაძლებელი წესრიგი, ანუ როგორ უნდა იარსებოს საზოგადოებამ. სანიმუშო მაგალითია კონფლიქტის ცნობილი თეორეტიკოსის დარენდორფის და კოზერის განსაზღვრება. დარენდორფის აზრით, კონფლიქტი „ელემენტებს შორის ყოველგვარი მიმართებაა, რომელიც შეიძლება დახასიათდეს როგორც ობიექტური „ლატენტური“ ან სუბიექტური „აშკარა“ დაპირისპირება“. კოზერის აზრით, კი „კონფლიქტი ისეთი ქცევაა, რომელსაც მოჰყვება ბრძოლა საპირისპირო მხარეებს შორის. დეფიციტური რესურსების გამო და მოიცავს მცდელობას მოწინააღმდეგის ნეიტრალიზების, მისადმი ზიანის მიყენების, ან მისი მოსპობისას“.

კონფლიქტის გაცნობიერებას რაც შეეხება, კონფლიქტის მნიშვნელობის გაცნობიერება მოხდა ანტიკურობაში. კონფლიქტის სოციოლოგია, როგორც კონფლიქტის გაცნობიერებაზე რეფლექსია, იმათი საქმეა, ვინც კონფლიქტის სოციოლოგიის ცნება შეიმუშავა. ესენია მარქსი, ზიმეკა და სხვანი.

K. Gaprindashvili

Kostava st. 77, Tbilisi, Georgia.

Summary

Conflict theme includes many dimensions. Conflict reasons, acuity, duration, functions, conflict direction to social organizations and other. Each of them needs special analysis.

K. Gan

რინდაიშვილი. Место социологического конфликта в системе социологических знаний

*Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава, 77*

Резюме

Тема конфликта содержит множество измерений. Необходимо рассматривать причины, остроту, продолжительность, функции конфликта, соотношенность конфликта с социальными организациями и др. Каждый из перечисленных компонентов требует специального анализа.

ეპიფანე (ელიშერ) გვენეტაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
თბილისი კოსტავას ქ., 77

**საგარეო ფაქტორების გავლენა მართიანი საქართველოს
სამეფო-სამთავროებად დაშლის პროცესში**

მას შემდეგ, რაც 1453 წლის 29 მაისს ბიზანტიის უკვე არარსებული იმპერიის დედაქალაქი კონსტანტინეპოლი დაეცა, მსოფლიო ისტორიის განვითარებაში თვისობრივად ახალი ეტაპი დაიწყო. ბებერი ევროპა გარკვეული პოლიტიკურ-დიპლომატიური გაბრძოლების შემდეგ შეურიგდა ვითარებას და არსებული მდგომარეობიდან გამოსასვლელი გზების ძიებას შეუდგა. ეს გამოიხატა ახალი საზღვაო-სავაჭრო გზების ძიებით. ქართველი პოლიტიკოსების არაერთგზის მცდელობა დაკავშირებოდნენ ევროპას და მისი დახმარებით გაერღვიათ თურქების მიერ ჩაკეტილი სივრცე ამო აღმოჩნდა.

საქართველოში პოლიტიკური მდგომარეობა განსაკუთრებით გამწვავდა XV საუკუნის 60-70-იან წლებში. მას შემდეგ, რაც იმერეთის ერისთავი ბაგრატე მეფის რანგში აღზევდა და თავისი უგზური მოქმედებით ქვეყნის პოლიტიკურ დაქსაქსვას საეკლესიო დაქსაქსულობაც დაუდო საფუძვლად.

XV საუკუნის 70-იან წლების I ნახევარში რომის პაპმა კვლავ დაიწყო ბრძოლა ახალი ანტიოსმალური კოალიციის შექმნისათვის, სადაც წარმართველი ძალა უნდა ყოფილიყო უბუნძასანი.

ბაგრატ VI-ს ქართლში გადმოსვლის შემდეგ დაძაბული ურთიერთობა ჰქონდა კონსტანტინე II-სთან, რომელიც აგრეთვე არ თმობდა პოზიციებს.

1477 წლისათვის განსაკუთრებით დაიძაბა სიტუაცია, რაც უპირველესად განპირობებული იყო ქართლში უზუნ-ჰასანის ახალი შემოსევით. იტალიელი ელჩი ჯოსაფატ ბარბარო წერს: „საქართველოს შიგნით ორი დღის სიარულის შემდეგ მივედი თბილისში. არა მხოლოდ [თბილისი], არამედ იქიდან მოყოლებული, მთელი ეს მხარე მიტოვებული იყო და წინააღმდეგობის გარეშე დავეუფლეთ“ (2-61). როგორც ჩანს ამ დროს ბაგრატის წინააღმდეგ აჯანყება დაუწყია ვამეყ II დადიანს: „იწყო ვამეყ დადიანმან კირთება და ბრძოლა იმერთა, რა იხილა განდიდება ბაგრატისა“ (2-384). ბაგრატ VI იძულებული გახდა, მთელი ძალები მიემართა დასავლეთ საქართველოში, სადაც მას ე.წ. ერისთავთა კოალიცია უპირისპირდებოდა: „ამას შინა უკუდგნეს დადიანი, გურიელი და უკუიტანეს ოდიშარნი და აფხაზნი, შეიპყრნეს ერთად და არღარა მსახურებდეს ბაგრატ მეფესა. იწყინა მეფემან და შეიყარა და მივიდა და დადგა ცხენისწყალს ზედა“ (3-342). ბაგრატ VI-სათვის ცნობილი იქნებოდა ირანის მბძანებლის აგრესიული ზრახვები, მაგრამ ეტყობა სიტუაცია ძალიან კრიტიკული იყო და, ვფიქრობთ, ამან აიძულა ბაგრატი დაეტოვებინა ქართლი.

უზუნ-ჰასანს ქართლის მნიშვნელოვანი ტერიტორია ჰქონდა დაპყრობილი. ეს ტერიტორია უშუალოდ ემეზობლებოდა კონსტანტინე მეფის სამფლობელოს. ბაგრატ მეფემ გაიმარჯვა დასავლეთ საქართველოს დიდგვაროვნებთან ბრძოლაში, მაგრამ დროისათვის უზუნ-ჰასანს უკვე თითქმის მთელი ქართლი ჰქონდა დაპყრობილი. მწვავე პოლიტიკურმა ვითარებამ აიძულა ბაგრატ და ათაბაგი, პირადი უთანხმოებანი დროებით დაევიწყებინათ, ვინაიდან ორივეს დამარცხება ელოდა და ამიტომ ითხოვეს ზავი, მაგრამ ზავი ვერ დადეს. ამიტომ დამპყრობელმა ააოხრა სამცხე.

ბაგრატ VI და ყვარყვარე ათაბაგი იძულებული გახდნენ, მეტად მძიმე ზავზე დათანხმებულიყვნენ. ჯოვანი მარია ანჯოლელი მოგვითხრობს: „მეფე ბაგრატმა სამცხის ათაბაგთან ერთად გამოაგზავნა [ელჩები] ზავის დასადებად, შეთანხმდნენ, რომ [ისინი] გადაიხდიდნენ თექვსმეტ ათას დუკატს და უზუნ ჰასანი შეპირდა თავისუფალს დატოვებდა ქვეყანას, გარდა თბილისისა, რომელიც სურდა ჰქონებოდა გასასვლელ ადგილად“ (2-61-62).

1478 წელს გარდაიცვალა უზუნ ჰასანი. ამან ირანში არეულობა გამოიწვია: „დაადეს თათართა ტბილისი და სომხითი და დაიჭირა მეფემან ბაგრატ“ (2-78). 1478 წელს ბაგრატი რაჭაში გარდაიცვალა. ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს ის, რომ ბაგრატ VI მთელი თავისი მოღვაწეობის მანძილზე ცდილობდა, რომ გამხდარიყო ერთიანი საქართველოს სამეფო ტახტის მფლობელი და ამით ქვეყანა გაერთიანებულიყო. მაგრამ მისი პოლიტიკური ქმედებები იწვევდა საწინააღმდეგო შედეგს, ვინაიდან საქართველოს დაყოფის მომხრე ძალები უფრო ძლიერი აღმოჩნდნენ. ყოველივე ეს ჩვენი აზრით, საგარეო პოლიტიკურ სირთულეებთან ერთად განპირობებული იყო ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებითაც. სწორედ ის ძალები, რომლებიც მიისწრაფოდნენ განკერძოებისაკენ, აღმოჩნდნენ, ნ. ბერძენიშვილის სიტყვებით რომ ვთქვათ, „მთლიანი საქართველოს მესაფლავენი“.

მიუხედავად იმისა, რომ უზუნ-ჰასანი გარდაიცვალა და ამის შემდეგ დამპყრობლები ქვეყანას გაეცალნენ, მაინც მისი ლაშქრობა იყო აგრეთვე ერთ-ერთი მიზეზი ქვეყნის დაშლისა.

იმერეთის ერისთავად დანიშნულმა ბაგრატ გიორგის ძემ, ალექსანდრე I დიდის ძმისწულმა, არ იკმარა „პროვინციის მეფობა“ და ერთიანი საქართველოს სამეფო ტახტის დაპატრონება მოინდომა. ასე დაიწყო პერმანენტული ბრძოლა ხელისუფლებისათვის, რომელშიც მთავარ მოწინააღმდეგეებად გაერთიანებული საქართველოს უკანასკნელი მეფე გიორგი VIII და „ქუთათისის მეფე“ ბაგრატ გიორგის ძე მოგვევლინნენ. მოგვიანებით ამ ბრძოლაში ჩაება კონსტანტინე დიმიტრის ძე. ეს ბრძოლა მიმდინარეობდა უმწვავესი საშინაო და საგარეო ვითარების ფონზე. ქვეყანა

ნა საბოლოოდ ამოვარდა ნორმალური სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების კალაპოტიდან და „ჩიხში“ მოექცა (ნ. ბერძენიშვილი). მორიყა სახელმწიფოებრივი ერთიანობის იდეოლოგიური საფუძვლები, რაც, პირველ რიგში, მცხეთის საკათალიკოსოს იურისდიქციიდან დასავლეთ საქართველოს ეკლესიის გამოსვლასა და ე.წ. „აფხაზეთის“ საკათალიკოსოს საბოლოო გაფორმებაში გამოიხატა. ამ უაღრესად საბედისწერო აქტით მისმა სულიწამდგემელმა ბაგრატ VI-მ საქართველოს პოლიტიკურ-იდეოლოგიურ ერთიანობას საბოლოო განაჩენი გამოუტანა.

ამრიგად ერთიან ქართული სახელმწიფოს რღვევაზე ძალიან დიდი გავლენა მოახდინა საგარეო ფაქტორებმა. ჯალალ ად-დინისა და მონღოლთა შემოსევების შედეგად ერთიანი ქართული სახელმწიფოებრიობის ცენტრმა დასავლეთ საქართველოში გადაინაცვლა. სწორედ ამ დროიდან იწყება “ქუთათისის ტახტის” ერთგვარი რესტავრაცია. მაგრამ შემდეგ საუკუნეებში განვითარებულმა პოლიტიკურმა მოვლენებმა ცხადყო, რომ ქართულ სახელმწიფოებრიობას შერჩა იმის პოტენციური ძალა, რომ კვლავ აღედგინა ძველი დიდება, რომელიც თითქმის ყოველგვარი სისხლისღვრის გარეშე განახორციელა გიორგი V ბრწყინვალემ (კარგი იქნებოდა ამ მეფის დიპლომატიურ გამოცდილებას თუ “გადახედავდნენ” და გაითვალისწინებდნენ დღევანდელი საქართველოს პოლიტიკური მოღვაწეები). მაგრამ XIV საუკუნის 80-იან წლებიდან ისტორიის სარბიელზე საქართველოს კვლავ გამოუჩნდა ახალი დამპყრობელი თემურ-ლენგის სახით, რომლის მოქმედებებმა საბოლოო ლახვარი ჩასცა ქართული სახელმწიფოს ძლიერებას. საბოლოოდ ყველაფრის დამაგვირგვინებელი გახდა ოსმალთა მიერ კონსტანტინეპოლის დაპყრობა, რის შედეგადაც საქართველო ფაქტიურად მოსწყდა ევროპას და მძიმე შინა ძმათაშორებულ ომებში ჩაიძირა, რომლის საბოლოო შედეგი ქვეყნის დაშლა დანაწევრება გახდა.

ლიტერატურა

1. ბატონიშვილი ვახუშტი. აღწერა სამეფოსა საქართველოსა,–ქართლის ცხოვრება, ტექსტი დადგენილი ყველა ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, ტ. IV. თბ., 1973.
2. XV საუკუნის იტალიელ მოგზაურთა ცნობები საქართველოს შესახებ, იტალიურიდან თარგმნა, შესავალი, შენიშვნები დაურთო ე. მამისთვალიშვილმა, თბ., 1981.
3. ბერი ეგნატაშვილი. ახალი ქართლის ცხოვრება, პირველი ტექსტი,–ქართლის ცხოვრება, ტექსტი დადგენილი ყველა ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ, ტ. II. თბ., 1959.

Epifan (Ediser) Gvenetadze. Influence of exogenous factors on the process of breakdown of Unique Georgia info

kingdoms and principalities
Georgian Technical University
77 Kostava street, Tbilisi, Georgia

Summary

In the work are analyzed the exogenous factors that have influenced on the process of breakdown of Unique Georgia. There is expressed an opinion that, notwithstanding the case that Bagrat VI tried to become owner of Unique Georgia throne, his political activities brought to reverse results.

Эпифан(Эдишер) Гвенетадзе. Влияние внешних факторов на процесс развала единой Грузии на царства и княжества*Грузинский технический университет**Грузия, Тбилиси, Костава, 77***Резюме**

В работе проанализированы внешние факторы, которые повлияли на процесс развала единой Грузии. Автор констатирует следующее: несмотря на попытки Баграта стать правителем единой Грузии, его политические действия вызвали противоположные результаты

მაია გურამიშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

**კონფლიქტების სისტემურ-ინფორმაციული კვლევის
პრობლემა**

ინფორმაცია მნიშვნელოვან როლს ასრულებს რთული სისტემების ურთიერთქმედებისას. კონფლიქტებში ის განსაზღვრავს ოპონენტთა დაპირისპირების სიტუაციის წარმოშობას, განვითარებასა და დამთავრებას. მესამე მხარეზე ზემოქმედება, კონფლიქტის დარეგულირების მიზნით ასევე ძირითადში ატარებს ინფორმაციულ ხასიათს.

ინფორმაცია ახდენს გადამწყვეტ ზემოქმედებას კონფლიქტოლოგიის, როგორც მეცნიერების განვითარებაზე. ამიტომაც საინფორმაციო მიდგომის შემუშავება შეადგენს კონფლიქტოლოგიის პერსპექტიულ ამოცანას.

ინფორმაცია – კიბერნეტიკის ერთ-ერთი ძირითადი მცნებაა. უკანასკნელი ათწლეულები ამ კატეგორიას სულ უფრო ფართოდ გამოიყენებენ სხვა მეცნიერებებიც, გამოძინარე მისი საერთო მეცნიერული მნიშვნელობიდან. მძლავრი ახსნითი პოტენციალი, რომელსაც ფლობს „ინფორმაციის“ კატეგორია, მნიშვნელოვანია გამოყენებულ იქნას კონფლიქტოლოგიის ინტერესებში. კონფლიქტის ყველა ტიპები სწორედაც რომ, განეკუთვნება მოვლენათა იმ კლასს, რომელთა თვითგანვითარებასა და კვლევაში ინფორმაცია თამაშობს საკვანძო როლს.

ინფორმაცია თავდაპირველად გაგებული იყო, როგორც ცნობები, რომლებიც ადამიანთა მიერ გადაიცემოდა ზეპირი, წერილობითი და სხვა ხერხებით. ამასთან ინფორმაციად ძირითადში ითვლებოდა არა მონაცემთა ხარისხი და მათი შინაარსი, არამედ მათი რაოდენობრივი მახასიათებლები: მოცემულობა, ორგანიზაციის ხერხები და სხვ.

გასული საუკუნის შუა წლებიდან მოვლენათა წრე, რომელიც აისახებოდა „ინფორმაციის“ მცნებით, არსებითად გაფართოვდა. ინფორმაციის ქვეშ უკვე იგულისხმებოდა ცნობები, რომელთა ურთიერთგაცვლასაც ახდენენ ადამიანები; ადამიანები და ტექნიკური დანადგარები; ტექნიკური დანადგარები, სიგნალების გაცვლა ცხოველთა და მცენარეთა სამყაროში; ნიშნების გადაცემა უჯრედიდან უჯრედში; ორგანიზმიდან ორგანიზმში; ინფორმაცია მჭიდროდაა დაკავშირებული ასახვასთან (არეკვლასთან). თუკი ობიექტზე ხდება ცვლილებები არეკვლითი (ასახვითი)

ზემოქმედება სხვა ობიექტისა, მაშინ შეიძლება ითქვას, რომ პირველი ობიექტი არის ინფორმაციის მატარებელი მეორე ობიექტის შესახებ. ყველა ის ცნობები, რომელთაც პრინციპში შეიცავს ინფორმაციის წყარო, იწოდება პოტენციურ ინფორმაციად. ყველა ის ცნობები, რომლებიც ნებისმიერი სახით ფიქსირდება ინფორმაციის მიმღების მიერ, შეადგენენ აქტუალურ ინფორმაციას.

კონფლიქტოლოგიაში ინფორმაციული მიდგომა ჯერ-ჯერობით არაა დასაბუთებული, მისი მნიშვნელობა და აუცილებლობა არაა გაცნობიერებული, რაც ბუნებრივია. კვლევის ობიექტზე ინფორმაციული ასპექტები მეცნიერ-სწავლულებს დაინტერესებს მას შემდეგ, რაც მეცნიერება გაივლის თავისი განვითარებისას საკმაოდ ხანგრძლივ გზას. ვიდრე შევაფასებდეთ ინფორმაციის როლს, საჭიროა შესასწავლი მოვლენების არსის გახსნა და მათი ტიპოლოგიის შემუშავება, სტრუქტურის, ფუნქციისა და გენეზისის დადგენა.

კონფლიქტოლოგიაში მნიშვნელოვანია მეცნიერების ჩამოყალიბების დასაწყისიდანვე, განისაზღვროს ის სფეროები, სადაც ინფორმაციულმა მიდგომამ შეიძლება მოგვცეს კარგი შედეგები. სასურველია ასევე მოხდეს შესავალი მოთხონების ფორმულირება, რომლებიც უზრუნველყოფენ კონფლიქტის ინფორმაციული ანალიზის სისტემურობას. კონფლიქტების შესწავლისა და დარეგულირების პრობლემაში არსებობს ოთხი ძირითადი სფერო: ყოველ მათგანში ინფორმაციული მიდგომის გამოყენებას გააჩნია თავისებურებები: - რეალური კონფლიქტის სფერო, სადაც ყოველი მათგანი შეიძლება მოვაქციოთ სისტემურ – ინფორმაციული ანალიზის ქვეშ.

ცენტრალურ რეგულაციურ რგოლად კონფლიქტის წარმოშობაში, განვითარებაში და დამთავრებაში არის სიტუაციის ფსიქიკური მოდელი, რომელიც არსებობს კონფლიქტური ურთიერთქმედების მონაწილეთა ფსიქიკაში. კონფლიქტის ბირთვი შეადგენს მის ობიექტს. მას გააჩნია მრავალი მახასიათებლები: კონფლიქტის ყოველ მონაწილეს უყალიბდება საკუთარი, სუბიექტური შეხედულება კონფლიქტის ობიექტზე, მისი მოდელი. ერთადერთი წყარო კონფლიქტის ობიექტის მოდელის ჩამოყალიბებისა არის ინფორმაცია – კონფლიქტის მონაწილეები თავიანთ საქციელს აგებენ არა კონფლიქტის რეალური ობიექტიდან გამომდინარე, არამედ მის ინფორმაციულ მოდელზე დაყრდნობით.

კონფლიქტის ობიექტის მოდელის ჩამოყალიბების კანონზომიერებები ოპონენტებისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ხალხთა შორის ბრძოლის მიზეზების გასაგებად. ეს კანონზომიერებები ატარებენ ინფორმაციულ ხასიათს. მთავარია ვიცოდეთ თუ როგორია ინფორმაცია, რანაირად და რატომ მოქმედებს კონფლიქტის ობიექტის მოდელის ფორმულირებაზე. კონფლიქტის ობიექტზე არსებული და არსებითი ინფორმაციის ნაწილი ოპონენტების მიერ მხედველობაში არ მიიღება, როგორია ეს ინფორმაცია, რატომ არ მოქმედებს ის კონფლიქტის ობიექტის მოდელზე? პასუხი ყველა ამ მნიშვნელოვან კითხვაზე შეიძლება მოგვცეს კონფლიქტის სისტემურ-ინფორმაციულმა ანალიზმა.

კონფლიქტის მონაწილეებს კონფლიქტური სიტუაციის ინფორმაციული მოდელები უყალიბდებათ მთლიანობაში; მოტივები და შესაძლო მოქმედებები საპირისპირო მხარისა კონფლიქტში; თავისი მოტივები და შესაძლებლობები კონფლიქტში; გარშემომყოფთა შეხედულებები კონფლიქტზე; კონფლიქტში მონაწილე ყველა მხარის მიზნები და სხვ.

თვითონ პროცესი კონფლიქტური ურთიერთქმედებისა სხვა არაფერია, თუ არა ინფორმაციის გაცვლა კონფლიქტურ სიტუაციაში მონაწილე ყველა ძირითად და მეორეხარისხოვან მონაწილეებს შორის. კონფლიქტის მონაწილეთა მიერ ურთიერთზე ინფორმაციული ზემოქმედება ხორციელდება მხარეთა ქმედებების კორექტირებისათვის საჭირო მიმართულებით. კონფლიქტის გაგების გასაღები დევს ინფორმაციული გარემოს გამოკვლევაში, იმ პირობებში, რომელთა ზემოქმედებთაც ისინი წარმოიშობიან, ვითარდებიან და მთავრდებიან.

- კონფლიქტებში ადამიანთა ქცევის სტერეოტიპები არის შედეგი იმ გამოცდილების ინფორმაციული ზემოქმედებისა, რომელიც წინ უსწრებდა ადამიანის ცხოვრებას და მოღვაწეობას. ცხოვრების პროცესში ჩამოყალიბებული სტერეოტიპები ხშირად გადამწყვეტ როლს თამაშობენ კონკრეტულ სიტუაციაში მოქმედების ხერხის (ფორმის) არჩევისას. როგორი ინფორმაცია და როგორი სახით მოქმედებს სოციალური საქციელის განსაზღვრული სტერეოტიპების გამტკიცებაზე? როგორ როლს თამაშობს ადამიანის პირადი ცხოვრებისეული გამოცდილება? როგორ ზემოქმედებს ახდენს სხვა ადამიანების აღმოჩენილი გამოცდილება? როგორია ინფორმაციული როლი კულტურისა, ხელოვნებისა, რელიგიისა, ადამიანების კონფლიქტური საქციელისას?

ძრავალი სპეციალისტი (გ. ეფრემოვა, ვ. მელნიკოვი) სამართლიანად საუბრობენ იმაზე, რომ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები ახდენენ შესამჩნევ ზემოქმედებას მოსახლეობის მიწზე, აყალიბებენ შეხედულებებს ძალადობის დაშვებულობაზე ან მის დაგმობაზე. ინფორმაციების ნაკადმა რუსეთის ტელევიზიის ეკრანებზე მკვლევლობების, სისხლისა და ძალადობის დემონსტრირებით გადააჭარბა ყველა გონივრულ საზღვრებს. როგორ აისახება ეს საზოგადოების კონფლიქტურობაზე? შესაძლებელია თუ არა ინფორმაციის დახმარებით პროვოცირება მოხდეს, ან პირიქით, თავიდან ავიცილოთ კონფლიქტები? როდის და როგორ კეთდება ეს? როგორ მოვანდინოთ ზემოქმედება მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებზე, ცალკეულ ადამიანებზე, სოციალურ ჯგუფებზე და მთლიანად საზოგადოების კონფლიქტურობაზე მისი დესტრუქციული ზემოქმედების მინიმალიზაციის მიზნით? ყველა ამ კითხვაზე პასუხი შეიძლება მოგვცეს კონფლიქტის გარეგანი გარემოს, კონფლიქტური სიტუაციის წარმოშობის ობიექტურმა და ორგანიზაციულ-მმართველობითი მიზეზების სისტემურ-ინფორმაციულმა ანალიზმა.

- მესამე მხარის ზემოქმედება კონფლიქტზე მისი კონსტრუქციულად გადაჭრის მიზნით ატარებს ინფორმაციულ ხასიათს. მთელი საქმიანობა ხელმძღვანელობისა, კონფლიქტოლოგებისა, სხვა შუამავლებისა კონფლიქტების თავიდან აცილებისა და დამთავრებისათვის წარმოადგენს ამის მონაწილეებზე ინფორმაციულ ზემოქმედებას. კონფლიქტების მართვის ეფექტურობა მალღდება, თუკი გვეცოდინება – მთელი ინფორმაცია, როდის, როგორი ფორმით, კონფლიქტის რომელ მონაწილეს ეცნობოს მისი მოქმედებების აუცილებელი კორექტირების მიზნით. კონფლიქტოლოგმა ასევე უნდა იცოდეს, რომელი ინფორმაცია უნდა შეაგროვოს აუცილებლად, იმისათვის, რომ მისმა ჩარევამ მოვლენათა განვითარებაში არ მოიტანოს ზიანი, იყოს დასაბუთებული კონფლიქტის მართვის ხარისხიანი ინფორმაციული უზრუნველყოფა – ესაა მნიშვნელოვანი პირობა კონფლიქტოლოგის წარმატებული მუშაობისა.

- თავად კონფლიქტოლოგია წარმოადგენს მეცნიერულ ცოდნას კონფლიქტებზე, რომელთა განვითარება ემორჩილება ინფორმაციის მიღების, გადაცემის და შენახვის კანონებს. კონფლიქტოლოგიაში მეცნიერულ ინფორმაციაზე სისტემური მუშაობა ჯერ-ჯერობით არ წარმოებს. კონფლიქტოლოგიურ კვლევებში არ გამოიყენება ის ფასეული ინფორმაცია, რომელიც დაგროვილია სოციოლოგიაში სამეცნიერო კვლევების მეთოდოლოგიის პრობლემაზე, მის ეტაპებზე და პროგრამაზე.

ლიტერატურა

1. მ. ცაცანაშვილი, ინფორმაციული საზოგადოება და ინფორმაციის სამართლებრივი რეგულირება. თბ. 1999.

2. Прангишвили И. В. Системный подход и общесистемные закономерности. М., 2000.
3. Красное Б. И. Роль средств массовой информации в политической жизни. М., 2002.
4. Прангишвили А. И. Прокопьев С. В., Конфликтология. 2007.
5. Здроволишслов А. Г. Социология конфликта. М., 1995.
6. ჰ. კუპრაშვილი. შაინფორმაციო პოლიტიკის სტრუქტურული ასპექტები პოლიტიკური მოღერნიზაციის პროცესში. 2001.
7. ჰ. კუპრაშვილი, საინფორმაციო პოლიტიკის ზოგიერთი ასპექტი. 1999.
8. Маклюен М. Понимание медиа. М. 2003
9. Расторгнуев С. Философия информационой войны. М., 2001.

Maia Guramishvili. Information approach to study and regulation conflict
Georgian Technical University
77 Kostava street, Tbilisi, Georgia

Summary

Information play important role interaction complex system in conflict her define beginnings development and completion situation resistance opponent influence third sidepieces off target settlement conflict also carry in fundamental information character.

Maia Guramishvili. Информационный подход к изучению и регулированию конфликтов

Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава, 77

Резюме

Информация играет важную роль во взаимодействии сложных систем. В конфликтах именно она определяет возникновение, развитие и завершение ситуации противодействия оппонентов. Воздействие третьей стороны, включающейся с целью урегулирования конфликта, также носит, в основном, информационный характер.

Майя Гурамишвили

Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава, 77**ПРОБЛЕМА ЭТНИЧЕСКИХ КОНФЛИКТОВ В РОССИЙСКО-ГРУЗИНСКИХ
ОТНОШЕНИЯХ**

Природа любого социального конфликта, в том числе и этнического, всегда сложна и противоречива, поскольку имеет целый комплекс причин и конфликтогенных факторов.

Однако всякий этнический конфликт начинается с состояния этнической напряженности, т. е., особого психического состояния этнической общности, которое формируется в процессе отражения групповым этническим сознанием совокупности неблагоприятных внешних условий, ущемляющих интересы этноса, дестабилизирующих его состояние и затрудняющих его развитие.

Степень этнической напряженности зависит от структуры и содержания межэтнических коммуникаций, особенностей этнической культуры взаимодействующих общностей и исторического характера отношений между ними.

Очень важна для формирования межэтнической напряженности история межэтнических отношений. Историческая память особенно широко помнит национальные обиды и признательности. Митинги на исторические темы очень способствуют переводу национальной напряженности в межэтническую. Всегда удобнее указать на исторического врага, чем разобраться в том, кто виноват в сегодняшнем положении народа и, самое главное, что нужно сделать, чтобы выбраться из него. Прошлое, в таком случае, начинает восприниматься через призму настоящего.

Этническая напряжённость, как массовое психическое состояние, основана на эмоциональном заражении, психическом внушении, подражании.

Значительно стимулируют процесс нагнетания межэтнической напряжённости слухи, стремительно распространяющиеся в системе неформальных коммуникаций.

Слух-это неточное описание реального или вымышленного события, отражающее общие настроения в обществе, этнические установки и стереотипы. Не обращать внимания на слухи опасно, ибо информационный вакуум или искаженная информация в СМИ вызывают новый круг слухов.

Кроме того, межэтническая напряженность, как и социальная, характеризуется таким пограничным психическим состоянием, как массовая невротизация, а на этой основе развивается страх культурной ассимиляции. Эти состояния отличаются повышенным эмоциональным возбуждением, сопровождаемым различными негативными переживаниями: тревогой, массовой национальной напряженностью беспокойством, раздражительностью, растерянностью, отчаянием. Своя этническая группа оценивается более позитивно, а чужие – более негативно, все успехи – это наши внутренние заслуги, все неудачи вызваны внешними обстоятельствами, а главное – кознями внешних врагов, под которыми автоматически понимаются иноэтнические группы.

Межэтническая напряженность и конфликты порождаются не самим фактом существования этносов, а политическими, социально – экономическими и историческими условиями и обстоятельствами, в которых они живут и развиваются. Именно в этих условиях кроются основные причины возникновения межэтнических конфликтов.

Трудно найти две другие соседние страны, сосуществование которых настолько было бы перегружено драматизмом, как отношения России и Грузии.

Рубеж XVIII-XIX веков оказался роковым и политически неприемлемым для Грузии: она потеряла государственную независимость, а династия Багратиони прекратила свое существование... В имперской и экспансионистской политике больших государств: Англии, Франции и России по отношению к Кавказу в конце XVIII и начале XIX века победа осталась за Россией...

Из всех стран Южного Кавказа в самом сложном этнополитическом положении находится Грузия, в которой этнические меньшинства составляют 30% от всего населения.

Результатом советизации Грузии стало создание Юго-Осетинской и Абхазской автономной областей. Создание территориальной автономии для народов, чья историческая родина находится в другом месте, является весьма редким прецедентом в практике Советского государства (в качестве второго такого примера можно привести Нагорный Карабах).

Каждая историческая эпоха несет в себе свою уникальную, неповторимую реальность, игнорирование которой является бесперспективным и проигрышным. Трудно однозначно утверждать, кто больше теряет от таких ненормальных отношений – Россия или Грузия. Скорее всего, оба государства находятся в проигрышной ситуации и, по логике, обоим не должна устраивать реальность. Естественно, трудно предположить, что станет возможным начать отношения «с чистого листа»; невероятно трудно будет стереть из памяти трехсотлетнюю историю, тем более, когда прошлое отягощено такими фактами, как оккупация, аннексия, активное потворничество нарушению территориальной целостности и, в конце концов, совершенно неоправданное и нецивилизованное эмбарго.

Этноконфликты стали неотъемлемой данностью независимой Грузии. Более того, эти конфликты проявились еще задолго до приобретения государством независимости. Повторю банальную истину, уже ставшую фактом, что та территориально-административная структура, посредством которой была «исчерчена» карта Советской Грузии, служила интересам большевистского Кремля. В этой связи, Грузия, в отличие от других постсоветских государств, оказалась гораздо более принципиальной и последовательной в прозападной внешнеполитической ориентации и остается преданной ей и по сей день.

Эта цель, по своей сути, в то же время означала освобождение от Российского ценностно-политического пространства, поэтому достижение этой цели является весьма сложным и требует преодоления многочисленных препятствий. Самым большим препятствием были и являются именно этноконфликты.

Еще в 90-х годах прошлого столетия Киссинджер, предполагая усиление России, в то же время предсказывал, что всю «прелесть» соседства с Россией на своей шее, в первую очередь, почувствуют ее соседи (бывшие союзные республики). Практически, на сегодняшний день прогноз американского «патриарха» сбылся для всех нас, впрочем, реальностью является также и то, что у России не полностью развязаны руки в современном обществе. Тем более необходимой и неотложной задачей является выяснение стратегии Кремля в долгосрочных расчетах, а также определение его сильных и слабых позиций.

Начиная с 2004 года Россия, открыто либо в скрытой форме, заявляла о своих военных и экономических интересах в Абхазии и Южной Осетии. Началось установление двухсторонних отношений с конфликтными регионами, тем самым подготавливались правовые основы для признания независимыми республиками этих двух автономных образований, входящих в состав Грузии. Исходя из всего вышесказанного, наглядно видно, что акция военного характера со стороны России в отношении Грузии была неизбежной и для этого не требовалось какого-либо особенного анализа. Более того, Россия не удовлетворяется достижением полного влияния в Абхазии и Южной Осетии. Ее главной целью является достижение полномасштабного влияния на всем Кавказе. Наглядным

подтверждением этому стало обращение Президента России к Федеральному собранию (5 ноября 2008 года): «Мы с Кавказа никуда не ушли» ... «Существуют ценности, ради которых надо бороться и побеждать, без которых мы не представляем себе нашу страну». Думается, что комментарии к приведенным словам излишни.

В общих чертах можно сказать, что результат, который мы получили в августе 2008 года, волей или неволей, готовился еще до приобретения Грузией государственной независимости. Явным проявлением процессов территориальной и национальной дезинтеграции Грузии стала сепаратизация Абхазии и Южной Осетии, которая впоследствии переросла в агрессивный сепаратизм. В августе 2008 года Россия фактически возобновила агрессию в отношении независимого, суверенного государства – Грузии. Она официально признала самопровозглашенные республики, Абхазию и т.н. Южную Осетию, причем абсолютно не учитывая, насколько правомерно это действие и не обращая внимания на международное мнение. Что же касается признания независимости Косово, этот факт Россия использовала в качестве одного из аргументов для оправдания своих преступных действий.

Процесс мировой глобализации уже коснулся как России, так и ее соседей... Одним словом, накопился более чем достаточный материал для обсуждения и анализа. И еще, необходимо громогласно признать, что мы не имеем права на ошибку в оценке импульсов, исходящих от России, поскольку очевидно, что мы совершенно не защищены от агрессии, перманентно ожидаемой с Севера. С одной стороны, Кремль тоже может задуматься о разработке нового сценария, а с другой, непонятен вектор развития событий, поэтому весь Кавказ находится на пороховой бочке...

ЛИТЕРАТУРА

1. რეგიონალური კონფლიქტები საქართველოში- სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი, აფხაზეთის ასსრ 1989-2001, პოლიტიკურ სამართლებრივი აქტების კრებული. რედ. თ. დიასამიძე თბ.2002.
2. ს. კორნელი, რელიგია , როგორც ფაქტორი კავკასიურ კონფლიქტებში ქ. ცივილიზაციური ძიებანი №1 2003.
3. რ. მეტრეველი კავკასიური ცივილიზაცია მსოფლიო გლობალიზაციური პროცესების კონტექსტში თბ. 2007.
4. ჯ. გახლიძე რუსეთ-საქართველოს ომი და მსოფლიოს ახალი წესრიგი. ქ. საისტორიო ვერტიკალები 2008 №16.
5. ი. კვესელავა, საქართველოს უახლესი ისტორიის ქრონიკები. თბ. 2008.
6. Г. Киссинджер, Дипломатия .М.,1997
7. И. Джадан, Пятидневная война: Россия принуждает к миру М.,2008
8. И. Кефели, Философия геополитики. СПб.,2007
9. Н. Медведев, политическая регионалистика. М., 2002
10. Международная жизнь. 2004 №11-12.
11. Полис. 2003 №5.
12. www.amc.ge
13. www.wikipedia.org

მაია გურამიშვილი. ეთნიკური კონფლიქტების პრობლემა რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობაში

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

რეზიუმე

ეთნოკონფლიქტები დამოუკიდებელი საქართველოსათვის თანდაყოლილ მოცემულობად იქცა. მათ თავი იჩინეს ჯერ კიდევ სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის მოპოვებამდე. საქართველოს ტერიტორიულმა და ეროვნულ-დემონტერაციის პროცესში რუსეთის როლის მკაფიო გამოვლენა იყო ის შედეგი, რომელიც 2008 წლის აგვისტოში მივიღეთ.

Maia Guramishvili. Problem ethnic conflict in Georgian of Russian relationship

Georgian Technical University
77 Kostava street, Tbilisi, Georgia

Summary

With difficulty find two other neighbouring country coexistence which how be overload dramatic effect how relationship Russia and Georgia. In general one can speak what result which we receive in August 2008 year will or slavery prepare more do acausition Georgia government independence.

Манана Самадашвили

Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77

ЭФФЕКТИВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ ОРГАНИЗАЦИЕЙ

Мощным резервом повышения производительности и увеличения общей эффективности производства и сбыта является эффективность системы человеческих взаимоотношений в процессе труда.

Серьезные проблемы возникали перед руководителями и специалистами в области психологии и организации управления персоналом, в частности, организации управления вообще в связи с переходом малых и средних предприятий к новым формам собственности.

Существенная причина сбоев в работе организации, кроме основных причин, таких, как: нехватка сырья, отсутствие связей поставщиков с потребителями, неконкурентоспособная продукция или цена и другие, заключается в кризисе управления, так как при создании новой фирмы или реализации перемен внутри организации часто

забывают о психологических барьерах, которые возникают на пути прогрессивных преобразований в организации. Они порождают нездоровую психологическую атмосферу в организации, низкий уровень выполненных обязанностей, текучесть кадров, провоцируют конфликты и т.д. из-за некомпетентности руководителей, наделенных властью и не считающих нужным обращаться к опыту управления персоналом.

Для устранения этих проблем были разработаны рекомендации в области совершенствования управления персоналом. Эти рекомендации можно подразделить на организационные, формальные, психологические и вспомогательные группы.

Ознакомимся с организационными рекомендациями, которые связаны с построением организации и налаживанием ее работы. Они подразделяются на 3 типа: структурные, коммуникационные и связанные со стимулированием персонала.

Структурные рекомендации. Названия должностей не должно быть сложным, так как могут произвести на сотрудников, клиентов и поставщиков неблагоприятное впечатление.

Для создания здоровой конкуренции при приготовлении потенциального приемника можно выбрать несколько кандидатов, при этом среди них не должно быть фаворитов. Для проверки способностей каждого, следует по очереди поставить их на пост руководителя, предварительно уехав и дав слово, по возвращении, поддержать и одобрить все, что они сделают. Лучше возвращаться внезапно, позднее оценив их возможность руководить организацией.

Гибкая система отпусков должна существовать для всего персонала в организации.

Если в фирме есть отдел реализации, то необходимо помнить, что:

1) система вознаграждения работников отдела реализации должна включать шкалу возрастающих выплат по достижении больших объемов продаж в процентах; в случаях зарабатывания кем-либо из агентов больших денег, не следует менять шкалу. Практика изменения к худшему хорошо знакома работникам организации и доверие к фирме может быть потеряно; 2) торговые агенты (или работники сходной по характеру деятельности) должны получить акции фирмы, если они есть, или долю в прибылях, чтобы чувствовать личную ответственность за работу и совладельца фирмы; 3) не следует повышать в должности лучших торговых агентов, ибо: хороший агент – это состояние души, и смена деятельности сделает его ненужным балластом для фирмы.

Прежде чем начать новое дело, удостоверьтесь в том, что оно будет иметь реальные и ощутимые результаты. В противном случае мероприятие может послужить лишь утешением чьему-либо самолюбию.

Каждый сотрудник должен иметь право отстаивать свою точку зрения по поводу решения поставленной перед организацией любой задачи. Для успешного функционирования фирме необходимо осмысленное неподчинение специалистов. В этом случае снижается риск принятия и, что главное, выполнения сотрудниками неправильных и непродуманных решений, в том числе и решений руководителя.

Нужно стремиться ликвидировать совместительство, если это причиняет вред фирме. Дело может заключаться в неудобном режиме работы или низкой зарплате.

Принятия родственников на работу подрывает авторитет руководителя, если его родственники не могут или не желают работать как положено, в связи с чем снижается качество работы сотрудников. В том случае, когда сотрудники работают хорошо, первая же ошибка руководителя послужит сигналом к халатности для остальных. Кроме того, не работая с родственниками, легче избежать сплетен и излишнего освещения в коллективе личной жизни руководителя.

В отношении привилегий целесообразно следовать ориентации на всех работников организации: запрещение музыки на рабочем месте (кроме тех мест, где не требуется умственных усилий); снижение количества звуковых сигналов в офисе, включая телефон; запрещение найма штатных психологов или проведения

психологических исследований для начальства; честность в любых отношениях, отказ от приятельских и фамильярных отношений внутри фирмы между начальником и подчиненным (во избежание несправедливости к хорошим, но не симпатичным руководителю работникам); отказ от постоянного привлечения новых сотрудников; отказ от условностей во всех областях деятельности, отягчающих ее и внутрифирменное общение в организации.

Успех организации зависит в какой-то степени от взаимоотношений между руководителями и подчиненными, что позволяет преодолевать любые негативные моменты в жизнедеятельности фирмы.

Ряд рекомендаций по стимулированию персонала. При изучении практической деятельности малых и средних предприятий, были выделены общие характеристики эффективной системы стимулирования труда и участия в прибылях: 1) непосредственная и тесная связь с достигнутыми успехами в работе в виде дохода от роста прибыли, выраженного в процентах для каждого работника; 2) заранее согласованные принципы для вознаграждения за перевыполнение плана; 3) отсутствие максимального предела для премий; 4) соответствие зарплаты реальному вкладу сотрудника в успехе фирмы и разумным жизненным расходам; 5) ограничение базовых окладов для руководителей высшего уровня; 6) жесткая схема начисления премий, включающая только три категории оценок результатов работы для каждого работника (хорошо, удовлетворительно, плохо), рейтинг работы; 7) каждая премия вручается непосредственным начальником и сопровождается беседой и поздравлениями; с работниками, не получившими премий, беседа по поводу основания для лишения премии проводится наедине; 8) плохие работники не могут быть премированы ни в каком случае и никаким образом; никогда нельзя наказывать материально работников, которые допустили ошибки по вине руководства, даже в дни кризисов. Если работник выполняет работу на своем участке отлично, он должен быть поощрен; 9) в фирме не должно быть никаких секретных или излишних накладных расходов, отрицательно влияющих на премиальную систему.

Важно помнить, что в малых и средних фирмах оплата труда руководителя не должна быть выше более чем в 2 раза оплаты труда ведущих специалистов, так как объем управленческой работы не настолько велик, чтобы его выражала столь большая денежная сумма.

Когда стоит вопрос о повышении сотрудника в должности, часто кажется, что в организации нет человека, способного занять вакантный пост. В таком случае, следует найти такого, который соответствовал бы требованиям только на 50% и дать ему эту работу. Через некоторое время он достигнет 100% к всеобщему удовлетворению. Но брать человека со стороны неэффективно, даже если он подходит на 110%, так как даже через длительный промежуток времени он все еще будет знакомиться с секретами деятельности фирмы. Также не стоит назначать на более высокую должность работников фирмы, имеющих большой потенциал, но низкие результаты труда: потенциал располагает к лени и много шансов за то, что работник провалит порученное дело. Если решено последовать правилу 50%, то из имеющихся кандидатур старайтесь выбрать лидера (формального или неформального), так как именно ему обеспечена поддержка группы в случае провала.

Уделяя должное внимание профессиональной подготовке и переподготовке сотрудников, напомним, что наглядное преподавание на рабочем месте является гораздо

эффективнее теоретических лекций. Научите подчиненного работать так: всесторонне просветите его относительно теории дела и отправьте на рабочее место, не направляя и подсказывая ему до тех пор, пока он сам не обратится за помощью. А еще лучше – уйдите в отпуск.

Никогда не экономьте на зарплате хороших работников. Одной преданности организации недостаточно для продолжительной работы в ней. Низшие потребности также обязательно должны быть удовлетворены, особенно когда они связаны с такими высшими потребностями, как потребность в уважении и признании, которая в наше время базируется на размере оклада.

Обязательно должен существовать регулярный контроль результатов деятельности всех работников в любой форме, приемлемой и руководителем, и подчиненными, с основной целью – предотвращением ошибок или их исправлением на самой ранней стадии возникновения.

Коммуникативные рекомендации. Обращаться к руководителям высшего ранга своей или чужой фирмы лучше напрямую, так как промежуточные участники общения усложнят контакты и могут исказить информацию.

Для того, чтобы поближе познакомиться с коллективом своей фирмы, уйдя в отпуск, можно позвонить себе на работу в качестве обычного клиента без особенных запросов и возможностей. Это поможет выявить недостатки в управлении персоналом и вовремя принять меры по их устранению.

Формальные рекомендации. Рассмотрим формальные рекомендации, регулирующие формальные отношения в фирме «руководитель-подчиненный».

Все решения должны приниматься на возможно низшем уровне, исходя из необходимости быстро и без особых затрат исправлять принятое решение.

О необходимости делегировать полномочия много сказано в различных трудах по управлению и в настоящей работе. Следует добавить, что в маленькой фирме делегирование часто бывает вынужденным из-за недостаточности персонала для выполнения всех функций. Надо отметить, что этот факт повышает универсальность знаний работников. Надо только научиться давать сотрудникам не мелкие, а важные поручения. От подчиненных, которым делегировали полномочия, надо, прежде всего, добиться не только продуманной аргументации по поводу решения проблемы, но и обязательных ответов на некоторые насущные вопросы.

Используя на практике большинство предлагаемых рекомендаций, исследование показало эффективность и необходимость их применения в повседневном управлении в малом и среднем предприятии. Фирмы, апробировавшие методы и рекомендации по ряду финансовых и организационных показателей признаны одними из лучших.

ЛИТЕРАТУРА

1. არმსტრონგი მ. ადამიანური რესურსების მართვა. საკანმანათლებლო მთარგმნელობითი და საგამომცემლო ცენტრი, შ.პ.ს. “მაუსი”. თბილისი, 2002.
2. Martin J. Organizational Behaviour and Management. “SOUTH-WESTERN CENGAGE Learning”, UK, 2005.
3. Питерс Т., Уотерман Р. В поисках эффективного управления / Пер. с англ. М.: «Прогресс», 1997.
4. Уткин Э. А., Кочеткова А. И. Управление персоналом в малом и среднем бизнесе. М., «АКАЛИС», 1996.

მანანა სამადაშვილი. ორგანიზაციის ეფექტური მართვა

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას ქ. № 77

რეზიუმე

ნაშრომი ეძღვნება ორგანიზაციის ეფექტური მართვისათვის აუცილებელი რეკომენდაციების განხილვას: პერსონალის მართვის სფეროში. ნაჩვენებია, რომ ორგანიზაციის ხელმძღვანელთა მიერ ფორმალური და ორგანიზაციული რეკომენდაციების ყოველდღიური გამოყენება სრულყოფს ორგანიზაციის მუშაობას, აუმჯობესებს გუნდურ მუშაობის, რაც აუცილებელია ორგანიზაციის წარმატებით ფუნქციონირებისათვის.

Samdashvili Manana. Effective Management of Organization

Georgian Technical University
77 Kostava Str., Tbilisi, Georgia

Summary

The paper is dedicated to the consideration of necessary recommendations in the sphere of personnel management to achieve effective management of organization. In particular the formal and organizational recommendations used by manager of organization help to perfect the work and improve team work, which is necessary for the successful functioning of organization.

მანანა სამადაშვილი

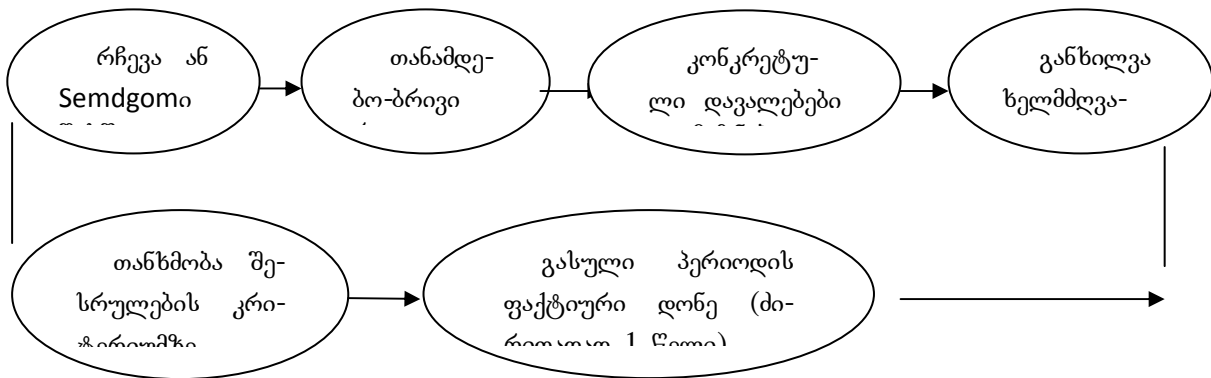
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას ქ. № 77

პერსონალის საქმიანობის შეფასება

პერსონალის საქმიანობის შეფასებისას პირველ რიგში ფასდება თანამშრომელი როგორ ასრულებს თავის ძირითად მოვალეობებს და როგორ უძღვება მასზე დაკისრებულ ამოცანებს. ხოლო შემდეგ, ფასდება მისი შესაძლებლობები სხვა პოზიციაზე გადაადგილებისას. სიტუაციის შეფასებისას თანამშრომელს უფლება აქვს იცოდეს რომელი ასპექტები ფასდება მისი მუშაობის პროცესში. უმეტეს შემთხვევაში შეფასებას აწარმოებს უშუალოდ ხელმძღვანელი, მაგრამ მენეჯერების შეფასება შეიძლება იყოს განხორციელებული შემდეგი სქემის მიხედვით. (ამ შეფასების მოდელს ჰქვია “შეფასება 360 გრადუსით”) ნახაზი 1, რომელიც ახდენს შეფასების პროცესის დემონსტრირებას. იგი დაფუძნებულია მუშაობის შედეგებზე, კრიტიკიუმებზე, ან სტანდარტებზე [1].

სიტემის ეფექტურად მუშაობისათვის საჭიროა, რომ როგორც ხელმძღვანელს, ისე მასზე დაქვემდებარებულ თანამშრომლებს ესმოდათ პროცესის მნიშვნელობა და აუცილებლო-

ბა, რათა ძირითადი მიზანი იქნას მიღწეული. გამოსაყენებელი შეფასების კრიტერიუმები ხშირად ხდება ორივე მხარის უკმაყოფილების საფუძველი. მოცემული კრიტერიუმები აუცილებლად უნდა იყოს რეალურად მიღწევადი. ასევე მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული გაუთვალისწინებელი მდგომარეობები, რომლებიც შეიძლება გამოჩნდნენ მიზნის შესრულების დროს. დავალებები აუცილებლად უნდა შეესაბამებოდნენ თანამშრომლის ცოდნას, განათლებას და არ უნდა იყოს არც ძალიან ადვილი და არც ძალიან ძნელი, წინააღმდეგ შემთხვევაში თანამშრომელი იქნება დემოტივირებული. პრაქტიკულად დრო, რომელიც ეძლევა დავალების შესასრულებლად შეზღუდულია, ამიტომ საჭიროა შევხედოთ, თანამშრომელი რამდენად ჯდება მოცემული დროის ჩარჩოებში.

ნახაზი 1. შესრულების შეფასების შემცველი პროცესი. [2]

თანამშრომლის საქმიანობის შეფასების საუბრისას, ჩვენ ჩვეულებრივ მხედველობაში ვიღებთ არა მუშების, არამედ ხელმძღვანელებისა და სპეციალისტების შეფასებას.

არსებობს შეფასების ორი კატეგორია: 1) ფორმალური და 2) არაფორმალური.

არაფორმალური შეფასებისას ხდება ხელმძღვანელის მიერ თანამშრომლებზე ყოველდღიური დაკვირვება ჩვეულებრივ სამუშაო პირობებში. ეს შეფასება ხდება მუდმივად და განისაზღვრება მხოლოდ ინტუიციურად, ამიტომ ასეთი შეფასების რეალური მაჩვენებელი პრაქტიკულად არ არსებობს. ეს არის ხელმძღვანელის ჩვეულებრივი ყოველდღიური დამოკიდებულება მისი ხელქვეითისადმი. ფორმალური შეფასება უფრო მოწესრიგებული და რაციონალურია. იგი არის თანამშრომლის საქმიანობის სისტემური და დაგეგმილი შეფასება. განვიხილოთ შეფასების მიზეზები.

არსებობს რამდენიმე მიზეზი რისთვისაც ორგანიზაცია ატარებს შეფასებას:

1. განვსაზღვროთ ინდივიდის საქმიანობის მიმდინარე დონე;
 2. განვსაზღვროთ ინდივიდის ძლიერი და სუსტი მხარეები;
 3. ინდივიდების მოტივაცია;
 4. განვსაზღვროთ მათი ცოდნისა და საქმიანობის დონე.
- ყველაზე მთავარი მიზეზი პერსონალის საქმიანობის შეფასების წარმართვისა – მდგომარეობს იმაში, რომ ზუსტად განვსაზღვროთ მოცემული დრო; სამართლიანად მოვახდინოთ ადამიანის პრემირება და განვსაზღვროთ თითოეული მოსამსახურის პოტენციური პერსპექტივაში დაწინაურების თვალსაზრისით.

დრუკერმა შეფასება ჩათვალა სასარგებლოდ: “შეფასო დაქვემდებარებული და მისი საქმიანობა – ეს არის მნიშვნელოვანი ნაწილი ხელმძღვანელის მუშაობისას. სანამ ხელმძღვანელი თვითონ არ წარმართავს შეფასებას, იგი ვერ შეძლებს მთლიანად აილოს თავის თავზე პასუხისმგებლობა მისდამი დაქვემდებარებულ პერსონალზე”. მთლიანობაში დრუკერი თვლის,

რომ ხელმძღვანელის ამოცანაა – შედეგების მიღწევა. მართვა ადამიანური, მატერიალური და ფინანსური რესურსებისა – ეს არის შედეგების მიღწევის ინსტრუმენტები. თითოეული რესურსთაგანი განისაზღვრება მონიტორინგის გზით. რაც ნიშნავს სტანდარტების დადგენას, საქმიანობის შეფასებისა და შესაბამისი ზომების მიღებას. მონიტორინგის პროცესის დამთავრებისას აუცილებელია მოქმედება მივმართოთ საქმიანობის შესწავლის გაუმჯობესებაზე და დახმარებაზე.

თანამშრომელთა საქმიანობის შეფასება ნორმალური პროცესია, რაც ზუსტად და ობიექტურად წარმოაჩენს შემდეგ ფაქტორებს:

- სტრუქტურა და შეფასებითი პარამეტრების მოწყობილობა;
- შეფასებების წარმართვის სტილის;
- ორგანიზაციის სტრუქტურას.

მაგალითად, თუ ორგანიზაცია თვლის, რომ მკაცრად შეაფასოს და გააკონტროლოს მოსამსახურეები, ბუნებრივია, რომ ეს თავის დაღს დაასვამს კონტროლის პროგრამას და იგი იქნება შემცველი მკაფიო კრიტერიუმებისა, რომლის თანახმადაც იქნება წარმოებული შეფასება. თუ კომპანიაში მიღებული იქნება გახსნილობისა და თანამშრომლობის პოლიტიკა, მაშინ შეფასების ჩატარების შემდეგ მალევე გადაწყდება წამოჭრილი პრობლემები.

შეფასების ფორმები. არსებობს სხვადასხვა პირობები, რომელთა მეშვეობითაც მუშავდება შეფასების ფორმები, მაგრამ ძირითადად ამოსავალ ელემენტებად გვევლინებიან შემდეგი ფაქტორები: 1. რაზეა მიმართული შეფასების ფოკუსი: თანამშრომელზე თუ მის თანამდებობაზე; 2. რომელი შესრულების კრიტერიუმია შერჩეული; 3. შეფასების რომელი სახეები იქნება გამოყენებული.

თუ შეფასება უფრო ფოკუსირებულია სამუშაოზე, მაშინ შემფასებელს თხოვენ

ყურადღება გაამახვილოს იმაზე თუ რამდენად გაართვა თავი შესაფასებელმა მასზე დაკისრებულ დავალებებს. მისი ხარისხის კომენტირება ან სამუშაოსთან დამოკიდებულება აქ საჭირო არ არის. თუ ყურადღების ცენტრში მოექცევა თითონ თანამშრომელი, მაშინ სიტუაცია კარდინალურად იცვლება. ექსპერტისაგან ელოდებიან ინფორმაციას შესაფასებელი თანამშრომლის თავისებურებებზე, კერძოდ ხარისხზე. ფაქტებს, რომელიც ეხება მის შესაძლებლობას შედეგების გაუმჯობესების საქმეში აქ არც ისე მნიშვნელოვანია. ასეთი სახით შეფასების ფორმები განსაზღვრავენ კრიტერიუმებს, რომლის მიხედვითაც იქნება შეფასება წარმოებული და ასევე შესაბამისი შეფასებითი საზომები.

როცა შეფასება ფოკუსირებულია ინდივიდზე და არა მის შრომისუნარიანობაზე, განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა: 1. საერთო კრიტერიუმებს; 2. საერთო შეფასების საზომებს; 3. ინდივიდუალურ ხარჯებს და არა შედეგებს;

პირველი პრობლემა, რომელსაც შეფასების პროცესში ვაწყდებით – ეს არის როგორ გავზომოთ შედეგები. როგორ უნდა შეაფასოს ხელმძღვანელმა ლიდერის ხარისხი?

მეორე პრობლემა – იმუშაო გულისხმიერად ყოველთვის არ ნიშნავს მიღწევას მუშაობაში, ისევე როგორც ზოგიერთ შემთხვევაში ეს შეიძლება გახდეს პასიურობისა და გადაწყვეტილების მიუღებლობის მიზეზი.

მესამე პრობლემა – ობიექტურობა. ფორმის შევსებისას, ხელმძღვანელი პირველ რიგში ამჟღავნებს თავის საკუთარ შეხედულებას. ჩვეულებრივ მაღალი რგოლის ხელმძღვანელები თვლიან, რომ პირადობაზე ორიენტირებული შეფასება საკმაოდ ძნელია და ამიტომ ცვლიან სისტემური შეფასებით, რომელიც ორიენტირებულია შედეგებზე.

ბევრი ორგანიზაცია საუკეთესო შეფასებითი მაჩვენებლებით გვაძლევს რეალობასთან უფრო მიახლოებულ შედეგებს, ზემოთ აღნიშნული ძირითადი აქცენტები კეთდება მოსამსახურეების მიერ მიღწეულ შედეგებზე. კერძოდ: თანამშრომელმა რამდენად გაართვა თავი მოცე-

მულ დავალებას მოცემულ პირობებში, მისი შედეგები რამდენად შეესაბამება სტანდარტულ შედეგებს.

ნებისმიერი სიტუაციის განხილვა უმეტესად დამოკიდებულია ხალხის მომზადებაზე და ხშირად ობიექტურ მონაცემებზე, რაც არის ინფორმაცია, მიღებული მესამე მხარისაგან.

შეფასება შეიძლება იყოს მიმართული პიროვნებაზე, შეიძლება იყოს მიმართული შედეგებზე, მაგრამ ნებისმიერი შეფასება ზომავს ინდივიდუალურ საქმიანობას.

არსებობს შეფასების კიდევ ერთი საშუალება – ეს არის თვითშეფასება. თანამშრომლები წერენ ყოველწლიურ ანგარიშს თავიანთ სამუშაოზე ან ავსებენ შეფასების ფორმებს.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ჩატარებული შეფასებითი პროცედურების სტილი ადგენს როგორც ობიექტურობას, ასევე შეფასების სამართლიანობას. განვიხილოთ შეფასებითი ინტერვიუ, რასაც აწარმოებს ხელმძღვანელი.

შეფასებითი ინტერვიუ – ეს არის ფუნქციონალური საუბარი, თვალი-თვალში თანამშრომლებსა და მის ხელმძღვანელებს შორის, სადაც განიხილება ინფორმაცია, რომელსაც შეიცავს წინასწარ შევსებული ფორმა. გასაუბრების შედეგად მიიღება საკმაოდ მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებები, რომლებიც ეხება გამოუმუშავებულ ხელფასს, სამსახურეობრივ გადაადგილებას და შესწავლას. კვლევის მონაცემების თანახმად მენეჯერების უმრავლესობას არ უყვარს მსგავსი გასაუბრებების ჩატარება თავის თანამშრომლებთან. მაკ გრეგორი თავის სტატიაში გასაუბრებებით შეფასებაზე აღნიშნავს “ხელმძღვანელები გრძნობენ თავს არაკომფორტულად, თითქოს თამაშობენ ბატონის როლს”. უნდა აღვნიშნოს, რომ ხანდახან ასეთი შეფასებითი ინტერვიუს დროს ხელმძღვანელები არც ისე სწორად წარმართავენ მსგავს ინტერვიუებს, ისინი ხშირად

იხრებიან შევსებული ფორმისაგან.

მას შემდეგ რაც ხელმძღვანელი გასაუბრებების მიზანს შეიტყობს, მისი ტაქტიკა და ხედვა დამოკიდებულია ამ გასაუბრებაზე. მსგავსი ინტერვიუები ემსახურებიან შემდეგ მიზანს: 1) შეაფასონ დაქვემდებარებულის საქმიანობა საანგარიშო პერიოდში (ჩვეულებრივ გასაუბრება ხდება წლის ბოლოს ან შუალედში – წლის შუა თვეებში); 2) გამოიმუშაონ გეგმები მუშაობის გაუმჯობესების მიზნით; 3) განსაზღვროს პრობლემები ან/და შეისწავლოს თანამშრომლის საქმიანობის შესაძლო პერსპექტივები; 4) გააუმჯობესოს კონტაქტი ხელმძღვანელსა და მასზე დაქვემდებარებულს შორის; 5) დაადგინოს თანამშრომლის “უკუკავშირი” მისი საქმიანობის შედეგად; 6) განსაზღვროს პოტენციური შესაძლებლობები / პირობები თანამშრომლის დაწინაურებისა ან დაქვეითებისა.

ზოგჯერ წამოჭრილ საკითხებს ისინი მიყავთ საერთო თემის “ცხელ კამათამდე”, რომელშიც ხელმძღვანელი და მასზე დაქვემდებარებული უხვევენ მიღებულ განსახილველ შედეგებს.

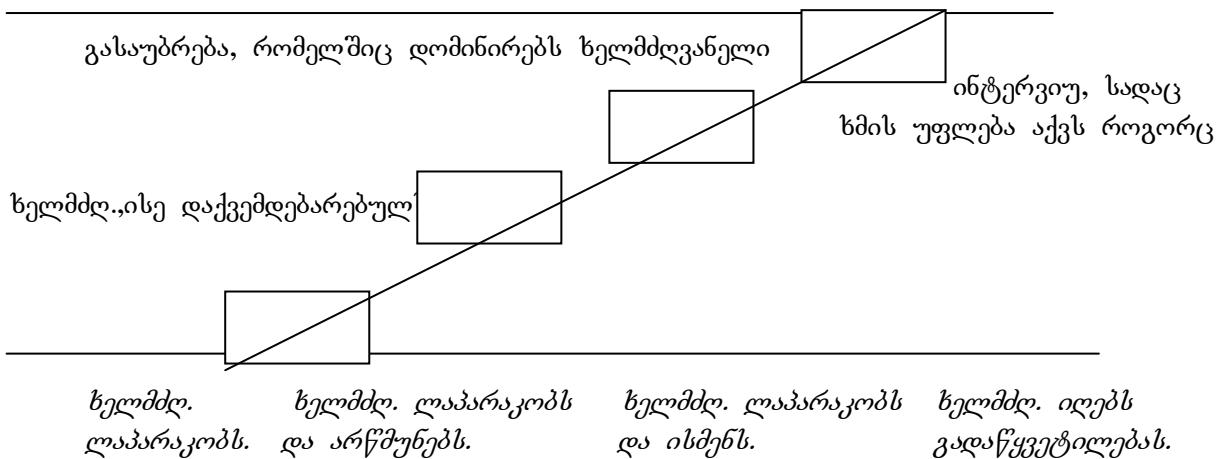
შეფასების სტილი. მაიერმა განმარტა შეფასების სამი ძირითადი საკითხი:

1. თქვა/არგადათქვა – ამ დროს ხელმძღვანელი ატყობინებს თავის დაქვემდებარებულს შეფასების შედეგებს და ცდილობს დაარწმუნოს იგი მიიღოს ეს ყველაფერი მუშაობის გაუმჯობესებისათვის.

2. თქვა/გამოვიდა – ხელმძღვანელი ატყობინებს თავის დაქვემდებარებულს მისი საქმიანობის მდგომარეობს შესახებ და შემდეგ ისმენს მის მოსაზრებებს.

3. გადაწყვიტა პრობლემები – ხელმძღვანელი უარს ამბობს მოსამართლის როლზე და დაქვემდებარებულთან ერთად განიხილავს შედეგებს და შესაძლო მოქმედებებს.

მან აღწერა გამსაუბრებლის ქცევა ავტოკრატიული სტილიდან დემოკრატიულზე.

ნახაზი 2. გასაუბრების შეფასების სტილი (მაიერის მიხედვით).

განვიხილოთ გასაუბრების შედეგები სხვადასხვა სტილში: 1. ლაპარაკობს –

არაპროდუქტიული სვლა, როცა კრიტიკას აქვს საკმაოდ მკვეთრად ნეგატიური ეფექტი. მსგავსი სურათი ეხმარება თანამშრომელს გაიგოს მისი პროგრესის საერთო მდგომარეობის შესახებ; 2. ლაპარაკობს და უმტკიცებს – როცა ხელმძღვანელი ძალიან კმაყოფილია, ხოლო თანამშრომელი ყოველთვის მზადაა მიიღოს ხელმძღვანელის ვერსია იმასთან დაკავშირებით რა უნდა გააკეთოს; 3. ლაპარაკობს და უსმენს – ასეთი მიდგომა საშუალებას აძლევს თანამშრომელს მის პროგრესზე და შემდგომ ამ პროცესის განსჯაზე, თუ რა უნდა გააკეთდეს, თანამშრომლის რეაქცია ხშირად არის დადებითი; 4. განსჯის და გადაწყვეტს – ეს მიდგომა არის საუკეთესო. ამ შემთხვევაში ხელმძღვანელი და დაქვემდებარებული თანამშრომლობენ როგორც თანასწორნი.

მუშაობის მნიშვნელობა, შემუშავებული მაიერის მიერ მთავრდება იმით, რომ უკანასკნელი მოდელი შეიძლება დაეხმაროს მენეჯერებს საკუთარი სტილის გარკვევაში და გაუმჯობესებაში [2].

პერსონალის საქმიანობის შეფასება წარმოადგენს მნიშვნელოვან საშუალებას, რომლის მეშვეობითაც ორგანიზაციას შეუძლია მიაღწიოს დასახულ მიზნებს. თანამშრომლები, რომლებმაც იციან მათგან რას მოითხოვენ, მოქმედებენ უფრო ეფექტურად, ვიდრე ისინი, ვისაც ვერ გაურკვევია თავისი როლი ორგანიზაციაში. შეფასების პროცესი არის მნიშვნელოვანი როგორც ხელმძღვანელებისათვის, ასევე მათი დაქვემდებარებულებისათვის. როგორც პრაქტიკა გვიჩვენებს მხოლოდ მატერიალური სტიმულირება ყოველთვის არ არის ეფექტური, როცა მოსამსახურეებს ეხმარებიან გაამახვილონ ყურადღება მათი მუშაობის ძირითად პრიორიტეტებზე, მაშინ ისინი გრძნობენ საკუთარ თავს ღირსეულად, რის საფუძველზეც მიიღწევა რეალური წარმატებები.

ლიტერატურა

1. არმსტრონგი მ. ადამიანური რესურსების მართვა. საგანმანათლებლო მთარგმნელობითი და საგამომცემლო ცენტრი, შ.პ.ს. “მაუსი”. თბილისი, 2002 წ.
2. Коул Дж. Управление персоналом в современных организациях. «Вершина», Москва, 2004 г.

Samdashvili Manana. The estimation of personnel's work

Georgian Technical University
77 Kostava Str., Tbilisi, Georgia

Summary

The aim of the present paper concerns the necessity of the evaluation of the personnel's activity, the estimation of categories, forms, style and process of the evaluation. All this is the important element in the achievement of real success while working in this or that organization. The Evaluation is necessary for both managers and people working under their supervision because it helps to achieve the goals in the process of communication.

Манана Самадашвили. Оценка деятельности персонала

Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77

Резюме

Целью данной работы является обоснование необходимости оценки деятельности персонала, оценки категорий, форм, стиля и самого процесса оценки. Все это является важным элементом в достижении реального успеха в работе той или иной организации.

გიული ძიბიგური

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
თბილისი, კოსტავას ქ. 77

მიწის სახელმწიფო საკუთრება

მიწა საკუთრების განსაკუთრებული ობიექტია. განსაკუთრებულია იმით, რომ ერთი და იგივე მიწა საკუთრების ობიექტიცაა, წარმოების საშუალებაც და სახელმწიფო ტერიტორიაც. შესაბამისად, საკუთრება მიწაზე იურიდიული აზრით, პიროვნების ნივთთან ურთიერთობაა, ეკონომიკური აზრით, წარმოებითი ურთიერთობა, ხოლო პოლიტიკური აზრით, სახელმწიფოს ტერიტორიული შეუვალობა ანუ სუვერენიტეტი.

მიწის საკუთრება, როგორც პოლიტიკური კატეგორია, მისი სწორი დეფინიციის შემთხვევაში, იმდენად მარტივი და ნათელია, რომ არავითარ დავას არ უნდა იწვევდეს. აღნიშნულის მიუხედავად, ქართული კანონმდებლობა, საკმაოდ გვარიანად, სწორედ ამ ნაწილში მოიკოჭლებს.

ცნობილ დებულებებს - „მიწა ეროვნული სიმდიდრეა” და „მიწის უზენაესი მესაკუთრე სახელმწიფოა” მიწის ქართული რეფორმის ერთ-ერთი შემოქმედი – ლადო ჭანტურია, ასეთ კომენტარს ურთავს: „პირველი დებულება პოლიტიკური დეკლარაციაა და მიწის რეფორმის პროექტში მისი გამოყენება უადგილოდ მიმაჩნია, რაც შეეხება მეორე დებულებას, იგი ე. წ. „ზესაკუთრების” ცნებას უკავშირდება, რომელსაც კონტინენტური სამართალი უკვე ორ საუკუნეზე მეტია არ აღიარებს” (7დღე, 1993, №29).

კომენტარიდან აშკარად ჩანს, რომ კანონმდებელს არათუ არასწორად, საერთოდ არ ესმის აღნიშნულ დებულებათა შინაარსი. ავტორი მათში განსხვავებულ სემანტიკას დებს, მაშინ, როცა საქმე ეხება აბსოლუტურად იდენტური შინაარსის კატეგორიებს.

სადაც წესია და რიგი, მიწას როგორც საკუთრების ობიექტს, უნდა ჰყავდეს მესაკუთრე, როგორც სახელმწიფო ტერიტორიას სუვერენი.

ერთი შეხედვით, ისე ჩანს, თითქოს მიწაზე, როგორც სახელმწიფო ტერიტორიაზე, მესაკუთრის პრეტენზიას აცხადებს ერიც („მიწა ეროვნული სიმდიდრეა“) და სახელმწიფოც („მიწის უზენაესი მესაკუთრე სახელმწიფოა“). სინამდვილეში, აქ არავითარ პარადოქსთან, არავითარ ორ დამოუკიდებელ მესაკუთრესთან არ გვაქვს საქმე. ამ „წინააღმდეგობის“ ახსნა დიდ გამჭვირვალობას არ მოითხოვს. პირველ შემთხვევაში, საქმე ეხება საკუთრების ერთადერთ და ჭეშმარიტ სუბიექტს – ერს, ხოლო მეორე შემთხვევაში, ნაცვალსუბიექტს – სახელმწიფოს, რომელიც მხოლოდ ერის ნებით და ერის სახელით ახორციელებს, ერის როგორც უზენაესი მესაკუთრის უფლებებს საერთაშორისო ურთიერთობებში.

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს, რომ ერი, როგორც აღნიშნული უფლების სამართალსუბიექტი, არ მოიცავს მხოლოდ ფიზიკურად არსებულ თაობებს. ეროვნული სამართალშეგნება, ასევე, სამართალსუბიექტებად სცნობს ფიზიკურად არარსებულ და ჯერ კიდევ არარსებულ თაობებსაც. სახელმწიფო ტერიტორია სწორედ იმიტომ ითვლება ერთიან, განუყოფელ და განუსხვისებად საკუთრებად, რომ ჩვენთან ერთად გარდასული და მომავალი თაობებიც პრეტენზიას აცხადებენ მასზე. სწორედ ამიტომ, არც ერთ თაობას და მით უფრო ხელისუფლებას არა აქვთ უფლება საძვალე მოუშალოს წინაპრებს და მამული განუსხვისოს შთამომავლობას.

ლ. ჭანტურიას განვუმარტავ: ის ფაქტი, რომ ევროპის კონტინენტური სამართალი ორ საუკუნეზე მეტია არ აღიარებს „ზესაკუთრების“ ცნებას, უკავშირდება საფრანგეთის დიდ რევოლუციას, რომელმაც უზენაესი მონარქის ნებას, ერის უზენაესი ნება დაუპირისპირა. მას შემდეგ პოლიტიკურ ცხოვრებას არსებითად ერის ნება განსაზღვრავს და სახელმწიფო მოწყობასაც იგივე პრინციპი უდევს საფუძვლად.

სახელმწიფო ტერიტორიის უზენაესი მესაკუთრე ერი და მისი ნაცვალსუბიექტი – სახელმწიფო ხელისუფლება, თითოეული ცალ-ცალკე და ორივე ერთად. ერთხელ და სამუდამოდ უარს ამბობენ ისარგებლონ „უზენაესი მესაკუთრის უფლებით“ – გაასხვისონ სახელმწიფო ტერიტორიის თუნდაც ერთი გოჯი. როცა ხელისუფალი მოქმედებს ლუდოვიკო XIV-ის პრინციპით – „სახელმწიფო - ეს მე ვარ“ და თვითნებურად ასხვისებს ტერიტორიის გარკვეულ ნაწილს, მისი უკან დაბრუნება, როგორც წესი, ვეღარ ხერხდება. ორიოდე მაგალითს მოვიტან რუსეთის ისტორიიდან: იმპერატორის მიერ ხელმოწერილი ნასყიდობის სიგელით ალიასკამ რუსეთიდან ამერიკის შეერთებულ შტატებში ამოჰყო თავი. საბჭოთა იმპერატორმა ნ. ხრუშჩოვმა ყირიმი უკრაინას უფეშქაშა, რაც დღემდე ვერ მოუნელებია რუსეთს.

სახელმწიფო ტერიტორიისაგან სრულიად განსხვავებულ შინაარს ატარებს მიწაზე ნაციონალური, იგივე საერთო-სახალხო, იგივე სახელმწიფო საკუთრება.

მიწის კერძო საკუთრების უპირატესობა საერთო-სახალხო საკუთრებასთან შედარებით, ისტორიულად დადასტურებული ფაქტია და ამაზე დღეს არავინ დავობს. აღნიშნულის მიუხედავად, მიწის საერთო-სახალხო საკუთრების მთლიანი დენაციონალიზაცია შეუძლებელია და ასეთი რამ ჯერ არსად მომხდარა. დროის რა მონაკვეთში, როგორი თანმიმდევრობით, რა ფორმითა და მოცულობით უნდა მომხდარიყო საერთო-სახალხო ქონების დენაციონალიზაცია, ხელისუფლების კი არა, იმ ხალხის გადასაწყვეტი იყო, რომელიც ითვლებოდა და დღესაც ითვლება აღნიშნული ქონების იურიდიულ მესაკუთრედ. ამ შემთხვევაშიც, ზემოთ განხილული სქემა მეორდება. ნაციონალიზებული მიწის მესაკუთრეც ხალხია, მაგრამ, ამჯერად, არა საჯარო-პოლიტიკური, არამედ სამოქალაქო სამართლის ძალით. ხალხის ეს უფლება დელეგირებული აქვს ხელისუფ-

ლებას და მხოლოდ ამ გაგებითაა ეს მიწა სახელმწიფო საკუთრებად. დელეგირებული აქვს იმ პირობით, რომ ხელისუფლება უწინარეს ყოვლისა, იმოქმედებს ხალხის ნებით და არა მხოლოდ და მხოლოდ ხალხის სახელით. ხალხი კი, უნდა გავაფრთხილოთ, რომ ყველაზე დიდ უმსგავსობას ხელისუფალნი სჩადიან სწორედ ხალხის სახელით. ამიტომ, თუ არ გვინდა ქვეყანა დაგვენგრეს „ჩვენივე ნებითა და ჩვენივე სახელით“, მართლაც გამოვიჩინოთ ნება და ხელისუფლებას კატეგორიულად მოვთხოვოთ, დაუყოვნებლივ შეწყვიტოს ჩვენი სახელით ჩვენივე ქონების გასხვისება. საქმე იქამდე მივიდა, რომ პრეზიდენტმა პარლამენტს გამოსთხოვა უფლება პირდაპირი მიყიდვის წესით გაასხვისოს ქართული მიწა-წყალი უცხოეთის მოქალაქეებზე, ამასთან საბაზრო ღირებულების თუნდაც 25%-ად.

უაღრესად დამაფიქრებელია ის ფაქტი, რომ ხალხი ბოლომდე ვერ აცნობიერებს საკუთარ უფლებებს. „მშობლიური“ კომუნისტური პარტიისა და მთავრობის „წყალობას“ დაჩვეული ხალხი, დღესაც ნორმად აღიქვამს ხელისუფალთა საპარადო გამონათქვამებს - „მიწა უფასოდ დავურიგეთ ხალხს“, „მიწა ვაჩუქეთ ხალხს“ და ა.შ. მსგავსი აპლომბი ბაგრატიონთა საგვარეულოსაც არ ექნებოდა, სამეფო დომენის პრივატიზებაზეც რომ მიმდგარიყო საქმე.

თანამედროვე საზოგადოებებში ნაციონალიზებული ქონება, მათ შორის ცხადია, მიწაც, განსხვავებული პროპორციით ნაწილდება საზოგადოების სხვადასხვა სექტორებზე, იმის მიხედვით, თუ როგორია სახელმწიფოს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობა. სახელმწიფოს ცალკეულ სექტორზე იურიდიული მესაკუთრის ფუნქციას ახორციელებენ ცენტრალური, ავტონომიური, სამხარეო, რაიონული, მუნიციპალური თუ სასოფლო სახელისუფლო სტრუქტურები. ცენტრალური ხელისუფლება, როგორც წესი, საგამგეოდ იტოვებს ეროვნული მასშტაბით სასიცოცხლო მნიშვნელობის სექტორს. დანარჩენი სექტორი ზემოაღნიშნული თანმიმდევრობით სხვადასხვა ადმინისტრაციული ერთეულების იურისდიქციაში გადადის. ვიმეორებ, სახელმწიფო სექტორი არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება განვიხილოთ მხოლოდ ცენტრალური ხელისუფლების განუყოფელ საგამგეო ერთეულად. სახელმწიფო სექტორის დაყოფის შემდეგ, საკუთრების ასევე სრულუფლებიანი ნაცვალსუბიექტები ხდებიან იერარქიის სხვადასხვა საფეხურზე განლაგებული სახელისუფლო სტრუქტურები.

კონკრეტულ მაგალითზე განვიმარტავ ნათქვამს. მხოლოდ სოფლის საზოგადოებისა და სოფლის თვითმმართველობის ერთობლივად გადასაწყვეტია სოფლის საზოგადოებრივ საკუთრებაში დარჩენილი მიწისა და სხვა საერთო ქონების ბედი. მხოლოდ სოფელმა და სასოფლო მმართველობამ უნდა განსაზღვროს კვლავ საერთო-სასოფლო საკუთრებად დატოვონ იგი, თუ ცალკეულ კომლებზე გადაანაწილონ. სხვა სახელისუფლო შტოებს, მათ შორის ცენტრალურ ხელისუფლებასაც, ამ სფეროში არაფერი ეკითხება.

საქართველოს პოსტკომუნისტურმა ხელისუფლებამ სახელმწიფო საკუთრების საბჭოური დეფინიცია არსებითად უცვლელად დატოვა, რაც მოსალოდნელიც იყო. საერთო-სახალხო ქონების, იგივე სახელმწიფო საკუთრების განუყოფელი მართვის, უფრო ზუსტად, გასხვისების უფლება, ხელისუფლებისათვის იმდენად სარფიანია, რომ ცოცხალი თავით ამ უფლებას არავის გადაუნაწილებს. პრობლემა აქტუალობას დაკარგავს მხოლოდ მაშინ, როცა დასრულდება საერთო-სახალხო ქონების თითქმის მთლიანი დენაციონალიზაცია და განსაკარგ-გასასხვისებელი აღარაფერი დარჩება. რაც მთავარია, ეს მოხდება როგორც ყოველთვის „ხალხის ნებით და ხალხის სახელით“. კატასტროფის თავიდან აცილება ჯერ კიდევ შეიძლება. ამისათვის საჭიროა ხალხი სამოქალაქო საზოგადოებად ჩამოყალიბდეს, გააცნობიეროს, რომ სწორედ თვითონაა ამ ქვეყნის უზენაესი მესაკუთრე და აიძულოს ხელისუფლება აღასრულოს ხალხის ნება.

Giuli Dzidziguri. State Property of Land

*Georgian Technical University;
77, Kostava St., Tbilisi, Georgia*

Summary

Two forms of state property on land are reviewed in the work: the supreme state property (territorial sovereignty) and state property (general public property). It is concluded that in both cases the subject of a property is a nation, people. The state is only the assignee subject, which really executes the people`s will.

Дзидзигури Гиули. Государственная собственность на землю

*Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава, 77*

Резюме

В статье рассмотрены две формы государственной собственности на землю: верховная государственная собственность (территориальный суверенитет) и государственная собственность (общая народная собственность). Делается вывод, что в обоих случаях субъектом собственности является нация, народ. Государство является только субъектом - правопреемником, который реально осуществляет волю народа.

გიული ძიძიგური

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
თბილისი, კოსტავას ქ. 77

**ქართული მიწა-წყლის უცხოელთაზე გასხვისების მოსალოდნელი
შედეგების შესახებ**

რეკოლუციურმა ხელისუფლებამ აგრარული რეფორმა აგრარულ რეკოლუციაში გადაზარდა. მან ისეთი მასშტაბები მიიღო, რომ მიწაზე ვეღარ ეტევა. რეფორმამ მოიცვა მთელი ეროვნული სიმდიდრე – მიწა-წყალი, მთა და ბარი, მინდორ-ველი, ზესკნელ-ქვესკნელი. ერთდროულად და ჭეშმარიტად რეკოლუციური ტემპით მიმდინარეობს ეროვნული სიმდიდრის ტოტალური პრივატიზება და ინტერნაციონალიზაცია. ამის ძირითადი მიზეზი ისაა, რომ საზოგადოებაში იმთავითვე დაამკვიდრეს კერძო საკუთრების ფსევდო-ლიბერალური დეფინიცია. ეს უკანასკნელი გულისხმობს მესაკუთრის აბსოლუტურ უფლებას საკუთარ ქონებას ისე მოექცეს, როგორც სურს, მათ შორის უფლებას, თვითონვე აირჩიოს მყიდველი, თუნდაც უცხოელი.

ამჯერად, შევეხები აღნიშნული პრობლემის ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან ასპექტს. საქმე ეხება ხელისუფლების მიერ უცხოეთის მოქალაქეებზე თუ კომპანიებზე ქართული მიწა-წყლის გასხვისებას.

განსაკუთრებით სამწუხარო და დამაფიქრებელია ის ფაქტი, რომ ოპოზიციის მემარჯვენე-ლიბერალური ფრთა, ხელისუფლების ამ დანაშაულებრივ ქმედებას მაინცადამაინც დიდი ენთუზიანზით არ აპროტესტებს.

როცა საქმე იმდენად მნიშვნელოვან პრობლემას ეხება, რომელმაც შეიძლება საუკუნეების მანძილზე განსაზღვროს ქვეყნის ბედი. ხალხი, თუ მას გააჩნია თუნდაც ელემენტარული პასუხისმგებლობა ქვეყნის წინაშე, ამ პრობლემის გადაჭრას რამდენიმე წლით არჩეულ ხელისუფლებას არ ანდობს. ასეთ შემთხვევაში, დემოკრატიულ ქვეყნებში ხელისუფლება უშუალოდ დემოკრატიის, ანუ რეფერენდუმის ჩატარებას არა თუ არ ეწინააღმდეგება, პირიქით, მისი ორგანიზების ვალდებულებასაც იღებს. ამით, მას საშუალება ეძლევა უშუალოდ გაეცნოს ხალხის აზრს, საბედისწერო შეცდომა რომ არ დაუშვას უმნიშვნელოვანესი გადაწყვეტილებების მიღების დროს.

ნაპოლეონმა, რომელსაც რომაული სამართლის შემდეგ, ყველაზე დიდი წვლილი მიუძღვის საკუთრების აბსოლუტური უფლების დამკვიდრებაში, გამონაკლისი დაუშვა მხოლოდ მიწის მიმართ, კერძოდ, დასაშვებად მიიჩნია მისი ექსპროპრიაცია საზოგადოებრივი ინტერესების სასარგებლოდ. დასავლეთში, კერძო მესაკუთრის ფუნდამენტურ უფლებას თავისუფლად განკარგოს მიწა, არავინ უარყოფს, მაგრამ ასევე არ უარყოფენ გასხვისების უფლების შეზღუდვის აუცილებლობას, როცა საქმე უცხოელ მყიდველს ეხება. ზოგჯერ ეს შეზღუდვები იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ ვერაფრით ვერ ჯდება თავისუფალი საბაზრო ურთიერთობების კონტექსტში. ნებისმიერი საზოგადოება, ნებისმიერი სახელმწიფო ამ საკითხს უდგება საკუთარი ისტორიული გამოცდილების, ტრადიციების, ეროვნული და საზოგადოებრივი მიზანშეწონილების მიხედვით. თუ საკუთრების კლასიკური გაგება წინააღმდეგობაში მოდის საზოგადო ინტერესებთან, უყოყმანოდ იწირება თეორია. ამ მხრივ, დასავლური სახელმწიფოები არავითარ სიმორცხვეს არ ამჟღავნებენ ერთმანეთის მიმართ. ამის მაგალითები უამრავია, მე მხოლოდ ჩვენი რეფორმატორებისთვის ავტორიტეტულ წყაროს დავიმოწმებ.

„გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის კონსტიტუციურმა სასამართლომ მიიჩნია, რომ მიწის საკუთრება, განსხვავებით სხვა ქონებისაგან, უფრო საყოველთაო ინტერესების სოციალურ-სამართლებრივ მოთხოვნებს უნდა დაექვემდებაროს, ვიდრე ბაზრის სტიქიას და ცალკეულ პირთა შესვლულებებს” (ხაზგასმა ჩემია – გ. დ.).

„განსხვავებით სხვა უძრავი ქონებისაგან, მიწის ყიდვა-გაყიდვას, გაცვლას, ჩუქებას, არსებითი თავისებურებები გააჩნია. მათი მიზანი, პირველ რიგში, მიწების განიავებისა და სპეკულაციის, აგრეთვე, უცხოელთა მიერ მიწების ხელში ჩაგდების გამორიცხვა გახლავთ” (ხაზი აქაც ჩემია – გ. დ.).

ეს არის მცირე ამონაკრები თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორის ლ. ჭანტურიას საგაზეთო წერილიდან (საქართველოს რესპუბლიკა, 14/IX, 1991წ.). პუბლიკაციის თარიღს დააკვიდრდით. კანონმდებელ ლ. ჭანტურიას მიწის „ქართულ” კოდექსში მის მიერვე ფიქსირებული შეზღუდვების ნახევარიც რომ შეეტანა, სადისკუსიო ბევრი არაფერი დარჩებოდა. „გულმავიწყობა” გასაგებია – უნივერსიტეტის კათედრაზე სხვაგვარად აზროვნებენ, ვიდრე მინისტრის სავარძელში. მინისტრმა რეფორმას „მყარი” საფუძველი ჩაუყარა და კათედრას დაუბრუნდა. ის, რაც ამ საფუძველზე შემდგომ დააშენეს, განსჯას აღარ ერქვემდებარება.

კორესპონდენტის კითხვა: „უცხოელს ექნება მიწის შესყიდვის უფლება?” რესპონდენტის პასუხი: „რა მნიშვნელობა აქვს ქართველს ექნება მიწა საკუთრებაში თუ უცხოელს? ვთქვათ და სამხრეთ აფრიკის მცხოვრები მოვიდა ან ვინმე გერმანელი და მიწა იყიდა. რას იზამს, ზურგზე ხომ არ მოიკიდებს და აფრიკაში ხომ არ წაიღებს იმ მიწას. თუ ჩემს სოფელში კოლაგში აფრიკელი ან გერმანელი ჩამოვა და მიწას იყიდის, ჩემს სოფლებს დაასაქმებს, ამით კარგ საქმეს გააკეთებს” (საქართველოს რესპუბლიკა, 25/I, №18, 2005წ.). რესპონდენტი გახლავთ პარლამენტის აგრარულ საკითხთა კომიტეტის ყოფილი თავმჯდომარე გია ხევიაშვილი.

დაზაფრული ვარ. არ ვიცი რა მოვუხერხო ამ კაცის „რკინის“ ლოგიკას. მთავარია, მიწას ჰყავდეს მესაკუთრე. არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს, ვინ იქნება იგი – აფრიკელი, გერმანელი, თათარი თუ რუსი.

კოლაგელ ქიტესას რაღაო? მორცხვად მაინც იკითხავთ ალბათ. კოლაგელი ქიტესაო, გემოდღვრავს კანონმდებელი, მხარზე თოხს გაიდებს და გაუდგება შარას. მხართეძოზე წამოწოლილი კეთილი აფრიკელი თუ გერმანელი მემამულე დაუძახებს, მიწას გაათახნინებს, ორიოდ გროშს აშოვნინებს და გადურჩება ქიტესა შიმშილით სიკვდილის. მეტი სიკეთე რაღა გინდა „უმაღურო“ და „დაუნახავო“ ხალხო?! შევეშველები პათოსში ხევიაშვილს.

„მიწას ზურგზე ვერავინ მოიკიდებს და ვერ წაიღებს“. აი, რა ასაზრდოებს ქართველ ულტრა-ლიბერალთა გულარხეინობას. არადა, ამაზე ობივატელური, უმეცარი და ბრიყვული „ფრთიანი“ ფრაზა ძნელი წარმოსადგენია.

მთა რომ ვერ მივა მუჰამედთან, ნუთუ ეს იმის გარანტიაა, რომ მუჰამედი ან არ, ან ვერ მივა მთასთან. მითუფრო, როცა მუჰამედის შთამომავალ შეინებს ჩვენ თვითონვე ყელგამოწვდილი ვეპატიუებით. არადა, რა უფრო არსებითია, იმის გარკვევა, ვინ-რასთან ან რა ვისთან მივა თუ იმაზე ფიქრი, როგორ მოვეჭიდოთ ჩვენ მთას ისე, რომ აქედან კისრისტეხით არ მოგვისროლონ?! არსებითად რა იცვლება იმით, უცხოელი ფულით იყიდის ჩვენს მამულს თუ იარაღით დაიპყრობს მას. მეორე შემთხვევაში თეორიული შანსი მაინც რჩება, ძალით წართმეული ძალით დავიბრუნოთ. მიწის გასხვისებით ამ შანსსაც ვკარგავთ. ნასყიდობის აქტით უცხოელი მიწის სრულიად კანონიერი და სამუდამო მემკვიდრე ხდება და ამიერიდან, ვერასდროს ვერაფერში შეედავები. საბოლოო შედეგების მიხედვით, ასევე არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს უცხოელი დამპყრობი ჩამოგვისახლებს ქვეყანაში კოლონიზატორებსა და კოლონისტებს თუ ფულზე გაწუწუკებული ჩვენი ხელისუფლება.

მას შემდეგ, რაც საქართველოს მიწა-წყალი სასხვისო გახდება (არა აქვს მნიშვნელობა, ვინ იქნება ეს სხვა) რა ნიშნის მიხედვით დარჩება ეს ქვეყანა საქართველოდ? ლიბერალები დიდ სამსახურს გამიწევენ, ტერმინ „საქართველოს“ ეტიმოლოგიას და სემანტიკას თუ შემახსენებენ.

საკუთრება არის ადამიანის თავისუფლების ეკონომიკური გარანტი – ვფიქრობ, ლიბერალები ამ ამოსავალ პოსტულატში, ალბათ, არ შემედავებიან. ახლა კი, ვთხოვ მიპასუხონ. რა ჰქვია იმ ქვეყანას, იმ საზოგადოებას, სადაც მესაკუთრე უცხოელია, ადგილობრივი მოსახლეობა კი, საკუთრებას მოკლებული ხალხი. იმავდროულად, კოლონიზაციის არსშიც თუ გამარკვევდნენ, მადლობელი დავრჩებოდი.

იშვიათი გამონაკლისის გარდა, საქართველოს მრავალსაუკუნოვანი ისტორიის მანძილზე, დამპყრობი თოხში არასოდეს შეცილებია დაპყრობილ მოსახლეობას. უფრო მეტიც, ქვეყნის დაპყრობის შემდეგ, მიწის მესაკუთრედ კვლავ ადგილობრივ ფეოდალს ტოვებდა, მიწის მემკვიდრეობით მფლობელად კი – ქართველ გლეხს. ქვეყანას ხარკს შეაწერდა და ამით მთვარდებოდა საქმე. სწორედ ამიტომ იყო, რომ უცხოელთა ბატონობის დროსაც კი, ქართველ ფეოდალსა და გლეხს არასოდეს დაუკარგავთ მიწის მესაკუთრის განცდა. სწორედ აქაა საძებნი მრავალსაუკუნოვან ბრძოლებში ქვეყნის გადარჩენის ყველაზე დიდი საიდუმლო. ქართველი კაცის ცნობიერებაში მამული (მამული მიწა) და მამული (ქვეყანა), დაწყვილებული შინაარსის ცნებები იყო. მამული (ქვეყანა) სხვა არა იყო, თუ არა ცალკეული მამულების ერთობლიობა. ამდენად, ქვეყნის დაცვით თითოეული მათგანი საკუთარ მამულსაც იცავდა და პირიქით.

დღეს ქართველი ხალხის შეგნებაში მამული (სამკვიდრო მიწა) და მამული (ქვეყანა) პირველად და ვშიშობ, საბედისწეროდ შორდება ერთმანეთს.

Giuli Dzidziguri. About the possible results of disposal of Georgian native land to the foreigners

*Georgian Technical University;
77, Kostava St., Tbilisi, Georgia*

Summary

Rashly disposal of Georgian national wealth to the foreigners, which tendency has been obviously shown, should be sharply restricted or on the whole it should be stopped. Otherwise, Georgian national state development will put in the insuperable impediment.

Дзидзигური Гиული. О последствиях отчуждения грузинской земли в пользу иностранцев

*Грузинский технический университет Грузия,
Тбилиси, Костава, 77*

Резюме

Тенденция отчуждения национального богатства в пользу иностранцев, становящаяся день ото дня все более ощутимой и заметной, требует резкого ограничения или, что гораздо рациональнее, прекращения, в противном случае, ставится под угрозу само развитие грузинского национального государства.

Nino Amirezashvili, George Chikoidze

37, Pekini Av. 0160, Tbilisi Georgia

SYNTACTIC INTERFACE FOR THE “CORE” OF GEORGIAN SIMPLE SENTENCES

This paper proposes a possible structure for the syntactic interface which transforms the semantic representation of the “core” of a Georgian simple sentence into the corresponding morphological one. It is supposed that by the moment when this interface starts functioning all of the lexical units have been already chosen. So, the verb (predicate) may be represented by the root labeling corresponding super-paradigm (Chikoidze, 2006) and by all semantic features necessary for determining the corresponding mini-paradigm (mçkrivi) and consequently the series to which the verb belongs (the algorithm given in (Chikoidze, 2006) accomplishes this task); as to semantic roles (SR) related to a given predicate their representation, besides the noun root, should include additional information: for example, of the person (if animated) and of the number (if countable).

Proceeding from this information, the syntactic interface should, firstly, make the selection of the super-paradigm member most fit for the expression of this core, that is, of its “nucleus” and actants (according to Chikoidze, 2004); and after this the interface has to determine the markers which label the relations between nucleus (predicate) and its actants (semantic roles) on the surface morphologic level.

The verbs included in a super-paradigm all have a common semantic basis expressing a single basic process/state, but differ from each other by the sets of semantic roles which they address explicitly. For example, the minimal SR-structure characteristic for super-paradigms which express different aspects of an actual process directed towards some object (O) is represented by O semantic role itself:

saxli ašenda – ‘The house has been built’ (1)

It may be characterized as V(O) member of super-paradigm *šeneba* (‘to build’) with the minimal SR range – O.

This range may be prolonged, in first instance, to the right:

aušenda saxli (O) mas (Ad) – ‘The house (O) has been built for her/him (Ad),

This example corresponds to V(O, Ad) paradigm with the range O→Ad,

(2)

Ad represents SR of Addressee which in this typical core (though not always) means the person “for whom” is “built the house”.

Both these structures (1) and (2) can be prolonged to the left also: firstly, they may include the agent (Ag):

V(Ag, O) – *avašene (me – Ag) saxli (O)* – ‘I (Ag) built the house (O)’ or

V(Ag, Ad) – *me (Ag) avušene mas (Ad) saxli (O)* – ‘I (Ag) built the house (O) for him/her (Ad)’ with SR string like

Ag → O → (Ad);

(3)

And, secondly, some “super-agent”, that is the “causer” of the process, somewhat more external for it than an Ag, can be also added by means of the causative member of the same super-paradigm:

V(C, Ag) – *man (C) amašenebina (me-Ag) saxli (O) (misi švilistvis (Ad))* – ‘she/he (C) caused me (Ag) to build the house (O) (for her/his son)’,

Where the Action Chain (Langacker, 1991) will look as

$$C \rightarrow Ag \rightarrow O \rightarrow (Ad) \quad (4)$$

The global picture of this (*šeneba* – ‘to build’) super-paradigm may be represented by sequence: *ašenebinebs* → (*a/u šenebs* → (*/u*) *šenebda*

$$C(C, Ag) \rightarrow V(Ag, O/Ad) \rightarrow V(O)/V(O, Ad) \quad (5)$$

Perhaps, it is useful to reproduce here the two-dimensional scheme given in [1] for the same super-paradigm, which most obviously mirrors the relations between members of the super-paradigm, on the one hand, and their dependences in the subsets of semantic roles, on the other hand (see Fig.1).

We shall consider just this structure of a super-paradigm as a basic one and we shall try to sketch the syntactic interface based on this scheme, which subsumes many active verbs different from *šeneba* (‘to build’): *xatva* (‘to paint’), *kitxva* (‘to read’), *čera* (‘to write’), *keteba* (‘to do/make’), etc. Of course, many other verbs (e.g. *qepa* – ‘to bark’, *curva* – ‘to swim’, *siqvaruli* – ‘to love’, etc.) have the super-paradigm structures, which more or less deviate from the one accepted by us as a basic one, at least some of these deviations and their influence on the structure of the interface itself will be considered and discussed later.

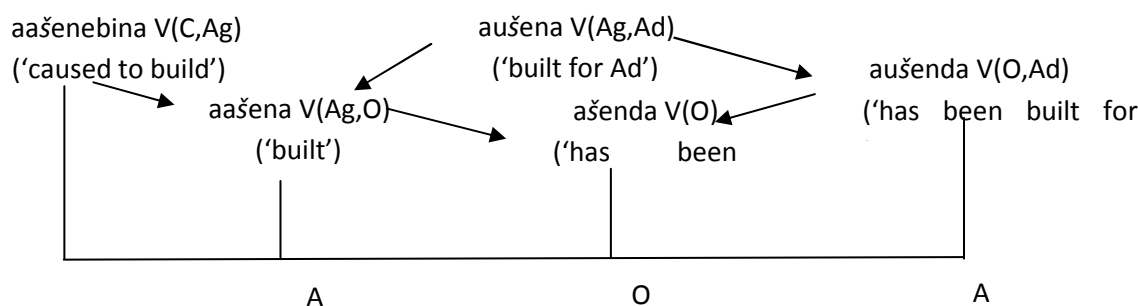

Figure1. Two-dimensional picture of relations between members of a super-paradigm (*šeneba* – ‘to build’) and semantic roles.

As a first step towards construction of the syntactic interface (as yet scheme of Fig. 1 only) should serve the rules for the choice of a super-paradigm member which is in accordance with the given set of semantic roles. The constraints on this choice are of two mutually opposed kinds: the first of them are defined by the lack of some SR mentioned in the scheme of Fig. 1; the others depend on the subset of SRs which is actually initiated. Only the former are quite strict and decisive (if we ignore the elliptical expressions): for example, the causative construction $V(C, Ag)$ may by no means be chosen, if the semantic role of Causer is lacking.

However, the presence of some SRs in the actual subset sometimes does not exert such decisive influence on the choice of the verbal unit: for example, the Ag semantic role does not require necessarily the choice of $V(Ag, O)$, $V(Ag, Ad)$ constructions which explicitly address it; the choice of $V(O)$ or $V(O, Ad)$ is also acceptable in this case, because Ag may be included in this constructions also by some additional means (though without a direct address from the verb). An analogous situation characterizes the Ad role which may be expressed (without explicit address) in constructions like $V(C, Ag)$, $V(Ag, O)$, $V(O)$.

The scheme in Fig.2 is represented by the some kind of morphologic net (detailed description of these nets is given in Van Valin & Lapolla, 1997). The only “novelty” is the possibility of double labeling of nodes: by Upper (UNL) and Lower (LNL) Node Labels; at the same time the values of UNL variable are expressed by the Left-Hand Label of the arc (LHL), and those of LNL – by the corresponding Right-Hand Label (RHL). The only operation for UNL (at least in the frame of this

concrete scheme) is the comparison ('=') of its current values with LHL; in case of success of this operation RHL is assigned to LNL and otherwise the current arc is abandoned.

According to this scheme the upper label UNL represents SR variable the current value of which is actually initiated. The lower label LNL is represented by a pair of variables CN and CCN, which should be filled up in the course of functioning by the symbols of constructions compatible with actual state of SR list; however the first of them (CN) receives the pointer at the construction which may be considered as a basic one for the current situation, and the rest of the acceptable constructions fill up the complementary list (CCN). As to values of CN/CCN, they are represented by the members of the super-paradigm V(X,Y), which immediately implies some subset of semantic roles listed in SR, however in the case when this subset does not exhaust this list, the rest of it is represented by the addition of lacking roles to the basic V(X,Y) component: +Ag/+Ad. It is characteristic that just this pair of roles turns out to be additional in some cases: C-role, if present, is always addressed explicitly by causative V(C, Ag) verb forms, and the object (O) is always implied (explicitly or implicitly) by the active verbs corresponding to the super-paradigm type under consideration.

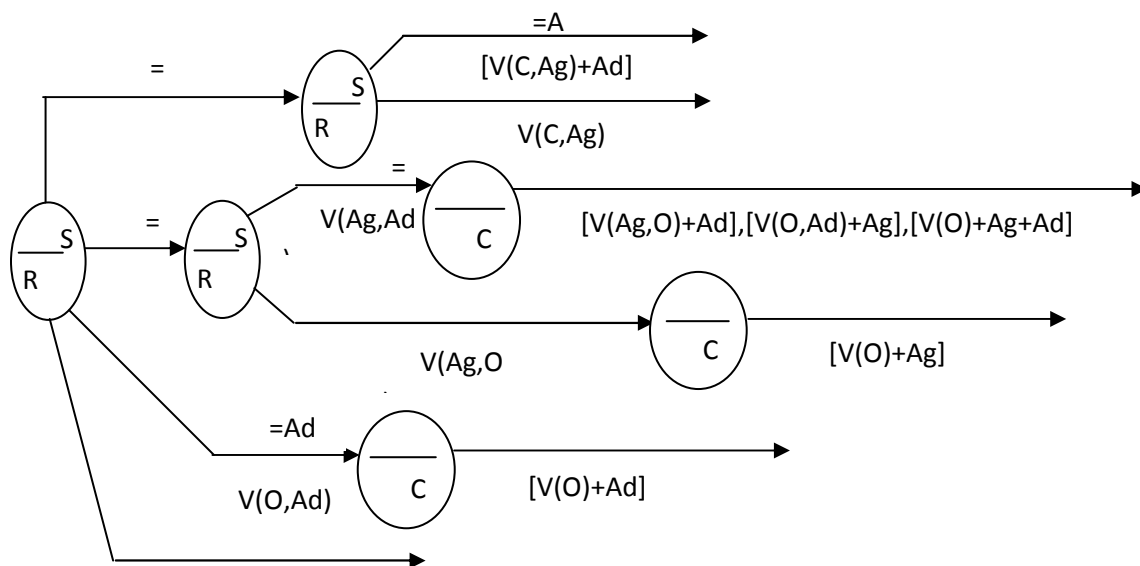

Figure 2. The net scheme symbolizing choice of core constructions (CN,CCN) corresponding to a given subset of semantic roles (SR). (Comments in the text).

The net of Fig.2 begins by search of C-role in the SR list, and if this role is present, the V(C, Ag) should be chosen as the main component with addition of Ad, if it also is included in the SR-list; as to Ag and O it is supposed that they necessarily should be present in the list containing C-role and correspondingly both are implied by V(C, Ag) verb, explicitly (Ag) or implicitly. So, for example, if the verbal lexical unit is *xatva* ('to paint'), C is represented by 3-rd person, singular pronoun *is* ('s/he'), Ag-by 1st person, singular pronoun (*me*-‘I’), O-by noun *surati* ('picture') and Ad – by the same unit as C, the construction [V(C,Ag)+Ad] will be chosen which will give the expression:

is (C) maxatvinebs (me – Ag) surats (O) tavistvis (Ad) – ‘S/he is causing me (Ag) to paint a picture (O) for her/him-self (Ad).

Otherwise, that is if C-role is absent, the scheme tests the SR list for presence of Ag, and if the comparison operation ends successfully, the V(Ag, O) or V(Ag, Ad) constructions are chosen as a value of CN (depending on absence/presence of Ad):

me(Ag) vxaṭav surats (O) – ‘I(Ag) am painting the picture (O)’; or

me (Ag) vuxaṭav mas (Ad) surats (O) – ‘I am painting the picture (O) for her/him (Ad)’.

The maximal list of alternative constructions is proposed in the case if the Ad role is present also:

1) V(Ag,O) + Ad

me (Ag) vxṭav surats (O) mistvis (Ad) – ‘I (Ag) am painting a picture (O) for her/him (Ad);

2) V(O,Ad) + Ag

surati (O) exaṭeba mas (Ad) chems mier (Ag) – ‘The picture (O) is being painted for her/him (Ad) by me (Ag);

3) V(O) + Ag + Ad

surati (O) ixṭeba mistvis (Ag) chems mier (Ag) – ‘The picture (O) is being painted for her/him (Ad) by me (Ag).

The rest of the scheme implies the necessity of O role for the given type of super-paradigms and as a result tests SR only for the availability of the Ad – role in it, in which case two alternatives are proposed

1) V(O,Ad)

surati (O) exaṭeba mas (Ad) – ‘The picture (O) is being painted for her/him (Ad);

2) V(O) + Ad

surati (O) ixṭeba mistvis (Ad) – ‘The picture (O) is being painted for him/her (Ad).

Lastly, if O-role is a single element of SR list the scheme gives a single acceptable solution:

V(O) – *surati (O) ixṭeba* – ‘The picture (O) is being painted!’

Now it should be emphasized that all these examples illustrate the choice of the core constructions, which is just the single task of the net given in the Fig.2. However they say nothing about the mode of building these constructions, particularly, what are the markers of verb-actant relations which underlie the realization of all these core structures. In what follows the main part of discussion will concern just the problem of this marking, which represents the essential part of the second step of the syntactic interface functioning. However, this part of the second stage of functioning necessarily must be preceded by the determination of the mini-paradigm corresponding to the semantic data about tense, aspect, mood, etc. To make this point more lucid it would be useful to make clearer the notion itself of super-paradigm. It represents the set of verbs with a single root that is a lexical unit which denotes some process or state common to the content of all these verbs. At the same time each of these verbs represents a verb paradigm which in its turn includes up to eleven mini-paradigms (mçṭrivi) differing by the values of tense, aspect, mood and sometimes of some other features. The members of these latter mini-paradigms (mçṭrivi) are opposed to each other by the values of person and number only.

According to this scheme the final determination of the verb form representing the nucleus of the core construction implies three consequent steps: 1) choice of the verbal lexical unit (root) which determines the corresponding super-paradigm; 2) choice of the mini-paradigm (mçṭrivi) which satisfies the requirement of tense, aspect, mood, etc. values; 3) final determination of the verb form as a member of the mini-paradigm corresponding to the person/number values. The first of these steps is supposed to be performed preliminary on the semantic level; the detailed discussion of the second one and net scheme performing definition of mini-paradigm on the basis of semantic data is given in the earlier work (Chikoidze, 2006); as to the third step it is an essential part of the verb-actant relation marking problem which will be considered below.

The most important information for this last step is that about the series, that is, the class of mini-paradigms (*mçkrivi*) to which belongs the mini-paradigm chosen on the second step: the eleven mini-paradigms of the verb are classified in three series (S1, S2, S3), such that in frames of each of them the marking of the verb-actant relations is unchangeable, and as a result it is sufficient to address a single mini-paradigm of each series and illustrate the marking of relations by examples from a single mini-paradigm belonging to this or that series. In what follows as this representatives of series (Si) will be used:

S₁) Present (continuous) tense: *vaçeteb* – ‘I am making’, *xaçavs* – ‘He is painting’, *ašenebt* – ‘You are building’, etc.;

S₂) Interrupted (*çqveṭili*), which expresses the past tense, perfect aspect: *gaaçeta* – ‘s/he made’, *daxaṭe* – ‘you painted’, *avašene* – ‘I built’, etc.;

S₃) Resultative – *gauçetebia* – ‘(it seems) s/he has made’, *dagixaçavs* – ‘(it seems) you have painted’, *aušenebiat* – ‘(it seems) they have built’.

The peculiarity of the last mini-paradigm requires some comments. The main characteristic of it is that the speaker uses these verb forms in the case s/he has not immediately witnessed the process implied by the verb: her/his utterance may be based on hearsay or on witnessing a result of this process (“resultative”). Particularly, in the latter case the speaker concludes that the process (or some part of it at least) was already performed and may in addition make some supposition about its possible agent (Ag). Just this aspect of the “resultative” meaning is conditionally symbolized by the “it seems” prefix which precedes these forms.

Three subsets of the vast set of Georgian verb affixes are used as verb markers which explicitly address nouns corresponding to the same semantic roles: they are classified as subjective (sb), direct objective (do) and indirect objective (io).

Some examples are given below:

1) subjective (sb) markers

1a) *v-xaṭav* (‘I am painting’); 1b) *xaṭav-s* (‘s/he is painting’); 1c) *xaṭav-en* (‘they are painting’):

1a) *v*-marks 1sg; 1b) *-s* is sb marker for 3sg; 1c) *-en* marks 3pl.

2) direct objective (do) markers

2a) *gv-xaṭav-s* (‘s/he is painting us’); 2b) *m-xaṭav-en* (‘they are painting me’); 2c) *g-xaṭav-s* (‘s/he is painting you’);

2a) *gv*-is do prefix marking 1pl, but simultaneously *-s* sb suffix marks 3sg;

2b) analogously, *m*- is do prefix marking 1sg and *-en* is sb suffixes pointing at 3 pl; 2c) *g*- do marker for 2sg and *-s* –again sb suffix marking 3sg;

3) indirect object (io) markers

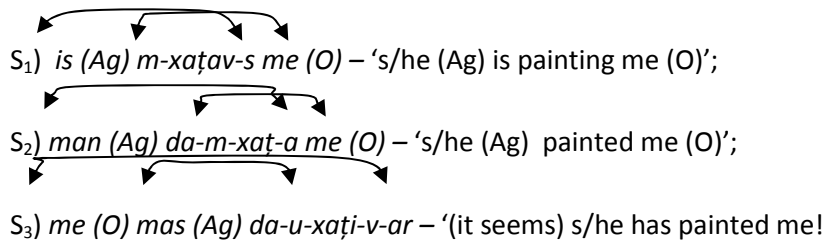
3a) *gv-i-xaṭav-s* (‘s/he is painting for us’); 3b) *m-i-xaṭav-en* (‘they are painting for me’); 3c) *g-i-xaṭav-s* (‘s/he is painting for you’);

all three examples 3a,3b,3c repeat the forms of the preceding do examples with only addition of *-i*- prefix after each do marker, but still pointing at the same combinations of person and number categories; however the io markers include prefixes for a 3rd person which are different from that of do markers: *u-xaṭav-s* (‘s/he is painting for somebody’); moreover, this do markers in some io forms are followed by *-e*- (not-*i*) complementary vowel: *m-e-xaṭeba* (‘is being painted for me), *g-e-xaṭeba* (‘is being painted for you’), etc.

The above illustrations demonstrate the possibility of combining in a single verb form affixes belonging to two different classes of person and number markers: particularly, sb affixes may be combined with do or io ones. In the frame of our basic type of active verbs super-paradigm (Fig.1) only one version of a single class marking is available:

me v-ixaṭebi (‘I am being painted’), *is ixaṭeb-a* (‘s/he is being painted’), etc.

Such a single class (particularly – sb class) of markers is connected with a single paradigm V(O) of the basic scheme (Fig.1), which explicitly addresses by these markers a single semantic role (O) of the super-paradigm. The rest of super-paradigm’s members is represented by V(X,Y) symbols where X and Y are semantic roles explicitly addressed by the forms of this paradigm. So, for example, forms of V(Ag,O) paradigm are in agreement by person and number with nouns expressing Ag and O correspondingly:

Three examples in particular demonstrate that the correct choice of person and number affixation for a verb form requires preliminary the answer to two questions: what semantic roles should be addressed explicitly by the verb form markers and to which of three classes (sb,do,io) should belong each of these markers. The former question was answered by the scheme of Fig.2, as the pointers at corresponding roles (X,Y) are included in the symbolic V(X,Y), which becomes assigned to the CN, CCN variables in the result of this net functioning. Taking into account our earlier supposition that the person and number values are defined for each role on the semantic level already, we may expect that this piece of information is ready to be used on morphologic level.

Thus only the latter question concerning the class from which should be chosen the necessary affixes remains open as yet. The answer for it should be supplied by the component of the syntactic interface which is schematized by the net in Fig. 3.

XM

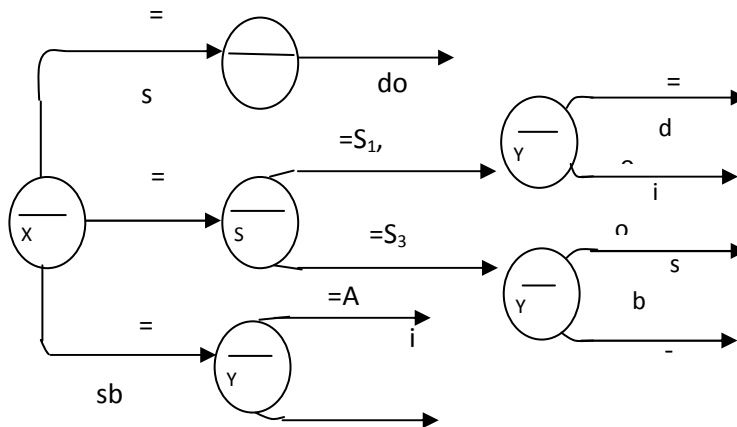

Figure 3. The net scheme that defines the class (sb, do, io) of verb affixes which explicitly address X,Y arguments of V(X,Y) chosen on the preceding step of functioning (Fig. 2) Comments in the text.

The net of Fig.3 defines the classes (sb, do, io) of verb affixes which address X,Y semantic roles pointed at by the symbols V(X,Y) of the verb paradigm chosen on the preceding stage of in-

terface functioning (Fig. 2). Besides this the scheme uses current values of series category (S), which, according to our presupposition, are already defined by means of the net scheme given in (Chikoidze, 2006) on the basis of semantic data. As the output we see the values of XM, YM (X-Markers, Y-Markers) which correspond to the defined classes of verb affixes addressing the first (X) and second (Y) argument of V(X, Y). Some examples of functioning of this scheme are given below.

If the first argument of V(X, Y) has C-value, the other is inevitably Ag:

V(C,Ag)

S₁ – *is (C) m-atbobineb-s (me-Ag) otaxs (O)* – ‘He (C) causes me (Ag) to warm the room (O);

S₂ – *man (C) ga-m-atbobin-a (me-Ag) otaxi (O)* – ‘s/he(C) caused me (Ag) to warm the room (O);

S₃ – is omitted as awkward and unusual.

In both (S₁,S₂)series the C role is expressed by sb suffixes –s (S₁) and –a (S₂), and Ag – by do prefix m- (S₁,S₂).

V(Ag,O)

S₁ – *es cecxli (Ag) m-atbob-s (me-O)* – ‘this fire (Ag) is warming me (O);

S₂ – *am cecxlama (Ag) ga-m-atb-o (me-O)* – ‘this fire (Ag) warmed me (O);

S₃ – *am cecxls (Ag) ga-u-tbi-v-ar (me-O)* – ‘(It seems) this fire (Ag) has warmed me (O).

In the first pair of series (S₁,S₂) we have again sb (-s,-o) and do (m-) affixes for Ag and O respectively. However, in the S₃ series the former (Ag) is referred to by io prefix (u-) and the latter (O) – by the sb prefix (-v-) of the incorporated auxiliary verb v-ar (‘I am’).

V(Ag,Ad) The affixation of the S₁, S₂ series differs from the preceding series (V(Ag,O)) only by the addition of the i-vowel after the m-prefix, which signifies the change of do for io. At the same time, in the S₃ series verb affixes pointing at Ad are lacking altogether, although this role itself may be expressed by the same complementary item:

otaxi (O) ga-u-tbi-at (mat –Ag) tkventvis (Ad) – ‘(It seems) the room (O) has been warmed for you (Ad)by them (Ag)’.

An analogous situation arises for the V(O)/V(O,Ad) opposition: in the S₃, series Ad is expressed by a complementary element without explicit reference from verb form:

otaxi (O) gamtbar-a tkventvis (Ad) – ‘(It seems) the room has been warmed for you’,

where the verb repeats the form characteristic for V(O) without any addition.

The scheme of Fig.3 accomplishes gathering of data necessary to choose proper verb affixation marking its relation to the nouns representing semantic roles. Now we shall turn to the other side of this relation that is to the marking of the nouns which agrees to these affixes. Just this task should be performed by the net scheme given in Fig.4. Besides the 3 input variables X,Y,S and SR (list of currently initiated semantic roles), already presented in Fig.2, this net (Fig.4) uses as the output values of ZM (Z-Markers) variables where Z may be substituted by the name of an arbitrary semantic role (C,Ag,O,Ad). The main values of the latter (output) variables are the symbols of cases: n-nominative, e-ergative (motxrobiti), d-dative; additional symbols (CAg, CAd) imply the data which should be included in supper-paradigm dictionary information: markers of Ag,Ad, roles, when they are not explicitly referred to by the verb and are represented as complements like in constructions:

[V(Ag,O)+Ad], [V(O)+Ag+Ad], and so on.

The most frequent values of CAd are:

g(enitive) + tvis and d + tan,

me (Ag) vmušaob amistvis (Ad) – ‘I (Ag) am working for her/him/it’;

me (Ag) visaubre mastan (Ad) – ‘I (Ag) have talked with him (Ad).

An opposite situation takes place for the verbs with a shortened list of semantic roles, such as are, for example:

- a) *çvims /zeca-Ag gvaçvims (chven –O)* – ‘It’s raining/(the sky-Ag) is raining (on us-O)
- b) *tendeba /es ra dye (Ag) gvitendeba (chven –Ad) !* – ‘It’s dawning/ ‘Oh, what a day (O) is dawning for us!’

Besides of the regular paradigms V(Ag, O) or V(O, Ad), which correspond to Fig.1, these verbs have forms without any semantic roles (*çvims, tendeba* – ‘It’s raining/dawning’). This V(void) paradigm should be added to the general scheme of Fig. 1 without reference to any point of its horizontal line and then omitted by the rules of Fig.2,3,4 as having each a single form (given above).

Of course, above considered deviations don’t exhaust the whole range of irregularities and this points at the most natural continuation of the present work. The most important next stage should be creation of the NP component, which, proceeding from semantic representation of NPs will gather all data necessary for the correspondent surface expressions. This component will accomplish the syntactic interface for a simple Georgian sentence and it will represent an important part of the generator for Georgian sentence. Consequently, it may serve as a basis for both directions of the productive system (synthesis/analysis).

In conclusion a general sketch of the proposed system is shown (Fig. 5), as applied to the modest example of the simplest sentence core (*saxli (0) šendeba* – ‘The house (0) is being built’).

(The low part of the scheme reminds of the necessary of morphotactic data on each stage of word generation, although without precise details of their use).

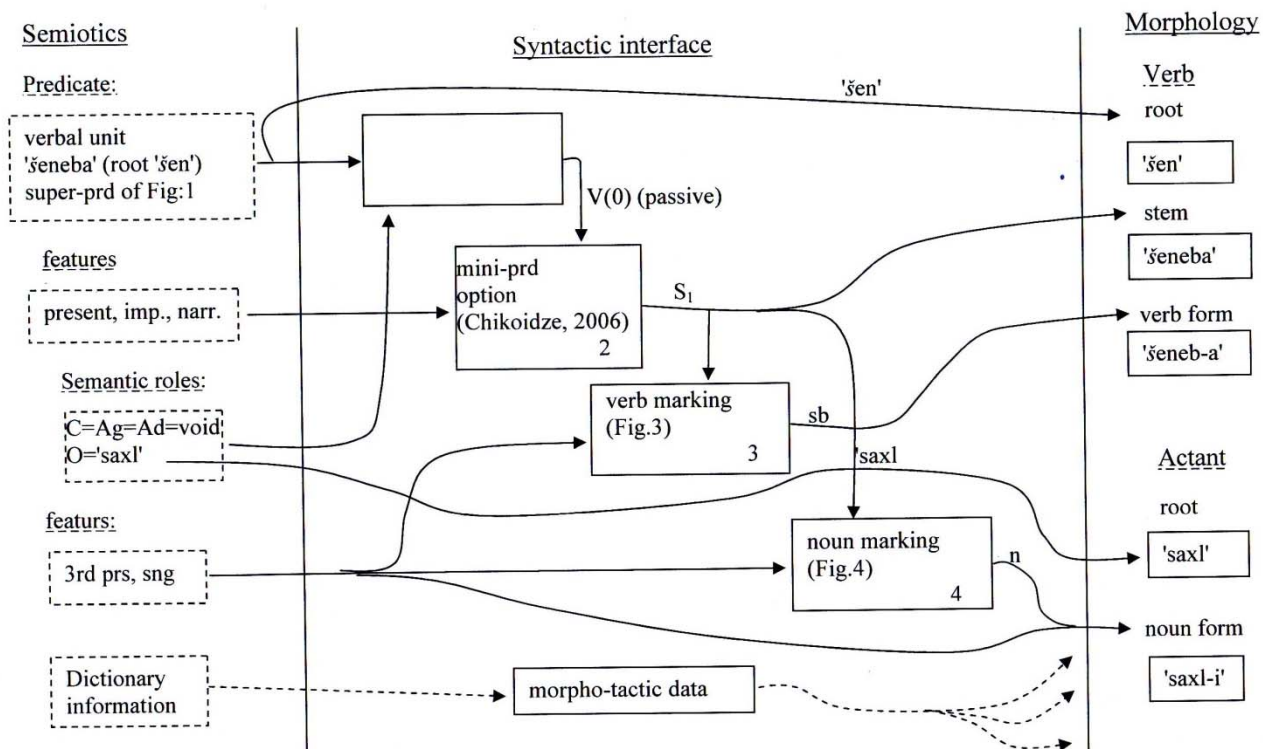

Fig. 5. Syntactic interface supplies the surface (morphological) level with necessary data coming from the semantic level.

REFERENCES

1. Chikoidze, George. 2006. The Marking of Verb-Actant Relations in Georgian. Proceedings of the 6th International Symposium on Logic, Language and Computation, Springer Verlag.
2. Chikoidze, George. 2006. Classification of Georgian verbal mini-paradigms (“rows”) in accord to grammemes included in their content (in Russian). Proceedings of LEPL Archil Eliashvili Institute of Control Systems, Tbilisi.
3. Chikoidze, George. 2004. Net representation of morphologic processors (In Russian). Proceedings of Archil Eliashvili Institute of Control Systems, Tbilisi.
4. Langacker, R.W. 1991. Concept, Image and Symbol. The Cognitive Basis of Grammar, Mouton de Gruyter.
5. Van Valin, R.D. LaPolla R.J. 1997. Syntax, Structure, Meaning and Function. Cambridge University Press.

ნინო ამირეზაშვილი, გიორგი ჩიკოიძე. სინტაქსური ინტერფეისი მარტივი ქართული წინადადებისათვის

37, პეკინის ქ.0160, თბილისი, საქართველო

რეზიუმე

სემანტიკური ინტერფეისი ასრულებს ენობრივი მოდელის სინტაქსური დონის ფუნქციას: მას მოჰყავს შესაბამისობაში საწყისი სემანტიკური მონაცემები საბოლოო გამოსახულების მორფოლოგიურ გაფორმებასთან. სისტემის ფუნქციონირების სადემონსტრაციოდ გამოყენებულია ქართული მარტივი წინადადების ცენტრალური სტრუქტურა: სემანტიკური როლების მოცემული კომბინაციიდან ამოსვლით სისტემა არჩევს, როგორც სათანადო ზმნური ფორმის, ასევე სემანტიკური როლების შესატყვისი აქტანტების აფიქსაციას.

Н.Амирезашивили, Г.Чикоидзе. Синтаксический интерфейс для грузинского простого предложения

Тбилиси, Грузия, ул. Пекина 37

Резюме

Предложенная система (синтаксический интерфейс) выполняет функцию синтаксического уровня языковой модели, соотнося данные семантического уровня с синтаксическим оформлением выражения. Функционирование системы продемонстрировано на примере центральной структуры простого грузинского предложения: исходя из набора заданных семантических ролей, система выбирает нужную глагольную парадигму и определяет аффиксацию как самой глагольной формы, так и ее актантов, соответствующих исходным семантическим ролям.

ა. ბენაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას ქ. 77

**კომპიუტარების აპარატურული უზრუნველყოფის
ბანკითარების თანამედროვე ტენდენციები**

დღეისათვის განსაკუთრებული აქტუალობით ხასიათდება ციფრული მოწყობილობების (ცმ), განსაკუთრებით მასობრივი გამომთვლელი საშუალებებისა და მათი პროგ-რამული უზრუნველყოფის დამუშავება, რომლებიც განკუთვნილნი არიან სახალხო მეურ-ნეობის ყველა სფეროში მასიური გამოყენებისათვის.

აქედან გამომდინარე მოთხოვნები, რომლებიც წაყენება თანამედროვე მასობრივ ცმ-ებს წარმადობის, სწრაფქმედების, საიმედოობის, ნომენკლატურის, გამოშვების მოცულობისა და დირეულების მიმართ, უფრო სწრაფად იზრდება, ვიდრე მათი დაკმაყოფილების შესაძლებლობები. ასეთი დიალექტიკური წინააღმდეგობა განაპირობებს ყველა საწარმო სფეროს და განსაკუთრებით მიკროელექტრონიკის განვითარებას. ამ სფეროს განვითარებასთან ერთად დაჩქარებული ტემპებით ვითარდება მიკროელექტრონული პროდუქციის – მიკროსქემების პროექტირების მეთოდები და საშუალებანი, იცვლება გამომთვლელი სისტემების აგების იდეოლოგია მათი წარმადობის გაზრდის თვალსაზრისით. ცმ-ების არქიტექ-ტურა, ელემენტური ბაზის სქემოტექნიკა და ტექნოლოგია ის დარგებია, რომლებიც ერთობლივად, მეტნაკლებად წინმსწრები ტემპებით ვითარდება და გავლენას ახდენს ერთმა-ნეთზე განვითარების ტემპების დაჩქარების თვალსაზრისით.

დღეისთვის განსაკუთრებული აქტუალობით ხასიათდება ცმ-ების წარმადობის გაზრდის საკითხები, რაც ძირითადად ორი მიმართულებით ხორციელდება – ახალი სწრაფქმედი ელემენტური ბაზის შექმნა და ახალი არქიტექტურული გადაწყვეტების შემუ-შავება. თავიდანვე უნდა ვთქვათ, რომ ელემენტური ბაზის სწრაფქმედების გაზრდის სქემო-ტექნიკური საშუალებები პრაქტიკულად ამოწურულია [1].

საინფორმაციო ტექნოლოგიების ინდუსტრიის ზრდის განმსაზღვრელი ტრანზის-ტორების საოცარ თვისებას ღირებულების და ზომების ერთდროულ შემცირებასთან ერთად სწრაფქმედების ზრდა წარმოადგენს. ცმ-ების ელემენტური ბაზის განვითარების მაჩვენებელია ინტეგრაციის ხარისხის ზრდა. თანამედროვე ტრანზისტორები 20-ჯერ უფრო სწრაფია და 100-ჯერ ნაკლები ზომისაა 20 წლის წინ გამოშვებულ ტრანზისტორებთან შედარებით [2], მაგრამ ტრანზისტორების სწრაფქმედების ზრდის ტემპი, რომელიც მათი ზომების შემცირებასთანაა დაკავშირებული, უახლოეს პერიოდში მკვეთრად შენელებს [3].

ამჟამად სამუშაოები ტექნოლოგიური პროცესების ხარისხობრივი მაჩვენებლების ზრდის მიმართულებით მიმდინარეობს. საუბარია 0,04 მიკრონულ ტექნოლოგიაზე გადას-ვლაზე, მაშინ, როდესაც დღესდღეობით 0,18-0,25 მიკრონული ტექნოლოგიები გამოიყენება [2]. თავისთავად ცხადია, რომ ეს თვისობრივი ცვლილება იქნება ტექნოლოგიაში და გან-ხორციელების შემთხვევაში დიდ მატერიალურ დანახარჯებთან იქნება დაკავშირებული. ამიტომ სპეციალისტები დიდ ყურადღებას უთმობენ ცმ-ების ახალი არქიტექტურული გადაწყვეტების შექმნას.

თანამედროვე ცმ-ების არქიტექტურა და აგების იდეოლოგია სინქრონიზაციის პრინ-ციპს ეფუძნება, რაც ცმ-ების კონსტრუქციული იერარქიის ყველა დონეზე მისი მოწყობი-ლობებისა და კვანძების სინქრონულად ურთიერთშეთანხმებულ ფუნქციონირებას გულის-ხმობს. ცმ-ებში სინქრონიზაციის პრინციპის ფართოდ გავრცელება, უპირველეს ყოვლისა, განპირობებულია მისი

განხორციელების სიმარტივით. ამდენად, სინქრონიზაციის პრინციპ-ზე ფუნქციონირებადი ცმ-ები დღეისთვის კარგადაა გამოკვლეული, ტრადიციულია და ფორმალიზებულია მათი სინთეზის მეთოდები.

სინქრონული ცმ-ების წარმადობის გაზრდა მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული სინქროსიგნალების სატაქტო სიხშირის ზრდაზე, რომელიც დაკავშირებულია სამ არსებით პრობლემასთან. ცმ-ების ელემენტური ბაზის სწრაფქმედების ამაღლება საბაზისო ელემენტების ზომების შემდგომ შემცირებას და აქედან გამომდინარე, თვისობრივად ახალ მიკრო-ელექტრონულ ტექნოლოგიებზე გადასვლას მოითხოვს, რაც მნიშვნელოვან მატერიალურ დანახარჯებთან იქნება დაკავშირებული. საჭირო ხდება სატაქტო სიგნალის ხანგრძლივობის ცმ-ის ელემენტების დაყოვნებასთან ზღვრული მიახლოება, რაც დიდი რაოდენობის ელემენტების შემთხვევაში შეცდომის დაშვების რისკს ზრდის. გარდა ამისა, ელემენტის სწრაფქმედების გაზრდა დაკავშირებულია სქემის მკვებავი ძაბვის დაწევასთან, რაც წარ-მოშობს მეტასტაბილურობის პრობლემას, ე.ი. როდესაც ძნელი ხდება ციფრული სქემის ბინარულ მდგომარეობათა გარჩევა.

ცმ-ებში არსებული პროგრესირებადი პრობლემების დაძლევის ერთ-ერთ მისაღებ გზას მათი აგების იდეოლოგიის ასინქრონიზმის პრინციპ-ზე დაფუძნება წარმოადგენს. ცმ-ების ასინქრონიზმის პრინციპ-ზე აგების იდეა ჯერ კიდევ 50-იანი წლებიდან არსებობს, მაგრამ მის განვითარებას ხელს უშლიდა რიგი ობიექტური და სუბიექტური ფაქტორებისა. ასინქრონული ცმ-ების აგება დაკავშირებულია მეტ აპარატურულ დანახარჯებთან, რაც მიკროელექტრონული ტექნოლოგიების განვითარების დღევანდელი დონის ფონზე უკვე აღარაა პრობლემატური. გარდა ამისა, ასინქრონული ციფრული სქემებისათვის დამახა-სიათებელია რბოლის პრობლემები, რომლებიც, როგორც ახალი გამოკვლევები გვიჩვენებს, დაძლევადაა ასევე დამატებითი აპარატურული დანახარჯების ხარჯზე. ასინქრონული ცმ-ების განვითარებას აბრკოლებს აგრეთვე სინთეზის ფორმალიზებული მეთოდების და მათე-მატიკური უზრუნველყოფის არარსებობა.

ასინქრონიზმის პრინციპის გამოყენებით შესაძლებელია ნაკლები ძალისხმევით და დანახარჯებით გადაიჭრას ცმ-ების სწრაფქმედების და წარმადობის შემდგომი ზრდის პრობლემა, რადგან ასინქრონული ცმ-ები სინქროსიგნალებს არ იყენებენ და აქედან გამომდინარე, მათთვის არაა დამახასიათებელი სინქროსიგნალთან დაკავშირებული დროის ფუჭი დანაკარგები. ასინქრონული ცმ-ები სინქრონულთან შედარებით გაცილებით ნაკლებ ენერ-გოტევადაა, რადგან ენერგიის დანაკარგები ელემენტებისა და მოწყობილობის ფუჭ სინქრო-ნიზაციაზე პრინციპულად გამორიცხულია.

მაღალი სწრაფქმედების მქონე სისტემური ინტერფეისების დამუშავების სფეროში ტრადიციულად უპირატესობა ენიჭებოდა პარალელურ სინქრონულ სალტებს, რომელთა გამტარუნარიანობის ზრდა მიიღწეოდა თანრიგაიანობის და სამუშაო სიხშირის ზრდით. ამის მაგალითებია პარალელური *FSB, ATA, PCI* სალტები.

თუმცა ამჟამად პერიფერიული ინტერფეისების სფეროში უპირატესობა უკვე ასინქრონულ არქიტექტურას ენიჭება, რისი დადასტურებაცაა *PCI Express, SATA, USB, FireWare* სალტების ფართო გავრცელება [4].

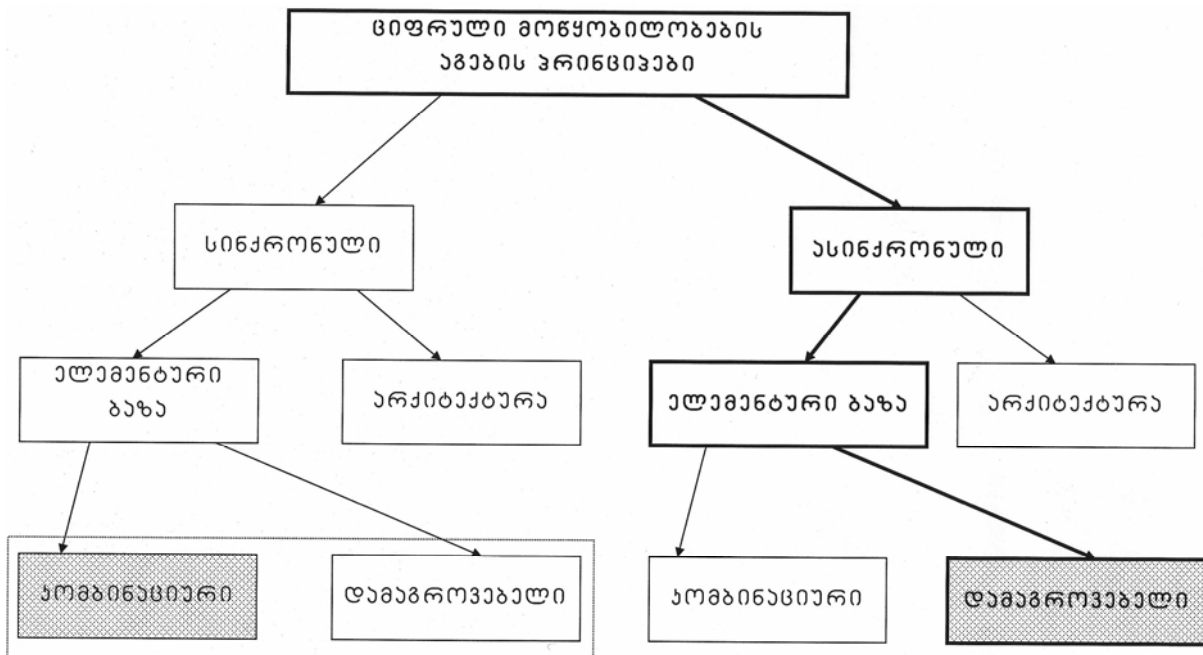
ცმ-ებში ინფორმაციის დამუშავება ორი მეთოდით არის შესაძლებელი: კომბინა-ციურით და დამტოვებით. ინფორმაციის დამუშავების კომბინაციური მეთოდის შემთხვევაში ოპერაციის საბოლოო შედეგი გადამრთველი ოპერაციების მნიშვნელობებია იმ არგუ-მენტებისთვის, რომლებიც უშუალოდ წარმოადგენენ საწყის ინფორმაციას. სიგნალები, რომლებიც შეესაბამებიან გადამრთველ ოპერაციებს, იმავე ციკლში მიიღება, რომელშიც ხდება შემავალი არგუმენტების მიწოდება.

ინფორმაციის დამუშავების დამგროვებელი მეთოდის შემთხვევაში ინფორმაციის და-მუშავება რამდენიმე ციკლის განმავლობაში ხდება. ცალკეულ ციკლებში მიიღება და დამახსოვრდება შუალედური შედეგები, ხოლო ბოლო ციკლში – საბოლოო შედეგი. ყო-ველ ციკლში, შემავალი ინფორმაციის გარდა, არგუმენტს დამახსოვრებული შუალედური შედეგიც წარმოადგენს. ეს ნიშნავს უკუკავშირების გამოყენებას სქემის გამოსასვლელიდან დამახსოვრებელი ელემენტების შესასვლელზე. ინფორმაციის დამუშავების თვალსაზრი-სით სქემები, რომელთაც უკუკავშირები გააჩნიათ, დამგროვებელ სქემებს წარმოადგენენ, ხოლო სქემები, რომელთაც უკუკავშირები არ გააჩნიათ – კომბინაციურ სქემებს.

დღევანდელ ცმ-ების აგებისათვის აუცილებელ პირობას ელემენტურ ბაზაში კომბინაციური და დამგროვებელი სქემების თანაარსებობა წარმოადგენს.

კომბინაციური სქემების ფართო გავრცელება განპირობებულია მათი მაღალი სწრაფქმედებით, მაგრამ გასათვალისწინებელია ის მომენტი, რომ მათ დამგროვებელი სქემების გარეშე არ ძალუძთ ფუნქციონალურად დასრულებული ოპერაციის შესრულება. ამ-დენად, შეხედულება სწრაფქმედების მხრივ მათი უპირატესობის შესახებ დამგროვებელ სქემებთან შედარებით სადავო ხდება. გარდა ამისა, ფუნქციონალური დატვირთვის გადა-ტანა დამგროვებელ სქემებზე საშუალებას იძლევა მნიშვნელოვნად რეგულარული გავხა-დით გამომთვლელი სტრუქტურები, რაც დიდ გავლენას ახდენს მათი ეკონომიკური მაჩვენებლების გაუმჯობესებაზე.

ნახ. 1-ზე წარმოდგენილია თანამედროვე ციფრული მოწყობილობების აგების პრინ-ციპები.

ნახ. 1. ციფრული მოწყობილობების აგების პრინციპები.

ამრიგად, შეინიშნება შემდეგი ტენდენცია: ტრადიციულად კომპიუტერებში უპირატესობა ენიჭებოდა სინქრონული კომბინაციური სქემების გამოყენებას, თუმცა ამჟამად შე-ინიშნება მათი ასინქრონული დამგროვებელი სქემებით ჩანაცვლების ტენდენცია.

ასინქრონული დამგროვებელი სქემების გავრცელების ერთ-ერთ დამაბრკოლებელ ფაქტორს სინთეზის ფორმალიზებული მეთოდების არარასებობა წარმოადგენს, რაც ფრიად აქტუა-ლურს ხდის მათ კვლევას და სინთეზის ახალი მეთოდების დამუშავებას.

ლიტერატურა

1. Lloyd, L., Heron, K., Koelmans, A.M. and Yakovlev, A. Asynchronous Microprocessors: From High Level Model to FPGA Implementation. Journal of Systems Architecture, Elsevier Science BV (North-Holland), 1999. Volume 45, Issue 12-13, pp. 975-1000.
2. Рэндэлл Аизек. Будущее технологии КМОП. Открытые системы, №10. 2000.
3. Yuan Taur, Douglas A. Buchanan, Wei Chen, David J. Frank, Khalid E. Ismail, Shih-Hsien Lo, George A. Sai-Halasz, Raman G. Viswanathan, Hsing-Jen C. Wann, Shalom J. Wind, and Hon-Sum Wong, CMOS Scaling into the Nanometer Regime, Proc. IEEE 85, No. 4, 486-504 (1997).
4. Mueller Scott . Upgrading and Repairing PCs. 17th Edition. 2006.

A. Benashvili. Modern tendencies of development of computer's hardware

Georgian Technical University

77 Kostava street, Tbilisi, Georgia

The problems of construction of computers are considered and tendencies of development of modern hardware are revealed in the article. The outlined tendency of gradual replacement of synchronous combinational schemes with asynchronous accumulating schemes causes importance of research and development of the new formalized methods of synthesis of asynchronous accumulating schemes.

A. Бенашвили. Современные тенденции развития аппаратных средств компьютеров

Грузинский технический университет

Грузия, Тбилиси, Костава, 77

В статье рассмотрены вопросы построения компьютеров и выявлены тенденции развития современных аппаратных средств. Намечившаяся тенденция постепенного замещения синхронных комбинационных схем асинхронными накапливающими схемами обуславливает важность исследования и разработки новых формализованных методов синтеза асинхронных накапливающих схем.

ა. ბენაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას ქ. 77

ასინქრონიზმი თანამედროვე ციფრულ მოწყობილობებში

არსებობს ციფრული მოწყობილობების (ცმ) ორი ძირითადი კლასი: სინქრონული და ასინქრონული. სინქრონულ მოწყობილობებში ყოველი მიკროოპერაციის შესრულება ზუსტად ფიქსირდება დროში (სინქრონიზირდება) მასინქრონიზირებელი (სატაქტო) სიგნალების მიწოდებით. ეს სიგნალები წარმოადგენენ იმპულსებს, რომელთა თანმიმდევრობა სპეციალური სინქრო-სიგნალების (სატაქტო) გენერატორის მიერ გამოიმუშავდება [1].

ასინქრონულ ცმ-ებში მასინქრონიზირებელი სიგნალები არ გამოიყენება. ისინი შე-მაგალი საინფორმაციო სიგნალის ცვლილებაზე იმ სიჩქარით რეაგირებენ, რომელიც ელემენტების რეალური დროითი დაყოვნებით განისაზღვრება [2].

სინქრონულ ცმ-ებში სინქროსიგნალების გამოიმუშავების სიხშირე ელემენტური ბა-ზის დროით პარამეტრებზეა დამოკიდებული. მისი განსაზღვრისთვის ელემენტების ყველაზე გრძელი ჯაჭვის მაქსიმალურად დასაშვები დაყოვნებების შეჯამება უნდა მოხდეს და ორ სინქრონიზაციულ სიხშირის ისეთი ინტერვალი უნდა შეირჩეს, რომელიც მიღებულ სიდიდეზე ნაკლები არ იქნება. ამ დროს ჩვენ უნდა შევურიგდეთ იმ ფაქტს, რომ რეალური გარდამა-ვალი პროცესები ციფრულ სქემებში, როგორც წესი, ბევრად ადრე დასრულდება, ხოლო ელემენტების სწრაფქმედება მთლიანად არ იქნება გამოყენებული.

ამ დროს ციფრული სქემის სწრაფქმედების გაზრდა მისი ქმედითუნარიანობის და-კარგვის რისკთანაა დაკავშირებული, რადგან ერთ ან რამდენიმე სქემურ ელემენტს შე-იძლება ისეთი დროითი პარამეტრები გააჩნდეს, რომლებიც დაშვებულის ზღვარზე იმყოფება. გარდა ამისა, სქემის მუშაობის ზღვრულ სისწრაფეზე ორიენტირებისას, მნიშვნელო-ვანი მოთხოვნა წაეყენება სხვადასხვა სინქრონიზაციულ სიხშირის ურთიერთგანლა-გებას. სინქროსიგნალების დიდი რაოდენობის შემთხვევაში უნდა გამოიყენებოდეს სინ-ქროსიგნალების ერთიანი მძლავრი წყარო, ან უნდა მოხდეს სინქროსიგნალების სხვა-დასხვა სქემურ ელემენტებზე „გამრავლება“. მეორე შემთხვევაში, ელემენტური ბაზის დროითი პარამეტრების არასტაბილურობის გამო, ხდება სინ-ქროსიგნალების „გაბნევა“, რასაც ასევე მივეყვართ სწრაფქმედების შემდგომ შემცირებამდე [1].

ასინქრონულ ციფრულ მოწყობილობებში მასინქრონიზირებელი სიგნალები არ გამოიყენე-ბა. ისინი შე-მაგალი ინფორმაციული სიგნალის ცვლილებაზე იმ სიჩქარით რეაგირებენ, რომელიც ელემენტების რეალური დაყოვნებით განისაზღვრება [1,2]. ასინქრონულ სქემებს სინქრონულ სქემებთან შედარებით პრინციპულად უფრო სწრაფად მუშაობა შეუძლიათ. სწრაფქმედების ზრდა

მით უფრო მაღალია, რაც უფრო დიდია სხვა-ობა ოპერაციის შესრულების საშუალო და მაქსიმალურ დროებს შორის [3].

ამას გარდა, ელექტრული იმპულსების მაღალი სიჩქარით გადაცემისას, ელემენტების დიდი რაოდენობის დროს, ჩნდება მეტასტაბილურობის პრობლემა, რომელიც ცმების დამპროექტებლებისთვის ფუნდამენტურ პრობლემას წარმოადგენს [4]. მეტასტაბილურობის პრობლემა იმაში მდგომარეობს, რომ ორობითი კოდით წარმოდგენილი მონაცემები სწრაფ-ქმედების ზღვარზე მომუშავე ელემენტებში შეიძლება მეტასტაბილურ მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ, ანუ არც „ჭეშმარიტი“ იყვნენ და არც „არაჭეშმარიტი“.

მეტასტაბილურობის პრობლემა განსაკუთრებით აქტუალურია მაღალი სიხშირეების დროს. ამ დროს აუცილებელი ხდება ელემენტური ბაზის კვების ძაბვის დონის დაწვევა, რაც თავის მხრივ, ნახევარგამტარულ კრისტალში ტრანზისტორებისა და გამტარების ზო-მების შემცირებას მოითხოვს [5]. სისტემის შეცდომამ ამ შემთხვევაში პერსონალური კომპიუტერის მომხმარებელს შეიძლება პრობლემები შეუქმნას, ხოლო მრეწველობაში, სადაც საიმედოობა ერთ-ერთ უმთავრეს მოთხოვნას წარმოადგენს, შეიძლება კატასტროფამდე მიგვიყვანოს. ამრიგად, სინქრონულ ცმ-ებში, მაღალი სიხშირეების დროს, სქემოტექნიკურ და კონსტრუქციულ სირთულეებს აქვს ადგილი.

ასინქრონული ცმ-ებისთვის, მაღალ სწრაფქმედებასთან ერთად, სინქრონულ ცმ-ებთან შედარებით დამახასიათებელია განხორციელების სირთულე, რაც განპირობებულია რბოლის პრობლემებით. რბოლის პრობლემების დასაძლევად რამდენიმე საშუალება არსებობს. ყველაზე რადიკალური საშუალებაა კოდირების სპეციალური მეთოდების გამოყენება, თუმცა ამას სქემის სინთეზის დროს დამატებით აპარატურულ დანახარჯებთან მივყავართ [6]. თუმცა თანამედროვე ელემენტური ბაზის მნიშვნელოვანი გათვლების პირობებში ეს მნიშვნელოვან პრობლემას აღარ წარმოადგენს.

ცმებისათვის უმნიშვნელოვანეს პარამეტრს მოხმარებული სიმძლავრე წარმოადგენს. ეს ცმ-ებში და ინტეგრალურ მიკროსქემებში ლოგიკური სქემების დიდი რაოდენობითა და გამაგრებულ ფართთან შედარებით სითბოგამომყოფი წყაროების დიდი მოცულობითი სიმჭიდროვით არის განპირობებული. სიმძლავრის პარამეტრი განსაკუთრებით შეზღუდული სიმძლავრეებისა და ელექტროენერგიის რესურსების შეზღუდულობის შემთხვევაშია მნიშვნელოვანი, მაგალითად, პორტატიული კომპიუტერებისათვის. მოხმარებული სიმძლავრის თვალსაზრისით ასინქრონული ცმ-ების უპირატესობა სინქრონულ ცმ-ებთან შედარებით უდავოა. ასინქრონული ცმ-ები სინქრონულ ცმ-ებთან შედარებით დაახლოებით 80%-ით ნაკლებ სიმძლავრეს მოიხმარენ [7].

ცმ-ებში სინქრონიზმის გამოყენების უდავოდ დადებით მხარეს მისი ტრადიციულობა და მათემატიკური უზრუნველყოფის სრული სპექტრის არსებობა წარმოადგენს. ასინქრონიზმი ნაკლებად გამოკვლეულია და შესაბამისი მათემატიკური უზრუნველყოფაც არ არსებობს.

ცხრილში 1 წარმოდგენილია ცმ-ებში სინქრონიზმისა და ასინქრონიზმის გამოყენების შედარებითი ანალიზის შედეგები.

ცხრილი 1

ციფრულ მოწყობილობებში სინქრონიზმის და ასინქრონიზმის გამოყენების შედარებითი ანალიზი

სინქრონიზმი	ასინქრონიზმი
დადებითი მხარეები	დადებითი მხარეები
<ul style="list-style-type: none"> ● განხორციელების სიმარტივე ● ტრადიციულია და კარგად გამოკვლეულია ● არსებობს მათემატიკური უზრუნველყოფის სრული სპექტრი 	<ul style="list-style-type: none"> ● სწრაფქმედების გაზრდა ● წარმადობის გაზრდა ● სრული რეგულარობის მიღწევის შესაძლებლობა
უარყოფითი მხარეები	უარყოფითი მხარეები
<ul style="list-style-type: none"> ● სწრაფქმედების გაზრდის რეზერვები ამოწურულია ● მაღალი მოხმარებული ენერგია ● სქემოტექნიკური სირთულეები ელემენტების დიდი რაოდენობის დროს ● სქემოტექნიკური და კონსტრუქციული სირთულეები მაღალი სიხშირეების დროს 	<ul style="list-style-type: none"> ● მეტი აპარატურული დანახარჯები ● რბოლის პრობლემები ● ნაკლებად გამოკვლეულია ● არ არსებობს მათემატიკური უზრუნველყოფა

ამრიგად, ასინქრონიზმის პრინციპის გამოყენებით შესაძლებელია ნაკლები ძალის-ხმევით და დანახარჯებით გადაიჭრას ცმ-ების სწრაფქმედების და წარმადობის შემდგომი ზრდის პრობლემა, რადგან ასინქრონიზმი ცმ-ები სინქროსიგნალებს არ იყენებენ და აქედან გამომდინარე, მათთვის არაა დამახასიათებელი სინქროსიგნალთან დაკავშირებული დროის ფუჭი დანაკარგები. ასინქრონიზმი ცმ-ები სინქრონიზმთან შედარებით გაცილებით ნაკლებ ენერგოტევადია, რადგან ენერგიის დანაკარგები ელემენტებისა და მოწყობილობის ფუჭ სინქრონიზაციაზე პრინციპულად გამორიცხებულია.

კომპიუტერებს შორის ინფორმაციის გადაცემის მეთოდს (სინქრონიზმს, თუ ასინქრონიზმს) უდიდესი მნიშვნელობა აქვს კომპიუტერული ქსელებისათვის. სინქრონიზმი მე-თოდი, რომლის შემთხვევაშიც მოთხოვნის გამცემი კომპიუტერი ბლოკირდება, ხოლო მოთხოვნის მიმღები სერვერი მაშინვე უნდა შეუდგეს მოთხოვნის შესრულებას, ნაკლებად გამოიყენება კორპორატიული ქსელებისათვის. კომპიუტერი-კლიენტი დიდი ხნის განმავლობაში უნდა გაჩერდეს,

რადგან დიდი მანძილების დროს (ხშირად გლობალური კავშირების ჩართვისას) მოთხოვნის შესრულების დრო ძალიან დიდი შეიძლება აღმოჩნდეს. მოთხოვნების ნაკადის მაღალ ინტენსიურობას და შემთხვევით ხასიათს კომპიუტერი-სერვერის მუშაობის დეზორგანიზაცია შეუძლია. ამიტომ კორპორატიული ქსელების აგება ასინქრონული კავშირის გამოყენებით უფრო ეფექტურია [8].

ამჟამად ცმ-ებში შეინიშნება სინქრონული და ასინქრონული სქემების თანაარ-სებობა. სინქრონულ სქემებში ხშირად არის ფრაგმენტები – ქვესქემები, რომლებიც ასინქრონულ რეჟიმში მუშაობენ [3]. მაგალითად, ამჟამად ფართოდ გამოიყენება *Async SRAM* – ასინქრონული სტატიკური მეხსიერება. მას ასინქრონული ინტერფეისი გააჩნია, რომელიც სამისამართო, მონაცემთა სალტებს და მმართველ სიგნალებს შეიცავს.

თუმცა ამჟამად უკვე შეიმჩნევა სინქრონული სქემების ასინქრონული სქემებით ჩანაცვლების ტენდენცია. განსაკუთრებით ნათლად ეს ვლინდება ინტერფეისების განვითარების სფეროში, სადაც სინქრონული *PCI, ATA, LPT* სალტეები უკვე ჩანაცვლდა ასინქრონული *PCI Express, SATA, USB, FireWire* სალტეებით.

ასინქრონული სქემები წარმოდგენილია ორი მიმართულებით – სტატიკურით და სტატიკურ-დინამიკურით. ბოლო პერიოდში უპირატესობა სტატიკურ-დინამიკურ სქემებს ენიჭება [9], რაც პირველ რიგში მათი მაღალი სწრაფქმედებითაა განპირობებული. სტატიკურ-დინამიკური დამავროვებელი სქემების განვითარება მას შემდეგ გახდა შესაძლებელი, რაც მათი დამზადების ტექნოლოგიაში დაყოვნების ელემენტების შესრულება გახდა შესაძლებელი.

თანამედროვე ცმ-ებში სინქრონული და ასინქრონული სქემების თანაარსებობა განაპირობებს სინთეზის უნივერსალური მეთოდების დამუშავების საჭიროებას. სინქრონიზაციის პრინციპზე ფუნქციონირებადი სტატიკურ-დინამიკური ცმ-ები კარგადაა გამოკვლეული, ტრადიციულია და მათი სინთეზის მეთოდები ფორმალურიზებულია, ხოლო სტატიკურ-დინამიკური ასინქრონული ცმ-ების სინთეზის პროცესში დამპროექტებლები იძულებულნი არიან ევრისტიკულ ჩარევებს მიმართონ. ცნობილი მეთოდების ეს ნაკლი იმითაა განპირობებული, რომ მათში არ ხდება იმ ფაქტის გათვალისწინება, რომ ტრიგერებისთვის სტატიკურ-დინამიკური მართვით შემავალ ცვლადს არა პოტენციალური სიგნალი, არამედ შემავალი სიგნალის ცვლილების ფაქტი, ანუ მისი ფრონტი წარმოადგენს.

ამ ხარვეზის აღმოფხვრისათვის საჭირო გახდა შესაბამისი მათემატიკური აპარატის ძიება. ასეთი აპარატის სახით აღებულია ბულის დიფერენციალური აღრიცხვა [10].

ბულის ტრადიციული ალგებრისგან განსხვავებით, სადაც სიგნალის არსებობა, ან არარსებობა იგულისხმება, ბულის დიფერენციალური dx აღწერს სიდიდის ცვლილების ფაქტს. აქვე აღვნიშნავთ, რომ ბულის დიფერენციალზე სრულად ვრცელდება ბულის ალგებრის კანონები. ბულის დიფერენციალის ეს თვისება სინთეზირებადი დამავროვებელი მოწყობილობის საწყისი ცვლადების სიაში მისი დამოუკიდებელი ცვლადის სახით შეტანის საშუალებას იძლევა.

ბულის დიფერენციალური აღრიცხვის თეორიაზე დაყრდნობით შესაძლებელია ისეთი ასინქრონული დამგროვებელი სტატიკური-დინამიკური სქემების ფორმალური აღწერა და სინთეზი, როგორებიცაა ორობითი მთვლელი, ამჯამავი და ა.შ [11-13].

ამრიგად შეგვიძლია დავასკვნათ: ტრადიციულად კომპიუტერებში უპირატესობა სინქრონული სტატიკური სქემების გამოყენებას ენიჭებოდა, თუმცა ამჟამად შეინიშნება მათი ასინქრონული სტატიკურ-დინამიკური სქემებით ჩანაცვლების ტენდენცია, რაც ფრიალ აქტუალურს ხდის მათ კვლევას და სინთეზის ახალი მეთოდების დამუშავებას.

ლიტერატურა

1. Алексенко А.Г., Шагурин И.И. Микросхемотехника: Учеб. пособие для вузов / Под ред. И. Степаненко. – М.: Радио и связь, 1982. – 416 с., ил.
2. Аперидические автоматы, под редакцией В.И. Варшавского. Главная редакция физико-математической литературы издательства «Наука», 1976, М., 424 стр.
3. М.И. Иоффе. Диагностирование логических схем. Алгоритмы моделирования и автоматического синтеза теста. – М.: Наука. 1989. –158 с.
4. Clark, I.G., Xia, F., Yakovlev, A. and Davies, A.C. Petri Net Models of Latch Metastability, Electronics Letters, Institution of Electrical Engineers (IEE), 1998, Volume 34, Issue 7, pp 635-636.
5. Рэндэлл Аизек. Будущее технологии КМОП. Открытые системы, №10. 2000.
6. Ангер С. Асинхронные последовательностные схемы. Перев. с англ., серия «Теоретические основы технической кибернетики» Главная редакция физико-математической литературы издательства «Наука», М. 1977, стр.400
7. Питер Коффи (PC Week Labs). Асинхронные схемы экономят энергию для работы ПК. Москва. Мобильные & настольные системы, компьютерная неделя 24-30 марта 1998 №11(135).
8. Плешаков В. CISCO Internetworking Technology Overview. Сервер Марк-ИТТ, <http://www.citforum.ru/nets/ito/7.shtml> Apr 21. 2003.
9. Pic16/17 Microcontroller Data Book. Microcip The Embedded Control Solutions Company, Microcontrollers, Non-Volatile Memories, ASSPs, 1996/1997.
10. Бохманн Д., Постхоф Х. Двоичные динамические системы: Пер. с нем. М.: Энергоатомиздат, 1986, 400с.
11. ა. ბენაშვილი, ლ. იმნაიშვილი. ციფრული მოწყობილობების სინთეზის უნივერსალური მეთოდის დამუშავება. საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „ინფორმაციული ტექნოლოგიები 2008“. ეძღვნება პროფესორების კ. კამაკამიძისა და ი. მიქაძის 80 წლისთავს. მოხსენებათა კრებული. თბ. 2008. გვ. 172-176.

12. ა. ბენაშვილი, ლ. იმნაიშვილი, ნ. სვანიძე. ასინქრონული დამგროვებელი ციფრული მოწყობილობების სინთეზის მეთოდის დამუშავება წინასწარ არჩეული ტრიგერის ბაზაზე. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი. მართვის ავტომატიზირებული სისტემები შრომები. №1(4). თბ. 2008. გვ. 128-134.
13. Прангишвили А.И., Бенашвили А.М., Имнаишвили Л.Ш. «Методика синтеза асинхронного накоп-ливающего сумматора» Georgian Engineering News, 2002, №1, стр. 34-38.

A. Benashvili. Asynchronism in modern digital devices

Georgian Technical University
77 Kostava street, Tbilisi, Georgia

Summary

Problems of development of modern digital devices are considered in the article. The tendency of a wide distribution of asynchronous digital schemes is revealed. Differential variables are offered for the formal description of asynchronous accumulating schemes with statico-dynamic control.

А. Бенашвили. Асинхронизм в современных цифровых устройствах

Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава, 77

Резюме

В статье рассмотрены вопросы развития современных цифровых устройств. Выявлена тенденция широкого распространения асинхронных цифровых схем. Для формального описания асинхронных накапливающих схем со статико-динамическим управлением предложено применение дифференциальных переменных.

მანანა მაღრაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

მარაგების მართვის სისტემა – JIT. (just in time)

სისტემა “ზუსტად დროში” (just in time), მენეჯმენტისათვის მეტად მნიშვნელოვანი მეთოდი გახდა მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ. იგი დამუშავებული იქნა იაპონიაში მაღალხარისხოვანი პროდუქციის მოდერნიზაციისათვის. JIT-ის სისტემა წარმოადგენს ღონისძიების ერთიან კომპლექსს, რომელიც ხორციელდება მაშტაბური წარმოების მისაღწევად, მინიმალური დეტალებისა, ნახევრად-ფაბრიკანტების და მზა პროდუქციის გამოყენებით. დეტალები გადადიან შემდგომ სამუშაო ოპერაციაზე “ზუსტად ვადაში, “იკრიბება და სწრაფად გადიან მოცემულ ოპერაციას. მეთოდი “ზუსტად ვადაში” ბაზირდება ლოგიკურ კონცეფციაზე – “არაფერი იქნება წარმოებული, სანამ არ იქნება მისი აუცილებლობა.”

JIT-ის სისტემას ზოგჯერ არაოფიციალურად ყოფენ “დიდ JIT-ად “ და “პატარა JIT -ად”. დიდი JIT-I არის მენეჯმენტის ოპერაციული კონცეფცია, რომლის ამოცანაც შედგება, იმაში, რომ აიცილოს დანაკარგი, ფირმის ყველა სფეროში. “პატარა JIT-ის “ამოცანა უფრო ვიწროა –მზა პროდუქციის მარაგის დაგეგმვა და მომსახურების უზრუნველყოფა აუცილებლობის შემთხვევაში

JIT-ი ფართოდ გავრცელდა 70-იან წლებში, თუმცა JIT-ის ზოგიერთი ელემენტები გამოიყენებოდა მე-20 საუკუნის დასაწყისში. ჰენრი ფორდმა გამოიყენა JIT-ის კონცეფცია თავის საკონვეირო ხაზების მოდერნიზაციისას, ავტომობილების წარმოებისათვის, (მაგლითად დანაკარგების შესამცირებლად მან გამოიყენა შესაფუთი ხის ყუთების ფსკერი მანქანის იატაკისათვის.) თუმცა JIT-ის ელემენტები გამოიყენებოდა იაპონიის მრეწველობაში ჯერ კიდევ 30-იანი წლების დასაწყისში, მაგრამ JIT-ის ყველა შესაძლებლობებს მრეწველობა არ გამოიყენებდა 70 –იან წლამდე. მხოლოდ ტაიჩი ონომ, Toyota Motors –ის წარმომადგენელმა, მთლიანად შექმნა JIT-ის სისტემის რეალიზება, რათა გამოეყენა Toyota Motors-ის ავტომობილები პირველ ადგილზე ხარისხით და მიწოდების ვადით.

JIT-ის სისტემა ებრძვის დანაკარგებს. ავლენს პრობლემებს და აღწევს მეტად რაციონალურ მდგომარეობას წარმოებაში. სისტემა ითხოვს უშუალოდ მომუშავეთა მონაწილეობას და პრობლემების ფუნდამენტალურ გამოკვლევას, ხარისხის საერთო კონტროლს.

JIT-ი განსაზღვრავს შვიდ ძირითად ტიპს, რომლებიც თავიდან უნდა იქნენ აცილებულნი.

1. არასაჭირო ხარჯები გადამეტებულ წარმოებზე.
2. გაცდენებიდან გამომდინარე დანაკარგები.
3. სატრანსპორტო დანაკარგები.
4. სასაწყობო დანაკარგები.
5. ტექნოლოგიური დანაკარგები.
6. დანაკარგები, დამოკიდებულებები საწარმოო ციკლის ხანგრძლივობაზე.
7. პროდუქციის დეფექტების დანახარჯები.

მომდევნო შვიდი ელემენტის გამოყენება მიმართულია დანაკარგის გამორიცხვაზე.

1. სპეციალიზებული ქარხნების ქსელი.
2. ჯგუფური ტექნოლოგია.
3. ხარისხი თავიდანვე.
4. წარმოება ზუსტად ვადაში .
5. წარმოების ერთგვარი დატვირთვა.
6. მართვა სისტემა წარმოებით “კანბანი” .
7. ხელახლა გამართვის დროის მინიმიზაცია.

სპეციალიზირებული ქარხნების ქსელი: იაპონიაში ხშირად ამჯობინებენ პატარა სპეციალიზირებული ქარხნების შენებას. ისინი თვლიან, რომ დიდი რაოდენობის ოპერაციებით და მრავალრიცხოვანი ბიუროკრატიით მართვა არის რთული. ამის გარდა, ეს არ ეთანხმება მათი მართვის სტილს.

ჯგუფური ტექნოლოგია: ეს ტექნოლოგია უფრო წარმატებით გამოიყენება იაპონიაში. მათ გააერთიანეს ყველა ოპერაციები, აუცილებელი განსაზღვრული დეტალის დასამზადებლად და დააჯგუფეს აუცილებელი მოწყობილობა ერთ ადგილზე.

ხარისხი თავიდანვე ნიშნავს ხარისხის კონტროლს პროცესის დაწყებიდან და ითვალისწინებს წუნის აღმოჩენისას პროცესის ან კონვეიერის დაუყოვნებლივ შეჩერებას. ქარხნის მუშები თვით კონტროლიორები, პირადად აგებენ პასუხს თავისი პროდუქციის ხარისხზე.

წარმოების სისტემა “ზუსტ ვადაში” (JIT) წარმოგვიდგენს იმის წარმოებას, რაც აუცილებელია, ანუ სისტემის არსი ისაა, რომ მომწოდებლებს მოეთხოვებათ ზუსტად დროში მარაგების მოწოდება ამ ურთიერთობის დანერგვა გამართლებულია ისეთ კორპორაციებში, სადაც არსებობს რამდენიმე წარმოება და ყოველი მათგანი ჩართულია საწარმოო პროცესის და პროდუქციის გარკვეულ ეტაპებში. მოცემული სისტემა გამართლებულია თუ :

1. წარმოების მოცულობა სტაბილურად მაღალია.

2. მომწოდებელსა და მომხმარებელს აქვთ საშუალება ყოველდღიურად მოახდინონ საწარმოო პროგრამების კოორდინაცია.
3. მომწოდებელს აქვს იმის გარანტია, რომ არ შეექმნება პრობლემები პერსონალთან, მანქანა დანადგარების გაფუჭებასთან და სხვა ნებისმიერ საწარმოო პროცესებთან დაკავშირებით .
4. მომხმარებლებს მოფიქრებული და დამუშავებული აქვთ გეგმა, სადაც გათვალისწინებულია ყოველი წვრილმანი (ყოველი საწარმოო ხაზისათვის მოითხოვება საქონლის მიღების საკუთარი გზა, იმის ნაცვლად, რომ არსებობდეს საწყობიდან მასალების მიღების ერთიანი მარშრუტი).
5. არსებობს ხელსაყრელი, სანდო სატრანსპორტო სისტემა ან მომწოდებელი და მომხმარებელი ერთმანეთთან ახლოსაა.

ასეთი პოლიტიკის გამოყენებით მიღებული სარგებელი მდგომარეობს შემდეგში:

- დანახარჯები მარაგების შენახვაზე თითქმის გამორიცხულია, რადგანაც მომხმარებელს მას ზუსტად საჭირო დროს მიაწოდებენ.
- მასალის ხარისხის კონტროლი მომწოდებლის პასუხისმგებლობაშია.
- გ) მარაგის დაძველებასთან, გაფუჭებასთან, დატაცებასა და შენახვასთან დაკავშირებული სხვა პრობლემები გამორიცხულია

მუშაობის იდიალურ პირობებში JIT-ის სისტემის გამოყენებით არცერთი მუშა არ აწარმოებს არაფერს იქამდე, სანამ ბაზარი არ “ამოქაჩავს” მიმდინარე ხაზის ბოლო წერტილიდან მზა პროდუქტს. პროდუქტი შეიძლება იყოს მზა ნაკეთობა ან საკომპლექტო, რომელიც გამოიყენება წარმოების შემდგომ ეტაპზე. წარმოებას, რომელიც დაფუძნებულია JIT-ის სისტემაზე, უნდა ქონდეს სტაბილური საწარმოო გრაფიკის ხანგრძლივი დრო.

საფეხურისებური გრაფიკი შექმნილია ისე, რომ სხვადასხვა საწარმოო გუნდებმა მოახდინონ რეაგირება “ამოსაქაჩ” სიგნალებზე. ეს სულ არ ნიშნავს იმას, რომ გრაფიკით მთლიანად განისაზღვრება ყოველი დეტალის მოძრაობა ასაწყობ ხაზზე პროცესის თავიდან ბოლომდე. პირიქით ეს ნიშნავს იმას, რომ მოცემულ საწარმოო სისტემას მოქნილად ამაგრებენ ყველა აუცილებლობით, სისტემაში ცვლილებების სწრაფი რეაგირებისათვის.

ბევრი სერვისული ფირმა ვარმატებით გამოიყენებენ JIT-ის სისტემას. ზუსტად ისევე, როგორც წარმოებაში, ყოველი მეთოდი და ამ სისტემის კომპონენტების გამოყენება დამოკიდებულია წარმოების და მოწყობილობის ტექნოლოგიაზე, მუშების პროფესიულ შემზადებაზე და ფირმის საერთო კულტურაზე.

სისტემის მიზანს წარმოადგენს:

არასაჭირო ქმედების აცილება: ოპერაცია, რომელიც არ შეადგენს ღირებულებას არის ლიკვიდაციის კანდიდატი, ოპერაცია, რომელიც ქმნის ღირებულებას შეიძლება იყოს ჩამოყალიბების კანდიდატი ტექნოლოგიური პროცესის სტაბილურობისათვის.

საწარმოო სტრუქტურის რეორგანიზაცია: ხშირად მწარმოებლები განახორციელებენ რეორგანიზაციას, ცალკეული საწარმოო უჯრედების შექმნით, პატარა პარტიების გამოსაშვებად. ეს უჯრედები წარმოადგენენ მინი-ქარხნებს საწარმოს შიგნით.

“ამოსაქანი” მოკითხვის დანერგვა: სერვისული ბიზნესის ნორმალური ფუნქციონირებისათვის აუცილებელია მოკითხვის “ამოქანვა” (რეაგირება მოკითხვაზე) , ამიტომ მრავალ სერვისულ ფირმას გადააქვს თავისი ოპერაციები “შორეულ წერტილში” ან ადგილებში, სადაც კონტაქტია მომხმარებელთან

ლიტერატურა

1. Ричард Б. Чейз, Николас Дж. Эквилайн, Роберт Ф. Якобс. Производственный и операционный менеджмент. «Вильямс». Москва, Санкт-Петербург, Киев, 2003
2. А.А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд-мл. Стратегический менеджмент. «Вильямс». Москва, Санкт-Петербург, Киев, 2003

Manana Maghradze. System of management and distribution of supply JIT

*Georgian Technical University
Kostava str.77. Tbilisi, Georgia*

Summary

The previous study is about Optimal Management System of Supply JIT (“exactly in time”). It is a strong instrument for deduction of material supply and for improving productive and service operations. JIT System contains: Processing of product and process, selection and management of materials and equipments, control of quality, planning of work and increase of production.

Манана Маградзе. Система JIT-управления и распределения резервов

*Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава, 77*

Резюме

Труд касается системы JIT - оптимального управления запасами (“Точное время”). Она представляет собой мощный инструмент для уменьшения материальных запасов и

улучшения производственных и сервисных операций. Система JIT- это философия действия, охватывающая разработку изделия и процесса, оборудование, отбор материала и управление им, обеспечение качества, планирование работы и повышение производительности.

Т.А. Кокрашвили, М.А. Шенгелия.

Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, Костава, 77

ТРИПЛЕТНЫЕ ЭКСИПЛЕКСЫ В РЕАКЦИЯХ ПЕРЕНОСА АТОМА ВОДОРОДА

В триплетных эксиплексах (ТЭ), ион-радикалы которые содержат протонводородные и протоноакцепторные фрагменты (например, N-алкильные и карбонильные группы), может эффективно протекать перенос протона, конкурирующий с обратным переносом электрона и диссоциацией ТЭ. Скорость переноса в ТЭ определяется свободной энергией реакции и варьируется в широких пределах путем соответствующего изменения структуры реагентов и свойств среды (например, в присутствии даже небольших добавок спиртов перенос протона в ТЭ замедляется на несколько порядков). Во многих системах константа скорости переноса протона в ТЭ превышает величину $1 \cdot 10^9 \text{ с}^{-1}$, так что перенос протона является основным каналом гибели ТЭ.

Перенос атома водорода (H), включающий стадию переноса протона в релаксированном состоянии ТЭ представляет собой пример «классического» двухступенчатого процесса. В этих системах наблюдаются симбатные процессы гибели ТЭ и образования нейтральных радикалов.

Совершенно по другому происходит образование нейтральных радикалов в системах с H-связью между ион-радикалами в ТЭ, например, когда анион-радикал содержит фрагмент C=O, а катион-радикал фрагмент N-H. Свободная энергия переноса протона в релаксированных состояниях этих ТЭ обычно близка к нулю, так что протон не успевает перенестись за время жизни ТЭ. Однако, благодаря наличию H-связи, существует другой, причем весьма эффективный путь – «сверхбыстрый» перенос протона в первичном нерелаксированном состоянии ТЭ. При этом, при проведении экспериментов методом наносекундного лазерного фотолиза, сразу после лазерной вспышки, наблюдается одновременное возникновение релаксированного состояния ТЭ и нейтральных радикалов.

Экспериментально наблюдаемые характеристики «сверхбыстрого» переноса протона зависят от структуры реагентов и температуры раствора в соответствии с ожидаемым для

прототропного равновесия в комплексах с Н-связью. Увеличение кислотности катион-радикала или основности анион-радикала, а также повышение температуры раствора приводят к увеличению выхода нейтральных радикалов и соответствующему уменьшению выхода полярных ТЭ в релаксированном состоянии или (в полярных растворителях) ион-радикалов в объеме. Вместе с тем, влияние растворителя, который является организатором процесса, имеет свои уникальные особенности. Ожидаемый сдвиг прототропного равновесия в сторону ионной пары при увеличении полярности растворителя или при сольватации спиртами вследствие стабилизации ионной пары происходит только в системах, в которых выход радикалов $\text{АН}\cdot$ и $\text{R}\cdot$ мал. Если нейтральные радикалы являются основным продуктом реакции, то их выход увеличивается при увеличении полярности растворителя или в условиях специфической сольватации спиртами.

«Сверхбыстрый» двухступенчатый механизм переноса атома Н с участием нерелаксированного полярного ТЭ является, в определенном смысле, переходным между «классическим» двухступенчатым (электрон, затем H^+ в релаксированном ТЭ) и одностадийным переносом атома Н. Такая реакция переноса атома Н эффективно осуществляется при тушении триплетных состояний карбонильных или гетероциклических соединений вторичными или первичными ароматическими аминами, когда состояние с полным переносом заряда расположено по энергии существенно выше исходного триплетного состояния. Реакциям, протекающим по этому механизму, присущи типичные закономерности – константа скорости реакции уменьшается при уменьшении электронодонорной способности амина, электроноакцепторной способности ^3A и полярности растворителя.

В отдельную разновидность одностадийного переноса атома Н с переходным состоянием с частичным переносом заряда следует выделить реакцию триплетных состояний карбонильных соединений с фенолами. В этих системах также наблюдается уменьшение константы скорости при уменьшении электронодонорной способности фенола или электроноакцепторной способности ^3A , но уменьшение полярности растворителя сопровождается не уменьшением, а увеличением константы скорости реакции. Протонодонорно – акцепторные взаимодействия начинают играть существенную роль уже в начальной стадии реакции, которая в этих системах включает стадию образования комплекса с Н-связью между фенолом и ^3A . Образование комплекса с Н-связью может оказаться лимитирующей стадией всего процесса. Наблюдались системы, в которых комплекс с Н-связью образовывался не при каждой встрече реагентов в растворе, однако процесс зависел от вязкости, и реакция тушения протекала в «псевдодиффузионно-контролируемом» режиме.

Дальнейшее увеличение кислотности RH и основности ^3A приводит к другому крайнему механизму переноса атома Н – протон, а затем электрон. В промежуточном случае, реакция протекает с участием нерелаксированного состояния с переносом протона. Характерной особенностью процессов переноса атома Н с участием нерелаксированных

состояний с переносом электрона или протона является сильная зависимость выхода радикалов различной природы от температуры раствора. Повышение температуры сопровождается увеличением выхода нейтральных радикалов, т. к. ионная пара находится в глубокой энтальпийной и энтропийной яме по сравнению с парой нейтральных частиц.

Нерелаксированные состояния играют важную роль в реакциях переноса атома Н от первичных или вторичных ароматических аминов и фенолов к полярным триплетным эксиплексам. Как акцептор атома Н ТЭ отличается тем, что в нем сильно разделены протоно – (анион-радикал) и электроноакцепторные (катион-радикал) центры, так что перенос электрона и протона (в сумме получается перенос атома водорода) разнесены пространственно.

Перенос атома водорода с участием нерелаксированных ионных состояний представляется широко распространенным и универсальным процессом, именно этот путь обеспечивает наиболее высокую скорость процесса, который может осуществляться за времена вплоть до пикосекундной области.

ЛИТЕРАТУРА

1. М.В.Волькенштейн. Строение и физические свойства молекул, М., Издательство АН СССР.
2. И.Н.Кондратьев. Структура атомов и молекул, М., Физматгиз.
3. Т.А.Кокрашвили, М.А.Шенгелия, Г.Г.Чихладзе. Природа электронной связи в молекулах. Приложение к журналу Академии образовательных наук Грузии «Моамбе». Труды 1, 2009.

ასოც. პროფ. თ. ქოქრაშვილი, ასოც. პროფ. მ. შენგელია. ტრიპლექსური ექსიპლექსები წყალბადის ატომის გადატანის რეაქციებში

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
0175, მ. კოსტავას ქ. 77, თბილისი, საქართველო.

რეზიუმე

წარმოდგენილ სტატიაში განხილულია წყალბადის ატომის გადატანის მექანიზმები. კერძოდ, აღწერილია რელაქსირებული ტრიპლექსური ექსიპლექსის მდგომარეობაში წყალბადის ატომის გადატანის ორსაფეხურიანი პროცესი. შესწავლილია ნეიტრალური რადიკალების წარმოქმნის მექანიზმი სისტემებში წყალბადის კავშირით იონ-რადიკალებს შორის. აღწერილია ატომის გადატანის „ზესწრაფი“ ორსაფეხურიანი მექანიზმი.

**Assoc. prof. T. Kokrashvili, assoc. prof. M. Shengelia. TRIPLEX EXCIPLEXES IN
TRANSITION REACTIONS OF HYDROGEN**

*Georgian Technical University,
0175, 77, M. Kostava st., Tbilisi, Georgia.*

Summary

In presented article, mechanisms of transition of the hydrogen atom are considered. In particular, the two-stage process of transition of the hydrogen atom into relax triplex exciplex condition is described. The mechanism of creation of neutral radicals in the systems with hydrogen links between ion-radicals. is studied. The two-stage mechanism of „super fast” transition of the atom is described.

Гусейнли Лейла Фарман кызы

Азербайджанский архитектурно-строительный университет
Баку, ул.Аины Султанова, 5

ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ЯЗЫК МАКРО И МИКРОСРЕДОВЫХ СТРУКТУР БАКУ

При анализе содержания макро, мезо- и микроструктур г.Баку было выявлено, что элементами среды могут быть как отдельные архитектурные малые формы, так и многочисленные средства визуальных коммуникаций и благоустройства, которые имеют то накладной характер, то чисто функционально-композиционный.

По ходу исследования были раскрыты формообразующие средства, фрагментов г. Баку в историческом разрезе, содержащие в себе богатый информационный материал о культурных и архитектурно-художественных традициях этого своеобразного региона. Кроме того, поэтапный анализ развития городской среды г.Баку на сегодня выявил в его границах несколько разновидностей предствления, начиная от функциональной ориентации и пронстранственно-геометрической формы, кончая рантовой значимостью.

С целью выявления и повышения уровня художественного оформления городских фрагментов в статье рассмотрены средства, формирующие их архитектурно-художественный образ за счет введения новых форм оформления –“дизайн решения среды” ,которые участвуют как в начальной, так и в заключительной стадии композиционного решения среды.

Для получения необходимых установочных принципов преобразования современного состояния городской среды был выявлен набор дизайн элементов для 3-х видов средовых образований г.Баку (“макро, мезо, и микро”). Предлагаемые средства художественного оформления обогащают, заполняют и завершают пространственную границу (среду) тем самым, создав гармонию архитектурно-художественном решении обновляемых участков города. По этой причине в статье рассматриваются новые формы модернизации “супер” и “интегральных” средовых образований. Одна из них - регенерация сложившихся ситуаций г.Баку (центрально-планировочный район города и заповедная зона Ичери шехер).

Учитывая особенности поэтапного изменения соц-экономических формаций города, а также традиций народов, населявших этот микрорегион, рекомендации по регенерации сложившейся ситуации городских фрагментов было бы правильно нацелить элементное наполнение среды на визуальное сохранение исторического лица с минимальной заменой средневекового образа крепости.

Учитывая архитектурно-градостроительную деятельность центрально-планировочного района г. Баку требуется более активное введение новых элементов в преобразуемые микроструктуры (городские площади и магистрали, главные торговые улицы города и общественно-транспортные развязки).

В зависимости от градостроительной значимости (ранга) среды рациональным можно считать введение трех новых методов обновления характерных типов микроструктур г.Баку с активным подключением объемно-пространственных средств- элементных наполнителей среды, успешно используемых в практике исторических городов зарубежных стран. В этом плане очень интересным и результативным можно считать метод суммирования микроструктур заповедной зоны г.Баку (Ичери шехер). С целью имитации ауры средневековья за счет введения дополнительных визуальных средств дизайн оформления.

К следующим очень важным типам фрагментов г.Баку следует отнести ”супер” (городской Приморский бульвар, проспект Нефтяников, площадь Азадлыг) и “интегральные” образования (квартальные и микрорайонные формы, микросреда скверов и центров различного функционального назначения). В связи с чем при совершенствовании и обновлении их архитектурно-планировочных образов должны быть рекомендованы уже другие типы структурных “вторичных” средств художественного оформления.

По причине крупномасштабности их пространств в дизайн представлении таких структур рекомендуются другие методы обновления среды за счет моделирования и трансформации уже отдельных их участков. Виды и формы информационных, коммуникационных стендов, оформительских экранов, реклам композиционно-конструктивного плана, а также декоративно-художественные средства оформления первых этапов застройки пешеходных путей.

При обновлении ”супер” фрагментов г.Баку с линейной структурой, самым приемлемым можно считать метод трансформации элементов на отдельных их участках, тогда как для локальных “интегральных” микроструктур с ограниченными территориальными возможностями можно рекомендовать метод моделирования. При этом самым рациональным следует считать комбинаторные построения объемно-пространственных элементов среды, непосредственно контактирующие с человеком каждый день. Для мезосредовых структур г.Баку рекомендуется вкрапление в участки вноса новых элементов художественно-содержательного плана, особенно в случаях регенерации исторической части городского центра. Введение различных типов сферических конструкций с ярко выраженными художественными формами могут дать позитивные результаты визуального восприятия, особенно на участках скверов и развлекательно-рекреационных центров. Учитывая специфику визуального плавного перехода одних типов фрагментов в другие, при их дизайн оформлении было бы правильно применить метод синтеза двух или трех приемов художественного обновления.

Для усиления визуального впечатления от дизайн организации остальных типов фрагментов г.Баку, следует учесть выгодные стороны природного естества его рельефа Бакинского амфитеатра, а также закономерности восприятия пространства:

- признание визуального впечатления, как важного принципа восприятия среды;
- учет динамичности в выборе форм дизайн элементов средовых образования;

- использование в процессе обновления синтеза двух методов (моделирование и трансформации средовых элементов) при этом принимая во внимание необходимость комплексного подхода к архитектурно-художественному оформлению обособленных и взаимосвязанных структур г.Баку.

Резюме: В данной статье подняты проблемы исследования архитектурно-художественного выражения городской среды г.Баку, с целью поиска наиболее эффективных путей совершенствования его характерных фрагментов.

Литература:

1. Атакишев А. Рекламы в городской среде.Баку, 2006 г. ст. 107;
2. Международная конференция посвященной строительным матерьялам.Баку, 2005, с.491;
3. Бакирова т.ш. Эволюция архитектурной среды. Издательство “Мемар” М.М.С., Баку, 2005, 291с.
4. Гафаров Н.Н. Формирование искусственный архитектурно-ландшафтной среды. Издат. “Идеал” Журнал, 20-07, №3
5. Ализаде К.М. Теория архитектуры. Изд. “Маариф”,1986, 189 с.
6. Гаджиева Е. Планировочные пространственные особенности систем обслуживания.Баку (1920-1990 г.г.).

Art language of macro and micro environmental structure of Baku-city

Summary

Art/architectural issues, are discussed in the article, that expresses Baku-city atmosphere with the aim of finding more effective ways to develof its genuin features.

ნინო იმნაძე, ელისაბედ ხახუტაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, კოსტავას ქ. №77
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, ჭავჭავაძის გამზ. №1

არქიტექტურულ-სამშენებლო კომპანია „წავკისის ველი“ მარკეტინგული კვლევა

საქართველოში ბევრი არქიტექტურულ-სამშენებლო კომპანიაა, მათ შორის ერთ-ერთი წამყვანი ადგილი დაიმკვიდრა „წავკისის ველმა“. პროექტის იდეა ეკუთვნის „მარენიკო ჯგუფს“, რომლის მიზანია ინვესტიციების განხორციელება როგორც საცხოვრებელი და კომერციული საქმიანობისთვის, ასევე მისი შესყიდვებისა და განვითარებისთვის.

„მარენიკო ჯგუფის“ მიზანია გააფართოოს მიმდინარე საინვესტიციო არეალი საქართველოში, აზერბაიჯანსა და ყაზახეთში. „მარენიკო ჯგუფი“ მის შვილობილ კომპანიებთან ერთად ახორციელებს თბილისსა და მის შემოგარენში მდებარე მიწის ნაკვეთების შეძენას, სადაც ისრაელ-საქართველოს დეველოპერული და არქიტექტურულ-სამშენებლო კომპანია „წავკისის ველი“ აშენებს ახალ, თანამედროვე საცხოვრებელ კომპლექსს, რომელიც შედგება რვა ტიპის 170 ინდივიდუალური საცხოვრებელი სახლისაგან და მდებარეობს თბილისის მახლობლად წავკისში 8 კმ დაშორებით ქალაქის ცენტრიდან. 34 ჰექტარი შემოღობილი და დაცული მიწის ნაკვეთი ინდივიდუალური პროექტის მქონე 170 სახლზე დამონტაჟებულია მზის ელემენტების სისტემა, რაც უზრუნველყოფს ცხელი წყლის მიწოდებას. 1მ² სახლის ფართობზე – 5 მ² მიწის ფართი საჩუქრად გადაეცემა.

გარდა ამისა, 4000 მ² ფართობზე განთავსებულია კომერციული ცენტრი მომსახურების სფეროებით, სპორტული მოედნებით, ცენტრალური წყალმომარაგებით, გაზმომარაგებით და სხვ.

კომპანია „წავკისის ველის“ ადგილს რამდენიმე მნიშვნელოვანი უპირატესობა გააჩნია: ქალაქის ცენტრთან ახლოა. მდებარეობს 10 წუთის მგზავრობის მანძილზე, მთის სუფთა ჰაერი, უნიკალური ბუნება, წყაროს წყლები, შესანიშნავი ხედი თბილისზე და კავკასიონის მთებზე, ზღვის დონიდან 850 მ-ზე.

მარკეტინგული კვლევის ერთ-ერთი მიზანი იყო გაგვერკვია, თუ რომელ სამშენებლო კომპანიას ანიჭებს უპირატესობას მომხმარებელი (გამოკითხვა ჩატარდა 2008 წლის აგვისტომდე).

სანამ მარკეტინგულ კვლევას ჩავატარებთ, ზოგი რამ მისი მნიშვნელობის შესახებ. მარკეტინგული კვლევა ეს არის ინფორმაციის შეკრება, გამოსახვა და ანალიზი. მარკეტინგული კვლევის ამოცანებს წარმოადგენს მონაცემთა წრის სისტემური განსაზღვრა, რომელიც ეხება მარკეტინგის სფეროში კონკრეტულ სიტუაციას, მათი შეკრება, ანალიზი და შედეგების შესახებ ანგარიში.

მარკეტინგული გამოკვლევა ეს არის ფუნქცია, რომელიც ინფორმაციის მეშვეობით აერთიანებს მარკეტოლოგებს ბაზართან, მომხმარებელთან, კონკურენტებთან, მარკეტინგის საგარეო გარემოს ყველა ელემენტთან.

კვლევისთვის აუცილებელია მენეჯერებმა და მკვლევარებმა ზუსტად გამსაზღვრონ არსებული მდგომარეობა და კარგად გაიგონ პრობლემების არსი. მას შემდეგ, რაც კონკრეტული კითხვები შეთანხმებულია, მუშავდება გეგმა. კვლევის გეგმა გამოავლენს ჩასატარებელი კვლევის ხასიათს და მოიცავს ისეთი საკითხების ახსნას, როგორცაა დიზაინი, ზომები და გამოსაყენებელი ანალიზის ტექნიკა. კვლევისთვის საჭიროა პირველადი და მეორადი მონაცემები.

პირველადი მონაცემები, ეს არის მონაცემები, რომლებიც შეგროვებულია კონკრეტულად კვლევის პრობლემისათვის, მეორადი მონაცემები კი ეს არის ინფორმაცია წინასწარ სხვა მიზნებისთვის მოძიებული, მაგრამ მათი გამოყენება შესაძლებელია მოცემულ შემთხვევაშიც. მეორად ინფორმაციას აქვს ის უპირატესობა, რომ უფრო იაფია, ვიდრე პირველი.

კვლევები არის თვისობრივი და რაოდენობრივი. თვისობრივი კვლევა მოიცავს პირისპირ ინტერვიუებს რესპოდენტებთან, იმის გამო, რომ უკეთ გაიგონ, რას ფიქრობენ ისინი და რა დამოკიდებულება აქვთ კვლევის ისეთ საკითხებზე, როგორცაა ბრენდის სახელი, პროდუქტები, დაფასობა, ან რეკლამა. თვისობრივი კვლევის ორი ყველაზე გავრცელებული ტიპია ფოკუსური ჯგუფები და ჩაღრმავებული ინტერვიუები.

რაოდენობრივი კვლევა მოიცავს უფრო სისტემურ პროცედურებს. არსებობს რაოდენობრივი კვლევის 2 ძირითადი ტიპი: დაკვირვება, კვლევა ექსპერიმენტები და მათემატიკური გაანგარიშება. დაკვირვებითი კვლევა მოიცავს ხალხზე დაკვირვებას და მნიშვნელოვანი ფაქტების ჩაწერას. გამოკითხვა გულისხმობს კვლევას, რომლის დროსაც ინფორმაციის მიღება ხდება სპეციალური კითხვარის მეშვეობით. ექსპერიმენტული კვლევა გულისხმობს ცვალებად მანიპულირებას და სხვა ცვლადებზე გავლენის მოხდენას. მათემატიკური კვლევა ხშირად მოიცავს მეორად მონაცემებს, როგორცაა სკანირებული მონაცემები შეგროვებული და შენახული კომპიუტერულ ფაილში.

ჩვენს მიერ კვლევა ჩატარდა ანკეტური გამოკითხვით. გამოკითხული იქნა სულ 68 რესპოდენტი, რომელთა შორის იყო 35% ქალი, ხოლო 65% მამაკაცი, რომლებმაც მონაწილეობა მიიღეს კვლევის პროცესში.

გამოკითხულ რესპოდენტებს დავუსვით კითხვა, თუ რომელ სამშენებლო კომპანიას ანიჭებენ უპირატეობას. შედეგი აღმოჩნდა შემდეგი: მომხმარებელთა 41% ანიჭებს უპირატეობას „ცენტრ-პოინტს“, 22% – „წაგვისის ველს“, 15% – „არსს“, 12% – „აქსისს“, ხოლო სხვა სამშენებლო კომპანიებს – 10%.

კითხვაზე ხელმისაწვდომია თუ არა აღნიშნული კომპანიების სამშენებლო ფასები მომხმარებლისათვის, გამოკითხულთა 35%-ისათვის ფასები ხელმისაწვდომია, 25% ფიქრობს, რომ ფასები მაღალია, მაგრამ მშენებლობის კარგი ხარისხის გამო შეძლებს აღნიშნული თანხის გადახდას, ხოლო გამოკითხულთა 40%-ისათვის ფასები ხელმისაწვდომი არ არის.

გამოკითხულთა 70%-ისათვის საქონლის ხარისხია მისაღები, 30%-ისათვის კი საქონლის ფასი.

გამოკითხულთა 70% შიდა სარემონტო სამუშაოებისათვის მიმართავს სამშენებლო კომპანიებს, 25% საცხოვრებელი სახლების მშენებლობისათვის, 5% კი – კომერციული ფართების მშენებლობისათვის.

გამოკითხულთა 80% სამშენებლო კომპანიებს მიმართავს საცხოვრებელი ფართის შექმნის მიზნით, 20% კი კომერციული ფართის შექმნის მიზნით. გამოკითხულთა 68% ფიქრობს, რომ მისთვის ყველა სამშენებლო კომპანია მისაღებია, თუ ის მის მოთხოვნებს სრულად დააკმაყოფილებს, 28%-ისათვის ყველა სამშენებლო კომპანია მისაღები არაა, 4%-მა პასუხის გაცემისგან თავი შეიკავა.

კომპანიების ბრენდად ფორმირება მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული სარეკლამო კამპანიის სწორად დაგეგმვასა და წარმართვაზე. კამპანიის მთავარი ამოცანაა, რაც შეიძლება სწორად განსაზღვროს, როგორ მიიტანს ის რეკლამას მომხმარებელამდე: რა ფორმით, მასობრივი ინფორმაციის რომელი საშუალებით და ბიუჯეტის რა ფარგლებში. მეტად მნიშვნელოვანია მომხმარებელზე რეკლამის ზემოქმედების ფსიქოლოგიური ფაქტორი.

გამოკითხულთა 58% უპირატესობას ანიჭებს სატელევიზიო რეკლამას, 21% – ინტერნეტ-რეკლამას, 18% – სარეკლამო აბრებს, ხოლო 3%, რეკლამას არანაირ მნიშვნელობას არ ანიჭებს და არ თვლის საჭიროდ. გამოკითხულთა 82% დიდ ყურადღებას აქცევს სამშენებლო კომპანიის ვიზუალურ მდგომარეობას, 18%-ს კი ეს მხარე საერთოდ არ აინტერესებს, მათთვის მთავარი მხოლოდ შესრულებული სამუშაოა.

კითხვაზე, რამდენად საიმედოა დღეს მოქმედი სამშენებლო კომპანიები მომხმარებლისათვის, 71% თვლის, რომ საიმედოა, 29% თვლის, რომ არასაიმედოა, ვერ აკმაყოფილებს მოთხოვნებს, მას უნდა ჩამოერთვას მუშაობის უფლება.

ქართულ-ებრაული დეველოპერული კომპანია „წავკისის ველი“ 2008 წლის მუშაობას აჯამებს და კვლევის ანალიზი ასეთია: მიმდინარე წელი კომპანიისათვის დადებითი იყო და აგვისტოს მოვლენების კრიზისი თითქმის გადატანილია, რაც გაყიდვების მაჩვენებლების ზრდაში გამოიხატება.

მშენებლობა დაიწყო 2007 წელს და 2009 წლის დეკემბერში დასრულდა. ელიტარულ პროექტში ერთი კვადრატული მეტრი 1077 ამერიკული დოლარი ღირს. „წავკისის ველი“ 2009 წელს ახალ პროექტს – „წავკისი ჰილსაიდის“ მშენებლობას დაიწყებს, რომელიც შედგება 90 საცხოვრებელი ბინის, სპორტული ცენტრების, კაფე-ბარების, მრავალპროფილიანი მაღაზიებისა და სხვადასხვა დანიშნულების საყოფაცხოვრებო ობიექტების მშენებლობას ითვალისწინებს.

2008 წლის 12 მაისს ისრაელი-საქართველოს ბიზნეს ფორუმზე წარმოდგენილი იქნა პროექტი „წავკისი რივერ“, რომელიც წარმოადგენს „წავკისის ველის“ საცხოვრებელი კონდომინიუმის წარმატებული პროექტის გაგრძელებას.

არ შეიძლება არ აღინიშნოს „წავკისის ველის“ პროექტების უზრუნველყოფა ყველა საჭირო სერვისით. ცხოვრების კომფორტული სტილი შერწყმულია დიზაინთან, რომელიც უდიდეს ესთეტიკურ სიამოვნებას მიანიჭებს „წავკისის ველის“ მაცხოვრებლებს და მათ სტუმრებს.

ამრიგად, ჩატარებული მარკეტინგული კვლევიდან კარგად ჩანს, რომ დღეს, საქართველოში არახელსაყრელი მდგომარეობაა მოსახლეობის შემოსავლების კუთხით. საშუალო ფენა თითქმის არ არსებობს, ან მაღალი შემოსავლის მქონეა მომხმარებელი, ან უმეტესი ნაწილი სიღარიბის ზღვარზეა და არა თუ ფიქრობს რაიმეს შექმნას და აშენებას, არამედ ფიქრობს, რომ როგორმე თავი ირჩინოს. ასეთ ფენებს სურვილიც კი არა აქვთ, არა თუ მიმართონ სამშენებლო კომპანიებს, არამედ კვლევის პროცესშიც კი არ უნდათ მონაწილეობის მიღება.

აღსანიშნავია, რომ მარკეტინგული კვლევების გარეშე წარმოდგენილია ბრენდ-არქიტექტურის კვლევა აუცილებელია ბაზარზე დასამკვიდრებლად, კლიენტების სტიმულირების ფორმების დასადგენად.

მიუხედავად დღეს მსოფლიოში არსებული პოლიტიკურ-ეკონომიკური კრიზისისა, დეველოპერული კომპანია „წავკისის ველი“ დღეისათვის წარმატებით აგრძელებს მუშაობას.

N. Imnadze, E. Khakhutashvili. Marketing Research of Architectural-Building Company “Tsavkisis Veli”

Georgian Technical University, Kostava str. 77

Tbilisi State University, Chavchavadze ave. 1, Tbilisi, Georgia

Summary

The paper shows the results of the architectural-building company “Tsavkisis Veli”.

The researches made by the methods of the forming and made decision that revenue the population insufficiency for construction the dwelling house.

Notwithstanding world economic crisis developery company “Tsavkisis Veli” works successful.

Н. Имнадзе, Е. Хахуташивили. Маркетинговое исследование архитектурно-строительной компании «Цавкисис-Вели»

Грузинский технический университет, Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77

Тбилисский государственный университет, Грузия, Тбилиси, пр. Ил. Чавчавадзе, 1

Резюме

В работе показаны результаты маркетинговых исследований архитектурно-строительной компании «Цавкисис Вели».

Исследования проведены методом анкетирования. В результате сделан вывод, что в настоящее время доходы населения недостаточны для строительства нужных ему жилых помещений.

Несмотря на мировой экономический кризис девелоперная компания «Цавкисис Вели» продолжает успешно работать.

მაია ძიბიგური, დავით იოსებიძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
კოსტავას 77, თბილისი, საქართველო

მ.წ. „მშრალი ხიდის“ მიმდებარე ტერიტორიის (ყოფილი ბაზრობის) ისტორიულ-არქიტექტურული კვლევა.

მტკვრის მარჯვენა სანაპიროზე მდებარე ყოფილი ე.წ. „მშრალი ხიდის“ ბაზრობის ტერიტორიამ ჩვენი ყურადღება მიიქცია მისი დღევანდელი მდგომარეობისა და უშუალოდ მტკვრის სანაპირო ზოლზე მდებარეობით. სამკუთხედის ფორმის ვიწრო, წაგრძელებულ ადგილს ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან მტკვარი საზღვრავს, სამხრეთ-დასავლეთიდან – სანაპიროს ქუჩა და მის გადაღმა მდებარე სკვერის ნაწილი, ჩრდილო-დასავლეთიდან – გალერეა „დემასი“ (კაფელის სახლი), ხოლო სამხრეთ-აღმოსავლეთიდან – ზაარბრუკენის ხიდის ბურჯები. გალერეა „დემასის“ შემდეგ სანაპიროს ქუჩასა და მტკვარს შორის მოწყობილია საქმიანი (საწარმოო) ეზო, რომლის მეზობლად მდებარეობს რესტორანი „ძველი სახლი“ (სურ. 1). ნაკვეთზე ბოლო დრომდე ე.წ. „მშრალი ხიდის ბაზრობის“ სავაჭრო დახლები იყო განთავსებული. ტერიტორია ამჟამად თავისუფალია შენობა-ნაგებობებისაგან და ნაგვის საყრელადაა ქცეული (სურ. 2).

ჩვენი ინტერესის ობიექტი ისტორიულად მადათოვის კუნძულის ნაწილს წარმოადგენდა. ამდენად მიზანშეწონილად მიგვაჩნია გადავხედოთ კუნძულის ისტორიასა და მის ეტაპობრივ სახეცვლილებას. ცნობილია, რომ XXს-ის 30-იან წლებამდე მდინარე მტკვარზე რამდენიმე კუნძული არსებობდა. მათ შორის იყო ე.წ. მადათოვის (ადრე ორბელიანების) კუნძული, რომელიც მდინარე მტკვარსა და მის მარჯვენა ტოტს შორის იყო მოქცეული (ამჟამად ამ ტოტის ადგილას სანაპირო მაგისტრალია მოწყობილი, რომელიც ე.წ. მშრალი ხიდის ქვეშ გადის). კუნძულის დიდი ნაწილი გამოსახულია თბილისის პირველ გრაფიკულ მასალებში - შარდენის ჩანახატში (1673), ბატონიშვილი ვახუშტის გეგმაზე (1735). შარდენის ჩანახატის მიხედვით იგი აუთვისებელია. აქ არც რაიმე ნაგებობაა დატანილი, არც ხეები. ბატონიშვილი ვახუშტის ხელით

შესრულებული გეგმის მიხედვით კი კუნძულზე (ექსპლიკაციით №65) ბალი ყოფილა გაშენებული. „ახალი ბალი მეიდნისა“ – ასე უწოდებს ექსპლიკაციაში მას ავტორი. გარეთუბანში კუნძულის შემომსაზღვრავი მტკვრის მარჯვენა ტოტის ნაპირზე, ვანქის ტერიტორიის მეზობლად (ამჟამინდელი ორბელიანების ქუჩის მიდამოები) ბატონიშვილი ვახუშტი მეიდნის სასახლეს იხსენიებს, რომელსაც დასავლეთიდან მეიდანს ანუ ასპარეზი (იგივე ყაბახი, დღევანდელი ალექსანდრეს ბალის ქვედა ტერასა) ესაზღვრება [1]. 1751 წ. გარეთუბნის ნაწილი მეიდანს, მტკვარს, ვანქის შემომსაზღვრავ გალავანსა და დღევანდელი მშრალი ხიდის მიდამოებს შორის თეიმურაზ მეორემ სარდალ რევაზ ორბელიანს უწყალობა [3,5]. შემდეგ ორბელიანების მფლობელობაში კუნძულიც გადავიდა. ამდენად უბანსაც და კუნძულსაც ორბელიანებისა ეწოდა. კუნძულის პირდაპირ გალავნით დაცულ ორბელიანების უბანში ორბელიანების სასახლე იდგა. XVIII ს-ში ერეკლე მეორის სიძემ, სახლთუხუცესმა დავით რევაზის ძე ორბელიანმა მტკვრის მარჯვენა ტოტი გააღრმავა, რაც 1800 წლის ინსტრუმენტულ გეგმაზეა ასახული (ავტ. პორუჩიკი ვ. ჩუიკო). გეგმის მიხედვით ორბელიანების კუნძულზე ისევ ბალია ნაჩვენები, მის პირდაპირ კი მდინარის გაყოლებით ორბელიანების უბნის ვიწრო, წაგრძელებული ადგილი „ЗАМОК Арберьянова“-ს სახელითაა მოხსენიებული (პლ. იოსელიანის ცნობით წინათ აქ ქართლის მეფის იესეს სასახლე ყოფილა). XIX ს-ის 20-იან წლებში დავით ორბელიანის მემკვიდრეებმა სასახლის მიმდებარე ტერიტორია და კუნძული გენერალ მირბაჯან მადათოვს გადასცეს [5]. ამის შემდეგ კუნძულს მადათოვისას უწოდებდნენ. დღევანდელი ალექსანდრეს ბალის ქვედა ტერასა (აქ ბალის მოწყობამდე) ალექსანდრეს მოედანს ეკავა, სადაც ორბელიანების, თუმანიშვილების სახლების გარდა, მადათოვის სახლიც იდგა. ამის გამო 1832წ. თბილისში ჩამოსული ბარონი ტორნაუ ამ ადგილსაც მადათოვისას უწოდებდა [2]. თანდათანობით, მოუვლელობის გამო მადათოვის კუნძულზე ძველი ღროიდან შემორჩენილი ბალები სრულიად განადგურდა, ხეები აჩეხეს და კუნძულის ნაწილი წვრილმა საწარმოებმა დაიკავა, ნაწილი კი სანაგვედ იქცა. XIX ს-ის II ნახევრიდან XX ს-ის 30-იან წლებამდე თბილისის გეგმებისა და ფოტომასალების მიხედვით აქ განლაგებული იყო ხე-ტყის სახერხები, სხვადასხვა საწყობები, წვრილი ქონმახები, მადათოვის კუნძულის მარჯვენა ტოტთან კი ტივების სადგომი მდებარეობდა.

XIX ს-ის 40-იანი წლებისთვის თბილისის მოსახლეობამ მტკვრის მარცხენა ნაპირზე საგრძნობლად იმატა. გაჩნდა ქალაქის ცენტრალურ ნაწილთან ჩულურეთის, კუკიის, გერმანელთა კოლონიის დაკავშირების აუცილებლობა. მეფისნაცვალ ვორონცოვის დავალებით არქიტექტორმა ჯოვანი სკუდიერიმ შეადგინა პროექტი, რომლის მიხედვით მტკვრის მარჯვენა და მარცხენა სანაპიროები მადათოვის კუნძულის შემომსაზღვრავ მტკვრის ძირითად კალაპოტზე და მის მარჯვენა ტოტზე გადებული ორი ხიდით უკავშირდებოდნენ ერთმანეთს – სამმალიანი დიდი ხიდით (ამჟამად ზაარბრუკენის ხიდი) და ერთმალიანი მცირე ხიდით (ამჟამად „მშრალი ხიდი“). მცირე ხიდი ალექსანდრეს ბალის მიდამოებიდან მადათოვის კუნძულისკენ იყო გადებული, ხოლო დიდი ხიდი მადათოვის კუნძულსა და კუკიას აკავშირებდა [4]. მცირე ხიდი დღესაც პირვან-

დელი სახითაა შემორჩენილი. 1848 წ. დაწყებული დიდი ხიდის მშენებლობა კი სხვადასხვა მიზეზით რამდენჯერმე შეფერხდა. სკუდიერის დაღუპვის შემდეგ მისი პროექტი დაამუშავა ინჟინერმა ს. ბლიკსმა [8]. მან სკუდიერის სამშალოსანი ხის ხიდი შეცვალა აგურის კამარებით დამუშავებული ხუთმალიანი ხიდით. დიდი ხიდის მშენებლობა 1853წ. დასრულდა [5]. XIX ს-ის 80-იანი წლების ფოტომასალის მიხედვით ხიდის სავალი ნაწილის ორივე მხარეს დუქნები იყო მოწყობილი. 1961წ. დიდი ხიდი (იმ დროისთვის მარქსის სახელობის), რომელიც ველარ აკმაყოფილებდა სატრანსპორტო მოთხოვნებს, გაფართოვდა. რეკონსტრუქციის დროს შენარჩუნებული იქნა ძველი ბურჯები, ხუთმალიანი კონსტრუქცია და თაღების მოყვანილობა (რეკონსტრუქციის ავტორები ინჟ. გ. ქარცივაძე, არქიტექტორები: გ. მელქაძე, შ. ყავლაშვილი). ხიდების სახელწოდება მათი არსებობის მანძილზე რამდენჯერმე შეიცვალა. მცირე ხილმა „მშრალი ხიდის“ სახელწოდება მტკვრის მარჯვენა ტოტის ამოშრობისა და აქ მაგისტრალის გაყვანის შემდეგ მიიღო. ეს მცირე ტოტი, რომელიც მადათოვის კუნძულს ქმნიდა, დაჭაობებული იყო და ანტისანიტარიის ბუდეს წარმოადგენდა. მისი ამოშრობა და აქ მოედნის მოწყობა ჯერ კიდევ XIX საუკუნის ბოლოდან იყო გათვალისწინებული, თუმცა ეს სამუშაოები მხოლოდ XX ს-ის 30-იან წლებში ჩატარდა. ამ ტერიტორიის რეკონსტრუქცია დაკავშირებული იყო მტკვრის ნაპირების გამაგრებასა და სანაპიროების მოწყობასთან. ჩატარებული სამუშაოების შედეგად მადათოვის კუნძულის რაიონში მტკვარი ერთიან კალაპოტში მოექცა. 1938წ. მტკვრის მარჯვენა ტოტის ამოშრობისა და ამოვსების შედეგად მის ადგილას მცირე ხიდის ქვეშ მაგისტრალი მოეწყო, ხოლო მადათოვის კუნძულზე ძველი ქოხმახების ნაცვლად 1939 წ. სტალინის სახელობის პარკი გაიხსნა (არქ. ზ. და ნ. ქურდიანები).

დღევანდელი მდგომარეობით მტკვრის მარჯვენა სანაპიროს თითქმის მთელ სიგრძეზე საავტომობილო მაგისტრალი მიუყვება, რომელიც ერთგვარ ბარიერს ქმნის ქალაქსა და მტკვარს შორის. ყოფილი მადათოვის კუნძულის ფარგლებში კი, რომლის ნაწილსაც წარმოადგენდა ჩვენთვის საინტერესო ტერიტორია, ტრასა გარს უვლის მას და ამდენად ეს ადგილი უშუალოდ მტკვარზე გადის. ეს კი არქიტექტურაში მდინარის ფაქტორის გამოყენების კარგ შესაძლებლობას იძლევა. საერთოდ თბილისის სტრუქტურისთვის და არქიტექტურულ-მხატვრული კომპოზიციისთვის მტკვრის მნიშვნელობა კარგად ჩანს გვიანფეოდალური თბილისის ჩანახატებიდან, რომელთა მიხედვით ქალაქის ცენტრი, მნიშვნელოვანი შენობები მტკვრისკენაა ორიენტირებული და გახსნილი. XIX ს-ის შუა წლების თბილისს კი უკვე სხვაგვარად აფასებს თბილისის მკვლევარი აკადემიკოსი ვ. ბერიძე ნაშრომში „თბილისის ხუროთმოძღვრება. 1869-1917 წლები“: „...ახალმა ქალაქმა ზურგი აქცია მდინარეს, არსებითად უგულვებელყო ყოველი ქალაქის ჩამოყალიბების ერთი უმნიშვნელოვანესი კომპონენტთაგანი. კალა ასე თუ ისე მაინც უწევდა ანგარიშს მტკვარს. ახალ დიდ ქარვასლებს, რომლებიც მტკვრის პირას შენდებოდა, მისკენ ყრუ კედლები კი არ ჰქონდა მიმართული, არამედ უმთავრესი ფასადები“ „გარეთუბნისთვის მტკვარი თითქოს აღარ არსებობს: არც სანაპირო, არც მტკვრისკენ მიმართული ქუჩა გახსნილი

ხედით, არც ხუროთმოძღვრულად დამუშავებული ჩასასვლელები მაღალი ნაპირიდან. ქალაქის სახლები ზურგითაა მიმართული მტკვრისკენ, ნაპირზე კი ქონმახები და ჭუჭყით სავსე შუკები ჩნდება, იქმნება ტიპური განაპირა, მოუვლელი და უპატრონო უბნები“ [ტ. I, გვ.31]. მტკვრისკენ ზურგის შექცევის განწყობა კიდევ უფრო გაამძაფრა ურბანიზაციის პროცესით გამოწვეულმა საავტომობილო მაგისტრალების გაყვანამ. ამდენად იქ, სადაც ამის საშუალებას იძლევა ქალაქი, აუცილებელია მტკვრის, როგორც ბუნებრივი ღერძისა და მთავარი ორიენტირის გამოყენება, თუმცა ჩვენთვის საინტერესო ტერიტორიის მიდამოებში ეს საშუალება სათანადოდ არ არის გამოყენებული. გალერეა „დემასი“ მთავარი ფასადით სანაპიროს ქუჩისკენ არის ორიენტირებული და მართლაც ზურგი აქვს შექცეული მტკვრისკენ. ვფიქრობთ ფუნქციურად შეუსაბამოა აქ საქმიანი ეზოს არსებობა, რომელიც აკნინებს ამ ადგილის არქიტექტურულ-მხატვრულ ღირებულებას, ისევე, როგორც ნავის საყრდელად ქცეული ტერიტორია. შეიძლება ითქვას, რომ აკად. ვ. ბერიძის ზემოთ მოყვანილი შეფასებები ამ ადგილის დღევანდელ სახეზეც ვრცელდება, თუმცა ეს არ ეხება რესტორან „ძველ სახლს“, რომლის ეროვნულ ხასიათში გადაწყვეტილი არქიტექტურული სახე დადებით გამოწვევას წარმოადგენს ამ მონაკვეთზე.

საინტერესოა ჩვენი საკვლევი ტერიტორიის აღქმის ზოგიერთი თავისებურება. სხვადასხვა რაკურსით ის კარგად აღიქმება მარცხენა სანაპიროდან, უზნადის ქუჩიდან და ზაარბრუკენის ხილსა და ქუჩაზე ე.წ. მშრალი ხიდის მიმართულებით მოძრაობისას. ზემოხსენებული ადგილებიდან აღქმისას ნაკვეთის უკანა პლანზე შორ პერსპექტივაში ყურადღებას იქცევს ვერტიკალური აქცენტები - ალექსანდრეს ბაღის მიმდებარე ტერიტორიაზე აგებული მაღლივი შენობები და რაც ძალზედ მნიშვნელოვანია, მარჯვენა სანაპიროს სილუეტის ბუნებრივი დომინანტა – მთაწმინდა, მის შუაწელზე განთავსებული მამადავითის ეკლესიით. საპირისპირო მხრიდან („მშრალი ხიდიდან“, სკვერიდან, სანაპიროს ქუჩიდან) საკვლევი ტერიტორია უფრო ახლო პერსპექტივაში აღიქმება.

არქიტექტურული ანალიზიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ ამ ადგილის სახეცვლილების შემთხვევაში, რაც აუცილებელია, მთავარი ორიენტირი უნდა იყოს მტკვარი. აქ უკვე არსებული განაშენიანება რომ არა, სასურველი იქნებოდა ამ ტერიტორიის (ზაარბრუკენის ხიდიდან რესტორან „ძველ სახლამდე“) მიერთება სკვერთან და მისი სარეკრეაციო ზონად გადაქცევა. ახალი შენობის აგების შემთხვევაში, რაც უფრო გამართლებულია დღევანდელი სიტუაციიდან გამომდინარე, ის გახსნილი უნდა იყოს მტკვრისკენ აივნების, ტერასების საშუალებით. სასურველია ლანდშაფტის არქიტექტურის ჩართვა ახალშენებლობაში მწვანე ტერასების სახით და შეიძლებისდაგვარად მწვანე ნარგავების შენარჩუნება.

მიზანშეწონილია, გამოყენებულ იქნას ტერიტორიის რელიეფის თავისებურება, რაც ქუჩის ღონიდან დაბლა მიწიშუბ ორი სართულის მოწყობის საშუალებას იძლევა. ეს კი თავის მხრივ ტერიტორიის მაქსიმალურად ათვისებისა და იმავდროულად სკვერის მხრიდან ახლო პერსპექტივაში აღქმისას გადაჭარბებული მონუმენტალიზმის თავიდან აცილებას განაპირობებს.

საყურადღებოა ტერიტორიის აღქმის თავისებურება მარცხენა სანაპიროდან. გასათვალისწინებელია მთაწმინდის დომინანტურობა ქალაქის სილუეტისთვის. სასურველია დაცული იქნას თბი-

ლისისთვის დამახასიათებელი განაშენიანების საფეხურებრივი დაშვება მტკვრისკენ, ამ შემთხვევაში მთაწმინდისა და მთაწმინდასა და საკვლევე ტერიტორიას შორის არსებული მაღლივი შენობების მასშტაბის გათვალისწინებით.

ლიტერატურა

1. ვახუშტი ბაგრატიონი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა, II წიგნი, ქართლი. თბ., 1991წ.
2. ვ. ბერიძე. თბილისის ხუროთმოძღვრება 1801-1917 წლები, თბ.: საბჭოთა საქართველო, ტ. I. 1960. ტ. II 1963.
3. თ. ბერიძე. და აღმოცენდა თბილისი, თბ.: ნაკადული, 1977.
4. თ. გერსამია. ძველი თბილისი, თბ.: საბჭოთა საქართველო, 1984.
5. თ. კვიციანი. ძველთბილისური დასახელებანი, თბ.: საბჭოთა საქართველო, 1985.
6. შარდენის მოგზაურობა. თბ.: მეცნიერება, 1975.
7. ნ. ჯანბერიძე. ქართული საბჭოთა არქიტექტურა. თბ.: ხელოვნება, 1971.
8. Г. Хуцишвили. Тбилиси. Тбилиси, Сабчота Сакартвело. 1983.

M. Dzidziguri, D. Iosebidge. The historical and architectural research of the territory near so called `mshrali khidi`

Georgian Technical University
Kostava Str.77, Tbilisi, Georgia

Summary

The transformation of the territory near so called “mshrali khidi” on the bank of the river Mtkvari is analysed on the basis of historical and architectural research. Some opinions are given about further modification of the territory following from its present situation.

M. Дзидзигური, Д. Иосебидзе. Историческо-архитектурное исследование территории вблизи т.н. `Мидали Хиди`

Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77.

Резюме

На основе исторического и архитектурного исследования проанализирована трансформация территории на берегу реки Куры вблизи т.н. `Мидали Хиди`. Исходя из нынешней ситуации, высказаны некоторые соображения дальнейшего преобразования данной территории.

ლეილა დემეტრაძე, ლია კაპანაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

ფეხსაცმლის კერვის ტექნოლოგიური პროცესის სრულყოფა ქსელური მოდელის გამოყენებით

ფეხსაცმლის კერვის ტექნოლოგიური პროცესის დაგეგმარებისათვის ქსელური მოდელის გამოყენება სიახლეს წარმოადგენს, რომლის დანერგვა წარმოებაში მნიშვნელოვან ეფექტს მოგვცემს. ქსელური მოდელისათვის მნიშვნელოვანია კრიტიკული გზის ანგარიში და ცალკეულ ოპერაციებზე დროის საერთო და კერძო რეზერვების გამოვლენა, რომელთა გამოყენება შესაძლებელია იმ ოპერაციების შესასრულებლად, რომლებმაც რაიმე მიზეზის გამო განიცადეს შეფერხება. საერთო რეზერვის არსებობის დროს შეგვიძლია გავზარდოთ მომდევნო ოპერაციის ხანგრძლივობა, ისე რომ არ იმოქმედოს კერვის ხანგრძლივობაზე. მისი გამოყენება შეიძლება ნებისმიერ ოპერაციაზე, ან ერთდროულად რამოდენიმე ოპერაციაზე. დროის საერთო რეზერვი აწესებს დროით დამოკიდებულებას კრიტიკულ და არაკრიტიკულ ოპერაციებს შორის ისე, რომ არ მოხდეს ნორმით დადგენილი კრიტიკული გზის გაზრდა. დროის კერძო რეზერვების შემთხვევაში შესაძლებელია დროის მარაგის მქონე ოპერაციის ხანგრძლივობის გადიდება ისე, რომ მომდევნო ოპერაციის დაწყების უადრესი ვადა არ შეიცვალოს.

ქსელური გრაფიკის ანგარიში ჩატარდა სკოლისა და სკოლამდელი ასაკის ბავშვის ჩექმის სამ მოდელზე, კერძოდ ნამზადის შემკერ და ნამზადის ფორმირებისა და ძირის მიმაგრების უბნებზე. ქსელური მოდელების ანგარიშმა გამოავლინა ცალკეულ ოპერაციებზე დროის საერთო და კერძო რეზერვები. ნახ.: 1; ნახ.: 2.

დროის საერთო რეზერვი იმ ოპერაციების დროის კერძო რეზერვების ჯამის ტოლია, რომლებიც ამ ოპერაციებიდან იწყება და კრიტიკულ გზაზე მდებარე ხდომილებით მთავრდება. თუ მოცემულ გზაზე მდებარე ოპერაციის დროის საერთო რეზერვი მთლიანად იქნება გამოყენებული ერთადერთი ოპერაციისათვის, მაშინ ამ გზის სხვა ოპერაციისათვის დროის არავითარი რეზერვი არ დაგვრჩება. ამ შემთხვევაში გზად იგულისხმება ოპერაციათა თანამიმდევრობა ან ბოლო ხდომილობამდე, ან იმ ხდომილობამდე, რომლითაც მთავრდება ერთერთი იმ ოპერაციათაგანი, რომლებიც კრიტიკულ გზებს უერთდებიან.

დიდი მნიშვნელობა ენიჭება დროის რეზერვების გამოყენების ოპტიმალურ შერჩევას, რადგან დროის რეზერვების არასწორმა გამოყენებამ შეიძლება შეცვალოს კრიტიკული გზა, რაც გამოიწვევს კერვის ხანგრძლივობის გადიდებას. დამამთავრებელ ოპერაციამდე მისვლის რამოდენიმე გზა არსებობს, თითოეულ გზაზე დროის რეზერვების მაქსიმალურად გამოყენებამ არ შეიძლება მოგვცეს დადებითი შედეგი, ამიტომ საჭირო ხდება მხოლოდ დროის რეზერვების

ნამზადის შემკერ უბანზე დროის რეზერვების გამოყენება შესაძლებელია მხოლოდ 1-4-7-10-11-14 გზაზე (ნახ.: 1) მხოლოდ ამ შემთხვევაში გზის სიდიდე მიიღება არაუმეტეს კრიტიკული გზის სიდიდის ტოლი. (ნამზადის შემკერ უბანზე ამ შემთხვევაში 46,547 სთ.) როგორც დროის საერთო და კერძო რეზერვების გაანგარიშების ანალიზმა გვიჩვენა დროის სრული რეზერვი მოცემული გზისათვის ამ გზაზე მდებარე ოპერაციათა დროის კერძო რეზერვების ჯამის ტოლია.

ამრიგად, დროის რეზერვების გაანგარიშება საშუალებას იძლევა ოპერაციათა შესრულების ორგანიზაციაში ვაწარმოოთ შემდეგი მანევრირება:

- 1) შევამციროთ ან ავამაღლოთ ოპერაციების შესრულების ინტენსიურობა ვადების ცვლილების ხარჯზე.
- 2) მოვახდინოთ დროის კერძო რეზერვების ოპტიმალური გამოყენება.
- 3) კრიტიკულ გზაზე არსებული მანქანების შეცვლით შევამციროთ კერვის ხანგრძლივობა.

ჩატარებულმა კვლევებმა ცხადად დაგვანახა ქსელური დაგეგმვის უპირატესობა, რაც გამოიხატა იმ ეკონომიკურ მაჩვენებლებში, რომელიც მიღებული იქნა შედარებითი ანალიზის დროს.

ქსელური დაგეგმვის გამოყენებით ნამზადის შემკერ უბანზე დამუშავების დრო 46,547 საათია. ამ დროში ბრიგადას შეუძლია 300 წყვილი ნამზადის შეკერვა, ხოლო ძირის მიმაგრების უბანზე კერვის დროის ოპტიმალური ვარიანტი 61,341 საათია.

ამ დროში 14 მუშას შეუძლია 395 წყვილი ნამზადის შეკერვა. რომ მოხდეს ნამზადის რითმული მიწოდება და ადგილი არ ჰქონდეს გადამეტებულ ნამზადის შეკერვას, ამიტომ 61,3 საათში 10,6 მუშას შეუძლია 300 წყვილი ნამზადის შეკერვა, რაც საშუალებას იძლევა ნამზადის შემკერ უბანზე მუშათა რიცხვი შევამციროთ 2,5-ით.

სამივე მოდელის ერთდროული კერვის ხანგრძლივობის დრო მცირდება 2,521 საათით. ამ დროში შესაძლებელია შეიკეროს 11,8 წყვილი. თუ გავითვალისწინებთ რომ ბავშვის ჩექმის საშუალო ღირებულება 13,62 ლარია, მაშინ ქსელური დაგეგმვის გამოყენებით ყოველთვიურად წარმოება დამატებით გამოუშვებს 30 წყვილ ჩექმას, რაც მოგვცემს დამატებით 408,6 ლარის პროდუქციას. ეკონომიკური ეფექტი წელიწადში შეადგენს 9903 ლარს.

ლიტერატურა

1. Д.В. Апыхтин, В.Н. Афанасьев. Оптимальное проектирование потоков в легкой промышленности. М., 1989г.
2. Л.Ю. Березина. Графы и их применение. М., 1979г.

3. И.С. Галей
4. Автоматизация деталей. М., 1969г.
5. 4. Е.В. Биховский, В.А. Скворцов
6. Совершенствование организации потоков сборки обуви. М., 1983г.

L. Demetradze , L. Kapanadze. Development of footwear manufacturing technologies through applying network model.

*Georgian Technical University
77 Kostava street. Tbilisi. Georgia.*

Summary

Given work studies network model applied in technological processes of footwear manufacturing.

Critical studies have shown that for prolongation of the sewing process it is necessary to reveal general and particular time reserves for separate operations, thus giving space for maneuvering: increasing and decreasing intensively of operations via changing timeframes.

Л. Деметрадзе, Л.Капанадзе. Усовершенствование технологических процессов производства обуви с применением сетевой модели.

*Грузинский технический университет
Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77*

Резюме

Изучены значение и сущность сетевой модели при проектировании технологических процессов на обувных предприятиях.

Исследования критического пути показали, что для уменьшения длительности пошива необходимо выявить общие и частные резервы времени для отдельных операций. Это дает возможность произвести маневрирование, т.е. уменьшить либо увеличить интенсивность выполнения операций путем изменения сроков.

ი. კალანდაძე, თ. ბოლქვაძე, ს. ჭიჭინაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი, კოსტავას 77

თანამედროვე კალენდრის მომავალი რეზორმის შესახებ

ყოველდღიურად რამდენჯერმე საჭიროა გავიგოთ თუ რა დროა, რომელი საათია? ამ კითხვაზე პასუხს იძლევა ბუნებრივად მიმდინარე დროის ერთეულთა დამთვლელი იარაღი – საათი, რომელიც თანამედროვე მოქალაქის ერთ-ერთი საჭირო ნივთია.

ყოველდღიურ ცხოვრებაში გვჭირდება აგრეთვე დღევანდელი დროის თარიღი: რომელი თვე და რიცხვია? რა ჰქვია დღევანდელ დღეს? თარიღისა და დღის სახელს გვიჩვენებს კალენდარი.

მთელი ჩვენი პირადი და საზოგადოებრივი მოღვაწეობა, აგრეთვე კაცობრიობის მთლიანი საქმიანობა რეგლამენტირებულია კალენდრისა და საათის მიხედვით. როგორც დროის გაზომვა-აღრიცხვის სავალდებულო სისტემა, ეს მითითება განპირობებულია ბუნებრივი აუცილებლობით, ისტორიული ტრადიციითა და საერთაშორისო შეთანხმებებით.

სიტყვა დრო სხვადასხვა მნიშვნელობით იხმარება: უპირველეს ყოვლისა „დრო“ გამოსახავს რაიმე ხანგრძლივობას, ანუ ხანას; მაგ: სამუშაო დრო, დასვენების დრო. ამ გაგებით დრო არის წუთების, საათების, დღეების, თვეების გარკვეული რაოდენობა. მეორე მხრივ, სიტყვა „დრო“ აღნიშნავს რომელიმე მომენტს, სტადიას, განვითარების საფეხურს, მაგ: თესვის დრო დადგა, მოსავლის აღების დრო. თუ რომელი მნიშვნელობით არის ნახ-მარი სიტყვა დრო, ამას წინადადების შინაარსის მიხედვით ვარკვევთ.

სიტყვა „დრო“ დაკავშირებულია მოძრაობასთან, ცვლილებასთან, ადამიანის საქმიანობასთან, ესე იგი მოვლენებთან. მოვლენები მრავალფეროვანია. ზოგი მათგანი ხშირად მეორდება: მაგალითად, მზის ამოსვლა და ჩასვლა, წვიმა, ქარი და სხვა. უძველესი დრო-იდანვე შეამჩნიეს, რომ დღის ხანგრძლივობა ზოგჯერ მატულობს, ზოგჯერ კი მცირდება. ეს ცვლილება ისე მიმდინარეობს, რომ დღისა და ღამის ხანგრძლივობათა ჯამი მუდამ ერთი და იგივეა, ესე იგი დღე-ღამე მუდმივი ხანგრძლივობისაა.

ხანგრძლივი და სისტემატური დაკვირვების შედეგად გამოირკვა, რომ წელიწადის დროთა ციკლის ყოველი განმეორების ხანგრძლივობა მუდმივი სიდიდისაა. ამის მიხედვით იქნა შემოღებული ხანგრძლივობის მეორე ბუნებრივი ერთეული – წელიწადი.

დღე-ღამე არის დედამიწის ბრუნვის პერიოდი, ხოლო წელიწადი – მზის გარშემო შემოვლის პერიოდი. ორივე მოძრაობის პერიოდები გარკვეული სიზუსტით არის მუდმივი ხანგრძლივობისა. ამის საფუძველზე მცირე ხანგრძლივობათა გასაზომად შემოღებულია სა-ათი, წუთი, წამი.

უმცირესი ხანგრძლივობები, როგორცაა წამი და მისი ნაწილები, ბუნებრივად მის-დევენ ერთი მეორეს, რითაც იქმნება უფრო დიდი ხანგრძლივობები – წუთი, საათი, დღე-ღამე. ხანგრძლივობის ამ ერთეულთა თანმიმდევრობა შესაბამის მოვლენათა განუწყვეტელი მოქმედების შედეგია. დროის ყოველი მონაკვეთი, ყოველგვარი მოვლენის ხანგრძლივობა, წარმავალია. ჩვენს წინაშე გარბის ობიექტური სინამდვილის მომენტები ანუ ფაზები, ისე როგორც კინოში ჩვენს თვალწინ გარბის ცალკეული კადრები. აქ განსხვავება ის არის, რომ კინოში პასიური მაყურებლები ვართ, ხოლო სინამდვილეში მიმდინარე ზოგიერთ მოვლენაზე ჩვენი საქმიანობით ვახდენთ გავლენას. დროის ერთეულთა ბუნებრივი მიმდინარეობა, რომელსაც უბრალოდ დროს ვუწოდებთ, არის სამყაროს არსებობის ერთ-ერთი ძირი-თადი ფორმა.

მომავალი დრო თანდათანობით გადადის წარსულში, მაგრამ ამით არც მომავალი დრო მცირდება და არც წარსული იზრდება, რადგანაც ორივე დაუსრულებელია. მხოლოდ სასრული ხანგრძლივობის მქონე მოვლენების მომავალი მცირდება და წარსული იზრდება. კაცობრიობის კულტურულ-საყოფაცხოვრებო საკითხების დაგეგმვა-აღრიცხვისათვის პირ-ველხარისხოვანი მნიშვნელობა აქვს ბუნებრივად მიმდინარე დროის ერთეულთა აღრიცხვის ზუსტი და მოხერხებული სისტემის შექმნას. მრავალი საუკუნის კვლევა-ძიების შედეგად კაცობრიობამ ასეთი სისტემა შექმნა კალენდრის სახით. კალენდარი ძალიან რთული, მრავალსაუკუნოვანი მეცნიერული კვლევა-ძიების შედეგად არის მიღებული. რამდენიმე ასეული საუკუნის წინ ადამიანები მეტად პრიმიტიულად ცხოვრობდნენ და ამიტომ ზამთრის სიცივესა და ზაფხულის პაპანაქებას ისინი ჩვენზე უფრო მეტად განიცდიდნენ.

ამიტომ აუცილებელი შეიქმნა წელიწადის დროთა კანონზომიერების გარკვევა, რად-განაც მათი საქმიანობა, მომთაბარეობა, მიწის დამუშავება, მოსავლის აღება და სხვა უშუალოდ იყო დაკავშირებული წელიწადის დროებთან. უძველესი ხალხების სხვადასხვა ტომებმა თავიანთი საქმიანობის მოწესრიგებულობის მიზნით შექმნეს ერთმანეთისაგან განსხვავებული პრიმიტიული კალენდრები, რომლებმაც საფუძველი დაუდო თანამედროვე კალენ-დრის შექმნას. თანამედროვე კალენდრის საფუძველია ეგვიპტური კალენდარი რომაელების შესწორებით.

ჩვენს წელთაღრიცხვამდე 46 წელს რომის იმპერატორმა იულიუს კეისარმა დროის აღრიცხვის მოწესრიგების მიზნით მოიწვია ეგვიპტელი ასტრონომი სოზინგი, რომელმაც ეგვიპტური კალენდრის საფუძველზე შეადგინა მეტად მარტივი და საკმაოდ ზუსტი კალენ-დარი. ამ კალენდრის მიხედვით წლის ხანგრძლივობად მიღებული იყო $365\frac{1}{4}$ დღე-ღამე, რაც საკმაოდ დიდი სიზუსტით უახლოვდება ნამდვილი წლის ხანგრძლივობას. წლის ხანგრძლივობის წილადურმა ნაწილმა $\frac{1}{4}$ დღე-ღამემ გამოიწვია 4 წლიანი პერიოდის შემოღების საჭიროება. ყოველ 4 წელიწადში, პირველი სამი წელიწადი შეიცავს 365 დღე-ღამეს, რომლებსაც მარტივ წლებს უწოდებენ, მეოთხე წელიწადი კი 366 დღე-ღამეს, რომელსაც ნაკიანი წელიწადი ჰქვია. ამგვა-

რად პირველ სამ წელიწადში გროვდება შეცდომა $\frac{3}{4}$ დღე-ღამე, რაც მეოთხე წელიწადში სწორდება. იულიუსის კალენდრის მიხედვით ყოველწლიურად 11 წუთით და 14 წამით უფრო ადრე იწყება ნამდვილი წელიწადი, ვიდრე კალენდრული წელიწადი. დროთა მსვლელობაში ეს ცდომილება თანდათანობით გროვდება და 128 წლის შემდეგ ეს ერთ სრულ დღე-ღამეს აღწევს. ამის გამო ქრისტიანული დღესასწაულების დადგენის დღიდან 128 წლის შემდეგ, ესე იგი 453 წელს, გაზაფხულის დღე-ღამეობა ნაცვლად 21 მარტისა მოხდა 20 მარტს. კალენდრის რეფორმა მოხდა 1582 წელს რომის პაპის გრიგოლ XIII-ის ბრძანებით. ამ წელს გაზაფხულის დღე-ღამეობა ხდებოდა 11 მარტს, ესე იგი 10 დღით უფრო ადრე, ვიდრე 325 წელს. ამის გამო პაპის ბრძანებით კალენდარი გადასწიეს წინ 10 დღით. 1582 წლის 4 ოქტომბრის შემდეგ დღე 15 ოქტომბრად მიიღეს. ამით გამოასწორეს დაგროვილი შეცდომა. მომავალ წელს გაზაფხულის დღე-ღამეობა ისევ 21 მარტს იყო. ასე შეიქმნა დროის ერთეულთა აღრიცხვის ახალი სისტემა, რომელსაც გრიგორიუსის კალენდარი, ანუ ახალი სტილი უწოდეს. იულიუსის კალენდარს კი ძველი სტილი ეწოდა. ამჟამად ახალი სტილი 13 დღით არის წინ ძველ სტილზე. ეს განსხვავება არ შეიცვლება 2100 წლის თებერვლამდე. შემდეგ ამ ორ კალენდარს შორის სხვაობა შეიქმნება 14 დღე-ღამე.

ახალი სტილით, ე.ი. გრიგორიუსის კალენდრით ყოველი წელიწადი შეიცავს P_2 თვეს, ხოლო თვეები თებერვლის გარდა ყველანი მუდმივი ხანგრძლივობისაა და დამოკიდებულია წელიწადზე. მარტივ წელიწადში თებერვალი შეიცავს 28 დღე-ღამეს, ხოლო ნაკიანში 29-ს. ამრიგად, 12 თვიდან 7 თვე არის 31 დღე-ღამიანი, 4 თვე 30 დღე-ღამიანი, ერთი კი 28, ან 29 დღე-ღამიანი.

სიმოკლისათვის ზოგჯერ დღე-ღამეს უწოდებენ დღეს. დღეები თავიანთი მიმდინარეობის მიხედვითაა დანომრილი, რომელსაც თვე ეწოდება. ნომერთან ერთად ყველა თვეს და დღეს აქვს სახელი. ეს სახელები და ნომრები მეორდება პერიოდულად.

კალენდრის მიხედვით ყოველ წელიწადს თავისი ნომერი აქვს. მაგ. მიმდინარე წლის ნომერია 2009. ეს წელიწადი დაიწყო 1 იანვარს 0 საათზე და დამთავრდება 31 დეკემბერს 24 საათზე. აქედან დაიწყება 2010 წელიც.

ყოველი დღე-ღამე ეკუთვნის ამა თუ იმ თვეს, თვე კი – წელიწადს. ერთი დღის დასახელებისთვის საჭიროა ამ დღის ნომერთან ერთად იმ თვის და წლის ნომრებიც დავა-სახელოთ, რომელსაც ეს დღე ეკუთვნის. ამ სამი ნომრის ერთობლიობას თარიღი ეწოდება.

დღე-ღამის დასაწყისად ყველა ქვეყანაში მიღებულია შუაღამე. ამ დროს იცვლება თარიღის პირველი რიცხვი. თვის ბოლოს შუაღამეზე კი თვის ნომერი. წლის ბოლო შუა-ღამეზე იცვლება თარიღის სამივე რიცხვი.

ამა თუ იმ მომენტის ზუსტად აღინიშნისათვის საჭიროა როგორც თარიღის დასახელება, აგრეთვე შუაღამიდან გასული დროის აღნიშვნა, რომელსაც საათი გვიჩვენებს. ახ-ლა

გავარკვიოთ საკითხი თანამედროვე კალენდრის საწყისი მომენტის შესახებ. არსებობს თქმულება, თითქოს წელთაღრიცხვის საწყის ეტაპზე დაიბადა იესო ქრისტე, რომელმაც ქრისტიანობა გაავრცელა. ეს მითიური ამბავი რამდენიმე საუკუნის წინ მოხდა.

პირობითი მიღებული მომენტი – ამბავი ქრისტეს დაბადების შესახებ შეინარჩუნეს ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის შემდეგ, როგორც წელთაღრიცხვის დასაწყისი.

გრიგორიუსის კალენდრიც არაა აბსოლუტურად ზუსტი: წლის საშუალო ხანგრძლივობა 26 წამით აღემატება ნამდვილ წელიწადს. ამის შედეგად, შეცდომა ერთი დღე-ღამე დაგროვდება 3300 წ. შემდეგ ე.ი. გაზაფხულის დღე-ღამეობა 21 მარტიდან 20 მარტს გადმონაცვლებს, მაგრამ მას არავითარი მნიშვნელობა არ აქვს.

1923 წელს ერთა ლიგასთან შექმნილი იყო სპეციალური კომიტეტი კალენდრის რეფორმის ჩასატარებლად. ამ კომიტეტმა განიხილა 200-მდე პროექტი, რომელიც წარმოადგენდა იყო სხვადასხვა ორგანიზაციებისა და პირთა მიერ. მსოფლიო ომის შემდეგ ამ საქმიანობას აგრძელებს გაერთიანებული ერების ეკონომიკური და სოციალური საბჭო. ამ პროექტებიდან განვიხილოთ ერთი, რომლის მიხედვით ყოველი წელიწადი შეიცავს ოთხ კვარტალს, თითოეული კვარტალი – 91 დღეს, წლის 4 კვარტალი კი – 364 დღეს. ყოველ წელიწადს ემატება ერთი ახალი წლის დღე. ნაკიან წელიწადში ასევე დაემატება ერთი უქმე დღე, რომელიც ჩასმული იქნება მე-2 და მე-3 კვარტალს შორის, როგორც ახალი წლის დღე. ასევე ეს დღე იქნება თვეების გარეშე.

ყველა კვარტალი იყოფა 3 თვედ, რომელთა შორის პირველი შეიცავს 31 დღეს, ორი შემდეგი კი 30 დღეს თითოეული. ყოველი კვარტალი და მათსადამე წელიწადიც იცვლება კვირა დღით. ყოველი თვე 26 სამუშაო დღეს შეიცავს, რაც ამარტივებს სამუშაო დაგეგმვის საკითხს. ყოველ კვარტალში 78 სამუშაო და 13 კვირა დღეა. ყოველ წელიწადში 312 სამუშაო და 52 კვირა დღე არის.

დროის საერთაშორისო სამსახურის ორგანიზაციები, რომელთაც ევალება მსოფლიოს ძირითადი საათების შესწორება და დაკვირვებას ახდენენ ციურ მნათობებზე.

ძველად საათებს ასწორებდნენ ცაზე მზის მოძრაობის მიხედვით, მაშინ დროის აღრიცხვის სისტემა დაფუძნებული იყო მზის საათებზე, რომელიც ნამდვილ შუადღეზე აჩვენებდა 12 სთ. ამიტომ ყველა თარიღი იწყებოდა ნამდვილ შუადღეზე, მაგრამ იგი ყველ-გან ერთნაირი არაა. ჩვენგან აღმოსავლეთით ქვეყნებში შუადღე უფრო ადრეა, ვიდრე ჩვენთან, დასავლეთის ქვეყნებში კი პირიქით. ეს განსხვავება ძველად შეუმჩნეველი რჩებოდა.

ამჟამად მთელი დედამიწა დაყოფილია 24 ზოლად. ეს ზოლები დანომრილია 0-დან 23-მდე. თითოეულ ზოლში დროის აღრიცხვა ერთნაირია, ხოლო მეორე ზოლების დრო განსხვავდება 1 საათით. საქართველო მთლიანად მე-3 ზოლშია. დროის აღრიცხვის ასეთი სისტემა თითქმის მთელ მსოფლიოშია გავრცელებული.

1930 წლის 20 ივნისიდან აღრინდელი საბჭოთა კავშირის ქვეყნებში დრო გადაწივს წინ ერთი საათით. დროის აღრიცხვის ასეთი სისტემას დეკრეტული დრო ეწოდება.

ზოლური დროისა და დეკრეტული დროის შემოღების შედეგად თარიღის შეცვლა ყველგან არ ხდება ნამდვილ შუალაშეზე. ამის მიხედვით საჭირო შეიქმნა „კალენდარული შუალაშის“ ცნების შემოღება. თბილისში კალენდარული შუალაშე არის დაახლოებით ნაშუალაშევის პირველ საათზე, ხოლო კალენდარული შუალაშე – 13 საათზე. როცა ჩვენში შუალაშეა, ე.ი. 24 სთ. ანუ მომავალი რიცხვის 0 სთ. მაშინ ჩვენგან აღმოსავლეთით მდებარე IV ზოლში არის ნაშუალაშევის 1 სთ. V ზოლში 2 სთ. ჩვენგან დასავლეთით არსებულ II ზოლში იქნება 23 სთ; I ზოლში 22 სთ, ნულოვან ზოლში 21 სთ, მის დასავლეთით არის 23-ე ზოლი და იქ იქნება 20 სთ. თარიღი ყველა ზოლში ერთნაირად არ იცვლება. უფრო ადრე იცვლება აღმოსავლეთ ზოლში, შემდეგ დასავლეთით არსებულ ზოლში.

ამერიკის აღმოჩენამდე ურთიერთშეთანხმებული დროის აღრიცხვა ჰქონდათ ევროპის, აზიის და აფრიკის ქვეყნებს. მაშინ ახალი თარიღი პირველად იწყებოდა აზიის აღმოსავლეთ სანაპიროს ქვეყნებში, შემდეგ აზიის დანარჩენ ქვეყნებში, ბოლოს – ევროპასა და აფრიკაში.

ამერიკის აღმოჩენის შემდეგ იქ გადასახლდნენ ევროპელები დასავლეთის გზით. აზიის აღმოსავლეთი სანაპირო უცვლელად დარჩა, როგორც შორეული აღმოსავლეთი, ხოლო ამერიკა შეიქმნა შორეული დასავლეთი. ევროპასა და აფრიკის შემდეგ შუალაშე მიდის დასავლეთით და თან მიჰყვება მას ახალი თარიღი. ამის მიხედვით თარიღის შეცვლა ხდება ყველაზე გვიან ამერიკის დასავლეთ სანაპირო ქვეყნებში.

როცა დედამიწის ზედაპირი მთლიანად არ იყო ათვისებული, აღმოჩნდა, რომ შორეული დასავლეთი ესაზღვრება შორეულ აღმოსავლეთს და მათი თარიღები ერთი დღე-ღამით განსხვავდება. მაგ: თუ აღმოსავლეთ ნახევარსფეროში არის 5 სექტემბერი, მაშინ დასავლეთ ნახევარსფეროში იქნება 4 სექტემბერი, შორეულ აღმოსავლეთში იქნება 5 სექტემბრის შუალაშე, ხოლო შორეულ დასავლეთში, ე.ი. ამერიკის დასავლეთ სანაპიროზე 4 სექტემბრის შუალაშე. ამრიგად, შორეული აღმოსავლეთის ქვეყნების კალენდარი თითქმის ერთი დღე-ღამით არის წინ, ვიდრე მათი მეზობელი ქვეყნების – შორეული დასავლეთის ქვეყნების კალენდარი. ამ საკითხის მოწესრიგების მიზნით დადგენილი იქნა საზღვრის ხაზი შორეულ აღმოსავლეთს და შორეულ დასავლეთს შორის, რომელსაც თარიღის ცვლის ხაზი ეწოდება.

იმ მომენტში, როცა თარიღის ცვლის ხაზზე შუალაშეა, მაშინ მთელ დედამიწის ზედაპირზე – ერთი და იგივე თარიღია იმ განსხვავებით, რომ შორეულ აღმოსავლეთში ეს თარიღი მთავრდება, ხოლო შორეულ დასავლეთში ახლად დაწყებულია.

დროის გაზომვა-აღრიცხვის დაზუსტების კვლევა-ძიების პროცესში აღმოჩნდა, რომ ცაზე მზის მოძრაობის პერიოდი მუდმივი არაა. ამასთან მზის მოძრაობაზე დაკვირვება უფრო ძნელია, ვიდრე ვარსკვლავების მოძრაობაზე, ამიტომ ახლა საათების შემოწმების მიზნით აკვირდებიან

ვარსკვლავების მოძრაობას, ამით ასწორებენ სპეციალურ საათებს, რო-მელსაც ვარსკვლავთმომიერი საათები ეწოდება.

* *
*

როგორც ვხედავთ, თანამედროვე კალენდარი და საათი, როგორც დროის გაზომვა-
ალრიცხვის სისტემა, მრავალი თაობის კვლევა-ძიების შედეგად არის მოპოვებული და ამჟამად
ის მთელი კაცობრიობის საგანძურს შეადგენს.

ЛИТЕРАТУРА

1. ა. გიგინეიშვილი, გ. კუკულაძე. ზოგადი ფიზიკის კურსი. I ტომი.. თბ. „ტექნიკური უნი-
ვერსიტეტი“. 2008.
2. Л. Д. Ландау, Е. М. Лифшиц. «Электродинамика сплошных сред». Москва, 1986.
3. Календарь. Академия педагогических наук. Издательство «Педагогика», Москва,
1976.

I.Kalandadze, T.Bolkvadze, S.Chichinadze . About the future reform of a modern calendar

Georgian Technical University

77 Kostava street, Tbilisi, Georgia

Summary

*In everyday life we should know: what is the date today? What month? What is the name of this
day? The calendar shows names of days and numbers.*

*All our personal or public work and a business life of the public are regulated by a calendar and
hours.*

*In this article the theme of measurement and notation of time is examined in the popular form
and some historical inquiries are given.*

И. Каландадзе, Т. Болквадзе С. Чичинадзе. О будущей реформе современного календаря

Грузинский технический университет

Грузия, Тбилиси, Костава, 77

Резюме

*В каждодневной жизни нам необходимо знать, какое сегодня число, какой месяц, как
называется сегодняшний день? Названия дней и чисел дает нам календарь.*

*Вся личная, общественная, деловая жизнь человечества регламентируются
календарем и часами.*

*В статье в популярной форме рассказывается об измерении и исчислении времени,
даются некоторые исторические справки.*

ლია ლურსმანაშვილი, ნინო დოლიძე, მერაბ დათუაშვილი,
ირინა უგრეხელიძე, ქეთევან ჩირგაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, კოსტავას ქ.77
ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ტანსაცმლის დეტალების კონსტრუქციული ნახაზის აგების საანგარიშო- ბრაზიკული მეთოდების დახასიათება

ნაწარმის დეტალების კონსტრუქციული ნახაზის აგების გაანგარიშებით – გრაფიკული მეთოდები წარმოიშვა XIX ს-ის მეორე ნახევარში. მან გაიარა განვითარებისა და სრულყოფის გრძელი და რთული გზა ორი მიმართულებით.

ერთ შემთხვევაში კონსტრუქტორები ცდილობდნენ შემკვეთისაგან აეღოთ რაც შეიძლება მეტი ზომები და გამოეყენებინათ ისინი ტანსაცმლის დეტალების აგების დროს.

მეორე შემთხვევაში ნახაზის აგებისას გამოიყენებოდა სხეულის ზომების მინიმალური და სპეციალური გაანგარიშებების დიდი რაოდენობა, რათა მოეხდინათ დანარჩენი ზომების განსაზღვრა. მაგ. წელის (СТ) ან თეძოს (СБ) ნახევარგარშემოწერილობის განსაზღვრისათვის გამოიყენებოდა გულმკერდის ნახევარგარშემოწერილობა, პირველ შემთხვევაში მას აკლებდნენ განსაზღვრულ სიდიდეს – (6-10) სმ-ს, ხოლო მეორე შემთხვევაში უმატებდნენ (2-6) სმ-ს. ორივე მიმართულება არსებობს დღემდე.

პირველი მიმართულებით კონსტრუქციული ნახაზის აგების მეთოდებმა სრულყოფას მიაღწია ორიგინალური-პროექციული ზომების რაოდენობის გაზრდისა და ძიების გზით. ნახაზის აგებისას, მათი გამოყენება თავის მხრივ თხოულობდა გაზომვების მეტ სიზუსტეს. ამისთვის შეიქმნა სხვადასხვა გასაზომი ინსტრუმენტები, უმარტივესი გასაზომი ჟილეტებიდან დაწყებული, ურთულესი ფოტო და სტერეოგრაფიკული მეთოდებით, ციფრული ფოტო-ვიდეო კამერით და ეგმ-ით აღჭურვილი თანამედროვე და ახალი თაობის გასაზომ მოწყობილობებამდე.

მეორე მიმართულებით კონსტრუქციული ნახაზების აგებამ ასახვა ჰპოვა „ЦНИИШП“-ის, „МГУДТ“-ის, „ЕМКОСЭВ“-ის და სხვ. მეთოდებში.

ამჟამად სამკერვალო მრეწველობაში გამოიყენება კონსტრუქციული ნახაზის აგება „ЦНИИШП“-ის მეთოდის საფუძველზე, რომელიც ეყრდნობა ანტროპოლოგიის მონაცემებს და კონსტრუირების გაანგარიშებით-გრაფიკულ სისტემას.

ერთიან მეთოდიკას საფუძველად უდევს გაანგარიშებით-ანალიტიკური მეთოდი, რომლის საანგარიშო ფორმულები წარმოადგენს ანტროპომეტრული მასალების და ექსპერიმენტული მონაცემების ანალიზისა და მათემატიკური დამუშავების შედეგებს. ამ მეთოდიკის უპირატესობა მდგომარეობს იმაში, რომ იგი ეფუძნება გან-

საზღვრული ტიპის ფიგურებს, რომლებიც მიღებულია მასიურ წარმოებაში ტანსაცმლის კონსტრუირებისათვის. კვანძის კონსტრუქციის აგებისას გამოიყენება გრაფიკული მეთოდი (ზურგის სიგანე, ნაწარმის სიგრძე და სხვ.) თუკი რომელიმე უბანი დაკავშირებულია ორ ზომასთან და კონსტრუქციული წერტილი იკავებს სივრცულ მდებარეობას, მაშინ გამოიყენება კვეთის მეთოდი (მხრის წერტილი, ყელის ამოღებულობის მწვერვალი და სხვ.).

როგორც ვიცით, საწყისი ინფორმაცია ადამიანის ტანაგებულობის შესახებ მოიცავს 27 ზომით ნიშანს, ხოლო ნაწარმის ფორმის შესახებ – 20-ზე მეტ დანამატს თავისუფალ გამოწყობილობაზე, ტანსაცმლის პაკეტის სისქეზე და ტექნოლოგიურ დამუშავებაზე.

„ЦНИИШП“-ის მეთოდიკის ძირითად დამახასიათებელ თავისებურებებს წარმოადგენს:

– მამაკაცის, ქალისა და ბავშვის ტანსაცმლის კონსტრუქციული ნახაზის აგების მეთოდების ერთგვაროვნება, ე.ი. ძირითადი საანგარიშო ფორმულების გაგრძელება.

– სტრუქტურისა და ნახაზის აგების ხერხები რჩება უცვლელი, იცვლება მხოლოდ რამდენიმე პარამეტრიც.

- კონსტრუქციის ყველა ელემენტის განსაზღვრა გაანგარიშების გზით.
- ნაწარმის ბალანსი გამოითვლება ფორმულით.
- საანგარიშო ფორმულების უნივერსალობა.
- ნახაზების აგება ნაკერზე დანამატის გარეშე.

„ЕМКО СЭВ“ – წარმოადგენს ყველა სახის ტანსაცმლისა და სქესობრივ-ასაკობრივი ჯგუფებისათვის (მამაკაცის, ქალის, გოგონასა და ვაჟის) კონსტრუქციული ნახაზის აგების უნივერსალურ მეთოდს, რომლის საფუძველს წარმოადგენს ძირითადი კონსტრუქციული მონაკვეთების სისტემა და მათი განსაზღვრის ხერხები. სისტემა მოიცავს მონაკვეთებს, რომელიც მეორდება ყველა სახის ნაწარმში და იყოფა ორ ნაწილად (სხეულის ზედა და ქვედა ნაწილისათვის). ძირითადი კონსტრუქციული მონაკვეთების სისტემა არ არის დამოკიდებული მოდაზე, მასალების თვისებებზე, ტექნოლოგიაზე და სხვა.

თითოეულ საანგარიშო ფორმულას მონაკვეთთა სისტემაში მინიჭებული აქვს თავის რიგითი ნომერი და დამუშავებულია ერთიანი თანმიმდევრობითი გაანგარიშების სისტემა ყველა სახის ტანსაცმლის კონსტრუირებისათვის.

კონსტრუქციული მონაკვეთები მოიცავს ზომით ნიშნებს და სხვადასხვა დანამატებს (კონსტრუქციული, ტექნოლოგიური) კონსტრუქციული მონაკვეთების საანგარიშო ფორმულა:

$$AB=Ki+Ti+ai+\pi;$$

სადაც AB – კონსტრუქციული მონაკვეთია, რომელიც აღნიშნულია კონსტრუქციული წერტილების ნომრებით, მაგ: 11-12;31-33 და ა.შ.

Ki – კოეფიციენტი, რომელიც მანსაზღვრავს ზომითი ნიშნის წილს;

Ti – ზომითი ნიშნის აღნიშვნა (რივითი ნომრით).

ai – შესაბამისი მონაკვეთის აბსოლუტური წევრია.

II – ყველა დანამატის (თავისუფალ გამოწყობილობაზე, პაკეტზე, ტექნოლოგიური) ჯამური სიდიდეა.

კონსტრუქციული ნახაზის აგების ძირითად ელემენტებს წარმოადგენს:

– ბაზისური ბადის აგება ჰორიზონტალური და ვერტიკალური კონსტრუქციული ხაზების საშუალებით, რომლებიც განსაზღვრავენ დეტალებისა და მთლიანად ნაწარმის განფენის გაბარიტებს.

– კონსტრუქციული წერტილების მდებარეობის განსაზღვრა რკალების გადაკვეთის ხერხებით.

– მრუდწირების აგება.

– რადიუსოგრაფია.

ამრიგად, ჩვენს მიერ განხილული ტანსაცმლის კონსტრუქციული ნახაზის აგების მეთოდების ძირითად თავისებურებებს წარმოადგენს ის, რომ ისინი ეფუძნებიან ტიპური ტანაგებულების ფიგურების ზომით ნიშნებს, რომლებიც განსაზღვრულია ზომით ტიპოლოგიაში.

ტანსაცმლის ბაზისური ფუძის დაგეგმარებისას საწყის ინფორმაციას წარმოადგენს მონაცემები ადამიანის ტანაგებულების შესახებ, ბაზისური ზომა-სიგრძის ტიპური ტანაგებულების ფიგურეს ზომითი ნიშნების კომპლექსი, მონაცემები ტანსაცმლის ფორმაზე – სილუეტზე, რომელიც განისაზღვრება ადამიანის სხეულის ძირითადი გარშემოწერილობებით ზომით ნიშნებზე კომპოზიციური დანამატების საშუალებით (გულ-მკერდის, წელის, თეძოს გარშემოწერილობები), რომლებიც თავის მხრივ დამოკიდებულია ტანსაცმლის სახეზე, სილუეტზე, გამოყენებულ მასალებზე.

ტანსაცმლის კონსტრუქციების დაგეგმარების არსებული მეთოდები განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან საანგარიშო ფორმულებითა და ნახაზის აგების პრინციპებით. უპირატესობა განპირობებულია გაანგარიშებისა და დაგეგმარების სიმარტივით, ხოლო უარყოფით მხარეს წარმოადგენს დამოკიდებულება მოდაზე, აჭრაზე, ტანაგებულებაზე და დამუშავების მეთოდებზე, რადგან ამ ფაქტორების ცვლილება ხშირად თხოვლობს კონსტრუქციების ახალი სისტემების შექმნას.

აღნიშნული ნაშრომი შესრულებულია საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური დახმარებით (გრანტი № GNSF 07/7 - 247).

ლიტერატურა

1. Коблякова Е.Б. Конструирование одежды с элементами САПР. Москва, 1988г.
2. Шершнева Л.П. Ларькина Л.В. Конструирование одежды. Москва, 2006г.
3. Мешкова Е.В. Конструирование одежды. М., 2006г.1.

L. Lursmanashvili, N.Dolidze, M. Datuashvili, K.Chirgadze. Description of calculating graphic methods of clothes detail construction draught

*Georgian Technical University, Kostava str.77, Tbilisi
Akaki Tsereteli state university Kutaisi*

Summary

The article is about calculating graphic methods of clothes detail construction draught, which main feature is that they are based on the figure size signs.

The planning existing methods are different from each other with the formulas and the draught building principles, advantage is dependence on the fashion, cutting, figure construction and on the treatment methods. The change of these factures often demands the creation of new systems construction.

Л. Лурсманашвили, Н. Долидзе, М. Датуашвили, К. Чиргадзе. Конструктивная характеристика счетно-графических способов построения чертежей деталей одежды

Грузинский технический университет

Грузия, Тбилиси, ул. Костава, 77

Кутаисский государственный университет им. Ак. Церетели

Резюме

В статье рассматриваются расчетно-графические способы построения конструктивных чертежей деталей одежды, особенностью которых является то, что они основаны на размерных признаках фигуры.

Существующие способы проектирования отличаются друг от друга расчетными формулами и принципами построения чертежей. Преимущество этих способов определяется простотой расчетов и построений, а недостатком является большая зависимость от моды, покроя, телосложения и методов обработки. Изменение этих факторов часто требует создания новой системы конструирования.

Лариса Чхеидзе

Университет театра и кино им. Шота Руставели
Грузия, Тбилиси, пр. Руставели, 12**ГРУЗИНСКИЙ ВОИНСТВЕННЫЙ ТАНЕЦ «ХОРУМИ»**

История Грузии содержит много героических страниц, описывающих ее тяжелую судьбу. Как географически малая страна, она часто вынуждена была защищаться от постоянных вторжений больших государств, разных племен и народностей. Большею частью, благодаря особой любви к родине и физически хорошо подготовленной войску, ей удавалось выдерживать натиски врагов.

Огромную роль для духовного роста грузинского народа играли различные обряды, обычаи и традиции, веками вбирающие в себя и передающие потомкам эмоции, мысли и идеалы прошлых поколений. Преемникам рода передавались не только духовные, но и физические способности. В Грузии еще со стародавних времен существовали различные виды традиционной грузинской рукопашной, кулачной борьбы и другие спортивные игры. Все они, прежде всего, служили своеобразными гимнастическими упражнениями для разработки в юношах силы и выносливости, так необходимых им в постоянных сражениях. Это, как и исторические процессы, обусловило создание множества воинственных групповых хороводов, танцев: «Ханджлури», «Мхедрули», «Хевсурули» и других.

Особо хотелось бы выделить уникальный по своей форме, содержанию и танцевальной пластике хороводный танец «Хоруми». Он один из редких, сохранных древнейших воинственных хороводов, донесших до нас танцевальный язык наших предков. Хоровод – первообраз самобытного проявления грузинских танцев.

Самые ранние описания танцев можно найти в документальных памятниках – в записях греческих и римских писателей VI - I вв. до н.э., в частности, у писателя и полководца Ксенофонта, географа Страбона и др. Древние иберы-язычники исполняли разнообразные ритуальные песни, пляски и даже целые пантомимные представления в честь своих всемогущих богов. Просили у них защиты перед каждым сражением, а после него благодарили их «празднуя победу над врагом», при этом «танцевали и пели на своеобразный лад... танцевать начинали всюду, как будто хотели показать другим свое искусство»[1]. Предположительно, следы хороводов, имеющиеся на образцах археологических находок и подтверждающие существование элементов танцевальных движений, подобных танцу «Хоруми», мы находим, начиная с эпохи, отдаленной от нас самое меньшее четырьмя тысячелетиями. Сравнительно недавно, в XX веке, во время раскопок в Триалети, Набагреби и Самадло I, на основе предметов и образцов, датируемых II-I тыс. до н.э., мы получили возможность почерпнуть новые сведения и дать уже более глубокие обобщенные научные

определения о хореографическом рисунке древних грузинских танцев. На обнаруженных в Набагреби бронзовых ремнях древний мастер с удивительной четкостью создал ярко выраженный воинственный ритуальный мужской хоровод «Перхули» – каждый танцор держит руку на плече впереди идущего. Лучшими образцами археологической коллекции из Самадло I, обнаруженной археологом Юлоном Гагошидзе, являются квеври, датируемые концом IV началом II вв. до н.э. На втором фризе одного из двух сосудов поочередно изображены четыре воина, одетых в кольчуги до колен, а на головах кожаные шлемы. «Они выстроились, один из них запел, а все остальные пошли в такт с пением» [II]. Шаровары (расширенные на бедрах и суженные у колена) по форме напоминают лазские, чанские и мосиникские. Подобная их форма сохранилась и используется во время исполнения нынешних аджарских танцев «Хоруми» и «Гандаган». На рисунках обоих сосудов в динамичном движении рук, ног и туловища запечатлен боевой строй воинов в танце. В целом, композиционный рисунок танца аналогичен современному воинственному «Хоруми» [III]. Поэтому, следует подчеркнуть: танец настолько древний, что на нем, можно сказать, лежит «пatina столетий».

Неопровержимым свидетельством преемственности из поколения в поколение, являются разновидности его исполнения, сохраненные, по сей день в каждой семье горной Аджарии. Можно сказать, что именно в сложнейших технических приемах, в оригинальности и красоте композиционного рисунка, в виртуозности исполнения грузинских воинственных танцев раскрывалась историческая и героическая эпопея Грузии, её малочисленного, но обладающего неисчерпаемой энергией, мужественностью народа, и по сей день защищающего от многих посягателей свою независимость и государственность.

Что представляет собой этот особо выделяемый нами и популярный танец? «Хоруми» интересен тем, что его традиционная форма – хореографический спектакль с конкретными образами и эпизодическими ситуациями, заложенными в его драматургическую основу. В точности истоки целого танца проследить невозможно.

Поскольку танец «Хоруми» донес до нас запечатленную в нем со времен культово-ритуальных хороводов национальную танцевальную пластику, его в буквальном смысле можно назвать «музыкально-танцевальным историческим документом». Именно поэтому, в «Хоруми» следует искать генетическую основу грузинской танцевальной лексики. Это дает нам возможность предположить, что изначально, будучи ритуальным, танец «Хоруми» исполнялся перед сражением для поднятия боевого духа воинов. Его форма совершенствовалась постепенно, а уже сценической жизнью он зажил только лишь в первой половине XX века. [IV]

Его исключительность раскрывается в нескольких аспектах. Прежде всего, она заключается в имеющейся театрализованно представленной драматургической основе. «Хоруми» (не в ущерб системы танцевального языка) обогащен пантомимой, основанной на

пластических мотивах-эпизодах. В многочисленном арсенале воинственных грузинских танцев, «Хоруми» среди них стоит особняком набором своих характерных танцевальных движений, несущих в себе смысловое значение. Заслуживает внимания факт, что на сцене, фактически не присутствует конкретный образ «врага», он даже не имеет танцевального решения. Более того, у воинов-танцоров в руках нет какого-либо оружия!

В его традиционной форме четыре основные части (в некоторых исполнениях имеется и пятая часть): 1 часть – поиск воинами-разведчиками удобного места для привала отряда перед сражением; 2 часть – разведка на вражеской стороне; 3 часть – сражение; 4 часть – разгром врага, победа и возвращение домой; 5 часть – массовый «гадахвеული», ликование в честь победы над врагом. В первых частях идет завязка содержания. В третьей части танца перед зрителем уже разворачивается и воспроизводится панорама грандиозного сражения. Грузинские воины как-бы образуют защитную стену, символизирующую передовую линию. Энергия мощным потоком исходящая от воинов, казалось, крушит на своем пути ненавистного врага. Производимый танцем эффект равнозначен от любого количества исполнителей своей неизмеримой внутренней воздействующей на зрителя силой, увлекая и восхищая его. Размерено и точно подготавливая психологически, танец заставляет поверить нас в реальность событий и в непобедимость воинов.

Конечные эпизоды четвертой части танца, воспринимаемые как этапы на пути к победе, всегда вызывают живой отклик в душах зрителей, эмоционально воздействуя на него. Это так близко и понятно всем народам, так как в судьбе у каждой народности имеются свои героические страницы.

Итак, бой закончился победой. Бойцы смыкаются в один стройный ряд и четким маршем покидают сцену характерным «хорумовским» движением ног («хтом-гасмура»). Пульсирующий ритм музыкального сопровождения, подчеркивает танцевальные движения. Музыка, подкреплена архитектурной. Танцевальный прием сгибания в колене высоко поднятой ноги, – красочный образ, создаваемый путем пишущихся в воздухе геометрических рисунков. Его можно считать большой хореографической редкостью. Во главе победителей тавмосаме. Взмахом платка он продолжает руководить своим войском. Герои-победители парадным ходом возвращаются в родные края, а над ними словно парят духи предков, охраняющие и благословляющие оставшихся в живых своих сыновей. Вибрируя, в воздухе повисает барабанная дробь последнего такта, продолжая звучать в ушах и биться в сердцах зрителей...

На наш взгляд, основная красота последовательных симметрично-орнаментальных композиций создается за счет симметричных движений и на основе законов симметрии. В движениях легко можно проследить изящество ее форм и линий. Тем же законам подчиняется и единый фон ритмически повторяющихся комбинаций барабанного сопровождения. Невольно восхищают эпизоды выхода и ухода со сцены стройной шеренги воинов, и

движения пропорционально выстроенных в ряды воинов во время сражения (III и IV части). Очевидно, древним творцам грузинских астральных культово-ритуальных перхули (и воинственных танцев), инстинкт подсказывал необходимость использования языка симметрии, который магически воздействовал как в прошлом, так и в настоящее время [V].

«Хоруми» непременно следует считать уникальным явлением, так как он не имеет аналога не только ни в одном из национальных воинственных танцев, но и в танцах многих народов мира. В нем поражает его монументальность, ощущение пространственности в композициях. Можно допустить, что создаваемый в танце накал имеет целью психологически влиять на поддержку духа воинов и на предполагаемого противника, в то же время он сильно воздействует и на зрителя. По-видимому, именно этот «театрализованный спектакль» с реально живыми действующими лицами был продемонстрирован мосиникскими воинами перед легионерами и их полководцем Ксенофонтom в IV веке до н.э. во время его похода через их земли. Сегодня трудно вообразить какое впечатление могла произвести эта пляска на европейцев, видевших грузинский народ на его восходящей фазе развития.

Все истинно драгоценное всегда находит достойного ценителя. «Хоруми», как и другие грузинские воинственные танцы, исполняемые в разное время на лучших мировых подмостках многими танцевальными коллективами Грузии (Заслуженный ансамбль народного танца Грузии, «Эрисиони», «Рустави», «Горда», ансамбли песни и пляски Абхазии, Аджарии, Осетии, Кутаисский и многие другие) навсегда оставляют неизгладимый след в памяти зрителя. Обычно, заключительным номером в обширную программу гастрольных концертов своего ансамбля И. Сухишвили и Н. Рамишвили включали танцы «Хоруми» в чередовании с «Мхедрули» и эффектное зрелище заканчивалось шквалом аплодисментов. Помнится в 1967 году, театр Ла Скала сделал исключение: удостоил грузинский ансамбль Сухишвили-Рамишвили небывалой чести – позволил дать гастрольные концерты. Успех превзошел все ожидания, тем более что после танцев «Мхедрули», а в особенности «Хоруми», зрители вынудили поднять занавес театра Ла Скала четырнадцать раз!!.. Это была мировая сенсация. Танец «Хоруми» в числе других грузинских народных танцев был включен гениальным Вахтангом Чабукиани на балетную сцену, усиливая драматические эпизоды его балетных спектаклей. Мурман Лебанидзе посвятил танцу свое поэтическое творение, в нем звучат строки, в которых он призывает стоять на страже страны: «*xorumi simfonia saqarTvelos sifxizlis*».

«Хоруми» – исключительное зрелище, которое вечно будет захватывать глаз и разум. Без сомнения, танцы, подобные «Хоруми» – редкостное явление в хореографическом творчестве народов мира. А среди многочисленных грузинских танцев, на гребне высот рядом с «Картули», «Мхедрули» и других, он заслуживает особого положения и предстает как носитель гордого и свободолюбивого героического духа грузинского гена и грузинской расы.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Ксенофонт.** Поход через землю мосиников.
2. **В. Латышев.** Известия древних писателей греческих и латинских о Скифии и Кавказе, т. I. СПб, 1843. Вышеупомянутые: чаша, сосуды и ремни хранятся и экспонируются в Тбилисском государственном музее Грузии им. С. Джанашия.
3. **Чхеидзе Лариса.** У истоков грузинского народного танца.// Кавказоведение №7, Москва, 2005, с. 84-85.
4. **Чхеидзе Лариса.** Генезис грузинской хореографии (диссертация на соискание академической степени доктора искусствоведения, рукопись), Тбилиси, 2008, с.85.
5. **Чхеидзе Лариса.** Отражение законов симметрии в грузинской народной хореографии.// Альманах «Кавказский вестник». №13, Тбилиси, 2005, с. 172.

ლარისა ჩხეიძე. ქართული საბრძოლო ცეკვა “ხორუმი”
შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს უნივერსიტეტი,
საქართველო, თბილისი, რუსთაველის პროსპექტი, 12

რეზიუმე

ამ ნაშრომში ავტორის მიერ წერილობითი ძეგლებისა და არქეოლოგიური გათხრების დროს ნაპოვნი ნივთების მიხედვით შესწავლილია ძირძველი ქართული საბრძოლო ცეკვა “ხორუმი”, როგორ შენარჩუნდა და აისახა მის ილეთებში ქართველი მეომრების აზროვნება. წერილში დიდი ადგილი ეთმობა ცეკვის უნიკალურ ფორმასა და შესრულების მეცნიერულ დახასიათებას.

Larisa Chkheidze. Georgian Military Dance “Khorumi”
Shota Rustaveli Theatre and film University.
Rustaveli Ave.12, Tbilisi, Georgia.

Summary

In the given article the ancient military georgian dance “Khorumi” is explored based upon archeological and written documental sources. The dance movements which have carried through the times ideology and character of the georgian fighters. Big part of the article is dedicated to the unique dance form.

Журнал издается по решению Академии образовательных наук Грузии

Редакционный совет:

Борис Имнадзе –ф. профессор, главный редактор

Теймураз Джагоднишвили –ф. профессор, заместитель редактора

Елизавета Козлова – ассоц. профессор, ответственный секретарь

Чингиз Бадалов, профессор

Константин Рамишвили, профессор

Гела Кипиани, ф. профессор

Анзор Шавгулидзе, ф. профессор

Зураб Чачхиани, ф. профессор

Елизавета Хахуташвили, ассоц. профессор

Леонид Джахаиа, ф. профессор

Адрес редакции: Тбилиси, 380008, ул. Зандукели , 1

e-mail: boris151132@rambler.ru

адрес веб-страницы <http://newsletters.gtu.ge>

The journal is issued under the decision of the Academy of Educational of Georgia

Board of Editors:

Boris Imnadze – PhD. – Chef-editor

Teimuraz DjagodniSvili – PhD. – Depuli editor

Elizabed Kozlova – Executive Secretary

Board Members, Professors:

Chingiz Bedalov

Konstantin Ramishvili

Gela Kipiani

Anzor Shavgulidze

Zurab Chachkhiani

Elisabed Khakhutashvili

Leonid Djakhaia

ISSN №1512-102X

Adress: 1, Zandukeli Str., 380008, Tbilisi, Georgia

e-mail: boris151132@rambler.ru

web-said's adress: <http://newsletters.gtu.ge>

საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემია

შრომები 2(14) (ქართულ, ინგლისურ და რუსულ ენებზე)

საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის ჟურნალ “მოამბის” დამატება

თბილისი 2009

გამომცემლობის რედაქტორი:

კორექტორები: ე. კოზლოვა
თ. მებუკე
თ. ბონდარენკო

კომპიუტერული დაკაბადონება:

რედაქცია: ბ.იმნაძე
თ. ჯაგოდნიშვილი

გადაეცა წარმოებას

ქაღალდის ზომა 1/8

ტირაჟი 500